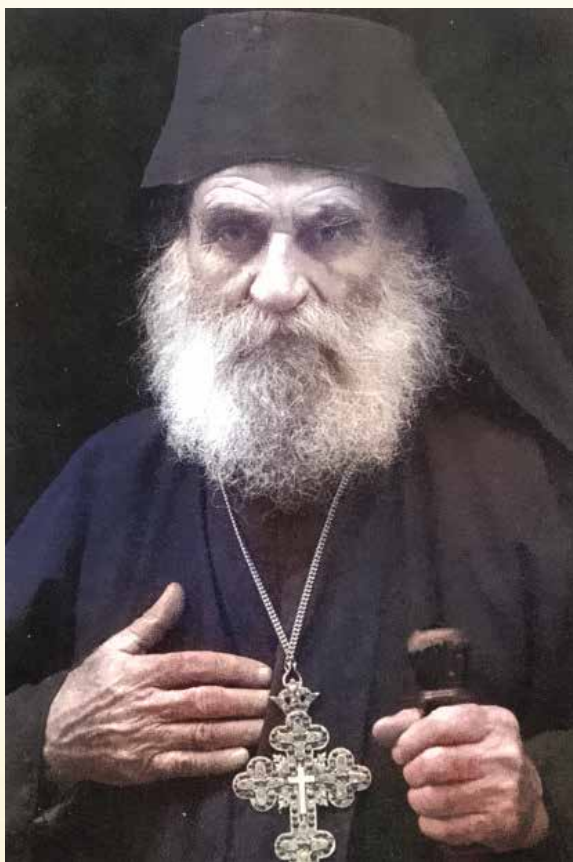

ιστόρηση

Επιθεώρηση Δήμου Λίμνης Πλαστήρα Καρδίτσας με θέματα Τοπικής Ιστορίας - Έτος 3ο, τεύχος 5, Δεκέμβριος 2023

Μνήμη Γαβριήλ Διονυσιάτη

Μεσενικόλας 1886 - Άγιον Όρος 1983

Γαβριήλ Διονυσιάτης
Μεσενικόλας 1886,
Άγιο Όρος 1983

ιστόρηση ISSN: 2944-9561

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΤΟΠΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Έκδοση του Δημοτικού Μουσείου Ιστορίας «Νικόλαος Πλαστήρας» Δήμου Λίμνης Πλαστήρα,
Υπεύθυνος σύμφωνα με το Νόμο, Παναγιώτης Νάννος

Συντακτική Επιτροπή

► Αντωνίου Αντώνης	► Γριβέλλας Λάμπρος	► Κλήμος Γιώργος
► Νάννος Παναγιώτης	► Παΐσης Κώστας	► Καλογερογιάννη Φωτεινή

τ. 5, Δεκέμβριος 2023,

Επιμέλεια: Παναγιώτης Νάννος

Διατίθεται ελεύθερα σε ηλεκτρονική μορφή από την Ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα
www.plastiras-ota.gr

Προμήθεια σε έντυπη μορφή κατόπιν επικοινωνίας με τις εκδόσεις «Φάος», κ. Ηλίας Καρκαλέτσος
email: graphicart2005@gmail.com τηλ. 24410 77663

Στο 5ο τεύχος γράφουν οι:

✍ Nicolò Duranti	✍ Λάμπας Σπύρος	✍ Νασιάκος Ηλίας
✍ Αγγελής Δημήτρης	✍ Λιαπής Χρήστος	✍ Παΐσης Αθ. Κώστας
✍ Αλεξάνδρου Χαράλαμπος	✍ Μηλίσης Χρήστος	✍ Τσιμαντάς Αθανάσιος
✍ Γέροντας Πέτρος	✍ Μιχάλης Δημήτρης	✍ Φλωρίδης Απόστολος
✍ Γριβέλλας Λάμπρος	✍ Μπρέντας Αθανάσιος	✍ Χαλκιαδάκης Εμμανουήλ
✍ Ζώης Απόστολος	✍ Νάννος Παναγιώτης	

Σημείωμα του εκδότη

Ερανίζοντας τον χρόνο που πέρασε

Η χρονιά ολοκληρώνεται οσονούπω φορτώνοντας ένα ακόμα ηλικιακό έτος, συνάμα μικρά ή μεγαλύτερα γεγονότα και βιώματα, εκ των οποίων ορισμένα ίσως αποδειχθούν ιστορικά. Σε συλλογικό επίπεδο, το 2023 φεύγει αφήνοντας πίσω του πολλά θετικά και ορισμένα αρνητικά γεγονότα ιστορικής σημασίας.

Την χρονιά αυτή έχουν αποδοθεί ή ξεκίνησαν σημαντικά έργα υποδομών, τα οποία αποτελούσαν διαρκές αιτούμενο από τις παλαιότερες γενιές, όπως λ.χ. τα αρδευτικά έργα του Αγίου Γεωργίου (1,27 εκ ευρώ) και της Νευρόπολης, τα οποία αλλάζουν τις συνθήκες της γεωργικής παραγωγής στην αμπελουργική ζώνη, ή τα έργα αγροτικής οδοποιίας 2 εκ. ευρώ, όπως και η έναρξη του Ειδικού Αναπτυξιακού Προγράμματος Αγράφων, με συνολικές εγκρίσεις για ένταξη έργων πλέον των 8 εκατ. ευρώ στο νέο ΕΣΠΑ. Ομοίως και άλλες υποδομές που έχουν σχέση με την Ποιότητα ζωής, όπως οι παιδικές χαρές, κ.α. Την 4ετία 2019 – 2023 ο Δήμος Λίμνης Πλαστήρα εξασφάλισε πιστώσεις από όλες τις πηγές 32.5 εκατ. και 30 εκ. από το ΕΑΠΑ, ήτοι 62,5 εκατ. ευρώ ρεκόρ χρηματοδότησης που δεν έχει ιστορικό προηγούμενο.

Στον αντίποδα της Προόδου, προέκυψαν ανυπολόγιστες καταστροφές από το ακραίο καιρικό φαινόμενο Daniel. Συνέβησαν και άλλα γεγονότα, τα οποία όλα μαζί και στο σύνολό τους, οδηγούν στη διαμόρφωση μιας νέας πραγματικότητας, με οικονομικά και κοινωνικά αποτελέσματα.

Σε πολιτικό επίπεδο, είχαμε διπλές εθνικές εκλογές, περιφερειακές και τοπικές – αυτοδιοικητικές, τα αποτελέσματα των οποίων θα καθορίσουν την πορεία του Τόπου. Ισχυρότερη σημασία έχει, κατά την γνώμη μας, η ανανέωση της εμπιστοσύνης των δημοτών στην υπάρχουσα δημοτική αρχή, διότι οδηγεί στην ολοκλήρωση του πρώτου (και μόνου μέχρι σήμερα) Ειδικού Αναπτυξιακού Προγράμματος Αγράφων. Μόνο τυχαίο δεν είναι ότι επανεκλέχθηκαν και οι τρεις δήμαρχοι Αγράφων και το πρόγραμμα δείχνει να υλοποιείται αταλάντευτα. Πρόσφατα, (27/11/2023) εντάχθηκαν έργα 6 εκατ. ευρώ για κάθε Δήμο για αισθητικές αναπλάσεις.

Σε αυτά τα σπουδαία είναι αφιερωμένο το 5ο τεύχος της «Ιστορίας», αρχής γενομένης από τις εκδηλώσεις μνήμης 1943-2023, με αφορμή τα 80 χρόνια από την ολοκληρωτική καταστροφή των χωριών από τους Ιταλούς και Γερμανούς κα-

τακτητές, μαζί και η απόφαση για κήρυξη μαρτυρικού Δήμου Λίμνης Πλαστήρα, (αναλυτικά στο 4ο τεύχος – αφιέρωμα της «Ιστορίας»).

Για πρώτη φορά αναδείχθηκε η Τοπική Ιστορία, τιμήθηκαν οι νεκροί, φωτίστηκαν γεγονότα και πρόσωπα μιας ιστορικής εποχής που καθόρισε την πορεία της μετα – κατοχικής Ελλάδας, αναλυτικά στα άρθρα που ακολουθούν.

Σε συμβολικό επίπεδο ιστορική είναι η κατάθεση στεφανιού τιμής και μνήμης από την Γερμανική Πρεσβεία και από εκπρόσωπο της Ιταλικής Αντίστασης στην μνήμη των εκτελεσθέντων από τους Γερμανούς και Ιταλούς κατακτητές. Ομοίως και τα αποκαλυπτήρια του «Μνημείου Συμφιλίωσης» στην είσοδο του Μορφοβουνίου, μετά από αναβολές, διαφωνίες και τακτικισμούς. Η Συμφιλίωση τελικά επετεύχθη, έστω και «κατά πλειοψηφία», τα συμπεράσματα ας τα βγάλει ο καθένας.

Σε διεθνικό επίπεδο, είναι ιστορική η υπογραφή του συμφώνου συνεργασίας των Δήμων Λίμνης Πλαστήρα και Coswing (Anhalt) της Σαξωνίας της Γερμανίας. Είναι η δεύτερη συμφωνία που υπογράφει ο Δήμος μας, (μετά την Ουκρανία) και αποτελεί έναν ακόμα κρίκο στην εξωστρέφεια και τις διεθνείς συνεργασίες μας.

Οι κινήσεις αυτές δημιουργούν προοπτικές ένταξης του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα στο «Ελληνογερμανικό Ταμείο του Μέλλοντος», επένδυση η οποία οδηγεί στην εικαστική δημιουργία ενός διεθνούς Τοπόσημου στη Λίμνη Πλαστήρα.

Ιστορική επίσης είναι η έναρξη δημιουργίας του Υπαίθριου Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης στη θέση «Στεφάνι» Μορφοβουνίου. Ως έργο έρχεται από την δεκαετία του 1990, ωστόσο μόλις το 2019 ξεκίνησε ουσιαστικά. Το 2023 ολοκληρώθηκε η 1η φάση των έργων υποδομής και πρόσβασης στο χώρο, οι πλακόστρωτοι διάδρομοι, πεζούλες και αναψυκτήριο, χώροι θέασης, κ.α. Επίσης εντός του 2023 υποβλήθηκε η ένταξη της β' φάσης των έργων υποδομής στο Leader+, προϋπολογισμού 260.000 ευρώ, αγγίζοντας τις 500.000 ευρώ η συνολική επένδυση για υποδομές.

Ομοίως ιστορική είναι η έναρξη της εικαστικής ανάπτυξης με δύο σπουδαία έργα διεθνών καλλιτεχνών, του Γερμανού Rainer Fest, το πρώτο διεθνές γλυπτό που έγινε με αφορμή τα 80 χρόνια από τους κατακτητές. Χορηγός, ο Αντώνης Μαζωνάκης, με την εταιρία του «Γερανολιμενική», ο οποίος ανέλαβε την αμοιβή του καλλιτέχνη. Το δεύτερο έργο είναι του αείμνηστου Γιάννη Τρούκη, η οικογένεια του οποίου δώρισε το γλυπτό, το οποίο είναι υψηλής αισθητικής και καλλιτεχνικής αξίας.

Το ΥΜΣΤ ξεκίνησε δυναμικά, ωστόσο απομένει να αποδειχθεί στην πράξη αν είναι εφικτή η εικαστική ανάπτυξη και η λειτουργία του, ή θα επιβεβαιωθεί η πρόβλεψη της μείζονος αντιπολίτευσης, η οποία προεξόφλησε ότι θα γίνει «νε-

κροταφείο αγαλμάτων». Εντελώς «τυχαία», με το κλείσιμο της κάλπης και την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων, τα έργα έπεσαν θύματα βανδαλισμού, την υπόθεση ερευνά η Αστυνομία.

Ειδικότερα για το Δήμο Λίμνης Πλαστήρα αξίζει να αναφερθούν έργα τα οποία συνεισφέρουν στην υλοποίηση του στόχου για την Περιβαλλοντική Καινοτομία: Ήδη έγινε αναφορά στο Υπαίθριο Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, ακολουθούν τα πρώτα Σχολεία Δάσους της χώρας και η αλλαγή που φέρνουν στις σχολικές εκδρομές, έρχεται το πρώτο θεματικό πάρκο Αναπηρίας στη χώρα, (Πάρκο Ισότιμης Πρόσβασης και Συμπερίληψης) με ολοκληρωμένη την παιδική χαρά φιλική στα ΑμεΑ. Επίσης είναι σε εξέλιξη πρωτοβουλίες με Πολυτεχνεία της Ελλάδας και της Ευρώπης, στις οποίες με τον καιρό θα αναφερθούμε. Όλα τα παραπάνω στοχεύουν να γίνει η λίμνη συνώνυμο της Περιβαλλοντικής Καινοτομίας.

Στα αρνητικά καταγράφεται το ακραίο καιρικό φαινόμενο Daniel, μετά από 5 ημέρες συνεχόμενης βροχόπτωσης, ολοκλήρωσε την καταστροφή που έγινε δύο χρόνια μετά τον κυκλώνα «Ιανός». Ειδικότερα στο Μορφοβούνι ενεργοποιήθηκαν παλαιά σημεία κατολίσθησης με αποτέλεσμα να γίνουν νέες κατίζήσεις με άγνωστο ορίζοντα, εξέλιξη και επιπτώσεις. Το Μορφοβούνι μετρά ήδη 26 ήδη σπίτια ακατάλληλα για κατοίκηση (κόκκινα) και 54 περιπτώσεις σπιτιών με σοβαρές ζημιές, (κίτρινα). Ομοίως και στο Μοσχάτο χάθηκε μία επιχείρηση και κινδυνεύουν 3 σπίτια και η κεντρική εκκλησία.

Αφήσαμε τελευταίο, αλλά όχι έσχατο, την συμπλήρωση 40 χρόνων από την κοίμηση του Γαβριήλ Ιερομονάχου, ηγουμένου της Μονής Διονυσίου Αγίου Όρους, μιας εμβληματικής εκκλησιαστικής προσωπικότητας από τον Μεσενικόλα.

Κάπως έτσι ολοκληρώνεται ο κύκλος των επετειακών εκδηλώσεων μνήμης, με αφιερώματα όπως αναδείχθηκαν. Ευχόμαστε η νέα χρονιά, τα διακριθεί για έργα ειρηνικά, χωρίς καταστροφές, βανδαλισμούς και άλλες φανερές ή συγκαλυμμένες συμφορές.

Είθε το 2024 να είναι για όλους έτος Υγείας, Δημιουργίας, Κάλλους και Αρμονίας!
Έρρωσθε και Ευδαιμονείτε, όπως θα έλεγαν οι παλαιότεροι!

Παναγιώτης Νάνος
Δήμαρχος Λίμνης Πλαστήρα

Ο αρχιμανδρίτης Γαβριήλ Διονυσιάτης

† Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ
ΘΕΣΣΑΛΙΩΤΙΔΟΣ ΚΑΙ ΦΑΝΑΡΙΟΦΕΡΣΑΛΩΝ
ΤΙΜΟΘΕΟΣ

Με ιδιαίτερη χαρά προλογίζω την παρούσα έκδοση του περιοδικού «Ιστορήση», έκδοση του Δημοτικού Μουσείου Ιστορίας «Νικόλαος Πλαστήρας» του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα, το οποίο είναι αφιερωμένο στον μακαριστό Γέροντα Γαβριήλ, κατά κόσμον Γεώργιο Καζάση, ο οποίος γεννήθηκε στο χωριό Μεσενικόλα το έτος 1886, ως γνήσιος γόνος της τοπικής μας Εκκλησίας και αυτό περιποιεί μεγάλη τιμή, αλλά και ιερή υποχρέωση συνάμα όλων μας έναντι του Σώματος της Εκκλησίας του Χριστού γι' αυτήν την εξέχουσα αγιορείτικη προσωπικότητα των νεωτέρων χρόνων προκειμένου, να διδαχθούμε από την εύλογημένη παρουσία του και το άγιο παράδειγμά του. Επί πλέον, όφειλω να όμολήσω ότι ή χαρά μου αυτή ένισχύεται ακόμη περισσότερο, διότι διακονώ, έλέω Θεού, έναν εύλογημένο, αγιοτόκο και ήρωτόκο τόπο!

Σημειωτέον, είναι γνωστό ότι ο άοίδιμος Αρχιμανδρίτης και Καθηγούμενος της Τεράς Μονής Διονυσίου Αγίου Όρους Γέρον Γαβριήλ ύπήρξε, πράγματι, ήγετική μορφή του Αγίου Όρους, χαρισματόχος Γέροντας, διακριτικός Πνευματικός, γλαφυρός συγγραφέας, έλκυστικός όμιλητής, έξαιρετος άρθρογράφος και έπιστολογράφος, ακούραστος, ύπομονετικός και ύποδειγματικός Μοναχός. Η εύφνία του, ή διάκρισή του, ή άκλόνητη πίστη του, ή θεοσέβειά του ήταν μερικά από τά χαρακτηριστικά του γνωρίσματα πού τον έκαναν να ξεχωρίζει και να κυριαρχεί στον άθωνικό είκοστό αιώνα.

Εκφράζω λοιπόν από καρδιάς τά θερμά μου συγχαρητήρια για την πρωτοβουλία της παρούσης έκδοσης με σκοπό να προβληθεί ακόμη περισσότερο ή προσωπικότητα του ιερού αυτού άνδρός, της όσιακής ζωής και της σπουδαίας προσφοράς του.

Με αυτές τίς απλές σκέψεις, εύχομαι ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός με τίς πρεσβείες του πολιούχου και προστάτου μας αγίου ενδόξου Τερομάρτυρος Σεραφείμ Αρχιεπισκόπου Φαναρίου και Νεοχωρίου του Θαυματουργού να μάς έχει όλους υπό την πρόνοιά Του και να μάς εύλογεί πάντοτε.

Ο Θεσσαλιώτης & Φαναριοφερσαλών
Τιμόθεος

Μνήμη Γαβριήλ Διονουσιάτη, Μεσενικόλας 1886 – Άγιον Όρος 1983

Επιμέλεια: Παναγιώτης Νάννος

Η αχλύς του χρόνου εύκολα σκεπάζει τις ημέρες και τα έργα των ανθρώπων, ακόμα και εκείνων που φανερά έθεσαν την σφραγίδα τους στον τομέα που έδρασαν. Πόσο δε μάλλον εκείνων όσων επέλεξαν να δημιουργήσουν αθόρυβα, χωρίς να προβάλλουν το έργο και τον εαυτό τους, όπως είναι όλοι οι πνευματικοί άνθρωποι. Ο Γαβριήλ Διονουσιάτης (Μεσενικόλας 1886 – Άγιον Όρος 1983), αποτελεί από τις Αγιορείτικες ηγουμενικές μορφές του 20ού αιώνα, την μνήμη του οποίου ανασύρουμε 40 χρόνια από το θάνατό του και παρουσιάζουμε εδώ, ως άλλο πνευματικό κερί στη μνήμη του.

Αρχιμανδρίτης Γαβριήλ Διονουσιάτης

Εξέχουσα και εμβληματική μορφή, με κύρος, γνώση, διάκριση και πνευματικότητα που κυριάρχησε στον αθωνικό 20ό αιώνα. Υπήρξε ηγετική μορφή του Αγίου Όρους, χαρισματικός Γέροντας, διακριτικός Πνευματικός, γλαφυρός συγγραφέας, ελκυστικός ομιλητής, εξαιρετός αρθρογράφος κι επιστολογράφος, ακούραστος άνθρωπος, υπομονε-

τικός μοναχός, ονομαστός Διονουσιάτης, υποδειγματικός Αγιορείτης με πολλές άλλες αρετές και ικανότητες.

Ο Γέρων Γαβριήλ Διονουσιάτης, κατά κόσμον Γεώργιος Καζάσης, γεννήθηκε στο Μεσενικόλα Καρδίτσας το 1886 από γονείς ευσεβείς, τον Θεοδόσιο και την Κωνσταντίνα και ήταν μέλος υπερ-πολύτεκνης οικογένειας, 11 τέκνα.

Από μικρός διακρίθηκε για την ευλάβειά του στο Θεό και τη θρησκεία, αλλά και για την υπερβολική αγάπη του για την Πατρίδα.

Έλαβε τα εγκύκλια γράμματά του στο Σχολαρχείο Μεσενικόλα, κοινότητα την οποία αγάπησε αληθινά και διατήρησε ισχυρούς δεσμούς μέχρι τέλους. Ένα διάστημα ήταν αρθρογράφος της εφημερίδας «Νεβρόπολη» του Συλλόγου Μεσενικολιτών.

Υπήρξε ένας γνήσιος φιλομαθής και εργώδης ο ίδιος, καλλιέργησε την πνευματική κατάρτισή του με το ταλέντο εκείνο των αυτοδίδακτων που πετυχαίνουν σπουδαία πνευματική ανέλιξη στις Επιστήμες και την Κοινωνία.

Το 1909-10 αποφάσισε (με δυσκολία είναι αλήθεια) να εγκαταλείψει τα εγκόσμια και να εγκατασταθεί στο Άγιο Όρος, στην Ιερά Μονή Διονουσίου, η οποία ήταν η πιο ασκητική της εποχής εκείνης. Νέος, τοποθετήθηκε οικονόμος στο μετόχι της μο-

νής του Ορφάνι Παγγαίου. Κατά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο αιχμαλωτίστηκε για την εθniko-θρησκευτική του δράση και μεταφέρθηκε όμηρος στη Βουλγαρία. Εκεί έζησε αιχμάλωτος για τρία (3) χρόνια, όπου δεινοπάθησε, με πολλούς άλλους κληρικούς, μοναχούς και λαϊκούς. Υπέστη ο ίδιος όπως και άλλοι μοναχοί της Ιεράς Μονής Εικοσιφοινίσσης, αλλά και κληρικοί, φοβερά βασανιστήρια που θύμιζαν εκείνα παλαιών μαρτύρων που ξεψύχησαν για την πίστη του Θεού.

Μετά την απελευθέρωσή του επέστρεψε στη μονή του για να αναδειχθεί σταδιακά σε μία από τις μεγαλύτερες ηγουμενικές μορφές του 20ου αι. στο Άγιον Όρος. Πολυσχιδής πνευματική προσωπικότητα, με ευρύτερη αναγνώριση και αποδοχή, αποδεδειγμένη αγάπη προς την Εκκλησία, αφοσίωση στο Μοναχισμό αλλά και αγάπη για την Πατρίδα.

Ως δόκιμος, διέπρεψε τόσο εντός, όσο και εκτός, δηλαδή στο μετόχι Μονοξυλίτης. Την δυναμική προσωπικότητα και τις ικανότητες διέκρινε ο τότε ηγούμενος Δοσιθέος, τον έφερε στη μονή και τον χειροτόνησε διάκονο και πρεσβύτερο, δίνοντας το όνομα Γαβριήλ μοναχός. Έκτοτε, ως μοναχός, αφοσιώθηκε τόσο σε ασκητικούς αγώνες, όσο και στα διοικητικά θέματα και υποθέσεις αρχικά της Μονής και έπειτα του Αγίου Όρους. Ο γέροντάς του διακρίνοντας την ωριμότητα αλλά και τις διοικητικές ικανότητες και την ευστροφία του σχεδόν αμέσως του ανέθεσε ανώτερες διακονίες, αποστέλλοντάς τον συχνά-πυκνά, εκτός Αγίου Όρους για υποθέσεις τόσο της Μονής όσο και του Αγίου Όρους.

Μετά την απελευθέρωση της Μακεδονίας από τον τουρκικό ζυγό, κρίθηκε αναγκαίο να επανακατοχυρωθούν τα εκτός του Αγίου Όρους Μετόχια, με ελληνικούς τίτλους. Στο έργο αυτό, απεδείχθη καταλληλότερος, αν και νεαρός, ο μοναχός Γαβριήλ. Αλλά και στα εκτός Αγίου Όρους Μετόχια της Ιεράς Μονής Διονυσίου συχνά στέλλονταν προς διακονία.

Το 1922 με την έλευση εκατοντάδων χιλιάδων προσφύγων στην Μακεδονία, ο Γαβριήλ συμμετείχε ενεργά στην αποκατάστασή τους και συνέβαλε καθοριστικά στην γρήγορη τακτοποίηση των προσφύγων Ελλήνων της Μικράς Ασίας.

Περί το 1930, από τον ηγούμενο, εστάλη ως εκπρόσωπος της Μονής, στην Ιερά Κοινότητα του Αγίου Όρους. Έκτοτε, ως αντιπρόσωπος και κατόπιν ο ίδιος ως ηγούμενος, συμμετείχε σε όλες τις επιτροπές της Ιεράς Κοινότητος, για όλα τα σοβαρά θέματα που απασχολούσαν τον ιερό τόπο και, εν γένει την πατρίδα μας, κατά τις δύσκολες εκείνες μέρες. Όσες δε φορές συμμετείχε, ως επιτροπος, κατόρθωνε με τον σοφό και μετρίχο τρόπο του, να στέφονται όλες οι υποθέσεις με επιτυχία. Διέθετε πολιτική και διπλωματική οξυδέρκεια και ως άλλος «Υπουργός Εξωτερικών», της αυτόνομης Αθωνικής Πολιτείας εκπροσώπησε με επιτυχία τις Ιερές Μονές για περισσότερο από 20 χρόνια.

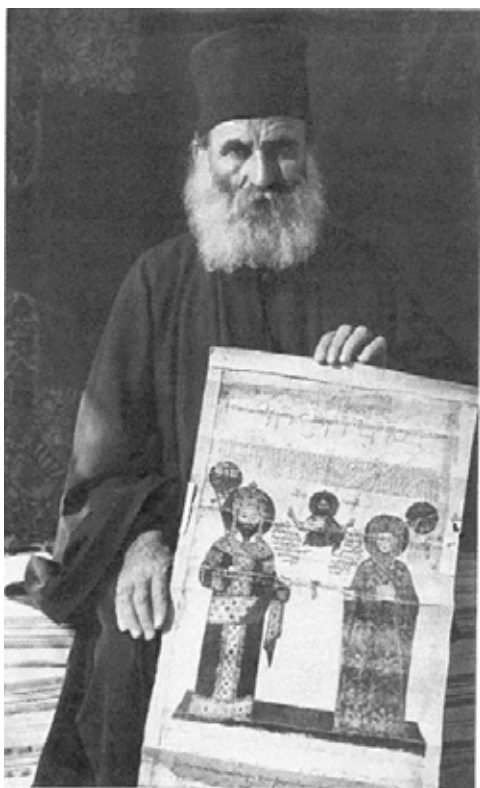
Το 1936, μετά το θάνατο του ηγουμένου Δοσιθέου, εξελέγη Ηγούμενος της μονής. Μετά την εκλογή του ως πρώτη συμβολική ενέργεια ήταν να έλθει στο Μεσενικόλα

για τελέσει μνημόσυνο (20/7/1936) εις μνήμην των γονέων του, στο Κοιμητήριο τού χωριού, ανήμερα του Προφήτου Ηλία. Ως ηγούμενος ανέπτυξε μεγάλη δράση για τον εξωραϊσμό και συντήρηση της μονής, την καταγραφή και τεκμηρίωση του κειμηλιακού της πλούτου, την επάνδρωση και την προβολή της με τις εμπνευσμένα κείμενα. Τη μονή του κατέστησε πρότυπο αυστηρό κοινόβιο, γεγονός που τον καταξίωσε στη συνείδηση των άλλων μονών. Διοίκησε με υψηλό αίσθημα ευθύνης και αναδείχθηκε σε μορφή παν-Αγιορείτικης εμβέλειας. Εργάστηκε σκληρά, τόσο, για την μονή όσο και για την αγιορείτικη πολιτεία.

Με την εισβολή των Γερμανών στην Ελλάδα το 1941 και τα προβλήματα που άρχισαν να δημιουργούνται, θεωρείται από ορισμένους σωτήρια η επιλογή της Ιεράς Κοινότητας να ζητήσει με επιστολή από τον ίδιο τον Χίτλερ να θέσει υπό την προσωπική του προστασία το Άγιο Όρος. Η σύνταξη της επιστολής ανατέθηκε στον ηγούμενο Γαβριήλ, ο οποίος και απέστειλε κείμενο, τα επιχειρήματα του οποίου «έπεισαν» τον δικτάτορα για την προστασία της Αγιορείτικης κοινότητας. Με τον

διπλωματικό αυτό ελιγμό, η Αθωνική πολιτεία γλίτωσε τα χειρότερα και απέφυγε βέβαιες σφαγές, καταστροφές και λεηλασίες που γνώρισαν άλλα μοναστήρια στην περίοδο της Κατοχής.

Το κείμενο καταχωρείται αυτούσιο σε επόμενη εργασία για να έχει ο αναγνώστης την ευχέρεια να κρίνει ο ίδιος και να εξαγεί τα δικά του συμπεράσματα. Αυτό που αξίζει εδώ να επισημανθεί, είναι ότι κάθε ιστορική πράξη οφείλουμε να την κρίνουμε με βάση τις συνθήκες εκείνης της εποχής και όχι με σύγχρονους όρους και αντιλήψεις τωρινές, διότι αν έτσι συμβεί αδικούμε ιστορικά πρόσωπα και γεγονότα. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι όλα είναι στο απυρόβλητο οι πράξεις και τα πρόσωπα δεν επιδέχονται κριτικής, το αντίθετο. Η φιλοχιτλερική στάση των Αγιοριτών μοναχών δίκαια επισύρει αρνητική κριτική. Ομοίως και η απώλεια του μέτρου στην κολακεία ενός στρατού

‘Ο Γέρων Γαβριήλ κρατώντας τὸ Χρυσόβουλλο τοῦ Ἀλεξίου Γ’ τοῦ Κομνηνοῦ. (Φωτ. 1959)

που αιματοκύλισε την χώρα μας και πολλά μαρτυρικά χωριά αφανίστηκαν, ομοίως εκκλησίες και μοναστήρια λεηλατήθηκαν άγρια και κήκαν, έξω από την Αθωνική πολιτεία. Ωστόσο βαθύτερη αποστολή της Ιστορίας είναι πρωτίστως η κατανόηση, ερμηνεία και ανάλυση των αποτελεσμάτων και των επιπτώσεων, η οποία οδηγεί σε γνώση και μάθηση, προκειμένου να γίνει οδοδείκτης για το μέλλον.

Παράλληλα ο Γαβριήλ ήταν κοντά στο δοκιμαζόμενο λαό, ειδικά στα δύσκολα χρόνια της Κατοχής, όπου πλήθος πονεμένων και πεινασμένων καθημερινά ζητούσαν τροφή, προσφέροντας αληθινά όλους όσοι είχαν ανάγκη μέσα από τα μετόχια που ήταν αρκετά στην Χαλκιδική.

Στα χρόνια του Εμφυλίου, επιστρέφοντας, από την Θεσσαλονίκη κατά το 1945, κάπου στο Χολομώντα, σταμάτησαν οι αντάρτες το λεωφορείο. Έβγαλαν έξω μερικούς καλόγηρους, μαζί με τον ίδιο, και ύστερα, από μια πρόχειρη ανάκριση άρχισαν να τους εκτελούν έναν -έναν. Όταν ήλθε η σειρά του ηγουμένου ένας από τους αντάρτες του απέδωσε την κατηγορία ότι ήταν καταπιεστής και εκμεταλλευτής του λαού, αλλά ψύχραιμος και αποφασιστικός ο Γαβριήλ του απάντησε «Ο λαός εδώ είναι, για ρωτήστε και μετά εκτελέστε με». Στη Χαλκιδική η Ιερά Μονή Διονυσίου, είχε μεγάλα μετόχια και ο Γέροντας έθρεψε όλους τους φτωχούς της περιοχής στα χρόνια της Κατοχής. Οι χωρικοί απάντησαν ότι ήταν πολύ καλός και ελεήμων και ότι πολύς κόσμος έφαγε ψωμί από τα χέρια του στα δύσκολα χρόνια, έτσι ο Γαβριήλ σαν από θαύμα γλίτωσε την εκτέλεση από τους αντάρτες.

Εκτός των άλλων ο Γαβριήλ έχει να επιδείξει σημαντικό συγγραφικό έργο, το οποίο φρόντισε παράλληλα με τα πνευματικά και διοικητικά καθήκοντά του. Σε αυτά συνδύαζε την ιερά παράδοση, αλλά και την προσωπική εμπειρία για ηθική στήριξη και νοουθεσία. Μερικά από τα αξιόλογα έργα του είναι τα αυτοτελή βιβλία, «Ο νέος Ευεργετινός», «Ο Μοναχισμός κατά τους Πατέρες», «Λαυσαϊκόν του Αγίου Όρους», «Φωνή βοώντος», «Ο πνευματικός-εξομολόγος», «Σύγχρονα Μαρτυρολόγια», «Αναμνήσεις και νοσταλγίες» και πολλά άλλα. Μάλιστα το τελευταίο, «Αναμνήσεις και νοσταλγίες» βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών. Επίσης έγραψε δημοσίευσε αναρίθμητα άρθρα σε έντυπα, περιοδικά και εφημερίδες της εποχής του, ανάμεσα σε αυτά και στην «Νεβρόπολη» του Μεσσηνικού για διάφορα θέματα, κυρίως ιστορικά.

Μέχρι το τέλος της ζωής του διατηρούσε πλήρη διαύγεια πνεύματος κι έδινε σοφές συμβουλές στους επισκέπτες του από την πολύτιμη πείρα του και τις πολλές του γνώσεις.

Η εξόδιος ακολουθία του θύμιζε αναχώρηση οσίου: επίσκοποι, ηγούμενοι, ιερείς, ιεροδιάκονοι, μοναχοί, καθηγητές, αξιωματούχοι εξήραν το ήθος του, το κύρος του, την προσφορά του. Ως ομιλητής, ιεροκήρυκας, εξομολόγος και συγγραφέας διακρίθηκε άριστα. Γράφουν περί αυτού: «*Εις των σημαντικωτέρων εκπροσώπων της συγχρόνου μοναστικής ζωής, ου μόνον της εν Άθω αλλά και της εν Ελλάδι καθόλου, διακρινόμενος επί*

αγιότητα βίου, διοικητική ικανότητα και συγγραφική δραστηριότητα ... Εν τω προσώπῳ του η μονή εὔρεν εξαιρετον ἰθύντορα και πνευματικόν, ὥστε σήμερον να θεωρεῖται αὐτή εν τη επικρατεία μία ἀπὸ τας μονάς, τας ἱσταμένας εἰς τὸ ὕψος των παραδόσεων της Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας...

Ὁ Γαβριήλ εἶναι μία φωτεινὴ παρουσία και ὡς τοιαύτη πρωτοστατεῖ εἰς πάσας τας ἐκδηλώσεις του αγιορειτικοῦ μοναχισμοῦ ... Τιμάται ὑπὸ του Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, βραβεύεται ὑπὸ της Ακαδημίας Ἀθηνῶν και καλεῖται ὑπὸ πολλῶν μητροπολιτῶν εἰς τας αὐτῶν ἐδρας πρὸς ἀσκήσιν του μυστηρίου της εξομολογήσεως. Κατὰ τας εορτὰς της χιλιετηρίδος του Ὁρους διεδραμάτισε πρωτεύοντα ρόλο, προ παντός ἀπὸ πλευρὰς οργανώσεως των ἐκεῖ λαμπρῶν τελετῶν, ὧν υπήρξε και τελετάρχης. Ὡς ἀληθὴς μοναχὸς ἐντρυφά και εὐρίσκει παρηγορίαν εἰς τοὺς Πατέρας της Ἐκκλησίας και δη τοὺς καλουμένους νηπτικούς, τοὺς ὁποίους ἔχει ὡς πρότυπα εἰς τον πνευματικόν του βίον και εἰς τα βιβλία του ...», γράφει ὁ καθηγητὴς Στυλιανὸς Παπαδόπουλος.

Ὁ Γαβριήλ υπήρξε πρόσωπο ταπεινώσεως, ἐπιείκειας και ἐκκλησιαστικῆς οικονομίας. Συμπονοῦσε και συνέπασχε με τον πλησίον του. Παραθέτουμε ἀπόσπασμα ἀπὸ σημείωμα του Ἰωσήφ Μοναχοῦ Διονυσιάτη, μέσα ἀπὸ το ὁποῖο ἀναδεικνύεται ἡ προσωπικότητα του Γαβριήλ: «Σαν ποιμένας, τον διέκρινε ἡ εὐσπλαχνία, ἀλλὰ και ἡ ἀνωτερότητα. Ἀν ἓνας μοναχὸς δεν ἀναπαύοταν στο Μοναστήρι, και ἤθελε να πάει ἀλλοῦ, του ἔδινε την πατρικὴ του εὐλογία και συγχρόνως του ἀφηνε και ἀνοιχτὴ την πόρτα της ἐπιστροφῆς. Κάποτε ἓνας μοναχὸς, ἀδελφὸς της Μόνης, ζήτησε να πάει στην ἔρημο για ἀνώτερη ζωή. Ἀν και ὁ μοναχὸς ἦταν προϊστάμενος και πολὺ χρήσιμος, του ἔδωσε εὐλογία. Ἐμεινε 2-3 χρόνια στην ἔρημο και κατὰλαβε ἐκ πείρας, ὅτι ἡ ζωὴ του αὐστηροῦ κοινοβίου εἶναι ἀνώτερη. Ἐπέστρεψε πίσω. Ὁ αείμνηστος Γέροντας, τον δέχτηκε και ἀντὶ για «κανόνα», τον ἔστειλε ἐκτὸς Μονῆς, ἀλλὰ... ἀντιπρόσωπο στην Ἱερὰ Κοινότητα. Τόσο ἀνοιχτόκαρδος ἦταν! [...]

«Πρὶν τελειώσουμε, δεν θα παρασιωπήσουμε και τον πατριωτισμὸ του. Πάντοτε, ὅταν μας μιλοῦσε για τὶς ἐθνικοθρησκευτικὲς μας παραδόσεις, τόσο για τοὺς Ἁγίους ὅσο και για τοὺς ἥρωες της πατρίδας μας, συγκινημένος κατέβαζε «κρουνηδόν» δάκρυα. Ὅταν τον προσκαλοῦσαν να προεξάρχει των Ἀγιορειτικῶν πανηγύρεων, κατὰ γενικὴ ὁμολογία, ἦταν μεγαλοπρεπής. Μέχρι και της ηλικίας των 90 ἐτῶν, παρέμενε σε ὅλη, σχεδόν, τὴ διάρκεια της πολυῶρου (12-14 ὥρες) ἀγρυπνίας, ὀρθιος και ἀκλόνητος στον ηγουμενικὸ σύνθρονο. Ἡ φωνὴ του ἦταν μελωδική, γνώριζε πολὺ καλὰ βυζαντινὴ μουσικὴ και συμμετεῖχε πολλὰκις «εν ψαλμοῖς και ὕμνοις». Κατὰ την τελευταία βραδινὴ πανηγυρικὴ τράπεζα, εσφραγίζετο ἡ ὅλη εὐωχία, με δύο ὕμνους, ἓνα θρησκευτικὸ και ἓνα ἐθνικὸ. Ὁ πρῶτος, τὸ «τὴ υπερμάχῳ» πρὸς την Κυρία και ἑφορο του Ὁρους, και ὁ δεῦτερος, «Σε γνωρίζω ἀπὸ την κόψη...».

Ὁ Γαβριήλ πορεύτηκε με μνήμη θανάτου και ἀπεβίωσε στις 6 Νοεμβρίου 1983.

Ἡ σημαντικότητα της προσωπικότητάς του ἀποδεικνύεται ἀπὸ το γεγονός της πρότασης ὁσιοποίησης που κατατέθηκε το 2005, ἀλλὰ και ἀπὸ το γεγονός ὅτι 30 χρόνια μετὰ το θάνατό του, για την προσωπικότητά του και τὸ ἔργο του ὁργανώθηκε Συνέδριο. Ολοκληρώνουμε την ἀναφορά στην προσωπικότητα του Γαβριήλ, με ἓνα ἀπολυτίκιο του θεολόγου Χρ. Γ. Κοτρώτσου, ἀπὸ το Μεσσηνικόλα:

Απολυτίκιον. Οσίου. Ἦχος γ΄. (Γ Α)

Μεσενικόλα γόνος, Ηγούμενε Γ α β ρ ι ή λ, σοφός ανεδείχθης,
Κυριάρχου Μονής Κοινοβίου, Αγίου Διονυσίου του εν Ἀθω.

Εσχάτοις χρόνοις φανείς αοίδιμε, εκήρυξας Χριστόν, λόγοις
καί ἔργοις ισοβίως.

Φαεινή γάρ εμπνεύσει σου, διεσώθη δι' επιστολής Γερμανιστί,
πρός πολεμοχαρή δικτάτορα, μέσω τετραμερούς σφραγίδος,
Αγιώνυμον Ὅρος, εκ διαρπαγής καί δηώσεως ιεροσύλων.

Ὅθεν, τιμώντες σε Ὅσιε, πρέσβευε Χριστῷ, τῷ Σωτῆρι Θεῷ,
ελεηθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν. Χ.Γ. Κ.

(Χρίστος Γ. Κοτρώτσος, θ. φ. π. Επίτ. Γ.Ε.Μ.Ε.,
εκ Μεσενικόλα Καρδίτσας.

Πηγες – Βιβλιογραφία:

Γεωργίου Γρηγοριάτου αρχιμ., Επικήδειος στον μακαριστό Προηγούμενο Γαβριήλ Διονυσιάτη, Ο Ὅσιος Γρηγόριος 9/1984, σσ. 3-5.

Μωυσέως Αγιορείτου μοναχού, Αρχιμανδρίτης Γαβριήλ Διονυσιάτης (1886-1983), Πρωτότον 8/1984, σσ. 5-8.

Θεοκλήτου Διονυσιάτου μοναχού, Ο Γέροντάς μου Γαβριήλ Διονυσιάτης, Εκδ. Οίκος «ΑΣΤΗΡ», Αθήναι 1987.

Μοναχού Μωυσέως Αγιορείτου, Μέγα Γεροντικό εναρέτων αγιορειτών του εικοστού αιώνα Τόμος Β' – 1956-1983, σελ. 1069-1073, Εκδόσεις Μυγδονία, Α' Έκδοσις, Σεπτέμβριος 2011.

Ιωσήφ Μοναχός Διονυσιάτης, δημοσίευμα στην ιστοσελίδα «Διακόνημα» <http://www.diakonima.gr/2021/10/24/archimandritis-gavriil-dionisiatis-1886-1983/>

Φωτογραφικό υλικό από την ΙΜΘΦ και την ΙΜ Διονυσίου Αγίου Ὁρους, καθώς και από την οικογένεια Χρ. Καζάση, από τον Μεσενικόλα.

Στο Λευκό Πύργο με τον αδελφό του Χρήστο Καζάση (δεξιά) και (αριστερά) τον ανεψιό του Γιώργο Καζάση γυμνασιόπαιδο.

Με την οικογένεια του ανιψιού του Άγγελου Καζάση, και τον Σεραφείμ Κατσιάκο, γιο της ανιψιάς του Ελένης Καζάση (και άγνωστο ένστολο).

Με τον Χρήστο Καζάση, γιο του ανιψιού του Θωμά, στη Μονή Διονυσίου, δεκ. 1970

Ο Γαβριήλ με τα ανίψια του Θωμά και Άρτεμη Καζάση, Θεσσαλονίκη, πλατεία Αριστοτέλους Θεσσαλονίκη.

Με τον ανιψιό του Θωμά Καζάση (1939)

Ο αδελφός του Χρήστος μπροστά στο καφενείο Καζάση (Μεσσηνικόλα), με τον χωροφύλακα του χωριού.

ΠΩΣ ΣΩΘΗΚΑΝ ΣΤΗΝ ΚΑΤΟΧΗ ΤΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΌΡΟΥΣ

Χρήστος Μηλίτσας

Ο Γαβριήλ Διονυσιάτης, κατά κόσμο Καζάσης Γεώργιος, γεννήθηκε στο Μεσενικόλα το έτος 1886. Πολύ μικρός σε ηλικία 17 ετών, εγκατέλειψε τα εγκόσμια και πήγε στο Άγιο- Όρος. Χειροτονήθηκε στην αρχή καλόγερος στη Μονή Διονυσίου και μέσα σε λίγα χρόνια, χάρις στη εξυπνάδα του και τη μόρφωση που απόκτησε εκεί, αναδείχτηκε Ηγούμενος της Μονής. Από τη θέση του αυτή υπηρέτησε τα συμφέροντα της αυτόνομης Μοναστικής Πολιτείας του Αγίου-Όρους πάρα πολύ.

Αρκετές φορές διετέλεσε αντιπρόσωπος της Μονής του στην Ιερή Επιστασία στις Καρυές. Για πολλά χρόνια διετέλεσε πρωτοεπιστάτης και μπορεί μετά βεβαιότητας να πει κανείς, Υπουργός των Εξωτερικών της Αυτόνομης Πολιτείας του Αγίου-Όρους, για αρκετές δεκαετίες. Σαν Ηγούμενος στη αρχή και σαν εκπρόσωπος της Ιεράς Επιστασίας αργότερα, είχε πολλές γνωριμίες με αρκετές προσωπικότητες και της πολιτικής και της Εκκλησιαστικής και γενικά της πολιτικής ζωής της χώρας. Υπήρξε αναμφισβήτητα μία από τις μεγαλύτερες προσωπικότητες όχι μόνο του Μεσενικόλα και της γύρω περιοχής, αλλά ολόκληρου του Ελλαδικού χώρου.

Ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ.κ. Χριστόδουλος με την ευκαιρία των εκδηλώσεων που έγιναν στις 17 Αυγούστου 2003 προς τιμή του Διονυσιάτου, σε χαιρετιστήριο επιστολή που έστειλε στο Σεβασμιότατο Μητροπολίτη Θεσσαλιώτιδος και Φαναριοφανσάλων κ. Θεόκλητον, γράφει μεταξύ άλλων και τα εξής:

«Ο αείμνηστος γέροντας υπήρξε μια φωτεινή προσωπικότητα του 20 ου αιώνα που είναι δύσκολο να τη σκιαγραφήσεις. Ηγούμενος της Ι. Μονής Διονυσίου του Αγίου Όρους, τω όντι σεβάσμιος γέροντας, Οσιακή μορφή, λόγιος μοναχός, αγιασμένος άνθρωπος του μοναστικού βίου. Η Κωμόπολη Μεσενικόλα Καρδίτσης θα πρέπει να χαιρέται και να έχει πάντοτε σε ύψιστη θέση τη μορφή του.

Ως Ηγούμενος της σεβάσμιας και ιστορικής Μονής Διονυσίου από το έτος 1935 κατέστη «θυσία ζώσα» όχι μόνο για τη δική του μοναστική αδελφότητα αλλά και για ολόκληρο τον Άθω. Ήξερε ο Γαβριήλ Διονυσιάτης να μεταδίδει Χριστόν, να παίρνει από το χέρι τον προσκυνητή του Όρους και να τον οδηγεί «εις νομάς Χαρισμάτων». Η παρουσία του ήταν καταλυτική. Ο λόγος του φως οδηγητικό. Η ζωή του ίση πραγματικού Αγίου ανδρός. Τον κατατάσσω στους καλούς εκείνους και εναρέτους συνεχιστές τη «κολλυβαδικής παραδόσεως» που ξεκινά από το Νικόδημο Αγιορείτη, τον Αθανάσιο Πάριο και Μακάριο Νοταρά. Ο Γέροντας Γαβριήλ, λειτουργεί στην ίδια πνευματική γραμμή του αγιοπνευματικού κολλυβαδικού ήθους. Τα βιβλία του, η δράση του, η ζωή του, τα λόγια του το φανερώνουν περίτρανα».

Στις ενέργειες του Μακαριστού Γαβριήλ, που είχε την έμπνευση, θεία χάρη, να

στείλει επιστολή στον Χίτλερ, στο διάστημα της Κατοχής, σώθηκαν τα Μοναστήρια του Αγίου Όρους, από τις λεηλασίες και την καταστροφική μανία των Γερμανών και Βουλγάρων. Την επιστολή αυτή εκ μέρους των Αγιορητών μοναχών, που την μετάφρασε στα Γερμανικά ο Γερμανομαθής μοναχός Γεράσιμος Μενάγιας και που είχε δημοσιευθεί τότε από τον εκδοτικό Οίκο «Αστήρ», μου την έστειλε ο διακεκριμένος επιστήμονας και φίλος, συγχωριανός μου κ. Χρίστος Κοτρώτσος, Θεολόγος, Φιλολόγος τ. Γεν. Επιθ/της Μ.Ε. Επειδή έχει ξεχαστεί σήμερα και είναι άγνωστη σε πολλούς την αντιγράφω ως έχει:

Εν Αγίω Όρει ' τη 13/26 Απριλίου 1941

Προς

Την Αυτού Εξοχότητα τον Αρχικαγκελάριον του ενδόξου Γερμανικού Κράτους,

Κύριον. Κύριον ΑΔΟΛΦΟΝ ΧΙΤΛΕΡ ΕΙΣ ΒΕΡΟΛΙΝΟΝ

Εξοχότατε.

Οι Βαθυσεβάστως υποσημειούμενοι, αντιπρόσωποι των είκοσιν Ιερών Βασιλικών Πατριαρχικών και Σταυροπηγιακών Μονών του Αγίου Όρους Άθω, λαμβάνομεν την τιμήν να απευθυνθώμεν προς την Ύμνησαν Εξοχότητα και παρακαλέσωμεν αυτήν θερμώς, όπως ευαρεστούμενη, αναλάβει υπό την Υψηλήν προσωπικήν Αυτής προστασίαν και κηδεμονίαν, τον ιερόν τούτον τόπον, του οποίου Ηγούμενοι και Αντιπρόσωποι τυγχάνωμεν, διαδεχόμενοι εν τούτω τους ιδρυτάς και ευεργέτας του ιερού τούτου τόπου Βυζαντινούς Αυτοκράτορας και τους διαδόχους αυτών.

Το Άγιον Όρος, Εξοχότατε, συνέστη εις πανορθόδοξον μοναχικήν πολιτείαν, εις ην ανέκαθεν διαβιούν εν αγαστή ομονοία μοναχοί, ακωλύτως προερχόμενοι από διάφορα ορθόδοξα Έθνη, μετά τον Θ' μ.Χ. αιώνα, πνευματικώς μεν εξαρτώμενον από του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως πολιτικώς δε αυτοδιοικούμενον υπό της ιεράς Συνάξεως των Αντιπροσώπων των είκοσι Ιερών και Κυριάρχων Μονών και πολιτικώς υπαγόμενον υπό την προστασίαν και κηδεμονίαν των Βυζαντινών Αυτοκρατόρων και των διαδόχων αυτών. Το αυτονομιακόν τούτο πολίτευμα περιεθριγκώθη δι' αλλεπαλλήλων Τυπικών Χρυσοβούλων των ιδρυτών και ευεργετών των Ιερών Μονών Βυζαντινών Αυτοκρατόρων, Βασιλείου του Μακεδόνα (882), Ιωάννου Τσιμισκή (972), Κωνσταντίνου του Μονομάχου (1046), Μανουήλ Β' Παλαιολόγου (1406), Στεφάνου Δουσάν (1346) και άλλων Σλάβων, Ουγγροβλάχων Ηγεμόνων και των μετέπειτα Σουλτανικών Φερμανιών, τελευταίως δε υπό του Καταστατικού Χάρτου του (1926), ούτινος δύο αντίτυπα εσωκλείωμεν.

Το ουτως καθιερωθέν προνομιακόν και αυτοδιοίκητον καθεστώς του Ιερού τούτου Τόπου, αποτελέσαν αντίκειμενον συζητήσεων και επικυρώσεων διαφόρων Διεθνών Συνθηκών, περιεθραγκώθη τέλος δια του 62 ου άρθρου της Βερολινείου Συνθήκης του έτους 1878 έχοντος ούτω: « Οι μοναχοί του Όρους Άθω οθενδήποτε και αν κατάγονται, θα διατηρήσωσι τακτήματα και τα πρότερα αυτών δικαιώματα και θ' απολαύωσιν άνευ ουδεμιάς εξαίρεσεως, πλήρους ισότητος δικαιωμάτων και προνομίων των εν Αγίω Όρει ενασκουμένων μοναχών, ανεξαρτήτως τόπου προελεύσεως και εθνικότητος, σκοπός και αποστολή καθ' όλον τον

υπερχλιετή βίον του Αγίου Όρους, υπήρξε η διατήρησις, η προαγωγή και η εξασφάλις των Ιερών αυτού σκηνωμάτων, η δια της ακαταπονήτου φιλεργίας, των εν αυτώ ενασκουμένων μοναχών καλλιέργεια της τε Εκκλησιαστικής και κλασσικής φιλολογίας και καλλιτεχνίας, ο ασκητικός βίος και η διηνεκής προσευχή υπέρ της ειρήνης του σύμπαντος κόσμου. Την διατήρησιν του καθιστώτος τούτου της αυτονόμου μοναχικής πολιτείας, ικανοποιούντος πλήρως άπαντας των έν Αγίω Όρει ενασκουμένων, ανεξαρτήτως εθνικότητος Ορθοδόξους μοναχούς και εναρμονιζομένου προς τον σκοπόν και την αποστολήν αυτών, παρακαλούμεν και ικετεύομεν θερμώς την Υμητέραν Εξοχότητα, όπως αναλάβη υπό την Υψηλήν προστασίαν και κηδεμονίαν Αυτής. Τον Βασιλέα των Βασιλευόντων και Κύριον των Κυριευόντων έξ όλης ψυχής και καρδιάς ικετεύοντας, όπως επιδαψελεύη τη Υμητέρα Εξοχότητι υγείαν και μακροημέρευσιν επ' αγαθώ του ενδόξου Γερμανικού Έθνους.

Υποσημειούμεθα Βαθυσεβάστως

Οι Πληρεξούσιοι Αντιπρόσωποι της Εκτάκτου Διπλής Ιεράς Συνάξεως των Είκοσιν Ιερών και Ευαγών Μονών του Αγίου Όρους Άθω.

Χάρη στη διπλωματική αυτή ενέργεια του Μακαριστού Γαβριήλ, σώθηκε το Άγιο Όρος, απ' τη λεηλασία των Βουλγαρικών ορδών γιατί πριν επιχειρήσει το Βουλγαρικό τάγμα την είσοδο του στον Άθω έφτασε κατεπείγουσα διαταγή του Χίτλερ, με την οποία απαγόρευε την είσοδο σε Γερμανούς και Βουλγάρους, χωρίς την άδεια του. Η βιογραφία και η Φωτογραφία του Διονυσιάτη βρίσκεται στη σελίδα 76 του νεοκδοθέντος βιβλίου μου «ΑΓΡΑΦΑ».

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΓΑΒΡΙΗΛ ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΗ ΣΤΟ ΜΕΣΕΝΙΚΟΛΑ

με αφορμή τα 40 χρόνια από τον θάνατό του (24/10/1983)

Θρησκευτικό και πνευματικό μνημόσυνο τελέστηκε στο Μεσενικόλα, στη μνήμη του αείμνηστου Γαβριήλ Διονυσιάτη, κατά κόσμον Γιώργο Καζάση (Μεσενικόλας 1886 – Άγιον Όρος 24/10/1983. Την ευθύνη της εκδήλωσης είχε η Ι.Μ. Θεσσαλιώτιδος. Αρχικά τελέστηκε πανηγυρική θεία λειτουργία χοροστατούντος του δεσπότη κ. Τιμοθέου, του αρχιμανδρίτη κ. Πέτρου και ηγουμένου της Μονής Διονυσίου του Αγίου Όρους, του αρχιμανδρίτη της Ι.Μ. κ. Αμφιλόχιου, 12 ιερέων από την Εκκλησιαστική Περιφέρεια Νευροπόλεως και την ΙΜΘΦ.

Τελέστηκε μνημόσυνο για τον μακαριστό Γαβριήλ, ενώ ακολούθησαν ομιλίες εκπροσώπου της ΙΜΘΦ, χαιρετισμός από τον υπουργό κ. Κ. Τσιάρα, τον βουλευτή Καρδίτσας κ. Γ. Κωτσό, τον δήμαρχο Λίμνης Πλαστήρα κ. Νάνο. Ακολούθησε προβολή ταινίας για τον μακαριστό Γαβριήλ και ομιλία από τον ηγούμενο της Ι.Μ. Διονυσίου κ. Πέτρο.

Ο εκπρόσωπος της ΙΜΘΦ ανέφερε για τον Γαβριήλ ότι πρόκειται για «Μία εξέχουσα μορφή ηγουμένου που με το κύρος, τη γνώση, τη διάκριση και την πνευματικότητα του κυριάρχησε στον αθωνικό εικοστό αιώνα. Υπήρξε ηγετική μορφή του Αγίου Όρους, χαρισματούχος Γέροντας, διακριτικός Πνευματικός, γλαφυρός συγγραφέας, ελκυστικός ομιλητής, εξαίρετος αρθρογράφος κι επιστολογράφος, ακούραστος άνθρωπος, υπομονετικός μοναχός, ονομαστός Διονυσιάτης, υποδειγματικός Αγιορείτης».

Ο υπουργός Δικαιοσύνης αναφέρθηκε στην γνωριμία του με τον Γαβριήλ στο Άγιο Όρος, και μίλησε για την πολυσχιδή προσωπικότητά του.

Ο βουλευτής κ. Κωτσός αναφέρθηκε στην αξία της εκδήλωσης και την ανάγκη να τιμάμε του σπουδαίους πνευματικούς ανθρώπους.

Ο δήμαρχος Λίμνης Πλαστήρα κ. Νάνος ανέφερε ότι ο Γαβριήλ εκτός από σπουδαίος ηγούμενος και εκκλησιαστική δράση, είχε έντονη πατριωτική δράση, όπως η συμμετοχή του ως εθελοντής στον Μακεδονικό Αγώνα το 1904, η γνωριμία με τον Πλαστήρα και η με-

τάβαση για ένα διάστημα στη Μικρασία. Ο δήμαρχος χαρακτήρισε τον Γαβριήλ σπάνια ηγετική προσωπικότητα η οποία για την Εκκλησία είναι ότι ο Πλαστήρας για την Ελληνική Ιστορία. Επίσης ανακοίνωσε ότι το 5ο τεύχος του περιοδικού «Ιστορία», θα είναι αφιερωμένο στον Γαβριήλ, ενώ ο Δήμος σε συνεργασία με τους Συλλόγους Μεσσηνολιτών, θα οργανώσει το καλοκαίρι ειδική εκδήλωση και έκθεση φωτογραφίας, η οποία θα μείνει μόνιμα στο Πολιτιστικό Κέντρο Μεσσηνικόλα.

Ακολούθησε ομιλία του σημερινού ηγούμενου της μονής Διονυσίου, κ. Πέτρου, ο οποίος με συγκίνηση μεταξύ των άλλων ανέφερε ότι ο Γαβριήλ είναι μία φωτεινή παρουσία με πολυσχιδές έργο. Για αυτό τιμήθηκε υπό του Οικουμενικού Πατριάρχου, και βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών. Αναφέρθηκε στο συγγραφικό έργο του Γαβριήλ, ενώ είπε ότι η απώλεια άφησε αισθητό κενό, το οποίο δεν αναπληρώθηκε. Με το αγιορειτικό ήθος του, την ιεροπρέπεια, την ασκητικότητα, την εκκλησιαστικότητα, την διαλλακτικότητα, την αγωνιστικότητα μάς ενέπνευσε και edίδαξε. Η φωνή του ήταν η φωνή των αιώνων, του Αγίου Όρους, της Ορθοδοξίας, της πονεμένης Ρωμοσύνης».

Η εκδήλωση έκλεισε με ομιλία του μητροπολίτη κ. Τιμόθεου, ο οποίος ευχαρίστησε όλους τους συντελεστές και τους συμμετέχοντες στην εκδήλωση. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ΙΜΘΦ είχε εξασφαλίσει λεωφορείο για την μεταφορά προσκυνητών από την Καρδίτσα στο Μεσσηνικόλα. Η εκδήλωση επαναλήφθηκε την ίδια μέρα (6/5/2023) το απόγευμα στον Ι.Ν. Αγίου Γεωργίου Καρδίτσας.

Από δεξιά: Ο Υπουργός Δικαιοσύνης κ. Τσιάρας, ο Δήμαρχος Λίμνης Πλαστήρα Π. Νάνος, ο Αντιδήμαρχος κ. Αλεξ. Μηλίτσας και ο κ. Χρήστος Καζάσης ανηψιός του Γαβριήλ

**Λόγος Γέροντος Πέτρου, ηγουμένου
Ιεράς Μονής Αγ. Διονυσίου Αγίου Όρους**

Σεβασμιώτατε Ἅγιε Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφαναρσάλων, Ἐντιμώτατε κ. Δήμαρχε, Σεβαστοὶ Πατέρες καὶ ἀγαπητοὶ Ἀδελφοί,

«Ἀδελφοὶ μνημονεύετε τῶν ἡγουμένων ὑμῶν, οἵτινες ἐλάλησαν ἡμῖν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ὧν ἀναθεωροῦντες τὴν ἔκβασιν τῆς ἀναστροφῆς μιμεῖσθε τὴν πίστιν».

Αὐτοὶ οἱ θεόπνευστοι λόγοι τοῦ θεωρρήμονος Ἀποστόλου Παύλου, ἡχοῦν εἰς τὰ ὦτα τῆς καρδίας μου σήμερον, εἰς τὸ μνημόσυνον τῆς μεγάλης μορφῆς τῆς Ρωμηοσύνης καὶ τοῦ Ὁρθοδόξου Μοναχισμοῦ, τοῦ μακαριστοῦ Γέροντος Γαβριὴλ τοῦ Διονυσιάτου.

Ἀρχίζω τὴν πτωχή μου ἀναφορὰν εἰς τὴν σεπτὴν μορφήν του ἔχοντας τὴν αἴσθησιν τῆς ἀνεπαρκείας μου πρὸς τοῦτο καὶ θὰ προσπαθῶ, ἐπικαλούμενος τὴν εὐχήν του, νὰ δυνηθῶ νὰ μεταφέρω στὴν ἀγάπῃ σας κάποια μηνύματα, ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ὀσιακὴ του βιοτὴν καὶ τὸ ἔμψυχον καὶ φωτεινόν του παράδειγμα, ποὺ θὰ εἶναι χρήσιμα καὶ σωτήρια γιὰ τὴν δική μας ζωή.

Ὁ Γέρων Γαβριὴλ ἦταν ἓνα μεγάλο σχολεῖο γιὰ ὅσους τὸν πλησίαζαν καὶ τὸν συναναστρέφονταν. Κοντὰ του ἐμαθήτευες στὴν εὐσέβεια, στὴν ἀκλόνητη πίστι, στὴν προσήλωση εἰς τὰ πατρώα καὶ τὴν ἀκραιφνὴ Ρωμαίικη παράδοση, στὴν ὑγιᾶ Ἐκκλησιολογία, στὴν μοναχικὴ ἀκρίβεια, στὴν ἐλεημοσύνη καὶ μεταδοτικότητα, στὴν ἀνθρωπιά. Κοντὰ του ἐγνώριζες τί θὰ πεῖ ὑπομονὴ καὶ καρτερία, ἀπλότητα, ἀνεπιτήδευτος τρόπος καὶ ἐπιείκεια πατρικὴ πρὸς τοὺς εἰς αὐτὸν ἐξομολογουμένους. Πολλὰ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πεῖ γιὰ τὸν Γέροντα, ἀλλὰ ἐπαναλαμβάνω καὶ ἐγὼ ὅτι ἔγραψε περὶ αὐτοῦ ὁ φίλος καὶ γνώριμός του Ἀγιορείτης, Ἐπίσκοπος Ροδοστόλου Χρυσόστομος. «Συλλαμβάνω τὸν ἑαυτό μου δῖβουλο καὶ ἐν ἀπορίᾳ, ὡς πρὸς τὸ τί νὰ προβάλλω σὰν πρῶτο, τί ὕστερο, τί ἀναγκαῖο καὶ χρήσιμο, τί δευτερεῦον καὶ παραληπτέον, ἀφοῦ τὰ πλαίσια μιᾶς ὁμιλίας ὅπως ἡ σημερινὴ εἶναι συνεσταλμένα».

Ὁ Γέρων Γαβριὴλ, κατὰ κόσμον Γεώργιος Καζάσης ἐγεννήθη τὸ ἔτος 1887 στὸ χωριὸ Μεσενικόλα Καρδίτσης ἀπὸ γονεῖς εὐσεβεῖς καὶ ἀρχοντικούς, Θεοδόσιον καὶ Κωνσταντίνα ὀνομαζομένους. (Ὁ πατέρας του ἦταν Κοινοτάρχης τοῦ χωριοῦ). Γεννήθηκε καὶ ἀνετράφη μέσα σὲ ἓνα κλίμα ἀκραιφνοῦς Ρωμαίικης οἰκογενειακῆς παραδόσεως καὶ εἶχε ἔνδεκα ἐν συνόλῳ ἀδελφία. Οἱ φιλόθεοι γονεῖς του τοῦ ἐνεφύσησαν τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀγάπῃ στὴν Πατρίδα.

Ἀπὸ τὴν παιδικὴ του ἡλικία, φάνηκαν τὰ περικοσμοῦντα τὴν προσωπικότητά του ιδιαίτερα χαρίσματα. Ἦτο ιδιαίτερα εὐφυὴς ἀλλὰ καὶ ἐργατικός. Εἶχε

φιλομάθεια και διάβαζε πολύ ἐκκλησιαστικά βιβλία και ἄλλα. Ἐπίσης βοηθοῦσε πάντοτε και στο ἀναλόγιο τῆς Ἐκκλησίας τοῦ χωριοῦ του Μεσενικόλα Καρδίτσης. Ἐφυγε ἀπὸ τὸ σπίτι λέγοντας στοὺς γονεῖς του ὅτι θὰ πάει στὴν Ἀμερική. Ἀλλὰ ἄς ἀφήσουμε τὸν Γέροντα νὰ διηγηθῇ ὁ ἴδιος πῶς ἀνεχώρησε. «Πλαστογραφήσας τὸ πιστοποιητικὸν ἀποδημίας, καὶ τὴν ὑπογραφήν τοῦ δημάρχου Νεβροπόλεως, σφραγίσας ταῦτα κανονικῶς ὡς ὑπογραμματαὺς τῆς δημαρχίας, ἀνεχώρησα λάθρα, δηλώσας εἰς τοὺς οἰκείους μου, ὅτι θὰ μετέβαινον, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν δύο ἑορτῶν Ἀγίου Τρύφωνος καὶ Ὑπαπαντῆς, εἰς πλησιόχωρον ποιμνιοστάσιον, ἵνα ἶδω τὰ ὀλίγα πρόβατά μας, βόσκοντα ἐκεῖσε, ἃν ἐγέννησαν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποδημίας μου ἔλαβον ἐκ τοῦ πατρικοῦ χρηματοκιβωτίου 260 δραχμάς, ἰσοδυναμούσας πρὸς 10 χρυσὰς λίρας καὶ ἀφοῦ ἔλαβον τὸ διαβατήριον ἐκ τῆς Νομαρχίας Τρικάλων, ἔγραψα ἐκ Βόλου εἰς τὸν πατέρα μου, ὅτι ἀναχωρῶ δι' Ἀμερικὴν καὶ θὰ γράψω ἐκεῖθεν μετὰ ἓν ἔτος. Εἰς Βόλον συνήντησα καὶ ἕτερον συνομήλικόν μου ἐκ Μαυροματίου Καρδίτσης, μεταβαίνοντα καὶ αὐτὸν εἰς Ἅγιον Ὅρος πρὸς ἐγκαταβίωσιν».

Στὸ Ἅγιον Ὅρος ἦλθε τὸ 1909 εἰς μίαν ἐποχὴν δυσχερῇ ἀπὸ πολλὰς ἀποψεις. Τουρκοκρατούμενο τὸ Ὅρος ἀπὸ τὴν μιὰ καὶ διακυβεύμενο ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀπὸ τὶς γνωστὰς ἐπιδιώξεις τῶν ὁμοδόξων Σλάβων. Σημειωτέον ὅτι τότε ἀριθμοῦσε 8.000 μοναχοὺς, 4.000 Ἕλληνες καὶ 4.000 Σλάβους ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 3.000 Ρῶσοι καὶ ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Παπποῦς χαρακτηριστικὰ ἔλεγε, «ἐγένετο σκληρὸς ἀγὼν ἐπικρατήσεως» μεταξύ των.

Εἶχε ἔφεση πρὸς τὴν ἀσκητικὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐρημιτικὴν καὶ ἐπιθυμία του ἦταν νὰ μονάσῃ στὸ Κελλίον τοῦ Ἀγίου Γεωργίου Καυσοκαλυβίων, τῶν συμπατριωτῶν του Γερόντων Ἰωαννικίου καὶ Παντελεήμονος, Γερόντων ἀργότερα καὶ τοῦ μακαριστοῦ καὶ ἁγίου πατρὸς Πορφυρίου τοῦ Καυσοκαλυβίτου. Πάντοτε ἐθαύμαζε καὶ ἐπαινοῦσε τὴν ἡσυχαστικὴν ζωὴν, φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ Θεὸς τὸν προόριζε, ὡς ποτὲ τὸν Μωϋσῆ καὶ τὸν Δαβίδ, νὰ γίνῃ ὁδηγὸς τοῦ λαοῦ τοῦ «Δημαγωγὸς Ἰσραὴλ» καὶ νὰ ὁδηγήσῃ πολλὰς ψυχὰς, Μοναχῶν καὶ λαϊκῶν, στὴν σωτηρία. Γερόντάς του καὶ πνευματικὸς Πατὴρ ἦταν ὁ ὁσίας μνήμης Ἠγούμενος Δοσίθεος ἀπὸ τὴν Συκαμινέα Ἐλασσῶνος. Ὁ Γερόντάς του ἦταν Ἀγιαναννίτης ἀσκητὴς πὺ ἡ Μονὴ εἶχε προσκαλέσει γιὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἡγουμενία της. Ἦτο ἄνθρωπος ἀπλοῦς καὶ μελίχειος, τακτικὸς λειτουργὸς καὶ μὲ ἀκρίβεια στὴν ζωὴ καὶ τὸν πνευματικὸ τοῦ ἀγῶνα.

Εὕρισκόμενος ὅμως γιὰ προσκύνημα στὴν Μονὴ τοῦ Ἀγίου Διονυσίου καὶ μάλιστα παρακολουθώντας τὴν κηδεῖα ἐνὸς τῶν Πατέρων ἐκείνῃ τὴν ἡμέρα, ἐθαύμασε καὶ ἐξέτιμησε τὴν ἐκδηλῆ πνευματικὴτητα καὶ τὰς τάξεις τοῦ Μοναστηρίου καὶ θεῖα νεύσει «ἔβαλε μετάνοια» ὅπως λέμε καὶ ἔγινε δόκιμος τῆς Μονῆς.

Ὁ Γέρων Γαβριὴλ διηκόνησε μετὰ ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως σὲ πολλὰ διακονήματα τῆς Μονῆς. Σχεδὸν μόλις ἔβαλε μετάνοιαν καὶ ἔγινε δόκιμος, ἐστάλη

ἀπὸ τὴν Μονὴ εἰς τὸ Μετόχι μας ἐντὸς Ἁγίου Ὁρους, ποῦ λέγεται «Μονοξυλίτης», ὅπου διηκόνησε στὶς ἐκεῖ βαρεῖς ἀγροτικές διακονίες του, χωρὶς νὰ παραλείπει διόλου τὰ πνευματικά του ἀγωνίσματα. Ἐκεῖ σὰν ἀρχάριος, εἶχε καὶ μίαν ἰδιαίτεράν ἐπίσκεψιν τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ μοναδικὴν ἐμπειρίαν. Εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν κείρεται Μοναχὸς τὸ ἔτος 1911. Συνέχισε τὴν διακονίαν του στὸ Μονοξυλίτη, μέχρι τὸ τέλος τοῦ 1912, ἔτους τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν. Τότε ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, εἰδοποίησε τὰ Ἀγιορειτικὰ Μοναστήρια νὰ παραλάβουν τὰ μετόχια τοὺς ἐκτὸς Ἁγίου Ὁρους προσκομίζοντας τοὺς σχετικοὺς τίτλους ιδιοκτησίας. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1913 ἡ Μονὴ τοῦ ἀναθέτει τὴν δύσκολην ἀποστολὴν νὰ πάει στὴν Θεσσαλονίκη γιὰ τὴν διεκδίκηση τῶν Μετοχίων τῆς. Ἐκεῖ κατέβαλε μεγάλους ἀγῶνας γιὰτὶ ἀντιμετώπισε πολλὰς δυσκολίας, ἀλλὰ φάνηκε δόκιμος καὶ ἱκανὸς καὶ οἱ προσπάθειές του τελικῶς ἐκαρποφόρησαν. Κατόπιν τούτου ἡ Μονὴ βλέπουσα τὶς πολλὰς ἱκανότητές του, τὸν ἀποστέλλει ὡς Οἰκονόμο στὸ μεγάλο καὶ πολυάνθρωπο Μετόχι τῆς στὸ Ὀρφάνι τῆς Καβάλας, βοηθούμενον ἀπὸ τὸν μακαριστὸ καὶ ὁσίας μνήμης Γερο-Ἰσαάκ, αὐτὸν ποῦ ἀναφέρεται στὴν γνωστὴ ἔκδοσις τῆς σειρᾶς «Ἀγιορειτικὲς Μορφές», ἄνθρωπο σπανίας ἀρετῆς καὶ ἀσκητικότητος. Ἡ παρουσία του ἦταν γιὰ τὸν πατέρα Γαβριὴλ στήριγμα καὶ ἐνίσχυσις καὶ μάλιστα μέσα σὲ τόσες εὐθύνες καὶ διοικητικοὺς περισπασμούς. Ἐκεῖ, παράλληλα μὲ τὸν μεγάλο του ἀγῶνα νὰ συγκροτήσῃ καὶ νὰ βελτιώσῃ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἀπεράντων ἐκτάσεων τοῦ Μετοχίου, περιθάλλει καὶ ἐλεεῖ πλῆθος πτωχῶν καὶ ἐνδεῶν τῆς περιοχῆς.

Ἐπίσης τρέφει καὶ συντηρεῖ μεγάλο ἀριθμὸ προσφύγων, ποῦ κατέφθαναν συνεχῶς τὸ 1922 ἀπὸ τὴν Μικρὰ Ἀσίαν εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν. Τὸ μετόχι τοῦ Ὀρφανίου ἦταν ἡ κύρια πηγὴ ἀγαθῶν γιὰ τὸ Μοναστήρι στὰ δύσκολα ἐκεῖνα χρόνια. Ἀλλὰ καὶ πλήθη ἀσκητῶν καὶ ἐρημιτῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἐτράφηκαν ἀπὸ αὐτό. Ἐνθυμοῦμαι χαρακτηριστικὰ τὸν Ἅγιον Πορφύριον ποῦ μοῦ ἔλεγεν στὰ Καυσοκαλύβια ὀλίγον πρὸ τῆς ἐκδημίας του, ὅτι «ἐμεῖς λόγῳ τοῦ Ὀρφανίου, ἐπαιρνοῦσαμε βασιλικά, μὲ τὰ ἀγαθὰ ποῦ μᾶς ἔστειλε ὁ Γερο-Γαβριὴλ, ἰδίως τυρὶ καὶ αὐγά» καὶ μὲ προέτρεπε νὰ συνεχίσω καὶ ἐγὼ σὰν διάδοχός του νὰ βοηθῶ τοὺς μοναχοὺς τῆς συνοδείας του ἀναλόγως.

Τὸ 1917 συλλαμβάνεται μαζί μὲ ἄλλους δύο Διονυσιάτας, 260 ἱερεῖς καὶ δύο Ἀρχιερεῖς, ὁμηρος γιὰ δύο χρόνια στὴν Βουλγαρία, ὅπου ὑπέμειναν πολλὰ βάσανα. Ἄς ἀφήσουμε τὸν ἴδιον τὸν Γέροντα νὰ περιγράψῃ τὸ δράμα ποῦ ἔζησε τότε: «Πόσον βαρὺ τὸ πέσιμο τῆς νύχτας στὴν φυλακὴ! Πόσον πηχτὸ τὸ σκοτάδι τῆς σκλαβιάς, πόσον φαρμακερὲς οἱ σκέψεις στὸ περιβάλλον τῆς ἐχθρικῆς χώρας!

Μακρὰ ἀπὸ τὴν ἀγαπητὴ Πατρίδα, μέσα στὰ συρματοπλέγματα μὲ μετρημένο τὸ ψωμί, χωρὶς φαγητὸ καὶ μὲ νερὸ ἀπὸ βρωμερὰ σιδηροβάρελα, ἐκτεθει-

μένα στην ιουλιανή ζέστη, και τὸ βράδυ ν' ἀκούης δίπλα σου τὰ τσακάλια τοῦ βάλτου νὰ οὐρλιάζουν ὁμαδικὰ καὶ τὶς κουκουβάγιες νὰ σκούζουν ἐπάνω σου ἀπαίσια τὴν συμφορά σου.

Καὶ ὁ πιὸ ἀπελπισμένος ἄνθρωπος, στὶς φυσικὲς ἀρρώστιες καὶ συμφορές, παρακαλεῖ νὰ ξημερώσῃ ἡ μέρα, καὶ τοῦ φαίνεται ὅτι ξαλαφρώνει ἡ ψυχὴ του ἀπὸ τὸ βάρος καὶ τὴν πίεσιν τῆς νύχτας. Καὶ ὅμως ὁ αἰχμάλωτος, ὁ ὄμηρος, ὁ ἐξόριστος, καὶ δὴ εἰς χέρια βουλγαρικά, εὐχεται νὰ μὴ ξημερώσῃ ποτέ, νὰ μὴν ἰδῇ οὔτε τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, οὔτε τὸν ἀπαίσιο βασανιστὴ του!...».

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου ἐλευθερώνεται μαζί μὲ τοὺς ἄλλους ὁμήρους καὶ ἐπιστρέφει στὴν Μονὴ καὶ μετ' ὀλίγο στὸ Ὀρφάνι μέχρι τὸ 1922 ὁπότε ἐπιστρέφει καὶ πάλι στὴν Μονή.

Τότε ὑπῆρχε τὸ λεγόμενο «Μετοχιακὸ ζήτημα» ποὺ ταλαιπώρησε πολὺ τοὺς Ἀγιορείτας Πατέρας. Μὲ τὸ ὀξύτατο οἰκονομικὸν πρόβλημα ποὺ ἀντιμετώπισε ἡ Ἑλλὰς μετὰ τὴν ἔλευση χιλιάδων προσφύγων στὴ Βόρειο Ἑλλάδα, τὸ Κράτος κατέφυγε στὸ Ἅγιον Ὄρος ἀπαιτῶντας τὶς γαῖες του ποὺ ἀνῆρχοντο σὲ ἑκατοντάδες χιλιάδες στρέμματα, οὕτως ὥστε νὰ δοθοῦν στοὺς ἀστέγους καὶ ἀκτήμονας πρόσφυγας καὶ ἐντοπίους. Ἦλθε λοιπὸν σὲ συμφωνία μὲ τὴν Πολιτεία καὶ παρεχώρησε τὰ μετόχιά του, ὑπὸ μορφὴν ἐνοικιάσεως διηνεκοῦς. Ἡ Πολιτεία τότε δὲν ἐτήρησε πλήρως τὴν συμφωνίαν τῆς μὲ τὸ Ὄρος καὶ ἔτσι οἱ Μοναχοὶ ἀντιμετώπισαν σοβαρώτατα πρακτικὰ προβλήματα. Ὁ Γέροντας τὸ 1930 εἶχε ψηφισθεῖ ἀπὸ τὴ Μονὴ προϊστάμενος καὶ διορίσθηκε ἀντιπρόσωπος στὶς Καρυές. Τότε, ἐπεστρατεύθη κυριολεκτικῶς ἀπὸ τὴν Ἱερὰν Κοινότητα γιὰ νὰ πάει στὴν Ἀθήνα καὶ στοὺς ἐκεῖ φορεῖς καὶ παράγοντες τῆς Πολιτείας, γιὰ νὰ ὑπερασπισθεῖ τὰ δίκαια καὶ τίμια συμφέροντα τοῦ Ἱεροῦ Τόπου. Ἐκεῖ φάνηκαν καὶ πάλι οἱ μεγάλες του ἱκανότητες καὶ ἡ πολὺ σοφία καὶ σύνεσίς του. Ἴσως οὐδέποτε πολιτικὰ πρόσωπα ἐσεβάσθησαν τόσον κληρικὸν ὅσον τὸν Παπποῦ, «ὁ ὁποῖος δὲν ἀπαιτοῦσε ἀλλὰ πάντοτε ἐνέπνεε τὸν σεβασμὸν» κατὰ τὸ ρητόν. Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ Γέρων Γαβριὴλ σὲ ὅλα τὰ ἱεροκοινωτικὰ προβλήματα καὶ θέματα καὶ ὡς ἀντιπρόσωπος καὶ ἀργότερα ὡς Ἡγούμενος στὶς διπλὲς συνάξεις, ἤξερε νὰ κάνῃ σοφὲς παρεμβάσεις καὶ νὰ δίδει λύσεις ποὺ συνέφεραν τὸν Ἱερὸν Τόπο. Ἐξακρατηρίσθη δικαίως ὡς Εἰρηνοποιός. Ἐπίσης εἶναι πανθομολογούμενον ὅχι μόνον ἀπὸ τοὺς Διονυσιάτες ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅλο τὸ Ἀγιορειτικὸ πλήρωμα, ὅτι πολλάκις ἐθυσίαζε τὰ συμφέροντα τῆς Μονῆς του, γιὰ τὸ κοινὸ συμφέρον ὁλοκλήρου τοῦ Ἁγίου Ὁρους, εἶχε πάντοτε τὸ πνεῦμα τῆς συλλογικότητος καὶ τῆς συνεργασίας. Εἶναι καὶ αὐτὸ κάτι ποὺ δὲν πρέπει νὰ ἀφήνῃ ἀπαραδειγματίστους ἐμᾶς τοὺς συγχρόνους Ἀγιορείτας.

Τὸ ἔτος 1936, τέσσερα μόλις χρόνια πρὸ τοῦ Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ἐκλέγεται Ἡγούμενος τῆς Μονῆς Διονυσίου. Ἡ ἐκλογή του ἔγινε ἐντὸς κλίματος ταραχῆς καὶ διχοστασίας. Ἡ Ἀδελφότης τῆς Μονῆς, ἀποτελουμένη ἀπὸ 75 Μονα-

χούς, ἦτο διχασμένη ἐν πολλοῖς ἀπὸ τοπικιστικὰ κίνητρα. Ὁ τοπικισμός, ποὺ δόξα τῷ Θεῷ σήμερον ἐξέλιπεν ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος, τότε τὸ ἐταλαιπώρησε πολὺ. Δέχθηκε νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἡγουμενία, πιεσθεὶς ἰδιαζόντως ἀπὸ τοὺς μισοὺς Μοναχοὺς τῆς Μονῆς, ἀπὸ φορεῖς τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος ἀλλὰ καὶ ἀπὸ παράγοντες τῆς Πολιτείας. Ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὸν μακαριστὸν καὶ ὑπὲρ λίαν φιλομόναχον Μητροπολίτη Κασσανδρείας ἀπὸ Μελενίκου, Εἰρηναῖον. Μὲ τὴν μεγάλη του ὑπομονή καὶ τὴν σοφία καὶ διάκριση, κατάφερε νὰ καθιερωθεῖ εἰς τὴν συνείδηση τῶν Μοναχῶν του ἀλλὰ καὶ τῶν Ἀγιορειτῶν. Τὸ νὰ ποιμαίνει κανεὶς Μοναχοὺς οἱ ὅποιοι μὲ τὴν θέλησίν των τὸν ἐπέλεξαν γιὰ πνευματικὸν πατέρα καὶ Γέροντα εἶναι εὐκόλον καὶ κάπως φυσικόν, ἀλλὰ τὸ νὰ ποιμαίνει Μοναχοὺς οἱ ὅποιοι δὲν τὸν ἀπεδέχθησαν, καὶ ἐνίοτε ἀντιτίθενται σ' αὐτὸν ἀλλὰ καὶ ἴσως εἶναι ἐχθρικοὶ ἀπέναντί του εἶναι δύσκολο. Κατάφερε νὰ ἐπιφέρει ὁμόνοια καὶ γαλήνη γενόμενος «τὰ πάντα τοῖς πασι» κυριολεκτικῶς κατὰ τὸν Ἀπόστολον.

Σὰν Ἡγούμενος ἦταν ἀσκητικώτατος, ταπεινός, μελίχσιος καὶ εὐπροσήγορος ἀπλὸς καὶ ἀπέρिटος στὴν ἐνδυμασία. Παρακολουθοῦσε «ἔως γήρως καὶ πρεσβείου» ἀνελλιπῶς τὰς ἱερὰς Ἀκολουθίας τῆς Μονῆς. Πολλὲς φορὲς ἐξομολογοῦσε τοὺς προσκυνητὰς μέχρι τὴν ὥρα τοῦ Ὁρθρου καὶ κατόπιν, χωρὶς καθόλου νὰ ἀναπαυθεῖ, ἐπήγαινε στὴν ἀκολουθία. Συγκακοπαθοῦσε μὲ τοὺς ἀδελφοὺς σὲ ὅλα τὰ ταπεινὰ καὶ βαρεῖα διακονήματα τῆς Μονῆς. Κατ' ἐπανάληψιν στὶς παγγενιὲς στὸ Μονοξυλίτη, σκάβοντας ὁ ἴδιος ἐπὶ ὥρες, ὀργώνοντας τὴν γῆ καὶ ἀποστάζοντας ρακιά, μαζεύοντας τὶς ἐλιές καὶ τρυγώντας. Ἀλλὰ καὶ στοὺς κήπους τῆς Μονῆς συνεχῶς δούλευε σκληρὰ λέγοντας μετὰ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «ταῖς χρεῖαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ, διηκόνησαν αἱ χεῖρες αὐται». Πολλὲς φορὲς μετὰ τὴν Λειτουργία τὸ πρωί, μετέβαινε στοὺς κήπους τῆς γιὰ ἐπιθεώρηση, ἀλλὰ τελικὰ ἄδραχνε τὴν τσάπα καὶ ξεχνιόταν κυριολεκτικῶς, ἀνεβαίνοντας καθίδρος στὸ Ἡγουμενεῖο μετὰ ἀπὸ πολλὰς ὥρες.

Εἶναι πασίγνωστος ὁ ἔντονος Πατριωτισμὸς τοῦ Παπποῦ, ὁ ὁποῖος ἐταύτιζε τὸ Ἕθνος καὶ τὴν Ὁρθοδοξία. Πρόλαβε τὸ Ὄρος τουρκοκρατούμενον καὶ ἔβλεπε ἀνηρητημένην στὸν Δεσποτικὸ Θρόνον τῆς Μονῆς του τὴν ἡμισέληνον καὶ ἔζησε τὴν μοναδικὴν συγκίνηση καὶ χαρὰ τῶν Ἀγιορειτῶν μὲ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ 1912.

Ἐβίωσε ὅλα τὰ δράματα τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ καὶ συνέπαθε ἀλλὰ καὶ ἐστάθη ἀρρωγὸς εἰς τὸν δοκιμαζόμενον λαόν μας. Καὶ εἰς τὰ πρὸ καὶ μετὰ τὸ 1917 γεγονότα μὲ τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τοὺς ὁποίους καὶ ὀδηγήθηκε στὴν Βουλγαρία ὁμηρος δύο χρόνια. Καὶ τὸ 1922, ὅταν σὰν Οἰκονόμος στὸ Ὁρφάνι, ἔθρεψε πλήθη λιμοκτονούντων προσφύγων ἀδελφῶν μας ποὺ κατέφθασαν μετὰ τὸν ξεριζωμὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Καὶ στὸν πόλεμο τοῦ '40, τέσσερα μόλις χρόνια Ἡγούμενος, μὲ τὴν σοφία του, τὴν τόλμη καὶ τὸν πατριωτισμὸ του ἔκαμε πολλὰ. Περιέθαλψε Ἀγγλους καὶ Νεοζηλανδοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιῶτας στὴν Μονή, μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του καὶ τῶν Μοναχῶν του καὶ μὲ ἀπειλή

πυρπολήσεως της Μονής σε περίπτωση που άνεκαλύπτοντο. Συνήργησε στο να φυγαδευθούν πολλοί στην Μέση Ανατολή και άλλου. Έγραψε και ένα Χρονικό με τίτλο «Κατοχικά έργα και σύγχρονα παράπονα», όπου εκεί αναφέρεται στους αγώνες αυτούς και τα παθήματα.

Ήταν ο έμπνευστής, ο πρωταγωνιστής και συντάκτης του περιβοήτου εκείνου γράμματος της Ιεράς Κοινότητος προς τον Άδόλφον Χίτλερ, το οποίο κυριολεκτικώς έσωσε το Όρος. Με το γράμμα αυτό μέσα στο οποίο οι Πατέρες εκθέτουν τα από αιώνων ιδιαίτερα προνόμιά του στον Χίτλερ, εν τέλει τον παρακαλούν να το θέσει υπό την ύψηλην προστασία του όπερ και έγινε. Αλλά και αργότερα ο Παππούς έζησε τα δεινά του έμφυliου ή όπως συνήθιζε να τον αποκαλεί «άδελφοκτόνου πολέμου». Το 1946 συντάσσει ένα κείμενο σαν πατρικό διάγγελμα τρόπον τινα προς τον Έλληνικόν λαόν, που δημοσιεύτηκε σε Έκκλησιαστικά περιοδικά και εφημερίδες, το οποίο και συνυπογράφουν πολλοί ήγούμενοι και πνευματικοί. Εκεί θαυμάζει κανείς την αγωνία του αλλά και την αίσθησιν ευθύνης έναντι της πατρίδος και του Λαού του Θεού. Τα λόγια του έχουν διαχρονική ισχύ και ήχουν προφητικά και για την σημερινήν κατάσταση της Ελλάδος. Έλεγε χαρακτηριστικά στο κείμενό του ο Γέροντας: «Είναι έντροπή, είναι άμαρτία, ήμεις οι Έλληνες να περιμένωμεν να μάς ειρηνεύσουν εκείνοι τους οποίους εξημερώσαμεν, να ρυθμίσουν τα οικιακά μας ξένοι, να μάς προστατεύσουν άλλοι... Η σωτηρία του Έθνους μας, της οικογενείας μας, της φυλής μας έγκειται εις ήμας αυτούς. Όταν ήμεις όμονοήσωμεν, οι ξένοι δέν έχουν θέσιν εις τα έσωτερικά μας, και όταν ήμεις ένωθώμεν δέν μάς χρειάζεται κανενός προστασία εις τα έξωτερικά μας, το γνωρίζει ήδη όλος ο κόσμος ποία είναι έν τη ένώσει ή δύναμις του Έλληνισμού».

Ός γνωστόν, ο μακαριστός Γέροντας, τρεις φορές έπεσκέφθη την Κωνσταντινούπολιν, «την Πόλιν των όνείρων μας», όπως του άρεσε να την αποκαλεί, προφορικώς και γραπτώς. Τουτό έγινε κατόπιν προτροπής του μακαριστού Πατριάρχου Αθηναγόρου, για να έξομολογήσει τους φοιτητάς της Ιεράς Θεολογικής Σχολής της Χάλκης, αλλά και τους πιστούς της Πόλεως. Όπως μάς έλεγεν ο μακαριστός Μητροπολίτης Πέργης που τότε ήταν Δευτερεύων των Πατριαρχικών Διακόνων και είσηγητής του Αθηναγόρου, ο Πατριάρχης δέν άφηνε τον Παππού να φύγει από το γραφείο του, παρά μόνον όταν είχε επίσημες άκροάσεις. Εκείνες τις στιγμές και τις σοφές συμβουλές και παραινέσεις του Γέροντος, τις ένθυμείτο ο Άγιος Πέργης με πολλήν νοσταλγία.

Ο Πατριάρχης Αθηναγόρας κατ' έπάναληψιν έξομολογήθηκε στον Γέροντα Γαβριήλ. Έλεγε ο Παππούς ότι όταν ο Αθηναγόρας του έζήτησε να τον έξομολογήσει, ως άλλος Ιωάννης ο Πρόδρομος του είπε «Παναγιώτατε, πώς φωτίσει ο λύχνος το φώς, πώς χειροθετήση ο δοϋλος τον Δεσπότην;». Και ο Πατριάρχης απήντησεν ως ο Χριστός εις τον Βαπτιστήν «Γέροντα, άφες άρτι». Επί-

σης ὁ Πατριάρχης προέτρεπε καὶ τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ κληρικοὺς τοῦ Φαναρίου νὰ ἐξαγορευθοῦν στὸν Γέροντα. Ἀλλὰ καὶ ὁ νῦν εὐκλεῶς Πατριαρχῶν Βαρθολομαῖος, πάντοτε διηγεῖται μὲ νοσταλγικὴν ἀνάμνησιν τὴν γνωριμία του μὲ τὸν Γέροντα καὶ τὴν εἰς τὸ ἐπιτραχήλιόν του ἐξομολόγησιν, ὡς φοιτητὴς στὴν Χάλκη καὶ τὴν ἰδιαίτεραν πατρικὴν καὶ στοργικὴν του στάσιν. Εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Γέροντος, ὑπάρχουν ἀρκετὲς ἐπιστολὲς Κωνσταντινουπολιτῶν, τέκνων του, οἱ ὅποιοι ἐξομολογήθησαν εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς ὁποίους δι' ἀλληλογραφίας ἐβοηθοῦσε εἰς τὸν πνευματικὸν ἀγῶνα των. Ὅπως ἀναφέρει ὁ μακαριστὸς Μητροπολίτης Θεοδορουπόλεως Γερμανός, κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀθηναγόρου, ἔκειρε καὶ τρεῖς μοναχὰς κατ' οἶκον, ἀφ' οὗ λόγῳ τῶν δυσκόλων ἐκεῖ συνθηκῶν, δὲν ἐπετρέπετο σύστασις Μοναστικῆς ἀδελφότητος. Ἐπίσης ὅπως μᾶς ἀναφέρουν Φαναριῶται Ἀρχιερεῖς ποὺ τὸν ἔζησαν τότε, ὁ Πατριάρχης Ἀθηναγόρας, ὅσον διάστημα ὁ Παπποῦς ἦταν στὴν Πόλιν τὸν ἔπαιρνε μαζί του στὴν συνοδεία του, στὶς ἐπισκέψεις καὶ χοροστασίεις του στὶς Κοινότητες τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ πάντοτε τοῦ ἀνέθετε νὰ ὁμιλήσῃ ἀπὸ στήθους στοὺς πιστοὺς, ποὺ τότε ἦσαν ἀκόμῃ ἀρκετοί. Τὴν μεγάλη σχέσιν του καὶ οἰκειότητα πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἀθηναγόρα, φανερώνει καὶ κάποιον περιστατικὸ ποὺ περιγράφει ὁ Γέροντας ἀργότερα, γιὰ τὴν ἐξομολόγησιν σ' αὐτὸν μιᾶς Κωνσταντινουπολιτίσσης, ἡ ὁποία εἶχε κάνει δύο ἐκτρώσεις καὶ τί τῆς συνιστοῦσε νὰ κάνει ὡς ἐπιτίμιον καὶ κανόνα. Ὁ ἴδιος διηγεῖται: «Τὸ ἐσπέρας ἀφήγηθην τὴν περίπτωσιν εἰς τὴν Αὐτοῦ Παναγιώτητα τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην μὲ ἔκδηλον συγκίνησιν ἀμφοτέρων. Καὶ ὅταν ἠρώτησα, Παναγιώτατε καλῶς ἢ κακῶς ἔπραξα; Ἔθεσεν ἀμφοτέρας τὰς ἀγίας χεῖρας του ἐπὶ τῶν ὤμων μου, ὡς συνηθίζει ἐν οἰκειότητι, καὶ μὲ φωνὴν παλλομένην εἶπεν: «ἔτσι σὰς ἐφώτισε ὁ Θεός» καὶ ἐν τῷ ἅμα δύο δάκρυα ἐκύλισαν εἰς τὸ σεπτὸν πρόσωπόν του. Δὲν γνωρίζω ἂν ἦσαν πρὸς ἐξιλέωσιν τοῦ λάθους ἢ τῆς ἀπειρίας μου, ἔχω ὅμως τὴν διαίσθησιν ὅτι ἐσήμαινον κατάφασιν τῆς κρίσεώς μου καὶ ἔγκρισιν».

Ἡ Ἐκκλησιολογία τοῦ Γέροντος ἦταν μοναδική. Εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστόν, πόσο ταλαιπωρήθηκε τὸ Ὅρος ἀπὸ τὸν ζηλωτισμὸν, τὸν ὁποῖον ὁ μακαριστὸς Γέροντας Παΐσιος ὠνόμαζε «καταστροφή τοῦ Ἁγίου Ὁρους». Μετὰ τίς κινήσεις τοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου πρὸς τὴν Δύση καὶ τὴν συνάντησιν μὲ τὸ Πάππα ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ ἐν Ρώμῃ πολλοὶ τῶν Ἀγιορειτῶν Πατέρων ἐσκανδαλίσθησαν, παρεξηγήσαντες καὶ θεωρήσαντες ὡς προδοσίαν τῆς πίστεως τὴν ὅλην δραστηριότητα τοῦ Πατριάρχου. Πολλοὶ ἐγίναν σχισματικοί, ἄλλοι ἐξῆλθον εἰς τὸν κόσμον καὶ ἀρκετοὶ ἀπὸ τὸ ἓνα ἄκρο σταδιακῶς ἔφθασαν εἰς τὸ ἄλλο, ἐγκαταλείψαντες τὸ Μοναχικὸν σχῆμα καὶ τὴν ἱερωσύνην ἐνίστε, ἀποσχισματισθέντες τελικῶς. Εἰς αὐτὴν τὴν λίαν προβληματικὴν κατάστασιν ἡ στάσις τοῦ Γέροντος ἦταν σοφὴ, διακριτικὴ καὶ ἐκκλησιολογικὰ ἄψογος. Δὲν διέκοψε ποτὲ τὸ μνημόσυνον τοῦ Πατριάρχου καὶ προσπάθησε νὰ στηρίξει

πολλούς Μοναχούς στο να σταθοῦν ἀφοσιωμένοι καὶ ἀκλόνητοι εἰς τὴν εὐλάβειαν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν θεσμόν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας «τὸ κέντρον τῆς Θρησκείας μας καὶ τοῦ Γένους» καὶ «τὸν ἀγιώτερον τόπον τῆς Εὐρώπης» ὅπως τὸ ὀνόμαζε. Πάντοτε πίστευε αὐτὸ ποῦ ὡραία διετύπωσεν σεβαστὸς Γέροντας Βασίλειος ὁ Ἰβηρίτης: «Τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὡς τέκνο καὶ γέννημα τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἔχει τὴ συγγένεια πνεύματος καὶ τὴν συνεχῆ σχέσι (καθορισμένης ἀπὸ τὴν Παράδοσι) μετὰ τὴν Μητέρα Ἐκκλησία, ποῦ τοῦ χαρίζει τὴν ἀντοχὴ τῆς ἐπιβιώσεως καὶ ἀνανεώσεως». Τὸ Πατριαρχεῖον μάλιστα τότε, εἶχεν ὀρίσει καὶ Ἱεροκοινοτικὴν Ἐπιτροπὴ πρὸς κατεύνασιν τοῦ ζηλωτισμοῦ καὶ τῶν πνευμάτων γενικώτερα τῆς ὁποίας ὁ Γέροντας ἦτο μέλος. Στὸ ἀρχεῖον δὲ τοῦ Γέροντος ὑπάρχει καὶ ἡ σχετικὴ ἀλληλογραφία τῆς Ἐπιτροπῆς μετὰ τὸ Φανάρι, ἡ ὁποία περιγράφει στὸν Πατριάρχῃ τί συνέπειες εἶχε γιὰ τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς ἢ προσπάθειά των καὶ τί προβλήματα ἀντιμετώπιζαν ἀπὸ τοὺς ἀντιφρονοῦντας Ἱεροκοινοτικούς παράγοντας.

Ἀδελφὸς τῆς Μονῆς μας διηγεῖται τὸ ἐξῆς χαριτωμένο περιστατικό. Γενομένης τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἑσπερινοῦ, ὁ ἐν λόγῳ ἀδελφὸς ἀρχάριος τότε, εἶχε τὸ διακόνημα τοῦ διαβαστοῦ ὅπως λέμε στὸ Ὄρος. Ὅταν λοιπὸν ὁ ἐφημέριος εἶπε τὴν αἵτηση «Ὑπὲρ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν Ἀθηναγόρου» ἐπηρεασθεὶς ἀπὸ τοὺς ἔχοντας τότε ζηλωτικὰς καὶ ἀντιπατριαρχικὰς τάσεις Μοναχοὺς, εἰς ἔνδειξιν διαμαρτυρίας, τρόπον τινά, δὲν ἀπάντησε μετὰ τὸ «Κύριε, ἐλέησον». Ὁ διακριτικὸς Ἡγούμενος Γαβριὴλ φυσικὰ τὸ ἀντελήφθη, ἀλλὰ ἔδειξε ἀταραξία. Ἀργότερα μετὰ τὸ ἀπόδειπνο, κάλεσε τὸν ἀδελφὸ καὶ μετὰ πολλὴ διάκριση καὶ μειλιχειότητα, τὸν ἐνουθέτησε καταλλήλως καὶ τοῦ ἔλλαξε τὸν λογισμό. Κατακλείοντας δὲ τὸν πατρικὸν καὶ διδακτικὸν του λόγον, τοῦ εἶπε, «ἄκουσε παιδί μου, αὐτοὶ ἐκεῖ καὶ μόνον ποῦ κρατοῦν ἀκόμη ἀναμμένη τὴν κανδήλα τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, ὁ Θεὸς θὰ τοὺς σώσει».

Γεγονὸς εἶναι ὅτι καὶ ὁ Παπποῦς ὅπως καὶ ἄλλοι σοφοὶ Ἀγιορεῖται τοῦ τότε καιροῦ, διατηροῦσαν κάποιες ἐπιφυλάξεις ὅσον ἀφορᾷ τὶς κινήσεις τοῦ Πατριάρχου. Ὅπως ἐπίσης εἶναι γεγονὸς ὅτι ὁ Παπποῦς διετύπωσε τὶς ἐπιφυλάξεις του αὐτὲς μετὰ ἄρθρα ποῦ δημοσίευσε σὲ διάφορα Ἐκκλησιαστικὰ δελτία, πάντοτε ὅμως μετὰ πολὺ σεβασμὸ καὶ ταπείνωση καὶ ἀγάπη, μὴ προσβάλλοντας οὔτε τὸν Πατριάρχῃ, μετὰ τὸν ὁποῖον ἄλλωστε τὸν συνέδεαν ἀπὸ ἐτῶν πολλὰ, οὔτε κανένα ἄλλον Ἐκκλησιαστικὸν παράγοντα.

Αὐτὰ πρὸς παραδειγματισμὸν τινῶν, αὐτοκλήτων Στουδιτῶν καὶ σωτήρων ἐντὸς εἰσαγωγικῶν, σήμερον, τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι ἀκαίρως, ἐπιπολαιῶς καὶ ἀμαθῶς ἐπικρίνουν τὰς ἀναλόγους ἀναγκαίαις κινήσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ δημιουργοῦν σχίσματα καὶ διχοστασίας καὶ ἐμπνέουν εἰς τὸν Ὁρθόδοξον λαόν, τὴν ἀνεμπιστοσύνην εἰς τοὺς Ποιμένας αὐτοῦ «οὓς ἔθετο τὸ Ἅγιον Πνεῦμα Ἐπισκόπους ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ» κατὰ τὸ Παύλειον.

Πασιγνώστον εἶναι καὶ τὸ ὠραιότατον κείμενόν του ὑπὸ τὸν τίτλον «Σύγχρονα Μαρτυρολόγια», στὸ ὁποῖο περιγράφει τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1953 γνωριμίαν του μὲ μία ὁμάδα Ποντίων κρυπτοχριστιανῶν, τοὺς ὁποίους ἐξομολόγησε καὶ κοινώνησε. Τοὺς ἔκαμε καὶ Ἀνάσταση ποὺ εἶχαν νὰ ἀκούσουν χρόνια καὶ βάπτισε καὶ τὰ βρέφη των. Γράφει χαρακτηριστικὰ σὰν νὰ μιλοῦσε γιὰ ἄλλον ἱερέα «Τοὺς εἶπε καὶ ἤναψαν ὅλα τὰ κηρία, ἀνέγνωσεν ἔπειτα τὸ β' ἐωθινὸν «Διαγενομένου τοῦ Σαββάτου» καὶ μετὰ τὸ «Δόξα τῇ ἀγίᾳ καὶ ὁμοουσίῳ καὶ ζωοποιῷ καὶ ἀδιαιρέτῳ Τριάδι...» ἔψαλλε τὸ «Χριστὸς ἀνέστη» ἐκ τρίτου. Καὶ ὅτε ἔστρεψε ἵνα εἰπῇ εἰς αὐτοὺς νὰ ψάλλουν καὶ αὐτοί, ὅλοι τοὺς ἦσαν ἀγκαλιασμένοι καὶ ἔκλαιον καὶ κατεφιλοῦντο. Ἦρπασε καὶ αὐτὸς εἰς τὰς ἀγκάλας του τὰ μικρὰ νεοφώτιστα καὶ τὰ ἐφίλησε, εἶτα τοὺς εἶπε παρηγορητικούς λόγους, ὅτι «καὶ τὸ Γένος θ' ἀναστηθῇ μίαν ἡμέραν ὁλόκληρον, καὶ ἠνωμένον θὰ ἐορτάζῃ πλέον τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου, ὡς μία οἰκογένεια». Τοὺς συνέστησε ἔπειτα νὰ σβήσουν τὰ κηρία, καὶ ὅταν ὑπάγουν εἰς τὸ χωρίον των τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα νὰ τὰ μοιράσουν εἰς ὅλους νὰ τ' ἀνάψουν βαπτισμένοι καὶ ἀβάπτιστοι, νὰ ψάλλουν τὸ «Χριστὸς ἀνέστη», καὶ ὅτι ὅσοι εἶναι βαπτισμένοι καὶ στεφανωμένοι νὰ μεταλάβουν ἀπὸ τὴν Ἀγίαν Κοινωνίαν, ποὺ θὰ τοὺς δώσῃ αὖριον νὰ πάρουν μαζί τους».

Στὸ ἀρχεῖο τοῦ Παπποῦ ὑπάρχουν ἐπιστολὲς Ἀρχιερέων τῆς Κωνσταντινουπόλεως μεταξὺ τῶν ὁποίων, τοῦ Δέρκων Ἰακώβου καὶ τοῦ Σταυρουπόλεως Μάξιμου. Μὲ τὸν Σταυρουπόλεως καθὼς καὶ μὲ τὸν Σάρδεων Μάξιμο εἶχαν ἀρίστην συνεργασία σὲ διάφορες κρίσιμες στιγμὲς τοῦ Ἁγίου Ὁρους, κατὰ τὴν ἔλευσιν Ἐξαρχιῶν, στὶς ὁποῖες οἱ Μάξιμοι ἦταν πρόεδροι. Ἀλλὰ καὶ ὁ Χαλκηδόνος Θωμᾶς ἰδιαίτερος τὸν ἐσέβετο καὶ στὸ Σκευοφυλάκειον τῆς Μονῆς μας ἔχουμε ἐγκόλπιο καὶ ἐπιστήθιο Σταυρό, δῶρα τοῦ Μητροπολίτου Θωμᾶ πρὸς τὸν Παπποῦ.

Παραθέτομεν παρακάτω αὐτούσια τὰ λόγια τοῦ Γέροντος ἀπὸ ἓνα κείμενόν του σχετικῶς μὲ τὴν πολυπόθητον τότε εἰς αὐτὸν καὶ εἰς ἅπαντα τὸν Ἀγιορείτικὸν κόσμον, ἀνακήρυξη τῆς ἀγιότητος τοῦ Ὁσίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου. Σ' αὐτὰ τὰ λόγια φαίνεται ἡ μεγάλη Ἐκκλησιολογία του καὶ ἡ ἄκρα ἀφοσίωσις καὶ εὐλάβειά του πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

«Εἰς τὸ πάνσεπτον θρησκευτικὸν Κέντρον, τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἀγιολογικὰ ζητήματα ἐξετάζονται μετὰ μεγάλης προσοχῆς καὶ λεπτομεροῦς ἀναλύσεως, καὶ ἀποφασίζονται μετὰ πολλῆς τῆς συνέσεως καὶ περισκέψεως. Ἡ πάγκαλος ἐκείνη νύμφη προσέχει πάντοτε, ἵνα παραστήσῃ ἑαυτὴν ἄμωμον τῷ Χριστῷ, μὴ ἔχουσαν σπίλον ἢ ρυτίδα ἀντικανονικότητος καὶ ἀκατάκριτον ἐν ταύτῳ εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ χριστεπωνύμου Αὐτῆς πληρώματος, καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ παγκοσμίου χριστιανισμοῦ.

Εἶναι πρὸς τιμὴν μεγάλην καὶ δόξαν ἄφθιτον τῆς Ἐκκλησίας μας, ὅτι δὲν σπεύδει εἰς καθοσιώσεις καὶ ἀγιοποιήσεις, ἀλλ' ἀναθέτει μακροθύμως εἰς τὸν πάντα εὐδιάζοντα (γαληνιώντα, κατάλληλον) χρόνον, ἵνα ἐκεῖνος λύσῃ τὴν ἀχλὺν τῶν τυχόν προκαταλήψεων, ἐκεῖνος αἰθριάσῃ τὴν ἀτμόσφαιραν ἀπὸ προσωπικὰ συναισθήματα. Γνωρίζει ἡ ἀγία ἡμῶν Ἐκκλησία νὰ ἀναμένη Εὐαγγελικῶς τὸν πρέποντα χρόνον, ἵνα ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γνωρίσῃ, καὶ προσέχει τὰς κρίσεις τῆς κοινῆς γνώμης, ὡς ποτὲ ὁ Κύριος, ὅτε ἡρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ: «τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι; (Μρ. ἡ', 27)». Αὕτη εἶναι ἡ τάξις ἡ ἐπαινουμένη τῆς Ἐκκλησίας μας, αὕτη εἶναι ἡ στάθμη ἡ ἀκριβὴς καὶ ἀλάθητος εἰς τὰς κρίσεις της».

Ὁ Γέροντας ἀγαποῦσε πολὺ ὅπως ἀναφέρεται καὶ ἐκτιμοῦσε βαθύτατα καὶ ἐθαύμαζε τὴν ἡσυχαστικὴν ζωὴν καὶ θεωροῦσε, ὅτι ἔχασε πολλὰ, ἀσχολούμενος μὲ τόσα διοικητικὰ θέματα τόσον τῆς Μονῆς του ὅσον καὶ ὁλοκληρίου τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Ἰδιαζόντως δὲ ἐθαύμαζε πάντοτε τὸν Γέροντα καὶ πνευματικόν μας πρόγονον, μακαριστὸν Ἰωσήφ τὸν Σπηλαιώτη, Γέροντα τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν Πατρὸς καὶ προκατόχου Πατρὸς Χαράλαμπος. Εἶναι χαρακτηριστικὰ ὅσα γράφει περὶ αὐτοῦ στὸ βιβλίον τοῦ «Λαυσαϊκὸν τοῦ Ἁγίου Ὁρους». «Ἦδη εἰς τὰ ἐρημητήρια τῆς Νέας Σκῆτης κατοικεῖ ἀπὸ ἔτους ὁ ἐρημίτης Ἰωσήφ μετὰ τῶν μαθητῶν του πέντε ἐτέρων ἀσκητῶν Πατέρων. Ἐπὶ ἔτη διαβίωσαντες οὗτοι κάτωθεν τῆς Μικρᾶς Ἀγίας Ἄννης ἐν σπηλαίοις ὅπου κατὰ τὴν παράδοσιν ἡσκήτευσεν καὶ συνέγραψε καὶ τὴν «Ἀμαρτωλῶν Σωτηρία» ὁ αἰοίδιμος Ἀγάπιος, ἐξ οὗ καὶ «Σπηλαιῶται» καλοῦνται καὶ ἐν ἀδυναμίᾳ σωματικῇ ἤδη ὄντες καὶ μὴ δυνάμενοι, ὡς ἐκ τῆς τραχύτητος καὶ τοῦ ἀπομεμονωμένου τοῦ τόπου νὰ ἐξυπηρετηθοῦν, κατῆλθον εἰς τὴν παράλιον ταύτην τοποθεσίαν... Δὲν ἠτύχησαμεν νὰ γνωρίσωμεν προσωπικῶς τὸν εὐλαβέστατον Γέροντα Ἰωσήφ, ἡ κοινὴ ὁμως γνώμη φέρει αὐτὸν ὡς τὸν νηπτικώτερον τῆς ἐποχῆς μας καὶ διορατικὸν καὶ ἡσυχαστὴν, ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦντα μεταξὺ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς τῶν ὀγδοητῶν μοναχῶν».

Ἀργότερα, ὅπως μᾶς ἔλεγε ὁ μακαριστὸς Γέροντας Χαράλαμπος, συνεδέθη ἰδιαιτέρως μὲ τὴν συνοδεία του καὶ συχνὰ τοὺς ἔστελνε στὴ Νέα Σκῆτη διάφορες προμήθειες ἀπὸ τρόφιμα καὶ εὐλογίες. Ἐπειδὴ δὲ ἐθεωροῦσε τὸν Γέροντα Χαράλαμπον ἄνθρωπον ἀληθοῦς καὶ γνησίας ἀρετῆς, πολλὰς φορὰς τοῦ ἐπρότεινε νὰ ἀναλάβει τὰ καθήκοντα τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἐξομολόγου εἰς τὴν Μονὴν Διονυσίου. Ὁ Γέροντας Χαράλαμπος τὸν εὐχαρίστησε γιὰ τὴν τιμὴ καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη πού τὸν περιέβαλε, τοῦ ἔλεγε ὁμως ὅτι δὲν ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ ἀναλάβει ἓνα τέτοιο βάρος, διότι ἤδη εἶχεν ἀναλάβει τὴν Μονὴ Ξενοφώντος ἀλλὰ καὶ μετέβαινε σὰν ἐφημέριος εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Παύλου. Κάποια Κυριακὴ, ἔτυχε νὰ βρίσκεται φιλοξενούμενος ἀλλὰ καὶ γιὰ προμήθειες τροφίμων γιὰ τὴν συνοδεία του ὁ Γέροντας Χαράλαμπος στὴν Διονυσίου. Ὁ

Γέρων Γαβριήλ τὸν ἔβαλε, τιμῆς ἔνεκεν, νὰ λειτουργήσει στὸ Καθολικὸ τῆς Μονῆς. Ὅπως διηγεῖται ὁ Γέροντας Χαράλαμπος, κατὰ τὴν ὥρα τοῦ Χερουβικοῦ ὕμνου, ὅπως πῆγε νὰ θυμιάσει στὴν Ἁγία Τράπεζα, παραδόξως μία ποσότης ἀπὸ τὸ καυτό θυμίαμα ἔλυωσε καὶ ἔπεσε ἐπάνω εἰς τὸ ἀντιμήνσιον. Ὁ Γέροντας ποὺ ἦταν συνηθισμένος εἰς τὴν αὐτομεψίαν, κατέκρινε τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὸ θεώρησε ὡς κάποιο ἀρνητικὸ σημεῖο ἀπὸ Θεοῦ γιὰ τὴν ἀμαρτωλότητά του. Ἐκρίνε λοιπὸν ἀπαραίτητο, μετὰ τὸ πέρας τῆς Θείας Λειτουργίας νὰ τὸ ἐξομολογηθεῖ στὸν Ἡγούμενο Γαβριήλ. Ἐκεῖνος, εὐφυῆς καὶ σοφός, ἔλαβε ὕφος ἀνάλογον ποὺ νὰ δηλώνει, ὅτι αὐτὸ ἦταν κάτι τὸ ὑπερβολικὰ σοβαρό. Τοῦ εἶπε λοιπόν, ὅτι θὰ τὸν συγχωρήσει, μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι θὰ δεχθῇ νὰ ἀναλάβει ὡς πνευματικὸς καὶ ἐξομολόγος τοὺς Διονυσιάτας, πρᾶγμα ποὺ ἀναγκαστικῶς πλέον ἐδέχθη. Ὅπως μᾶς ἔλεγε ὁ Γέροντας Χαράλαμπος, τοῦ εἶπε ὁ Γέροντας Γαβριήλ μετὰ παρέλευσιν χρόνου, ὅτι αὐτὸ δὲν ἦταν κανένα ιδιαίτερον ἀτόπημα, καὶ ὅτι ἐκεῖνος μὲ πολὺ εὐκολία, καθάρισε μὲ οἰνόπνευμα τὸ ἀντιμήνσιον, ἀλλὰ ὑπεκρίθη γιὰ νὰ τὸν πείσει. Τὸ γεγονὸς τοῦ ὅτι ὁ Γέροντας Χαράλαμπος ὑπῆρξε πνευματικὸς τῆς Μονῆς, πρὶν ἀκόμα ἡγουμενεύσει εἰς αὐτήν, ἦταν σημαντικὸ καὶ ἔπαιξε μεγάλου ρόλου ἀργότερα, διότι ἐρχόμενος στὴν Μονὴν γιὰ ἡγούμενος, τοῦ ἦταν γνωστὴ καὶ προσιτὴ ἡ Διονυσιατικὴ ἀδελφότης.

Ὁ Γέροντας Γαβριήλ ἦταν ταπεινὸς καὶ δὲν εἶχε πρόβλημα νὰ ἀναγνωρίζει ἄλλες πνευματικὲς φυσιογνωμίες καὶ ποτὲ δὲν ζητοῦσε προσωποπαγῇ σχέσῃ ἀπὸ τοὺς Μοναχοὺς του. Ἐπίσης καὶ εἰς τὸν ὀνομαστὸν ἀσκητὴν Γέροντα Γαβριήλ τὸν Κατουνακιώτη, εἶχε μεγάλη ἐμπιστοσύνη καὶ σεβασμὸ καὶ προέτρεπε τοὺς Διονυσιάτας, ὅταν ἐπισκεπτόταν τὴν Μονὴν μας, νὰ τὸν ἰδοῦν κατ' ἰδίαν γιὰ νὰ τὸν συμβουλευθοῦν εἰς διάφορα πνευματικὰ τῶν ζητήματα.

Ὁ Γέροντας παρητήθη οἰκιοθελῶς τῆς Ἡγουμενίας, μετὰ ἀπὸ εὐορκον καὶ εὐλογημένην διακονίαν εἰς αὐτὴν σαράντα ὀλοκλήρων ἐτῶν. Δὲν ἔπαυσεν ὅμως καὶ τότε καὶ νὰ ἐξομολογῇ καὶ νὰ νουθετεῖ καὶ νὰ γράφει ἀλλὰ καὶ νὰ ὀμιλεῖ προσκαλούμενος ἀπὸ Ἀρχιερεῖς εἰς τὰς Μητροπόλεις τῶν.

Τὸ ἔτος 1976 τὸν Γέροντα Γαβριήλ διεδέχθη εἰς τὴν ἡγουμενίαν ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς ὑποτακτικὸς του Παπα-Ἐφραίμ καταγόμενος ἀπὸ τὴν Μεσορῶπη τῆς Καβάλας. Ὁ Παπα-Ἐφραίμ ἦταν ἄνθρωπος ἐνάρετος καὶ ταπεινός, εἰς τὸ ἔπακρον δὲ ἐργατικός. Ἀφοῦ καὶ ὡς ἡγούμενος, ἐξακολούθησε τὸ διακόνημά του, ὡς ράφτης καὶ κολλυβάς. Χαρακτηριστικῶς ἔλεγε περὶ αὐτοῦ ὁ μακαριστὸς Γέρο-Εὐστράτιος, ὁ καταγόμενος ἀπὸ τὴν Κρήνη-Τσεσμε τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, «Ὁ παπα-Ἐφραίμ δούλεψε ὅσο κανεῖς, ἔρραψε ὅσο κανεῖς, μάζεψε ἐλιές ὅσο κανεῖς, τρύγησε ὅσο κανεῖς, διάβασε ὅσο κανεῖς καὶ λειτούργησε ὅσο κανεῖς». Ὅμως ἴσως δὲν ἦταν ὁ ἄνθρωπος ποὺ εἶχε τὰ ἀνάλογα χαρίσματα γιὰ τὸ Ἡγουμενικὸ ἀξίωμα καὶ ἴσως καὶ οἱ συγκυρίες συνετέλεσαν ὥστε ἡ Μονὴ νὰ

πάσχη από μεγάλη λειψανδρία. Τότε οί Διονυσιάτες συνεσκέφθησαν καὶ μετὰ τὴν σύμφωνον γνώμην τοῦ Γέροντος Γαβριήλ, ἐκάλεσαν τὸν Γέροντα Χαράλαμπον ποὺ ἀσκήτεψε μετὰ δεκαπέντε Πατέρες στὸ Χιλιανδαρινὸ Κελλίον τοῦ Ἁγίου Νικολάου Μπουραζέρι στὶς Καρυές, νὰ ἀναλάβει τὴν Ἡγουμενίαν τῆς Μονῆς. Ὁ Γέροντας Γαβριήλ, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή ἀγκάλιασε μετὰ πολλὴ ἀγάπη καὶ στοργὴ τὸν νέον Ἡγούμενον καὶ τὰ Καλογέρια του.

Κατὰ τὴν προσφώνησίν του πρὸς τὸν Γέροντα Χαράλαμπον κατὰ τὴν ἐνθρόνισή του, τῆς Ἁγίας Σκέπης τοῦ 1979, μετὰ πολλὴ καὶ εἰλικρινὴ ἀγάπη καὶ ταπεινὴ ὁμίλησε πρὸς τὸν νέον Ἡγούμενον, αὐτὸς ποὺ ἐχρημάτισε σαράντα ὀλόκληρα χρόνια Ἡγούμενος. Ἐκεῖ ἐκθειάζει τὶς ἀρετὲς τοῦ Γέροντος Χαράλαμπους ἀλλὰ καὶ τῆς Συνοδείας του καὶ μάλιστα ἐκφράζει τὸν πηγαῖο θαυμασμόν του γιὰ τὴν πνευματικὴ τους σειρά, ἰδίως γιὰ τὸ ὅτι ὁ Γέρον Χαράλαμπος ἐτέλεσε καθημερινῶς τὴν θεῖα Λειτουργία. Κάνει μάλιστα καὶ ἕνα χαριτωμένο λογοπαίγνιο. Ἐνθυμούμενος τὸ ὄραμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὁ ὁποῖος «εἶδε ἄνδρα Μακεδόνα λέγοντα πρὸς αὐτὸν “διαβὰς εἰς Μακεδονίαν, βοήθησον ἡμῖν”», λέγει καὶ ἐκεῖνος ὅτι «καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τὴν Μονὴν Διονυσίου ἐστρέψαμε τὸ βλέμμα πρὸς Καρυὰς καὶ εἶπαμε εἰς τὸν Γέροντα Χαράλαμπον, διαβὰς εἰς τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ Ὄρους βοήθησον ἡμῖν». Ἔτσι ὁ Γέροντας ποὺ τόσα ὑπέμεινε στὴν ζωὴ του καὶ τόσα προσέφερε στὴν Ἐκκλησίᾳ καὶ τὸ Γένος, ὑπέργηρος πιά καθηλώθηκε στὸ κρέββατι τῆς ἀσθενείας. Ἐκεῖ καὶ ἐν μετανοίᾳ καὶ ἐξομολογήσει διήλθε τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς του. Τότε ἔλεγε χαρακτηριστικὰ σὲ κάποιον ὑποτακτικόν του κάνοντας τρόπον τινὰ ἀπολογισμόν τῆς ζωῆς του: «Δὲν γνωρίζω τί φρονοῦν οἱ ἄλλοι γιὰ τὴν ταπεινότητά μου. Οὔτε δέχομαι ὅτι εἶμαι «κάποιόν τι», ὅπως λέγει ὁ Ἅγιος Νικόδημος. Ὅμως μετὰ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ μετὰ τὴν πρακτικὴ καὶ θεωρητικὴ μοναχικὴ ζωὴ μου 72 τῶρα χρόνια, νομίζω ὅτι ἡ συνείδησή μου διαμορφώθηκε μέσα στὴν δογματικὴ καὶ πνευματικὴ μας παράδοση.

Ἀλλὰ δὲν μπορῶ νὰ πῶ ὅτι «τὸν δρόμον τετέλεκα» καὶ ὅτι «ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος». Ὁ Παῦλος καὶ ὅσοι τελείωσαν τὸν δρόμον θεαρέστως μποροῦν νὰ τὸ λέγουν. Ἐγὼ ὅμως, ὁ ἁμαρτωλός, μπορῶ νὰ πῶ, ὅτι μετὰ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ «τὴν πίστιν τετήρηκα» καὶ ὅτι δὲν ἐπρόδωσα τὴ διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας. Οὐδὲν πλέον». Καὶ συνέχιζε «Λέγω συνεχῶς τὸ δαυτικόν: “Ἐν καιρῷ γήρως, ἐν τῷ ἐκλίπειν τὴν ἰσχύν μου, ὁ Θεός, μὴ ἐγκαταλείπῃς με”. Καὶ λέγω ἀκόμα, “οὐδὲν ἀγαθὸν ἐποίησα ἐνώπιόν σου, σῶσε με δωρεὰν διὰ τὸ ἄπειρον ἔλεός Σου, μετὰ τὶς πρεσβεῖες τῆς Θεοτόκου Μαρίας, τοῦ Τιμίου Προδρόμου καὶ πάντων τῶν Ἁγίων σου”. Καὶ ἀφήνομαι στὸ μέγα ἔλεός Του».

Ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον τὴν Κυριακὴν 24ην Ὀκτωβρίου/6ην Νοεμβρίου 1983 ἀφοῦ προηγουμένως ἐβλεπε δίπλα του, ὅπως εἶπε πρὸς τὸν διακονητὴ του Μοναχόν, κάποιον λαμπροφορέμενον. Ἐκοιμήθη εἰρηνικὰ καὶ ἡσυχᾶ, στὸ τόπο

πού τὸν φύτευσε ἡ Παναγία, ὡς ἓνα ἄνθος τοῦ νοητοῦ Περιβολίου της καὶ ὅπου ἔζησε 74 χρόνια. Ἡ ὅλη του ζωὴ ἦταν ἀφοσιωμένη διακονία στὸν Θεὸν καὶ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν διήλθεν εὐεργετῶν καὶ ἰώμενός τε. Ἦταν μία βίωσις τῆς ἐν-τολῆς «ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου καὶ τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν». Καὶ ἐκεῖνος σὰν τὸν Ἅγιον Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλὸν κατενόησε τὸ «μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητήτω ἀλλὰ τὸ τοῦ ἑτέρου ἕκαστος». Ὅπως ὠραῖα εἶπε ὁ μακαριστὸς Μητροπολίτης Βεροίας Παῦλος, ὁ ἰδιαιτέρως σεβόμενος τὸν Γέροντα: «Βιαστῆς εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν, γνωρίζων ὅτι ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν βιαστῶν καὶ ὅτι γίνεται κτῆμα τῶν ὧσων ἀγωνίζονται πρὸς κατάκτησίν της καὶ ὅτι εἰς αὐτὴν δὲν ἔχουν θέσιν οἱ ὀκνηροὶ καὶ οἱ ράθυμοι». Στὴν κηδεία του συνέδραμε πλῆθος Ἀγιορειτῶν Πατέρων, πολυμελῆς ἐκπροσώπησις τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Πρωτεπιστάτη καὶ πολλοὶ Ἠγούμενοι, πολλοὶ Ἱερεῖς καὶ πιστοὶ ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ τρεῖς Ἀρχιερεῖς.

Εὐλογοῦμεν τὸ ὑπερύμνητον ὄνομα τοῦ Θεοῦ, πού μᾶς τὸν χάρισε, πού τὸν χάρισε στὴν Ἐκκλησίᾳ του καὶ στὸ Ἅγιον Ὄρος, ἐν ἡμέραις πονηραῖς καὶ σὲ ἐποχὲς δύσκολες, γιὰ νὰ καταστεῖ στήριγμα καὶ βακτηρία τοῦ πιστοῦ λαοῦ του. Ἀνεξίτηλο παραμένει πάντοτε γιὰ μᾶς τὸ φωτεινὸ του παράδειγμα. Ἐπίσης ἂν καὶ τὸ τίμιον στόμα του ἐσίγησε λαλοῦν καὶ διδάσκον ἡμᾶς, ὅμως «λαλεῖ ἐκ τῶν Βίβλων» του κατὰ τὸ συναξαριακόν. Δὲν θὰ παύσει ποτὲ νὰ διδάσκει μὲ τὰ συγγράμματά του τὰ πλούσια σὲ περιεχόμενο, σοφία καὶ θεοσέβεια γιὰ τὰ ὁποῖα πολὺ εὐστοχα ὁ ἴδιος εἶπε: «Ὅ,τι ἔλεγα καὶ ὅ,τι ἔγραφα δὲν ἦσαν ἀνεδαφικά, ἀλλὰ ἐν τόπῳ καὶ ἐν χρόνῳ. Ὡς Πνευματικὸς ἐγνώριζα τίς ἐπικρατοῦσες ἁμαρτίες τοῦ κόσμου, τῶν μοναχῶν καὶ τοῦ κλήρου. Καὶ προσαρμοζόμεναι ἐπὶ ἐπίπεδα αὐτά. Καὶ ἡ μὲν ὑψηλὴ διδασκαλία, γιὰ τοὺς ὀλίγους, ἦταν προσιτή. Οἱ πολλοὶ ὅμως εἶχαν ἀνάγκη «γάλακτος», «λαχάνων» καὶ μερικοί, «στερεᾶς τροφῆς», ἀλλὰ «σοφίαν λαλοῦμεν τοῖς τελείοις». Πόσοι ὅμως ἦσαν αὐτοί; Γι' αὐτὸ ἔγραφα γιὰ τοὺς νοσοῦντες ψυχικῶς ἀπὸ διάφορες ἁμαρτίες».

Καὶ συνέχιζε μὲ τὰ παρακάτω λόγια πού ἀσφαλῶς εἶναι λίαν ἐπίκαιρα γιὰ τὰ σημερινὰ δεδομένα.

«Τί νὰ πῶ; Εἶμαι πολὺ λυπημένος γιὰ τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Δὲν μποροῦμε, βέβαια, νὰ ξέρουμε πῶς ἐργάζεται ἡ Πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ὁ Κύριος μᾶς εἶπε ὅτι πρέπει νὰ ἐπισημαίνουμε «τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν». Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀκριβής: «Ὁλος ὁ κόσμος κεῖται ἐν τῷ πονηρῷ» καὶ ἡ Ὁρθόδοξη Ἑλλάς, στὴ συντριπτικὴ πλειονότητά της «κεῖται ἐν τῷ πονηρῷ». Μὲ ἀγωνία παρακολουθοῦσα παλαιότερα τὴν ἀθεόφοβη παιδοκτονία μὲ τίς ἐκτρώσεις. Τώρα φούντωσαν περισσότερο καὶ ἡ ὑπογεννητικότης ἔχει μεταβάλλει τὴ χώρα μας σὲ περιοχὴ γερόντων, ἐνῶ τὰ γύρω ἐχθρικῶς διακείμενα ἔθνη αὐξάνονται καὶ πληθύνονται. Ἄν δὲ λάβουμε ὑπόψιν καὶ τὴν ἑκτασὴ τῆς ἁμαρτωλότητος,

τοῦ ὕλισμοῦ καὶ τῆς ἀθείας μας, τότε δικαιολογεῖται κάθε θρῆνος γιὰ τὸν λαὸν αὐτόν. Φοβοῦμαι ὅτι ὁ ἀγαθὸς Θεὸς καὶ φιλοστοργώτατος Πατὴρ θὰ παραχωρήσῃ παιδαγωγικὲς θλίψεις, τὴν ἔκταση καὶ τὴ μορφὴ τῶν ὁποίων δὲν μπορούμε νὰ προβλέψουμε. Ἐν τῷ μεταξύ, οἱ μὲν κυβερνῆται μας οὔτε κἂν ὑποπεύονται ἀπὸ τί κινδυνεύομεν, ὡς ἀλλότριοι τῆς Ὁρθοδοξίας, οἱ δὲ πλεῖστοι ἐκκλησιαστικοὶ ἡγέτες ἔχουν πνιγεῖ στὴν καθημερινότητα, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ κηρύσσουν σὰν προφῆτες μετάνοια στὸν λαόν.

Ὅσον γιὰ τὸ Ἅγιον Ὅρος, ἀναλογικά, ἀποτελεῖ πηγὴ ἐλπίδος καὶ φάρο προσανατολισμοῦ, ἀλλὰ καὶ θετικὸν ἀντιστάθμισμα τοῦ κοσμικοῦ σκότους. Ἡ Παναγία μας «ἔως ἄρτι ἐργάζεται» καὶ διὰ τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Τώρα, τὸ μέλλον του θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὴν ἀγωνιστικότητα καὶ γνησιότητα τῶν νέων παρεμβολῶν ἐκ μοναχῶν».

Εἴθε αἱ σεπτὰ εὐχαὶ τοῦ Γέροντος νὰ συνοδεύουν τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον πάντων ἡμῶν καὶ τὸ παράδειγμα του νὰ σηματοδοτεῖ τὸν ἐν Χριστῷ ἀγῶνα μας καὶ τὴν Ὁρθόδοξη καὶ Ρωμαίικη μαρτυρία μας, εἰς δόξαν Θεοῦ. Ἀμήν.

*Ὁ Γέρων Γαβριὴλ ὡς ἡγούμενος γευματίζει
μὲ ἄλλους πατέρες τῆς Μονῆς του. (Φωτ. 1959)*

**Ο Γέρων Γαβριήλ Διονυσιάτης, το πατριωτικό του ήθος,
οι επικοινωνιακές του δεξιότητες και η αντιστασιακή του δράση
κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο¹**

Εμμανουήλ Γ. Χαλκιαδάκης

Δρ Ιστορίας, Διδάσκων στο Πανεπιστήμιο Κρήτης

Visiting Scholar, University of London (RHUL)

Εισαγωγή

Ο Γέρων Γαβριήλ Διονυσιάτης υπήρξε μία ξεχωριστή μορφή του αθωνικού μοναχισμού των νεότερων χρόνων. Ο ίδιος έμεινε γνωστός ως «ο ηγούμενος των ηγουμένων», «ο πατέρας όλων των Αθωνιτών» και «ο παππούς όλων των νέων μοναχών»². Γεννήθηκε στη Μεσσηνικόλα Καρδίτσας³, έφτασε στο Άγιο Όρος σε ηλικία 24 ετών και έγινε μοναχός της Ιεράς Μονής Διονυσίου. Το 1936 εκλέχθηκε ηγούμενος της εν λόγω Μονής. Ο Γαβριήλ Διονυσιάτης θεωρείται ότι υπήρξε ο συντάκτης ή, τουλάχιστον, ένας από τους βασικούς συντάκτες της επιστολής της Κοινότητας του Αγίου Όρους προς τον Χίτλερ, το 1941, με την οποία του ζητούσε να θέσει το Άγιο Όρος υπό την «υψηλή προστασία του»⁴, προκειμένου να αποτραπεί η εισβολή των Βουλγάρων, που διακαώς επιθυμούσε η βουλγαρική φιλοναζιστική κυβέρνηση. Με τον τρόπο αυτό προστάτευσε την Αθωνική Πολιτεία από τον κίνδυνο αφελληνισμού και πλήρους βουλγαροποίησης και από την αρπαγή των κειμηλίων της Εκκλησίας, ενώ μετέτρεψε το Όρος σε τόπο καταφυγής αντιστασιακών ομάδων. Ουσιαστικά, μέσα από την αντιστασιακή του δράση και τις επικοινωνιακές του δεξιότητες, και αναφέρομαι κυρίως στη διπλωματία του, στην ενσυναίσθηση και στην προσαρμοστικότητα του στις καταστάσεις, προσέφερε πολύτιμες υπηρεσίες στους Συμμάχους και στην Ελλάδα απέναντι στις δυνάμεις του Άξονα.

Το πατριωτικό ήθος και η αντιστασιακή δράση του Γέροντα Γαβριήλ

Ο Γέρων Γαβριήλ Διονυσιάτης φαίνεται ότι έδινε βαρύτητα στη σημασία της ελευθερίας του ανθρώπου και στη φιλοπατρία. Σε μαγνητοφωνημένη ομιλία του στη Θεσσαλονίκη, το 1979, αναφέρει ότι η ελευθερία είναι «το μεγαλύτερο αγαθόν

1. Το εν λόγω δημοσίευμα αποτελεί αναμόρφωση (με προσθήκες) προηγούμενου άρθρου του γράφοντος με τίτλο «Ο Γέρων Γαβριήλ Διονυσιάτης και ο ρόλος του στην προστασία του Αγίου Όρους κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο», που είχε δημοσιευτεί στην Επιστημονική Επετηρίδα της Πατριαρχικής Ανώτατης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας Κρήτης 4 (2020), σ. 197-211.

2. Graham Speake, Mount Athos. Renewal in Paradise, New Haven and London (Yale University Press) 2002, σ. 171: "[...] He was known as 'the abbot of the abbots', 'father' of all the Athonites, 'grandfather' of all the young monks [...]"

3. Θεόκλητος Διονυσιάτης (Μον.), Ο Γέροντάς μου Ηγούμενος Γαβριήλ Διονυσιάτης, 1886-1983, εκδοτικός οίκος «Αστήρ» Αλ. & Ε. Παπαδημητρίου, Αθήνα 1987, σ. 14.

4. Ό.π., σ. 88-91.

εις τον άνθρωπον, το μεγαλύτερον αγαθόν της ανθρωπότητας». Σε άλλο σημείο του λόγου του επισημαίνει τα εξής ενδεικτικά του πατριωτικού του ήθους: «[...] Όλα τα απαρνούμεθα και τους γονείς μας και τους αδελφούς μας και τα σπίτια μας και πηγαίναμε εις το Άγιον Όρος, προπαντός οι Αγιορείται μοναχοί, αλλά τα ιδανικά της πατρίδος μας τα έχομεν μες στην καρδιά μας. [...]».⁵

Στον επικήδειο λόγο του που εκφωνήθηκε από τον ηγούμενο της Ιεράς Μονής του Οσίου Γρηγορίου, αρχιμανδρίτη Γεώργιο, στις 25 Οκτωβρίου του 1983, αναφέρονται τα ακόλουθα, μεταξύ άλλων, για το ήθος και τον πατριωτισμό του:

«[...] Ήλθε στο Άγιον Όρος επί τουρκοκρατίας, απήχθη αιχμάλωτος στη Βουλγαρία και έζησε όλους τους μετὰ τὸ 1900 ἀπελευθερωτικούς αγώνες τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὅταν μιλοῦσε γιὰ τὶς μάχες καὶ τοὺς ἥρωες ποὺ ἔπεσαν ἔκλαιε.

Ἡ ἐνασχόλησίς του μὲ τὴν γεωγραφία καὶ τὴν ἱστορία ἔδειχνε τὴν ἀγάπη του γιὰ τὴν πατρίδα μας. Ἐνεσάρκωνε (sic) τὴν ἐθναρχικὴ παράδοσι (sic) τῶν ὀρθοδόξων κληρικῶν.

Ἦταν ἀπαράμιλλος πατριώτης, ἐνῶ συγχρόνως ἀγαποῦσε κάθε ξένο ἄνθρωπο καὶ τὸν ὑπεδέχετο καὶ ἀνέπαυε μὲ πολλὴ ἀγάπη στὸ μοναστήρι του.»⁶. Η συμβολή του στην προστασία των συμμαχικών δυνάμεων ήταν σημαντική. Ξεχωριστά αναφέρω την περίπτωση του Νεοζηλανδού στρατιωτικού W. B. Thomas, γνωστού και ως Σάντυ Τόμας, που βοήθησε με κάθε μέσο.⁷

Η Ομηρία του Γέροντος Γαβριήλ στη Βουλγαρία κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Στην επιλογή του Γαβριήλ Διονυσιάτη να αποτρέψει, πάση θυσία, την κατάκτηση του Αγίου Όρους από τη βουλγαρική φιλοναζιστική κυβέρνηση φαίνεται να διαδραμάτισε ρόλο κι ένα γεγονός που σημάδεψε τα νεανικά του χρόνια. Αυτό δεν ήταν άλλο από την ομηρία και τις κακουχίες που είχε υποστεί στη Βουλγαρία, όπου ήταν όμηρος κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Ο ίδιος αναφέρεται σε αυτό το γεγονός:

[...]Ἦτο ἡ 23 Ἰουνίου τοῦ 1917 καὶ ἐτοιμαζόμεθα οἱ 26 Μοναχοὶ τῆς Μονῆς [πρόκειται γιὰ τὴ Μονὴ τῆς Παναγίας Εἰκοσιφοίνισσας στὸ Παγγαῖο] καὶ 3 ἡμεῖς οἱ πρόσφυγες Ἀγιορείται νὰ κοινωνήσωμεν τὴν ἐπομένην, ἑορτὴ τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου, ὅτε πρὸς τὸ βραδὺ ἔφθασαν στὸ Μοναστήρι περὶ τοὺς 15 ὅπλοφόροι

5. Μαγνητοφωνημένη Ομιλία Γέροντος Γαβριήλ Διονυσιάτη με τίτλο «Το Βήμα του Αποστόλου Παύλου», Θεσσαλονίκη 1979: https://www.impantokratoros.gr/dat/storage/dat/85962960/geron_gabriel_1979.mp3 (ημερομηνία πρόσβασης: 15.11.2023)

6. Αρχιμ. Γεώργιος, Ηγούμενος της Ι. Μονής του Οσίου Γρηγορίου, «Επικήδειος στον μακαριστό προηγούμενο Γαβριήλ Διονυσιάτη», Ο Όσιος Γρηγόριος, Ετήσια Έκδοσις της Ιεράς Κοινοβιακής Μονής Οσίου Γρηγορίου Αγίου Όρους, 9 (1984), σ. 4-5.

7. Για τον Νεοζηλανδό στρατιωτικό Σάντυ Τόμας και τη συμβολή του Αγίου Όρους και του Γέροντος Γαβριήλ στην προστασία και στη φυγάδευσή του βλ. και W. B. “Sandy” Thomas, Με τόλμη για την ελευθερία. Με αληθινή ιστορία αντίστασης στη ναζιστική κατοχή, μετάφραση: Γιώργος Σπανός, εκδόσεις «εν πλω», Αθήνα 2016.

κομιτατζήδες Βούλγαροι και άμέσως απέμειναν τους Πατέρας της Μονής. Αρχισαντες έρευναν στα δωμάτια των δέθεν για όπλα, αλλά δια πραγματικόν ξεγύμνωμα.

Την επομένην πρωί έγινε ή Λειτουργία, και δια το άδηλον του μέλλοντός μας συγχωρεθήκαμε όλοι, και νηστεύσαντες και μη νηστεύσαντες μετελάβαμε των άχράντων μυστηρίων, έτοιμοι πλέον δια το ταξίδι (sic) μας προς την Δράμαν, όπως μάς έλεγαν οι Βούλγαροι, άλλ' ίσως και προς το αιώνιον τοιούτον [...]⁸.

Μεταξύ άλλων, ο Γαβριήλ αφηγείται τα ακόλουθα από την ομηρία του, σαρκάζοντας τη συμπεριφορά των Βούλγαρων κομιτατζήδων και επισημαίνοντας τις δυσκολίες που αντιμετώπισε ο ίδιος κι οι άλλοι όμηροι:

[...] Δύο ήμέρες πεζοπορία χωρίς ψωμί, και δέ με γέροντας 80 έτών, και φορτωμένοι και τά όλίγα έπιπλά μας κατά το τέλος Ιουνίου εις το καύμα και την σκόνην του βάλτου. Και οι [...] εύγενεις σύνοδοί μας, έφιπποι αυτοί σέ ζωά της Μονής, νά φωνάζουν διαρκώς [...] (έμπρός, γρήγορα)». Και συνεχίζει: «[...] κατά φάλαγγα ώδηγηθήκαμεν εις τον Σταθμόν, άπ' όπου εις άνοικτά βαγόνια, αυτά ποῦ φορτώνουν πετροκάβρους, ξεκινήσαμε για το θλιβερό ταξίδι της Όμηρίας, μακράν της Πατρίδος, προς την άξενο γή της Βουλγαρίας [...]⁹.

Το πόσες δυσκολίες συνάντησε στην ομηρία του φανερώνουν τα όσα γράφει ο ίδιος. Χαρακτηριστικό είναι το δίστιχο το όποιο ο ίδιος αναφέρει: «Νά προτιμήσης νά σφαγής με άτρόχιστο μαχαίρι, παρά νά είσαι όμηρος στοῦ Βούλγαρου το χέρι», ενδεικτικό της δεινής κατάστασης στην οποία βρέθηκε ως όμηρος. Μεταξύ άλλων, επισημαίνει: [...] Δουλεύαμε όλην την ήμέρα σέ δημόσια έργα για ένα κόμματι ψωμί και λίγη σούπα από βρασμένα βερύκοκα, και τας Κυριακάς κλεισμένοι στα συρματοπλέγματα χωρίς καμμία (sic) έπικοινωνία προς τά έξω [...] ¹⁰. Επόμενο ήταν αυτά τα βιώματα να ενισχύσουν τη θέση του να αποτρέψει πάση θυσία την κατάληψη του Αγίου Όρους από τον βουλγαρικό στρατό. «Το μη χείρον βέλτιστον» είναι μία φράση που έχει θέση σε αυτό το σκεπτικό. Εναλλακτική λύση δεν υπήρχε από το να στραφεί στον ίδιο τον Χίτλερ ζητώντας την «προστασία» του και, ουσιαστικά, συντάκτης αυτής της επιστολής θεωρείται πιθανότατα ο ίδιος ο Γαβριήλ Διονυσιάτης¹¹.

Η επιστολή του Αγίου Όρους προς τον Χίτλερ – ο ρόλος του Γαβριήλ Διονυσιάτη

Συγκεκριμένα, την περίοδο της ναζιστικής Κατοχής το Άγιο Όρος απολάμβανε

8. Γαβριήλ Διονυσιάτης Αγιορείτης, Αναμνήσεις και Νοσταλγίες, ό.π., σ. 38.

9. Ό.π., Κεφάλαιο «Όμηροι στη Βουλγαρία», σ. 38-39.

10. Ό.π., Κεφάλαιο «Στην Όμηρία», σ. 43.

11. Μοναχός Θεόκλητος Διονυσιάτης, Ο Γέροντάς μου Ηγούμενος Γαβριήλ Διονυσιάτης, 1886-1983, ό.π., σ. 88-89.

ένα καθεστώς «διακριτικής και προνομιακής κατοχής». Η Αθωνική Κοινότητα των είκοσι μονών είχε απευθυνθεί, προτού ακόμα ολοκληρωθεί η κατάληψη της χώρας, με επιστολή της προς τον Χίτλερ, καλώντας τον να αναλάβει το Άγιο Όρος «υπό την υψηλή του προσωπική προστασία και κηδεμονία», όπως είχαν πράξει οι βυζαντινοί αυτοκράτορες και οι διάδοχοί τους (παρά τις όποιες αντιρρήσεις των σλαβικής καταγωγής μοναχών)¹². Το μεταφρασμένο στα γερμανικά κείμενο της επιστολής προς τον Χίτλερ από τον μοναχό Γεράσιμο Μενάγια¹³, που γνώριζε Γερμανικά, καθώς είχε σπουδάσει Χημεία στη Γερμανία, αναφέρεται ρητά στην «προστασία» αυτή “unter ihren hohen persönlichen Schutz und Ihre Fürsorge nehmen wollten”¹⁴. Ο Γαβριήλ Διονυσιάτης διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στις εξωτερικές σχέσεις του Άθω, με αποτέλεσμα να αποκληθεί συμβολικά για τις διπλωματικές του ικανότητες «Υπουργός Εξωτερικών της Αγιωνύμου Πολιτείας»¹⁵.

Σε καμία περίπτωση δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί η επιστολή αυτή ως δείγμα δοσιλογισμού ή φιλοναζισμού, καθώς κάτι τέτοιο θα προέκυπτε μόνο από μία επιφανειακή ανάγνωση της. Αντίθετα, τοποθετώντας την στο ιστορικό πλαίσιο της εποχής, μπορεί να εξεταστεί υπό το πρίσμα της «εκκλησιαστικής διπλωματίας» και της απεγνωσμένης προσπάθειας του Γαβριήλ να σώσει το Όρος από την πλήρη φιλοναζιστική βουλγαρική κατοχή και, δευτερευόντως, από τους Ιταλούς φασίστες. Επίσης, η πραγματικότητα μπορεί να εξεταστεί, διαχωρίζοντας το «φαίνεσθαι» από το «είναι», το «μύθο» από την «πραγματικότητα», δύο αντιθετικές έννοιες που καθορίζουν το τι επίσημα δηλώνει κάποιος και ποιες είναι οι πραγματικές του επιδιώξεις.

12. «Ἐν Ἀγίῳ Ὁρει τῇ 13/26 Ἀπριλίου 1941

Πρὸς τὴν Αὐτοῦ Ἐξοχότητα τὸν Ἀρχικαγκελλάριον τοῦ ἐνδόξου Γερμανικοῦ Κράτους Κύριον Ἀδόλφον Χίτλερ εἰς Βερολίνον.

Ἐξοχότατε,

Οἱ βαθυσεβάστως ὑποσημειούμενοι Ἀντιπρόσωποι τῶν Εἰκόσιν Ἱερῶν Βασιλικῶν Πατριαρχικῶν καὶ Σταυροπηγιακῶν Μονῶν τοῦ Ἀγίου Ὁρους Ἀθῶ, λαμβάνομεν τὴν ἐξαιρετικὴν τιμὴν ν' ἀπευθυνθῶμεν πρὸς τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα καὶ παρακαλέσωμεν Αὐτὴν θερμῶς, ὅπως, εὐαρεστημένη, ἀναλάβῃ ὑπὸ τὴν Ὑψηλὴν προσωπικὴν Αὐτῆς προστασίαν καὶ κηδεμονίαν τὸν Ἱερὸν τοῦτον Τόπον, τοῦ ὁποῦ Ἡγούμενοι καὶ ἀντιπρόσωποι τυγχάνομεν, διαδεχομένη ἐν τούτῳ τοὺς ἰδρυτὰς καὶ Εὐεργέτας τοῦ Ἱεροῦ τούτου Τόπου Βυζαντινοὺς Αὐτοκράτορας καὶ διαδόχους τούτων.[...], πρβλ. Ἱερὰ Μονὴ Ἀγίου Διονυσίου, «Λόγος Γέροντος» Ἀρχιμ. Γαβριήλ, Καθηγουμένου Ι.Μ. Ἀγίου Διονυσίου, Ἁγιον Ὁρος 2013, σ. 321-324. -Πρβλ. Μοναχοῦ Θεοκλήτου Διονυσιάτου, Ὁ Γέροντάς μου Γαβριήλ Διονυσιάτης, ὁ.π., σ. 89-91.

13. Γαβριήλ Διονυσιάτου Ἀγιορείτου, Ἀναμνήσεις καὶ Νοσταλγίαι, Θεσσαλονίκη 1958, σ. 89· Ἱερὰ Μονὴ Ἀγίου Διονυσίου, «Λόγος Γέροντος» Ἀρχιμ. Γαβριήλ, Καθηγουμένου Ι.Μ. Ἀγίου Διονυσίου, ὁ.π., σ. 321.- Μοναχοῦ Θεοκλήτου Διονυσιάτου, Ὁ Γέροντάς μου Γαβριήλ Διονυσιάτης, ὁ.π., σ. 89.

14. Erich Feigl, Athos, Vorhölle zum Paradies, published by Wien & Hamburg Paul Zsolnay, 1982, πρβλ. τα διασωθέντα γερμανικά αρχεῖα καὶ συγκεκριμένα Politisches Archiv Auswärtiges Amt, R98804.

15. Πρβλ. Γ. Θ. Μηλίσης, «Αρχιμ. π. Γαβριήλ Διονυσιάτης (1886-1983). Ο Μεσσηνικολίτης “Υπουργός Εξωτερικών” της Αγιωνύμου Πολιτείας», Ὁρθόδοξος Τύπος, Ἀθήνα, 26 Οκτωβρίου 2012, ἀριθ. 1947, 2 Νοεμβρίου 2012, ἀριθ. 1948, 9 Νοεμβρίου 2012, ἀριθ. 1949, 16 Νοεμβρίου 2012, ἀριθ. 1950, 23 Νοεμβρίου 2012, ἀριθ. 1951 καὶ 30 Νοεμβρίου 2012, ἀριθ. 1952.

Τα αποτελέσματα της επιστολής προς τον Χίτλερ – η «προστασία» του Αγίου Όρους

Αποτέλεσμα της επιστολής των Κοινοτήτων του Αγίου Όρους, ουσιαστικά του Γαβριήλ, ήταν η Αθωνική Πολιτεία να παραμείνει στην πράξη αποστρατιωτικοποιημένη ζώνη, αφού δεν επιτράπηκε η είσοδος στο Όρος των βουλγαρικών και των ναζιστικών στρατευμάτων¹⁶. Το γερμανικό φυλάκιο στην Ουρανούπολη απαγόρευε την είσοδο στους Βουλγάρους -πρέπει να σημειωθεί ότι ένα βουλγαρικό τάγμα είχε στρατοπεδεύσει κοντά στην Ιερισσό, με σκοπό να καταλάβει το Όρος- ενώ το φυλάκιο στη Βίγλα χρησίμευε ως παρατηρητήριο¹⁷. Τέλος, στις Καρυές βρισκόταν η έδρα του Γερμανού διοικητή.

Αναλυτικά, σύμφωνα με τον Γέροντα Θεόκλητο Διονυσιάτη, ένα βουλγαρικό τάγμα είχε στρατοπεδεύσει κοντά στην Ιερισσό. Χάρη στην επιστολή των μοναχών, ο ίδιος ο Χίτλερ απαγόρευσε όχι μόνο την είσοδο των Βουλγάρων, αλλά και των Γερμανών στρατιωτών στο Όρος, χωρίς προηγούμενη άδεια. Σχετική διαταγή της Περιφερειακής Διοίκησης Λαγκαδά απαγορεύει την είσοδο Γερμανών στρατιωτών χωρίς γραπτή άδεια της Γερμανικής Διοίκησης (Feldkommandatur) Θεσσαλονίκης: [...] *Den Berg Athos darf ohne schriftliche Genehmigung der Feldkdtr Saloniki kein deutscher hrmacht (sic) angehöriger betreten [...]*¹⁸.

Παράλληλα, αποτράπηκαν τα σχέδια των Ιταλών φασιστών να ανασυστήσουν τη Μονή των Αμαλφινών. Οι Αμαλφινοί μοναχοί είχαν πρωτοεγκατασταθεί στο Όρος το 10ο αιώνα και κατάγονταν από την ιταλική πόλη Amalfi, στην επαρχία του Σαλέρνο, στην Καμπανία της Ιταλίας. Το 12ο αιώνα η Μονή έπαψε να υφίσταται και λόγω την διαμάχης ανάμεσα στην Ανατολική και Δυτική Εκκλησία. Τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο τα φασιστικά ιταλικά στρατεύματα, αν και ουσιαστικά ηττημένα στην Ήπειρο, βρίσκονταν στο πλευρό της νικήτριας ναζιστικής Γερμανίας και ήταν μία ιδανική ευκαιρία για τη σύμμαχο της ναζιστικής Γερμανίας Ιταλία να διεκδικήσει, μεταξύ άλλων, και ανταλλάγματα στο Άγιο Όρος¹⁹.

Οι βουλγαρικές επιδιώξεις στο Άγιο Όρος και στη Μακεδονία κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο

Το πόσο «επικίνδυνες» για την Ελλάδα ήταν κυρίως οι προθέσεις των φιλοναζιστών Βουλγάρων κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο απέναντι στην Αθωνική Πολιτεία το φανερώνει η πολιτική τους στη Μακεδονία, που, ουσιαστικά, τους παραχωρήθηκε από τα ναζιστικά στρατεύματα. Στόχος της βουλγαρικής πολιτικής ήταν η ενσω-

16. Πρβλ. Ι. Μαμαλάκης, Το Άγιον Όρος (Άθως) διά μέσου των αιώνων, Θεσσαλονίκη 1971, σ. 522· Ιερά Μονή Αγίου Διονυσίου, «Λόγος Γέροντος» Αρχιμ. Γαβριήλ, Καθηγουμένου Ι. Μ. Αγίου Διονυσίου, ό.π., σ. 321-322.

17. Θεόκλητος Μοναχός, Ο Γέροντάς μου Ηγούμενος Γαβριήλ Διονυσιάτης, 1886-1983, ό.π., σ. 88.

18. Ιερά Μονή Αγίου Διονυσίου, «Λόγος Γέροντος» Αρχιμ. Γαβριήλ, Καθηγουμένου Ι.Μ. Αγίου Διονυσίου, ό.π., σ. 321-322.

19. Για τους Αμαλφινούς μοναχούς πρβλ. Δωρόθεος Μοναχός, Το Άγιο Όρος. Μύηση στην Ιστορία του και τη ζωή του, εκδόσεις Τέριος, Κατερίνη 1986, σ. 162-163 και 206.

μάτωση των εδαφών που είχαν δοθεί στο βουλγαρικό στρατό, προκειμένου να είναι δυνατή η οριστική προσαρτήσή τους με το τέλος του πολέμου και τη νίκη, όπως έλπιζαν οι Βούλγαροι, των Δυνάμεων του Άξονα.

Ουσιαστικά, η βουλγαρική πλευρά επεδίωξε τον εκβουλγαρισμό της Μακεδονίας και για το σκοπό αυτό επιχείρησε να ελέγξει την Εκπαίδευση, την Οικονομία και την Εκκλησία. Σε ό,τι αφορά στην τελευταία, ήταν έντονος ο φόβος των βουλγαρικών αρχών να εξελιχθεί η Εκκλησία σε «πόλο συσπείρωσης κατά των Αρχών Κατοχής». Για να αποφύγουν αυτό το ενδεχόμενο οι βουλγαρικές αρχές, απέλασαν Έλληνες μητροπολίτες και δεκάδες ιερείς, ενώ δεν έλειψαν και οι δολοφονίες δεκάδων κληρικών. Παράλληλα, με απόφαση της Βουλγαρικής Εκκλησίας, «οι κατεχόμενες περιοχές υπήχθησαν στις αντίστοιχες βουλγαρικές του Νευροκοπίου και της Φιλιππουπόλεως και διοικούνταν από αρχιερατικούς επιτρόπους». Το 1941, οι περιοχές αυτές ενσωματώθηκαν στη Βουλγαρική Εξαρχική Εκκλησία και «επιβλήθηκε το βουλγαρικό εορτολόγιο [και] το βουλγαρικό τυπικό στις ιερουργίες». Από το 1942, έγινε υποχρεωτική η τέλεσή του στα βουλγάρικα. Επιπρόσθετα, Βούλγαροι αντικατέστησαν τους απελαθέντες Έλληνες κληρικούς, οι οποίοι και εξυπηρετούσαν την προπαγάνδα της χώρας τους. Τέλος, κατασχέθηκαν από τις φιλοναζιστικές βουλγαρικές αρχές τα εκκλησιαστικά ταμεία και η εκκλησιαστική περιουσία, καταστράφηκαν αρχεία νάων, λεηλατήθηκαν εκκλησίες, προκειμένου να μη θυμίζουν τίποτα ελληνικό, ενώ συλήθηκαν εκκλησιαστικά κειμήλια²⁰. Οι αρχές δεν δίστασαν να κατασχέσουν ακόμα και έπιπλα και οικιακό εξοπλισμό²¹.

Σύμφωνα με τα Εθνικά Αρχεία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, και συγκεκριμένα τα Αρχεία της Αμερικανικής Επιτροπής για την Προστασία και της Διάσωση των Καλλιτεχνικών και Ιστορικών Μνημείων σε εμπόλεμες περιοχές, οι εκκλησίες στις περιοχές των Σερρών, της Ζίχνης, της Δράμας, της Καβάλας, της Κομοτηνής, της Ξάνθης και της Αλεξανδρούπολης υπέφεραν περισσότερο από τους Βουλγάρους και ανάμεσά τους το φημισμένο μοναστήρι της “Rikosifolinissa” πιθανότατα εννοεί τη Μονή της Παναγίας Εικοσιφοίνισσας, στην οποία αιχμαλωτίστηκε, στα 1917, ο Γαβριήλ Διονυσιάτης, και η οποία καταστράφηκε από τους Βουλγάρους, καθώς και η Μονή, που είναι αφιερωμένη στον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο, στην περιοχή των Σερρών²².

20. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Σύγχρονος Ελληνισμός. Από το 1941 έως το τέλος του αιώνα, τ. ΙΣΤ΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 2000, σ. 66.

21. National Archives and Records Administration, Washington D.C., (στο εξής NARA), Records of the American Commission for the Protection and Salvage of Artistic and Historical Monuments on War Areas ...1943-1946, M1944, Jpg Roll0116 [...] The Bulgars sacked numerous churches in the regions occupied by then and sent the Church furniture and ornaments to Bulgaria [...].

22. NARA, Records of the American Commission for the Protection and Salvage of Artistic and Historical Monuments on War Areas ...1943-1946, M1944, Jpg Roll0116.2: [...] The churches of the areas of Serres, Zichne, Drama, Kavalla, Komotine, Xanthe, Alexandroupolis, suffered most and among them the famous monastery of Rikosifolinissa (sic) of the region of Drama, and Stavropigadaki the monastery of John the Precursor, of the region of Serres.

Ο ρόλος του Αγίου Όρους στις συμμαχικές επιχειρήσεις και στην προστασία και φυγάδευση συμμαχικών δυνάμεων και αμάχων

Με την επιστολή που ουσιαστικά συνέταξε ο Γέρων Γαβριήλ αποσοβήθηκε ο κίνδυνος να συμβούν παρόμοια περιστατικά στο Άγιο Όρος. Το προνομιακό καθεστώς του Όρους όχι μόνο έσωσε τις Μονές και την πολιτιστική τους παρακαταθήκη, αλλά και δημιούργησε τις προϋποθέσεις, προκειμένου να μετατραπεί η περιοχή σε ασφαλές καταφύγιο για τους στρατιώτες των συμμαχικών δυνάμεων. Χαρακτηριστική είναι η ευχαριστήρια επιστολή προς τις Ιερές Μονές του Όρους από την κυβέρνηση της Νέας Ζηλανδίας και από Νεοζηλανδούς στρατιωτικούς²³.

Παράλληλα, στη Μονή Χιλανδαρίου βρήκαν καταφύγιο Σέρβοι φυγάδες στρατιωτικοί²⁴. Τέλος, μεγάλο μέρος Ελληνίδων Εβραίων με τα παιδιά τους φυγαδεύτηκαν στο Όρος. Οι μοναχοί τούς έκρυψαν κατά τη διάρκεια της Κατοχής, παραβιάζοντας το άσυλο σε αυτήν την ξεχωριστή περίπτωση ανθρωπισμού²⁵. Όλα τα παραπάνω, όμως, δεν θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν, αν δεν είχε πρώτα εξασφαλιστεί το προνομιακό καθεστώς της Αθωνικής Πολιτείας.

Ο ίδιος ο Γαβριήλ Διονυσιάτης αναφέρεται στον σημαντικό ρόλο του Αγίου Όρους στην προστασία και στη φυγάδευση των ανδρών των συμμαχικών δυνάμεων. Συγκεκριμένα, από τα στρατόπεδα αιχμαλώτων της Θεσσαλονίκης πολλοί στρατιώτες είχαν αποδράσει. Σύμφωνα με τον Γαβριήλ, [...] Οί πλείστοι τών δραπετών ἦσαν Νεοζηλανδοί στρατιῶται καὶ Κύπριοι ἐκ τών αἰχμαλωτισθέντων κατὰ τὴν μάχην τῆς Κρήτης καὶ μερικοί, ἰδίᾳ ἀξιωματικοί, Ἄγγλοι. Τοὺς τοιούτους, μὴ γινώσκοντας διόλου τὴν χώραν, καθωδήγουν εἰδικοί πράκτορες τῆς μετέπειτα Ἑθνικῆς Ἀντιστάσεως, καὶ ὥς προσφωρότερον τόπον ἀποκρύψεως ἐπὶ τίνα καιρὸν ὑπεδείκνουν τὰς Χερσονήσους τῆς Χαλκιδικῆς, καὶ εἰδικότερον τὸ Ἅγι-

23. Χαρακτηριστικό είναι το ευχαριστήριο έγγραφο του Κυβέρνησης της Νέας Ζηλανδίας προς την Ιερά Μονή Διονυσίου και τον ηγούμενό της Γέροντα Γαβριήλ Διονυσιάτη. Πρβλ. Ιερά Μονή Αγίου Διονυσίου, «Λόγος Γέροντος» Αρχιμ. Γαβριήλ, Καθηγουμένου Ι.Μ. Αγίου Διονυσίου, ὁ.π., σ. 92:: [...] Σᾶς ἀπευθύνω τὸ σύντομον αὐτὸ μήνυμα διὰ νὰ σᾶς εἴπω πόσον ἡ Κυβέρνησις καὶ ὁ Λαὸς τῆς Νέας Ζηλανδίας εἶναι εὐγνώμονες πρὸς τὸ Ἑλληνικὸ Ἔθνος. Ἐνθυμούμεθα ὅλα ὅσα ἐκάματε διὰ νὰ βοηθήσετε τοὺς Νεοζηλανδοὺς Στρατιώτας οἱ ὅποιοι ἔμειναν ὀπίσω ὅταν ἡ χώρα σας κατελήφθη ἀπὸ τὸν Γερμανικὸν Στρατὸν τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1941. Ἐχομεν βαθεῖαν συναίσθησιν τῆς ὑποχρέωσεως τῆς Νέας Ζηλανδίας πρὸς τοὺς γενναίους τούτους Ἕλληνας διὰ τὸ θάρρος καὶ τὴν αὐτοθυσίαν των. Εἰς σᾶς προσωπικῶς ἐπιθυμῶ νὰ εἴπω ὅτι οὐδέποτε θὰ λησμονήσωμεν αὐτὸ ποῦ ἐκάματε. Γνωρίζομεν ὅτι ἐνεδύσατε καὶ ἐθρέψατε τοὺς ἄνδρας μας ὅταν ἐσεῖς οἱ ἴδιοι ἐστερείσθε καὶ τοῦτο πράττοντες ὑπεφέρατε καὶ ἐκινδυνεύσατε. Δι' ὅλα αὐτὰ εἴμεθα βαθέως εὐγνώμονες. Σᾶς ἀπευθύνω τὰς εὐλικρινεστέρας εὐχὰς διὰ τὴν εὐτυχίαν καὶ εὐημερίαν τῆς χώρας σας [...]. Για τὸ ρόλο των μοναχῶν στὴν ἀπόκρυψη των ανδρῶν των συμμαχικῶν δυνάμεων πρβλ. W. B. Thomas, Dare to be Free – Exciting Record of War Adventure – Escaper Hidden by Monks of Mount Athos, Λονδίνο (Pan Books Limited) 1955.

24. Δωρόθεος Μοναχός, Το Άγιο Όρος. Μύηση στην Ιστορία του και τη ζωή του, ὁ.π., σ. 206.

25. K. S. Markides, The Mountain of Silence: A Search for Orthodox Spirituality, New York (Doubleday) 2002, Chapter 2: "[...] It was during that time that a number of Greek Jewish women and their children found refuge on the Holy Mountain. The Athonite fathers hid them there for the entire duration of Nazi rule. In doing so they violated a morbid, eleventh-century taboo barring entrance to women. It is allegedly the only time an exception was made to that prohibition. [...]"

ον Όρος, ίνα εκείθεν εύκολώτερον έπειτα διεκπεραιούνται εις την Μέσην Άνατολήν διὰ Τσεσμέ και Άϊβαλί. [...] ²⁶. Στο ίδιο έργο ο αναγνώστης μπορεί να διαπιστώσει τη βοήθεια που πρόσφερε ο ίδιος ο Γαβριήλ και οι μοναχοί του Όρους στους στρατιώτες που πολεμούσαν κατά της ναζιστικής Γερμανίας. Αυτό μπορούσαν να το κάνουν μέσα από την «προστασία» που η ίδια η ναζιστική Γερμανία τους παρείχε και το συγκεκριμένο γεγονός θα μπορούσε να συγκαταλεχθεί στα φαινομενικά παράδοξα του πολέμου.

Εξόχως σημαντικά είναι τα όσα αναφέρει σε ομιλία του ο Γιώργος Σπανός, μεταφραστής του βιβλίου για τον Νεοζηλανδό στρατιωτικό Σάντου Τόμας, που βρήκε καταφύγιο στο Άγιο Όρος, για τη αντιστασιακή δράση του Γαβριήλ Διονυσιάτη. Μεταξύ άλλων, επισημαίνει: «[...] Την ώρα που ο Γέροντας Γαβριήλ είχε βοηθήσει να συνταχτεί η επιστολή που θα 'φευγε στη Γερμανία, για να πάρουν την «προστασία» του Χίτλερ από τους Βουλγάρους [...] την ίδια στιγμή κάτω από την μύτη των Γερμανών όλων βοηθούσε τον ίδιο τον Σάντου Τόμας. Τον έσωσε, τον κουβάλησε, τον πήγε στο μοναστήρι, τον περιέθαλψε, τον έκρυβε και στο τέλος, μια μέρα πριν φτάσουν οι Γερμανοί [...] τον έδιωξε και τον έστειλε στην άλλη Μονή... [του] Αγίου Παύλου. Γέροντας Γαβριήλ Διονυσιάτης, αντιστασιακός στα πάντα. [...] Έχουμε βρει τη μαρτυρία του ίδιου για τον Σάντου Τόμας, τότε τον γνώρισε, πώς τον περιέθαλψε, τι συνέβη. [...]» ²⁷.

Το γερμανικό ενδιαφέρον για την πολιτιστική κληρονομιά του Αγίου Όρους

Κατά τη διάρκεια της Γερμανικής Κατοχής, ο βυζαντινολόγος Franz Dölger, καθηγητής του Πανεπιστημίου του Μονάχου, επισκέφθηκε με οργανωμένη αποστολή το Άγιο Όρος και φωτογράφησε χειρόγραφα και κειμήλια, εκδίδοντας σχετικό βιβλίο ²⁸. Κατά άλλους επρόκειτο για μία προσπάθεια αρπαγής των θησαυρών της Αθωνικής Πολιτείας, χωρίς όμως ποτέ να γίνει ή να αποδειχτεί επαρκώς κάτι τέτοιο. Πολλά μνημεία και έργα τέχνης αρπάχτηκαν από τους Γερμανούς ναζιστές και τους Ιταλούς φασίστες κατά τη διάρκεια της Κατοχής.

Οι Ναζιστές από ό,τι φαίνεται ενδιαφέρονταν κυρίως για τις κλασικές αρχαιό-

26. Γαβριήλ Διονυσιάτης Αγιορείτης, Αναμνήσεις και Νοσταλγίες, ό.π., Κεφ. «Κατοχικά Έργα και Σύγχρονα Παράπονα», σ. 102.

27. Βλ. και Μαγνητοσκοπημένη Ομιλία του Γιώργου Σπανού, μεταφραστή του βιβλίου για τον Νεοζηλανδό Σάντου Τόμας, Αρχονταρίκι, Ιερού Ναού Ευαγγελιστρίας Πειραιώς, 1 Δεκεμβρίου 2016. <https://www.youtube.com/watch?v=hqVIRrC3TYg> (ημερομηνία πρόσβασης: 20.11.2023). Πρβλ. W. B. "Sandy" Thomas, Με τόλμη για την ελευθερία. Με αληθινή ιστορία αντίστασης στη ναζιστική κατοχή, μετάφραση: Γιώργος Σπανός, εκδόσεις «εν πλω», Αθήνα 2016.

28. NARA, Records of the American Commission for the Protection and Salvage of Artistic and Historical Monuments on War Areas ...1943-1946, M1944, Jpg Roll 0116.8.: MOUNT ATHOS lay in German-controlled territory and Prof. Dölger, Professor in Byzantine Greek at Munich was sent there as a military officer to take a complete set of photographs of the famous MMS. These photographs were seen by a former pupil of Dr. Sjöqvist, Director of the Swedish Archaeological Academy in Rome, and have since been published [...] in a volume [...]. The particulars of this volume: are: Mönchsland Athos, mit Beiträgen v. Prof. F. Dölger (Munich) Prof. Weigand (Prague), Reichshauptstellenleiter Deindl (Berlin), ed. Dölger, Munich 1943.

τητες²⁹. Από την άλλη, κατά τον καθηγητή Δημήτριο Τσάμη, τα ναζιστικά στρατεύματα σχεδίαζαν και αυτά την αρπαγή των πολύτιμων κειμηλίων του Αγίου Όρους, ενδεχομένως εν αγνοία του καθηγητή Dölger, με το πρόσχημα της προστασίας τους. Ωστόσο, οι Ναζί δεν τα κατάφεραν, χάρη στη «διπλωματία» των μοναχών που κράτησαν την Αθωνική Πολιτεία μακριά από διαμάχες και, επομένως, δεν συνέτρεχαν οι προσχηματικοί λόγοι αρπαγής των κειμηλίων. Σε αυτό βοήθησε και η αρνητική τροπή που άρχισαν σταδιακά να παίρνουν τα πράγματα για τη ναζιστική Γερμανία³⁰.

Επίλογος

Συνοψίζοντας, ο Γέρων Γαβριήλ Διονυσιάτης αναγνωρίζεται για τον πατριωτισμό και την αντιστασιακή του δράση. Θεωρείται ο ουσιαστικός συντάκτης της επιστολής της Μοναστικής Πολιτείας προς τον Χίτλερ, που εξασφάλισε στο Άγιο Όρος μία προνομιακή θέση την περίοδο της Ναζιστικής Κατοχής. Αυτή η προνομιακή θέση επέτρεψε στους μοναχούς να συνεχίσουν τα λατρευτικά τους καθήκοντα και να προστατεύσουν την πολιτιστική κληρονομιά αιώνων. Επιπρόσθετα, μετέτρεψε το Άγιο Όρος σε χώρο προστασίας και φυγάδευσης των ανδρών των συμμαχικών δυνάμεων, αλλά και των κυνηγημένων αντιστασιακών, γυναικών και παιδιών από τις αρχές Κατοχής. Επομένως, η δράση του για την απόκρυψη και προστασία όλων των καταδικωμένων από τις βουλγαρικές και γερμανικές αρχές, και κυρίως η περίφημη επιστολή, ανεξάρτητα από τις όποιες αντιρρήσεις για τον παραλήπτη της, κρίνοντας την εκ του αποτελέσματος, αποδεικνύουν ότι προστάτευσε το Άγιο Όρος, τους μοναχούς, τους στρατιώτες των συμμαχικών στρατευμάτων και όσους το επέλεξαν, για να εξασφαλίσουν τη σωτηρία τους μέσα στη δίνη του πολέμου.

29. NARA, Records of the American Commission for the Protection and Salvage of Artistic and Historical Monuments on War Areas ...1943-1946, M1944, Jpg Roll0116.6.: [...] The Germans have removed archaeological objects from Greece and are showing exceptional interest in Hermes. The Germans are conducting archaeological expeditions in various parts of Greece. In particular they are working on the island of Aegina (in the northwest part of the town) under the direction of the German archaeologist Welter, who is using only German soldiers in his excavations.

30. Πρβλ. Δ. Γ. Τσάμης, Άγιον Όρος. Προσέγγιση στην πρόσφατη Ιστορία του, εκδόσεις Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2007.

Επιστολή του Αγίου Όρους προς τον Χίτλερ (που συνέταξε ο Γέρων Γαβριήλ)

Πηγή: Ιστορικό και Διπλωματικό Αρχείο του Υπουργείου Εξωτερικών.

Αναδημοσίευση: *Ιερά Μονή Αγίου Διονυσίου, «Λόγος Γέροντος» Αρχιμ. Γαβριήλ, Καθηγουμένου Ι.Μ. Αγίου Διονυσίου, Άγιον Όρος 2013, σ. 321-324.*

Έν Αγίῳ Ὄρει τῇ 13/26 Ἀπριλίου 1941

Πρὸς τὴν Αὐτοῦ Ἐξοχότητα τὸν Ἀρχικαγκελλάριον τοῦ ἐνδόξου Γερμανικοῦ Κράτους Κύριον Ἀδόλφον Χίτλερ εἰς Βερολίνον.

Ἐξοχότατε,

Οἱ βαθυσεβάστως ὑποσημειούμενοι Ἀντιπρόσωποι τῶν Εἰκόσιν Ἱερῶν Βασιλικῶν Πατριαρχικῶν καὶ Σταυροπηγιακῶν Μονῶν τοῦ Ἀγίου Ὄρους Ἄθω, λαμβάνομεν τὴν ἐξαιρετικὴν τιμὴν ν' ἀπευθυνθῶμεν πρὸς τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα καὶ παρακαλέσωμεν Αὐτὴν θερμῶς, ὅπως, εὐαρεστημένη, ἀναλάβῃ ὑπὸ τὴν Ὑψηλὴν προσωπικὴν Αὐτῆς προστασίαν καὶ κηδεμονίαν τὸν Ἱερὸν τοῦτον Τόπον, τοῦ ὁποῦ Ἡγούμενοι καὶ ἀντιπρόσωποι τυγχάνομεν, διαδεχόμενη ἐν τούτῳ τοὺς ἰδρυτὰς καὶ Εὐεργέτας τοῦ Ἱεροῦ τούτου Τόπου Βυζαντινοὺς Αὐτοκράτορας καὶ διαδόχους τούτων.

Τὸ Ἅγιον Ὄρος, Ἐξοχώτατε, συνέστη εἰς Πανορθόδοξον μοναχικὴν πολιτείαν, εἰς ἣν ἀνέκαθεν διαβιοῦν ἐν ἀγαστῇ ὁμονοίᾳ μοναχοὶ ἀκωλύτως προσερχόμενοι ἀπὸ διάφορα ὀρθόδοξα Ἔθνη, κατὰ τὸν Θ' μ.Χ. αἰῶνα, πνευματικῶς μὲν ἐξαρτωμένων ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, πολιτικῶς δὲ αὐτοδιοικούμενον ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνάξεως τῶν Ἀντιπροσώπων τῶν Εἰκόσιν Ἱερῶν καὶ Κυριάρχων Μονῶν καὶ πολιτειακῶς ὑπαγομένων ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ κηδεμονίαν τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων καὶ τῶν διαδόχων Αὐτῶν.

Τὸ Αὐτονομικὸν τοῦτο πολίτευμα περιθριγκώθη δι' ἀλλεπαλλήλων τυπικῶν καὶ Χρυσοβουλῶν τῶν ἰδρυτῶν καὶ εὐεργετῶν τῶν Ἱερῶν μονῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων Βασιλείου τοῦ Μακεδόνης (882), Ἰωάννου Τσιμισκῆ (972), Κωνσταντίνου Μονομάχου (1046), Στεφάνου Δοῦσαν (1346) καὶ ἄλλων Σλαύων, Οὐγγροβλάχων Ἡγεμόνων καὶ τῶν μετέπειτα Σουλτανικῶν Φερμανίων τελευταίως δὲ ὑπὸ τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τοῦ 1926, οὗτινος δύο ἀντίτυπα ἐσωκλείομεν.

Τὸ οὕτως καθιερωθὲν προνομικὸν καὶ αὐτοδιοίκητον καθεστῶς τοῦ Ἱεροῦ τούτου Τόπου, ἀποτελέσαν ἀντικείμενον συζητήσεων καὶ ἐπικυρώσεων διαφόρων διεθνῶν συνθηκῶν περιθριγκώθη τέλος, διὰ τοῦ 62ου ἄρθρου τῆς Βερολινείου συνθήκης τοῦ ἔτους 1878, ἔχοντος οὕτω, οἱ μοναχοὶ τοῦ Ὄρους Ἄθω ὁθενδήποτε καὶ ἂν κατάγωνται θὰ διατηρήσωσι τὰ κτήματα καὶ τὰ πρότερα αὐτῶν δικαιώματα καὶ θ' ἀπολαύωσιν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως, πλήρους ἰσότητος δικαιωμάτων καὶ προνομίων.

Τῶν ἐν Ἀγίῳ Ὁρει ἐνασκουμένων Μοναχῶν, ἀνεξαρτήτως τόπου προελεύσεως καὶ Ἐθνικότητος, σκοπὸς καὶ ἀποστολὴ καθ' ὅλον τὸν ὑπερχιλιετῆ βίον τοῦ Ἀγίου Ὁρους, ὑπῆρξεν ἡ διατήρησις, προαγωγὴ καὶ ἐξασφάλισις τῶν Ἱερῶν αὐτοῦ σκηνωμάτων, ἡ διὰ τῆς ἀκαταπονήτου φιλεργίας τῶν ἐν αὐτῷ ἐνασκουμένων μοναχῶν καλλιέργεια τῆς τε ἐκκλησιαστικῆς καὶ κλασσικῆς φιλολογίας καὶ καλλιτεχνίας, ὁ ἀσκητικὸς βίος καὶ ἡ διηνεκὴς προσευχὴ ὑπὲρ τοῦ σύμπαντος κόσμου.

Τὴν διατήρησιν τοῦ καθεστῶτος τούτου τῆς αὐτονόμου μοναχικῆς πολιτείας, ικανοποιούντος πλήρως ἅπαντας τοὺς ἐν Ἀγίῳ Ὁρει ἐνασκουμένους ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητος Ὁρθόδοξους μοναχοὺς καὶ ἐναρμονιζόμενοι πρὸς τὸν σκοπὸν καὶ τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν, παρακαλοῦμεν καὶ ἱκετεύομεν θερμῶς τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα ὅπως ἀναλάβῃ ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν προστασίαν καὶ κηδεμονίαν Αὐτῆς.

Τὸν Βασιλέα τῶν Βασιλευόντων καὶ Κύριον τῶν Κυριευόντων ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας ἱκετεύοντες, ὅπως ἐπιδαψιλεύσῃ τῇ Ὑμετέρᾳ Ἐξοχότητι ὑγείαν καὶ μακροήμερευσιν ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ ἐνδόξου Γερμανικοῦ Ἔθνους.

Ὑποσημειούμεθα βαθυσεβάστως

[Οἱ μονές του Αγίου Όρους]

Πηγές – Βιβλιογραφία

Αρχεῖακὸ Ὑλικό

Γερμανικά Αρχεῖα

- Politisches Archiv Auswärtiges Amt, R98804.

Αμερικανικά Αρχεῖα

-National Archives and Records Administration, Washington D.C., (στο εἰς NARA), Records of the American Commission for the Protection and Salvage of Artistic and Historical Monuments on War Areas...1943-1946, M1944, Jpg Roll0116.

-NARA, Records of the American Commission for the Protection and Salvage of Artistic and Historical Monuments on War Areas...1943-1946, M1944, Jpg Roll0116.2.

-NARA, Records of the American Commission for the Protection and Salvage of Artistic and Historical Monuments on War Areas...1943-1946, M1944, Jpg Roll0116.6.

-NARA, Records of the American Commission for the Protection and Salvage of Artistic and Historical Monuments on War Areas...1943-1946, M1944, Jpg Roll0116.8.

Τύπος

-Μηλίτση Γεωργίου, «Αρχμ. π. Γαβριήλ Διονυσιάτης (1886-1983). Ο Μεσσηνικολίτης “Υπουργός Εξωτερικών” της Αγωνόμου Πολιτείας», Ορθόδοξος Τύπος, Αθήνα, 26 Οκτωβρίου 2012, αριθ. 1947, 2 Νοεμβρίου 2012, αριθ. 1948, 9 Νοεμβρίου 2012, αριθ. 1949, 16 Νοεμβρίου 2012, αριθ. 1950, 23 Νοεμβρίου 2012, αριθ. 1951 και 30 Νοεμβρίου 2012, αριθ. 1952.

Βοηθήματα

- Γαβριήλ Διονυσιάτου Αγιορείτου, Αναμνήσεις και Νοσταλγία, Θεσσαλονίκη 1958.
- Γεώργιος (Αρχιμ.), Ηγούμενος της Ι. Μονής του Οσίου Γρηγορίου, «Επικήδειος στον μακαριστό προηγούμενο Γαβριήλ Διονυσιάτη», Ο Όσιος Γρηγόριος, ετήσια Έκδοσις της Ιεράς Κοινοβιακής Μονής Οσίου Γρηγορίου Αγίου Όρους, 9 (1984), σ. 3-5.
- Δωροθέου Μοναχού, Το Άγιο Όρος. Μύση στην Ιστορία του και τη ζωή του, εκδόσεις Τέρτιος, Κατερίνη 1986.
- Feigl Erich, Athos, Vorhölle zum Paradies, published by Wien & Hamburg Paul Zsolnay, 1982.
-Μοναχού Θεοκλήτου Διονυσιάτου, Ο Γέροντάς μου Γαβριήλ Διονυσιάτης, εκδοτικός οίκος «Αστήρ» Αλ. & Ε. Παπαδημητρίου, Αθήνα 1987.
- Ιερά Μονή Αγίου Διονυσίου, «Λόγος Γέροντος» Αρχιμ. Γαβριήλ, Καθηγουμένου Ι.Μ. Αγίου Διονυσίου, Άγιον Όρος 2013.
- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Σύγχρονος Ελληνισμός. Από το 1941 έως το τέλος του αιώνα, τ. ΙΣΤ', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 2000.
- Μαμαλάκη Ιωάννου, Το Άγιον Όρος (Άθως) διά μέσου των αιώνων, Θεσσαλονίκη 1971.
- Markides Kyriakos, The Mountain of Silence: A Search for Orthodox Spirituality, Doubleday Publ., New York 2002.
- Speake Graham, Mount Athos. Renewal in Paradise, Yale University Press, New Haven and London 2002.
- Thomas B. W. (Sandy), Dare to be Free – Exciting Record of War Adventure – Escaper Hidden by Monks of Mount Athos, Pan Books Limited, Λονδίνο 1955.
- Τσάμης Δημήτριος, Άγιον Όρος. Προσέγγιση στην πρόσφατη Ιστορία του, εκδόσεις Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2007.

Πηγές από το διαδίκτυο

- Μαγνητοφωνημένη Ομιλία Γέροντος Γαβριήλ Διονυσιάτη με τίτλο «Το Βήμα του Αποστόλου Παύλου», Θεσσαλονίκη 1979: https://www.impantokratoros.gr/dat/storage/dat/85962960/geron_gabriel_1979.mp3 (ημερομηνία πρόσβασης: 15.11.2023)
- Μαγνητοσκοπημένη Ομιλία του Γιώργου Σπανού, μεταφραστή του βιβλίου για τον Νεοζηλανδό Σάντυ Τόμας, Αρχονταρίκι, Ιερού Ναού Ευαγγελιστρίας Πειραιώς, 1 Δεκεμβρίου 2016.
<https://www.youtube.com/watch?v=hqVIRrC3TYg> (ημερομηνία πρόσβασης: 20.11.2023).

Ημερίδα για τον Γέροντα Γαβριήλ Διονυσιάτη (1886-2013)

Την Κυριακή 10 Νοεμβρίου 2013, η Ιερά Μητρόπολη Αρκαλοχωρίου, Καστελλίου και Βιάννου σε συνεργασία με την Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία Ηρακλείου Κρήτης οργάνωσε στον Ιερό Ναό Αγίου Ανδρέου Ιεροσολυμίτη του Κρητός ημερίδα με θέμα: «*Γέρων Γαβριήλ Διονυσιάτης (1883-1983) - Προηγούμενος Ι. Μονής Διονυσίου Αγίου Όρους*», με αφορμή τη συμπλήρωση τριάντα χρόνων από την εις Κύριον εκδημία του.

Παρουσία πλήθος κόσμου, των πολιτειακών και στρατιωτικών αρχών του τόπου τελέσθηκε το πρωί Αρχιερατική Θεία Λειτουργία προεξάρχοντος του Σεβ. Αρχιεπισκόπου Κρήτης κ. Ειρηναίου, του επιχώριου Σεβ. Μητροπολίτη Αρκαλοχωρίου, Καστελλίου και Βιάννου κ. Ανδρέου, του Καθηγούμενου της Ι. Μονής Διονυσίου Αγίου Όρους Αρχιμανδρίτη κ. Πέτρου, εκπροσώπου της Α.Θ.Π. του Οικουμενικού Πατριάρχου Κυρίου Κυρίου Βαρθολομαίου, του Προηγούμενου της Ι. Μονής Ιβήρων Αγίου Όρους Γέροντος κ. Βασιλείου, ενώ στο παραθρόνιο παρευρίσκετο συμπροσευχόμενος ο Γέρων Νικόδημος ο Αγι-οπαυλίτης.

Μετά το πέρας της Θείας Λειτουργίας τελέσθηκε Ιερό Μνημόσυνο υπέρ αναπαύσεως της ψυχής του μακαριστού Γέροντος Γαβριήλ Διονυσιάτη.

Την ημερίδα χαιρέτησε ο Σεβ. Αρχιεπίσκοπος Κρήτης κ. Ειρηναίος και ο Σεβ. Μητροπολίτης Αρκαλοχωρίου, Καστελλίου και Βιάννου κ. Ανδρέας. Στη συνέχεια ακολούθησαν οι εργασίες της ημερίδας, την έναρξη της οποίας έκανε με την ανάγνωση του Μηνύματος της Α.Θ.Π. του Οικουμενικού Πατριάρχου Κυρίου Κυρίου Βαρθολομαίου ο Καθηγούμενος της Ι. Μονής Διονυσίου Αρχιμανδρίτης κ. Πέτρος. Την ημερίδα παρακολούθησαν: ο Σεβ. Μητροπολίτης Ρεθύμνης και Αυλοποτάμου κ. Ευγένιος, οι ηγούμενοι

των Ι. Μονών Αγκαράθου Αρχιμανδρίτης κ. Γεράσιμος, Επανωσήφη Αρχιμανδρίτης κ. Βαρθολομαίος, Τοπλού Αρχιμανδρίτης κ. Φιλόθεος, καθώς επίσης εκπρόσωποι και άλλων μονών και ησυχαστηρίων.

Κοινή διαπίστωση και σημείο αναφοράς όλων των εισηγητών ήταν ότι ο Γέρων Γαβριήλ Διονυσιάτης αποτελεί μία ξεχωριστή μορφή του σύγχρονου Αγιορείτικου μοναχισμού. Ήταν ένας άνθρωπος που ενσάρκωνε τη Ρωμαίικη παράδοση και την οποία μπόλιασε αρμονικά με την Αγιορείτικη παράδοση κατά τον καλύτερο τρόπο. Άφησε ως παρακαταθήκη στους κόλπους της Ορθοδόξου Εκκλησίας ένα σημαντικό, βιωματικό, και συγγραφικό έργο ως οδοδείκτη για τις μελλοντικές γενιές. Ως εκκλησιαστική φυσιογνωμία ο Γέρων Γαβριήλ ήταν ένα πρόσωπο καθολικής αγιότητας και καθολικής διακονίας, καθώς εμπνεόμενος από το Πνεύμα του Θεού και την αγάπη προς τον πλησίον, θυσίαζε τα πάντα προκειμένου να βοηθήσει τον αδελφό του. Ήταν πρώτος στις ακολουθίες, πρώτος και στα διακονήματα.

Επίσης, ως προσωπικότητα διακρίθηκε για τις ιδιαίτερες διοικητικές και οργανωτικές ικανότητές του, καθώς δεν ζητούσε την αυτοπροβολή, ούτε επέβαλε την άποψή του. Άνθρωπος δημοκρατικός εκ φύσεως προωθούσε τα ζητήματα ολόκληρου του Αγίου Όρους, καθώς κύρια έγνοια του, πέρα από την ανάπτυξη της Ι. Μονής Διονυσίου, που του εμπιστεύτηκε ο Κύριος, ήταν το συνολικό όφελος της Αθωνικής Πολιτείας. Αν και υποστηρικτής του κοινοβιακού μοναχισμού, έβλεπε με συμπάθεια και κατανοούσε τους ιδιόρρυθμους μοναχούς. Ήταν ένας άνθρωπος δεκτικός, του διαλόγου, υπερασπιστής των νόμιμων δικαιωμάτων του Αγίου Όρους και των αρχών του Ελληνικού Κράτους. Ο Γέρων Γαβριήλ Διονυσιάτης, αν και στερήθηκε τις εγκύκλιες σπουδές, χαρακτηριζόταν ως «κινητό πανεπιστήμιο», καθώς το φάσμα των γνώσεών του ήταν μεγάλο και ευρύ. Για τον λόγο αυτό ήταν για δεκαετίες ο κύριος εκπρόσωπος όλων των Ι. Μονών του Αγίου Όρους στις σχέσεις του με την Ελληνική Πολιτεία.

Σχετικά με τον ελληνισμό και την εδραίωση του Ελληνικού κράτους το ενδιαφέρον του Γέροντος ήταν συνεχές και ακοίμητο. Εκκλησία και Πατρίδα ήταν τα δύο ιδανικά της συνείδησής του, συνδέοντας την έννοια της Εκκλησίας με την πραγματικότητα του έθνους, και όχι του κράτους, ως μια δυναμική πολιτιστική έκφραση, που παραδίδεται στους αιώνες από γενιά σε γενιά.

Αγωνιστής εναντίον του βουλγαρικού σχεδίου για την κατάληψη της Μακεδονίας, αλλά και αγωνιστής εναντίον των κατοχικών δυνάμεων των Γερμανών, στη διάρκεια του Β' παγκοσμίου πολέμου, δίνοντας καταφύγιο και προσφέροντας ασφάλεια σε στρατιώτες των συμμαχικών δυνάμεων στην προσπάθειά τους να διαφύγουν προς τη Β. Αφρική και τη Μέση Ανατολή. Καταλυτικός ο ρόλος του Γέροντος στη διατήρηση του άβατου και του αδιασάλευτου καθεστώτος του Αγίου Όρους μέσω της επιστολής προς τον Αδόλφο Χίτλερ.

Αναγνώριζε πάνω από όλους και από όλα το θεσμό και τον συντονιστικό ρόλο, που

καλείται κάθε φορά να διαδραματίσει το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Έτσι κέρδισε τον σεβασμό όλων, ακόμη και του ίδιου του αοίδιμου Οικουμενικού Πατριάρχη Αθηναγόρα, τον οποίο και εξομολογούσε. Μάλιστα αποκαλείτο χαρακτηριστικά και ως ο «πνευματικός των Πατριαρχείων», λόγω του ότι πλείστες φορές είχε επισκεφθεί την Πόλη και τη Χάλκη, προκειμένου να διακονήσει την εκεί ελληνική Ρωμιοσύνη.

Από τους ανθρώπους που τον έζησαν ο γέροντας Γαβριήλ χαρακτηρίστηκε ικανός να μπορεί να διακρίνει τον θρύλο από την παράδοση, απέφευγε τις εντάσεις, τις υπερβολές και τις εξάρσεις, ενώ μέσα από τα κείμενά του έδινε όλες τις πληροφορίες που συνθέτουν τις πτυχές της αγιότητας. Η σχέση του με την τέχνη της ψαλτικής ξεκίνησε ήδη από τα παιδικά του χρόνια, ενώ ο ίδιος μερίμνησε, ώστε να διατηρηθεί το βυζαντινό τυπικό της Αγιορείτικης ψαλτικής παράδοσης. Το δε ψάλισμά του ενέχει έναν δυναμισμό, ο οποίος δεν είναι καταγεγραμμένος στα μουσικά βιβλία.

Τέλος, ο Γέρων Γαβριήλ Διονυσιάτης ασχολήθηκε ακόμη και με το ζήτημα της καταπολέμησης της θεωρίας του Μαλθουσιανισμού, ο οποίος πρέσβευε την αποφυγή της τεκνογονίας με απώτερο σκοπό τη μείωση του υπερπληθυσμού. Ο Γέρων Γαβριήλ θεωρούσε ότι ο Μαλθουσιανισμός είναι προσβολή τόσο για τον θεσμό της οικογένειας, όσο και για τον θεσμό της Εκκλησίας.

Οι εργασίες της ημερίδας έκλεισαν με την απόφαση να γίνει κριτική έκδοση όλων των έργων του Γέροντος Γαβριήλ, με την ανάγνωση των συμπερασμάτων και με την προβολή cd, όπου παρουσιάστηκε ομιλών ο Γέρων Γαβριήλ.

Πηγή: Ιστολόγιο «Διακόνημα», δημοσίευση 13/11/2013

Η επανάσταση του 21α στ' Άγραφα, με τον Βελή Κ., Ζώτο Λ. κ. ά. και η σημαία των Αγράφων (1680-1822)

Δημήτρης Κ. Αγγελής. Συγγραφέας. Αντιστράτηγος ΕΛ. ΑΣ. ε.α.

Τέλη Απριλίου - αρχές Μαΐου του 1821 στ' Άγραφα συγκρότησαν επαναστατικό συμβούλιο οι καπετάνιοι — οπλαρχηγοί Λογοθέτης Ζώτος, Χρήστος Σουλιώτης, Κώστας Βελής¹, Κωνσταντής Βουλπιώτης, Γιαννάκης Γιολδάσης, Γιάννης Μπράσκακας, Συκάς Αραπογιάννης και Γιάννης Φραγγίστας², «[...] διά να ελευθερώσουν τα άγραφα κατακρατούμενα έως τώρα εις φόβον από μίαν εχθρικήν δύναμιν [...]»³. Μετά απ' αυτή την οργανωτική συγκέντρωση, στην οποία συμμετείχαν αντιπρόσωποι απ' όλα τα αγραφιώτικα χωριά, όπου αποφασίσθηκε η εξέγερση, ο Βελής και ο Βουλπιώτης «[...] επήγαν εις την Ευρόπολιν (Νευρόπολη) μετά προτρεπτικών Γραμμάτων, και εν τω άμα συνήχθησαν αφ' όλα τα χωρία οι φιλελεύθεροι Έλληνες και εβόησαν ομοθυμαδόν: «Κατεβάλλωμεν ήδη τον εχθρόν, απερρίψαμεν τον ζυγόν ο Χριστός μεθ' ημών, και ουδείς καθ' ημών»⁴.

Παράλληλα ο Λογοθέτης Ζώτος⁵ προσκάλεσε τους κατοίκους της Ρεντίνας «[...] να ενωθώσι εις τας Νικηφόρους σημαίας του τιμίου σταυρού [...]»⁶, αναφέρει την 10-8-1821 ο αρθρογράφος-εκδότης της αρχαιότερης, εις το Μεσολόγγι, εκδιδόμενης χειρόγραφης εφημερίδας «Αιτωλική»⁷. Να ενωθούν κάτω από τις σημαίες του τιμίου σταυρού, δηλαδή κάτω από τη, γνωστή, σημαία των Αγράφων του αρματολού των Αγράφων Χορμόπουλου (Μικρό Χορμόπουλο 1645; - 1683 κ. εξ. — 1695;), τη λευκή με τον κόκκινο, τίμιο, σταυρό στη μέση⁸ ατράνταχτη μαρτυρία και απόδειξη της διαχρονικής χρήσης της απ' το 1680 έως στις αρχές του 1822.

1. -Κόκκινου Διονυσίου. Η Ελληνική Επανάσταση. Έκδ. 3η, Μέλισσα, Αθήνα 1957, τ. Β', σ. 329.

2. -Φιλήμων Ιωάννης. Δοκίμιον ιστορικών περί της ελληνικής επανάστασης. Εκ του τυπογραφείου Π. Β. Μωραϊτίνη, Αθήνα 1861, τ. Δ', σ. 147. -Λάμπρος Π. Σπ. «Ενθυμήσεων ήτοι χρονικών σημειωμάτων συλλογή πρώτη (Αρ. 1-562)». Νέος Ελληνομνήμων, τ. Ζ', τχ. Β'-Γ', αρ. 7 (30-9-1910), 261. -Γαλανούλης Κ. Αλέξης. Γεώργιος Καραϊσκάκης: Αρχή και τέλος. Επιστολές και έγγραφα της οικογενείας του. Λάρισα 2020, σ. 554.

3. -Λάμπρου Σπ. «Χειρόγραφοι εφημερίδες του Αγώνος». Νέος Ελληνομνήμων, Leide 1904, τ. Α', τχ. Δ' (31-12-1904), 450-487, όπου παρουσιάζεται η εκδιδόμενη στο Μεσολόγγι χειρόγραφη «Εφημερίς Αιτωλική», νο. 1 (10-8-1821), 2 (15-8-1821) και 7 (10-9-1821), εν προκειμένω τ. Α', σ. 461-462.

4. -Λάμπρου Σπ. Χειρόγραφοι, ό.π., Νέος Ελληνομνήμων, τ. Α', σ. 462.

5. -Φιλήμων Ιωάννης. Δοκίμιον ιστορικών περί της ελλην. επαναστ., ό.π., τ. Δ', σ. 147-148. -Κασμούλης Κ. Νικόλαος. Ενθυμήματα στρατιωτικά της επανάστασης των Ελλήνων 1821-1833. Προτάσσεται ιστορία του αρματολισμού. Εισαγωγική και σημειώσεις υπό Γιάννη Βλαχογιάννη, τ. Α', Β', Γ'. Αθήναι 1939, τ. Α', σ. 100 και σημ. 9.

6. -Λάμπρου Σπ. Χειρόγραφοι, ό.π., Νέος Ελληνομνήμων, τ. Α', σ. 462.

7. -Γριβέλλας Α. Λάμπρος. Τα 100 άρθρα Ιστορικά-Λαογραφικά (49-51). Καρδίτσα 2021, σ. 30.

8. -Αγγελής Κ. Δημήτρης. Ελληνική Σημαία (480 π. Χ. - 2000 μ. Χ.). Εκδόσεις Προσκήνιο. 2η έκδ. Αθήνα 2001, σ. 72-73. -Αγγελής Κ. Δημήτρης. Ελλήνων Αγώνες - Εκκλησίας Μάχες (1191-1821). Κληρικοί στους απελευθερωτικούς πολέμους του Ελληνισμού. Στάση, Δράση και Αντίδραση Εκκλησίας. Λατινοκρατία (1191-1669). Τουρκοκρατία (1453-1821). Με εισαγωγική επιστολή του Οικουμενικού Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαίου. Εκδόσεις Προσκήνιο. Αθήνα 2008, σ. 691, 694, 700-704.

Δηλώνει μάλιστα και κάτι επιπλέον, με την ως άνω καταγραφή του, ο αρθρογράφος στην εφημερίδα:

«Τας σημαίας», χρησιμοποιεί πληθυντικό αριθμό όχι σημαία. Αυτό φανερώνει ότι η επανάσταση έχει εξαπλωθεί ό όλα τ' Άγραφα.

Να η σημαία:

Σημαία επανάστασης του 1821 στ' Άγραφα, του Λογοθέτη Ζώτου, Κώστα Βελή κ.α. Αγραφιωτών καπεταναίων-οπλαρχηγών⁹.

Τότες ήταν που ο φιλικός¹⁰ Βελής Κώστας¹¹ (Στεργιόπουλος¹², 1770-1821) την 10-5-1821 κήρυξε την επανάσταση¹³ στο Κεράσοβο¹⁴ των Αγράφων, αναπετάσσοντας τη σημαία της ελευθερίας, «του τιμίου σταυρού», καλώντας τους Αγραφιώτες σ' εξέγερση με την ακόλουθη προκήρυξη:¹⁵

«Αδελφοί. Ήρθεν η ώρα με το θέλημα του Θεού να ελευθερώσωμεν την Πατρίδα από την τυραννίαν την τουρκικήν. Λοιπόν άμα λάβητε το παρόν, να πάρετε τα άρματα σας και να έλθητε οπου σας προσμένω εδώ εντός τριών ημερών διότι ο καιρός δεν μας περιμένει περισσότερον. Να είμεθα έτοιμοι να κάμωμεν το χρέος μας εις την Πατρίδα. Κεράσοβον 10 Μαΐου 1821. Ο αδελφός σας Κώστας Βελής»¹⁶.

Αναφέρει ο Ν. Κασμούλης σχετικά:

Στ' Άγραφα και στον Ασπροπόταμο «[...] όταν ήλθεν η ώρα της Επαναστάσεως του έθνους, το 1821, ύψωσαν την σημαίαν ο Νικολός Στορνάρης μετά του [...] Γεωργάκη Βελή Αγραφιώτου»¹⁷.

Την 4-6-1821 μάλιστα ο Βελής Κώστας μαζί με τον, ως άνω, οπλαρχηγό και αρματολό του Ασπροποτάμου Νικολό Στορνάρη, γράφουν τα εξής, σ' επιστολή τους προς τον αρματολό του Ξηρομέρου και μετέπειτα (2/1822) στρατηγό Γωργάκη Βαρ-

9. -Αγγελής Κ. Δημήτρης. «Ο Αγραφιώτης αρματολός Μικρό Χορμόπουλο (1645 – 1695) και η σημαία των Αγράφων (1680 - 1822)». Θεσσαλικό Ημερολόγιο, τ. 84 (2023), 281-292 και εφημερίδα Νέος Αγών Καρδίτσας, 29, 30-11-2022 και 1-12-2022, σ. 6, 25-12-2022, σ. 6, 17-1-2023, σ. 6, 27-1-2023, σ. 6, 24-2-2023, σ. 6, 7-3-2023, σ. 6, 15-3-2023, σ. 6, 7-4-2023, σ. 6, 16-4-2023, σ. 6, 25-4-2023, σ. 6, 9-5-2023, σ. 6, 26-5-2023, σ. 6, 23-6-2023, σ. 6, εν προκειμένω Θ.ΗΜ. τ. 84 (2023), σ. 290-292.

10. -Βλάχου Ν. Τιμολέοντος. Τα μοναστήρια του νομού Καρδίτσας. Έκδοση Ιεράς Μητροπόλεως Θεσσαλιώτιδος και Φαναριοφερσάλων. Θεσσαλονίκη 2007, σ. 99.

11. -Κασμούλης Νικ. Ενθυμήματα, ό.π., τ. Α', σ. 100-101, 140, 147, σημ. 2.

12. -Λάμπας Τάκης. Η κλεφτουριά της Ρούμελης και τα τραγούδια της. Εκδόσεις Ατλαντίς - Μ. Πεχλιβανίδης και ΣΙΑ Α.Ε. Αθήναι (Άνευ εγγραφής έτους έκδοσης), σ. 100.

13. -Αρχαία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας. Ψηφιοποιημένα στον διαδικτυακό ιστό της Βουλής των Ελλήνων. Βουλή των Ελλήνων. Έτος έκδοσης 1857, 1862, επανέκδοση 1971, 1972, τ. 11, σ. 43, 216. -Μεγάλη Στρατιωτική και Ναυτική Εγκυκλοπαίδεια, Εκδοσις Μεγάλης Στρατιωτικής και Ναυτικής Εγκυκλοπαίδειας. Τύπος Κόσμος. Αθήναι 1929, τ. 2, Βελής, σ. 338.

14. -Διαμαντούρου Ιωάννα. Εξάπλωση της επαναστάσεως κατά τον Απρίλιο και τον Μάιο. Επέκταση και ένταση... Ιστορία του Ελληνικού Έθνους. Εκδοτική Αθηνών. Αθήναι 1975, τ. ΙΒ', σ. 105, 160.

15. -Διαμαντούρου Ιωάννα. Εξάπλωση της επαναστάσεως, ό.π., σ. 113.

16. -Γριβέλλας Λ., Καραφύλλης Ν., Μαγόπουλος Β. Εγχειρίδιο τοπικής ιστορίας. Β' έκδοση. Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Καρδίτσας. Καρδίτσα 2006, σ. 120.

17. -Κασμούλης Κ. Νικόλαος. Ενθυμήματα, ό.π., τ. Α', σ. 91.

νακίωτη ή Νικολού:¹⁸

«[...] και εγω (Στορνάρης) σιμερα με το θέλιμα του θέου κανώτο χαϋρλιξεκυνη-
μαμου (εξεγείρομαι) και ανμπότας (μακάρι) οθεός ναμας αξιόσι και ναμας δινάμοσι
διανατελιοσομεν το ποθούμενω μας. Δεν σου αποκρήθικα απουταεπροχθες επιδεί
ερποσμενα (περίμενα) τον κωστα βελί απουτα είταν (που ήταν) στα τρίκαλα και
σιμερον εβίκεν (μπήκε-ήλθε) και ανταμοθκαμαν και ομόγνομος κάνομεν τι καλον
τέρτιπι κατά τον σέφερον (μαζί και οι δύο ξεκινάμε τον πόλεμο)», και συμπληρώνει
ο ίδιος ο Βελής:¹⁹

«καγώ ο αδελφο σας κώστας βελή [...] παρασκεβή βράδη έδoσα την μούντζα της
τουρκιάς (ξεσηκώθηκα) και εβήκα (ήλθα) εδό εις τον αδελφόν μας καπεταν νηκολώ
και εκάμαμαν αυτά οπού σου γράφη όθεν αδελφέ (Γ. Βαρνακίωτη) μήαν ώρα αρχή-
τερα να γένη ο χτιπήςμός (να τους χτυπήσουμε γρήγορα) από όλα τα μέρη οπού να
μην προπήσον (να μην προλάβουν) να παρον τα μέτρα τους ότι το πρότο (γιατί πρώ-
τα απ' όλα) αν τους βάλομεν εμπρος διά δέκα ημέρας πέρη τέλος η δουληά τους (θα
τους τελειώσουμε) ότι το πρότο επήρεν κάτου γηρηζμόν (θα πάρουν την ' ' κάτω
βόλτα ' ') σωνόμεθα ώχη και να μας κρινιόση η δουληά (να μην αργήσουμε) [...] διά
να γκαρδιόσι (εμπυχωθεί) ο κώζμος διά να έμπουν σε κομάτι γκαγερέτι (να βοηθή-
σουν, να συμμετάσχουν στην εξέγερση)».

Στη συνέχεια ο Βελής Κ. με τους οπλαρχηγούς Κώστα Μπουκουβάλα, Λογοθέτη
Ζώτο, Σταμούλη Γάτσο, Χρήστο Σουλιώτη, Κωνσταντή Βουλπιώτη, τους Γιολδασαί-
ους, Αραπογιάννη, Μπράσκα, Φραγγίστα²⁰ κ.α., «[...] απεδίωξαν και οι Αγραφιώ-
ται τους εν τη επαρχία αυτών [...] Τούρκους και συσσωματωθέντες έπεσαν εις Θεσ-
σαλίαν και έκαυσαν²¹ τα επί των μεθορίων δύο κονιαροχώρια Φράγκον²² και
Λοξάδαν²³ (στα ριζά του κάμπου της Καρδίτσας), δίνοντας μάχες²⁴ με τους Τούρ-
κους στο Μπλάζον (Μοσχάτο), Φανάρι, Κανάλια, «εις την αγίαν τριάδα των ισίων
αγράφων²⁵ μεταξύ Μοσχάτου και Καναλίων, στην Κερασιά, Στούγκο (Κρυονέρι)

18. -Φουσεντζίδου Ν. Ανέκδοτοι αυτόγραφοι επιστολαί των επισημοτέρων Ελλήνων οπλαρχηγών και διάφορα προς αυ-
τούς έγγραφα της διοικήσεως, μεθ' ιστορικών σημειώσεων. Εκ του τυπογραφείου του «Ταχυδρόμου». Εν Αλεξανδρεία
1893, σ. 63.

19. -Φουσεντζίδου Ν. Ανέκδοτοι αυτόγραφοι επιστολαί, ό.π., σ. 64.

20. -Φιλήμων Ιωάννης. Δοκίμιον ιστορικών περί της ελληνικής, ό.π., τ. Γ', σ. 346 «[...] ως και ο (οπλαρχηγός) του Σο-
βολάκου Ιωάννης Βράσкас [...]».

21. -Φιλήμων Ιωάννης. Δοκίμιον, ό.π., τ. Δ', σ. 147. -Διαμαντούρου Ιωάννα. Εξήλωση, ό.π., σ. 160.

22. -Λάμπρου Σπ. Χειρόγραφοι, ό.π., σ. 464. -Finlay George. Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως. Μετάφραση Αλέ-
ξανδρος Παπαδιαμάντης. Φιλολογική επιμέλεια Άγγελος Μαντάς. Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευ-
τισμό και τη Δημοκρατία. Αθήνα 2008, τ. Α', σ. 245.

23. -Τρικούπης Σπυρίδων. Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως. Τυπογραφία Ταυλόρου και Φραγκίσκου. Έκδοσις 2α.
Λονδίνο 1860-1862, τ. Α', σ. 271, και έκδ. 3η, τυπ. της Ώρας, Αθήναι 1888, τ. Α', σ. 212-213.

24. -Κόκκινου Α. Διονυσίου. Η ελληνική επανάστασις, Εκδοτικός οίκ. Μέλισσα. Καλλιτεχνική επιμέλεια Τ. Χατζής. Έκδ.
5η, Αθήνα 1967, τ. Α', σ. 544 -Γριβέλλας Α. Λάμπρος. Τα 100 άρθρα, ό.π., σ. 30.

25. -Γαλανούλης Κ. Αλέξης. Γεώργιος Καραϊσκάκης, σ. 553 σημ. 483 και σ. 554.

και Ρεντίνα²⁶ των Αγράφων Καρδίτσας. «Οι ριζιώται ετράβησαν τας φαμελίας των εις τα υψηλότερα μέρη και έλαβον τα όπλα με τοιαύτην ευκολίαν ελευθερώθησαν τα άγραφα [...]»²⁷.

Σημειώνει ο Ακαδημαϊκός, Διονύσιος Κόκκινος:²⁸

«[...] η τόλμη των Αγραφιωτών κατεθορύβησε τους Τούρκους των Γιαννιτσών (Γιαννιτσού Φθιώτιδας) και του Σμοκόβου και τους ηνάγκασε ν' αποσυρθούν εις την πεδιάδα».

Η εξέγερση επεκτάθηκε, οπότε οι επαναστάτες:

«[...] τον ουμερ πασια (Ομέρ πασά) τον ηφερά κυνηγόντας έος το ζήτουνι (Λαμία) ομηρος (ομοίως) και τον τελία φεύξω (Τελεχά φείζο μπέη) τον έχον κλίσμενον εις τιν πάτρα (Νέα Πάτρα-Πατρατζίκι-Υπάτη,) στο καρπενισή²⁹ τους τούρκους τους εκάμαν μουασερέν (τους πολιορκήσαν, διαπραγματεύτηκαν) και επροσκύνισαν και τους περαν τα τοφέκua και δεν τους εσκωτοσαν [...]»³⁰ κι ύστερα οι Τούρκοι του Καρπενησιού «[...] απελπισθέντες έφυγον νυκτός εις Ήπειρον διά τινών δυσβάτων οδών»³¹.

Ακολούθως, «[...] ο ανάξιος Προεστώς και προδότης Τσολάκογλους»³², οι συνεργάτες των Τούρκων της οικογένειας των φιλότουρκων³³ μεγαλοκοτζαμπάσηδων - προεστών Δ. Τσολάκογλου της Ρεντίνας, πρόδωσαν³⁴ τον Βελή στους Τούρκους, μ' αποτέλεσμα να συλληφθεί στα μέσα Ιούνη³⁵ δίπλα απ' την Ρεντίνα, στην περιοχή του χωριού Φωτιάνα (Αηδονοχώρι), που έκτοτε πήρε τ' όνομά του «ταμπούρια του Βελή» και να εκτελεστεί³⁶ στην Κωνσταντινούπολη με φρικτά βασανιστήρια³⁷.

Γράφουν (27-2-1824) γι' αυτόν, από Φουρνά Αγράφων Ευρυτανίας, σε ομαδική

26. -Κόκκινου Διονυσίου. Η Ελληνική Επανάσταση. Έκδ. 3η, 1957, τ. Β', σ. 329-330.

27. -Λάμπρου Σπ. Χειρόγραφοι εφημερίδες του Αγώνος, ό.π., σ. 463.

28. -Κόκκινου Διονυσίου. Η Ελληνική Επανάσταση. Έκδ. 3η, 1957, τ. Β', σ. 330

29. -Λάμπρος Π. Σπ. «Ενθυμήσεων, ό.π., αρ. 7 (30-9-1910), 261-264.

30. -Φουσεντζίδου Ν. Ανέκδοτοι, ό.π., σ. 63. -Λάμπρου Σπ. Χειρόγραφοι εφημερίδες, ό.π., σ. 468.

31. -Κόκκινου Α. Διονυσίου. Η ελληνική επανάστασις, όπ., τ. Α', σ. 540 και έκδ. 3η, 1957, τ. Β', σ. 323, 329. -Φιλήμων Ιωάννης. Δοκίμιον, ό.π., τ. Γ', σ. 346.

32. -Λάμπρου Σπ. Χειρόγραφοι εφημερίδες του Αγώνος, ό.π., σ. 462.

33. -Σταματόπουλος Α. Τάκης. Ο εσωτερικός αγώνας πριν και κατά την επανάσταση του 1821. Αθήνα 1957, σ. 72 και σημ. 1, σ. 167 και σημ. 1 και 3, σ. 168. -Κασμούλης Κ. Νικόλαος. Ενθυμήματα, ό.π., τ. Α', σ. 295 και σημ. 3. -Λάμπρου Σπ. Χειρόγραφοι εφημερίδες του Αγώνος, ό.π., σ. 462-463.

34. -Κασμούλης Κ. Νικόλαος. Ενθυμήματα, ό.π., τ. Α', σ. 95, 100-101, 116, 125, 127, 140, 295, τ. Γ, σ. 626 και σημ. 1. -Λάμπρου Σπ. Χειρόγραφοι, ό.π., σ. 462-463. -Σπανός Κώστας. Θεσσαλικές ενθυμήσεις, τ. Α': 1404-1799, τ. Β': 1800-1881. Παραρτήματα αρ. 4 και 4α του Θεσσαλικού Ημερολογίου. Λάρισα 2011 και 2014, τ. Β', σ. 92 σημ. 565. -Βλάχου Ν. Τιμολέοντος. Τα μοναστήρια, ό.π., σ. 99-100, 104.

35. -Τρικούπης Σπυρίδων. Ιστορία, ό.π., έκδ. β', τ. Α', σ. 272, έκδ. γ', σ. 212.

36. -Αραβαντινός Π. Χρονογραφία της Ηπείρου, των τε ελληνικών και ιλλυρικών χωρών. Τυπογραφείο Σ. Κ. Βλαστού, τ. Α'. Εν Αθήναις 1856, σ. 346 σημ. 1. -Μεγάλη Στρατιωτική και Ναυτική Εγκυκλοπαίδεια, Βελής, ό.π., τ. 2, σ. 338.

37. -Φιλήμων Ιωάννης. Δοκίμιον, ό.π., τ. Δ', σ. 148. -Διαμαντούρου Ιωάννα. Εξάπλωση της επαναστάσεως, ό.π., σ. 160 -Κασμούλης Κ. Νικόλαος Ενθυμήματα, ό.π., τ. Α', σ. 147, σημ. 2.

αναφορά – επιστολή τους (40 άτομα) προς την «Υπερτάτη Διοίκηση» κυβέρνηση:³⁸

«Ο μακαρίτης Κώστα Βελής σας είναι γνωστόν οπού διά την ελευθερίαν, διά την πατρίδα, και διά το γένος εθυσιάσθη και ο ειός του γεωργάκης δεν έλειψεν από του να δουλεύση την πατρίδα και το γένος».

Μία από τις πρώτες ενέργειες του Γ. Καραϊσκάκη, υπήρξε η αναζήτηση και εκδίωξη των φιλότουρκων³⁹, προδοτών⁴⁰ και συνεργατών των Τούρκων και του Αλή πασά, της οικογένειας των μεγαλοκοτζαμπάσσηδων - προεστών Δ. Τσολάκογλου της Ρεντίνας, των οποίων τα αρχοντικά - σπίτια - πύργο, στην Ρεντίνα, πυρπόλησε ολοσχερώς, διότι, αφ' ενός προεπαναστατικά είχαν προδώσει στους Τούρκους τον καπετάνιο του Καραϊσκάκη τον Κατσαντώνη (που συνέλαβε και το 1809 εκτέλεσε μαρτυρικά ο Αλή πασάς), αφ' ετέρου πρόδωσαν τον ως άνω οπλαρχηγό - φιλικό Κώστα Βελή⁴¹ (Στεργιόπουλο).

Ως εξής περιγράφει, το 1902, ο D. Quinn, που «[...] διήλθε διά των κωμών Ομβριακής, Σμοκόβου, Ρενδίνης [...]»:⁴²

«Του Σμοκόβου η κώμη κείται εν υψηλώ τόπω εν μέσω θαυμασίας ορεινής χώρας. [...] Σώζονται εν Σμοκόβω πολλά ανέκδοτα, αναφερόμενα εις τον βίον του Καραϊσκάκη [...] Λέγουσιν οι Ρενδίνιοι ότι ήκμαζον οι Τζιολάκογλοι [...] Τότε η οικογένεια εχθρικώς διακειμένη προς τον Καραϊσκάκην [...] Δεικνύονται εν Ρενδίνη τα ερείπια της οχυράς κατοικίας των Τζιολακόγλων, συνεστύσης εξ ενός πύργου και δύο άλλων μεγάλων κτιρίων, του ανδρωνίτου [...] και του γυναικωνίτου. Επί δ' έτι ορθίας διατελούσης πλευράς του πύργου σώζονται [...]»⁴³.

Καταγράφει, το 1929, για τον «[...] άρχοντα Ρενδίνης και φίλο του Αλή πασά Τσουλάκογλου»⁴⁴, ο μητροπολίτης Θεσσαλιώτιδος και Φαναριοφερσάλων Ιεζεκιήλ:⁴⁵

«Εν Ρενδίνη σώζονται εισέτι τα ερείπια του Πύργου της ισχυράς οικογενείας των Τσολάκογλου, ένθα ως η παράδοσις διέσωσεν ο Αλή Πασάς, αφού κατ' έτος ελούετο εν Σμοκόβω⁴⁶ εις τον λουτήρα όστις μέχρι σήμερον φέρει το όνομά του,

38. -Γαλανούλης Κ. Αλέξης. Γεώργιος Καραϊσκάκης, ό.π., σ. 113.

39. -Ιεζεκιήλ μητρ. Θεσσαλιώτιδος και Φαν. «Αι μοναί της Πίνδου (Β)», Θεολογία, τ. Ζ', τχ. 1(1929),35.

40. -Λάμπρου Σπ. «Χειρόγραφοι», ό.π., Νέος Ελληνομνήμων, τ. Α', τχ. Δ' (31-12-1904), νο. 1 (10-8-1821), 462-463. -Σταματόπουλος Α. Τάκης. Ο εσωτερικός, ό.π., σ. 72 και σημ. 1, σ. 167 και σημ.1 και 3, σ. 168. -Σπανός Κώστας. Θεσσαλικές ενθυμήσεις, ό.π., τ. Β', σ. 92 σημ. 565 και σ. 114.

41. -Κασμούλης Κ. Νικόλαος. Ενθυμήματα, ό.π., τ. Α', σ. 91, 95, 100-101, 116, 125, 127, 140, 295 και σημ. 3, τ. Γ', σ. 626, και σημ. 1. -Λάμπρου Σπ. «Χειρόγραφοι», ό.π., Νέος Ελληνομνήμων, τ. Α', τχ. Δ' (31-12-1904), νο. 1 (10-8-1821), 461-464, 468.

42. -Quinn D. «Χριστιανικά επιγραφαί εν τη Πινδική χώρα». Αρμονία, έτ. Γ', τχ. 2 (1902), 49.

43. -Quinn D. «Χριστιανικά επιγραφαί», ό.π., Αρμονία, τχ. 2 (1902), 52, 63.

44. -Ιεζεκιήλ μητρ. Θεσσαλιώτιδος και Φαναριοφερσάλων. «Αι μοναί της Πίνδου (Β)», ό.π., σ. 35.

45. -Ιεζεκιήλ μητρ. Θεσσαλιώτιδος και Φαναριοφερσάλων. «Αι μοναί της Πίνδου (Β)», ό.π., σ. 37.

46. -Λάμπρος Π. Σπ. «Ενθυμήσεων, ό.π., αρ. 7 (30-9-1910), 258, όπου η ενθύμηση, σε κώδικα της μονής Προυσού, του 1817: «[...] Ιουνίου [...] ήλθεν εις την κωμόπολιν [...] ο υψηλότατος και ηγεμών των Ιωαννίνων βεζίρ Αλί πασιάς, ο Τεπελένιος [...] Η δε εις τα μέρη ταύτα άφίξις του εγένετο επί το λουσθήναι εν τοις θερμοίς ύδασι, τοις ου μακράν του χω-

ανεπαύετο είτε εις τον Πύργον του φίλου του Τσολάκογλου μετά της Κυρά Βασιλικής», ενώ ο Σπυρίδωνας Λάμπρος και ο Κώστας Σπανός παρουσιάζουν την ακόλουθη ενθύμηση:⁴⁷

«Ιουλίου 22/1817 ήλθε ο γέρο Αλή βεζήρης στην Ρεντήναν κι έκατιζεν ημέρας τρης εις το Λαύρεο φιλοξενούμενος του Τζολάκογλου».

Ο Τσολάκογλου διέφυγε στους Τούρκους της Λάρισας για προστασία, όπου «μετά του υιού του»⁴⁸ τον «φαρμάκωσε» ο Χουρσίτ πασάς⁴⁹. Απόγονός του υπήρξε ο συνεργασθείς με τους Γερμανούς, δωσίλογος και διορισμένος (1941) απ' τις γερμανικές δυνάμεις «Πρωθυπουργός» Γ. Τσολάκογλου, ο οποίος με την απελευθέρωση συνελήφθη, δικάστηκε και καταδικάστηκε σε θάνατο, για εγκλήματα κατά του έθνους και της πατρίδας.

«Οι Τσολάκογλοι χάλασαν τους Κατσαντωναίους, και ο Καραϊσκάκης αρχίζοντας ο Αγώνας έκαψε τα σπίτια τους»⁵⁰, σημειώνει ο Κασομούλης και συμπληρώνουν ο Ι. Φιλήμονας⁵¹ και Π. Αραβαντινός:⁵²

«Μετέπειτα κάποιος Τσολάκογλος, αποβλέπων εις τον σκοπό του να ανακτήση την πολιτικήν Αρχηγίαν των Αγράφων, προδίδει προς τον εις Λάρισαν Χουρσήτ Πασσάν τον αντιζηλόν του Γεώργιον Καβοστεργιόπουλον (Βελή Γ.). Ο προδοθείς σύρεται εις την αγχόνην μ' άλλους εννέα εκ της οικογενείας του». «Τον εξ' Αγράφων Γεώργιον Καβοστεργιόπουλον (Στεργιόπουλος = Βελής) μετά 8 μελών της οικογενείας του, προδοθέντα ως μέλος της φιλικής εταιρείας παρά του συνεχωρίου του Δ. Τσολάκογλου τυφλωθέντος υπό της αντιζηλίας».

ρίου Σμοκόβου αναβλύζουσιν»' μάλιστα ο Γ. Βλαχογιάννης «προχωρά» ακόμη περισσότερο, όσον αφορά τα λουτρά του Σμοκόβου, αναφέροντας: «Υποθέτει κανείς πως άρρωστος ο Καραϊσκάκης, κατά τα χρόνια της διαμονής του στ' Άγραφα πριν από το 1823, ίσως και πριν το 1821, σύχναζε στα ονομαστά του χωριού λουτρά, και θ' άφησε το βλοημένο αστραφερό του πνέμα (πνεύμα) τις αστραπές του εκεί, τα χωρατά του, τα πειράγματα τα τσουχερά και ποιος ξέρει ο νους αυτός, ο τόσο βαθύς αλλά και τόσο έτοιμος σαν ξέχειλο διάφανο νεροστάσι να ξεχυθή και να δροσολογήση τους διψασμένους, το τι θα είπε, το τι θα κάμε [...] και νάναι η μιλιά του πανηγύρι σ' όσους τον άκουγαν [...] και οι γενναίες χειρονομίες του [...] που ξαφνίζουν το κοινό και το κάνανε να μη ξεχνάη», Βλαχογιάννης Γιάννης. «Καραϊσκάκης». Αφιέρωμα. Νέα Εστία, έτ. ΚΑ', 1947, τ. 41, τχ. 468 (1-1-1947), 12-18, και συνέχεια σε όλα τα επόμενα τεύχη έως και το τχ. 514, εν προκειμένω τχ. 507, σ. 1041. -Αγγελής Κ. Δημήτρης. Απ' τ' Άγραφα στις Θεσπιές. Ποιητική συλλογή. Εκδόσεις Οδός Πανός. Αθήνα. 2019, σ. 9, 17, 45-46, όπου τρία, σχετικά με τον Καραϊσκάκη, ποιήματά μου.

47.-Λάμπρος Π. Σπ. «Ενθυμήσεων», ό.π., 7 (30-9-1910), 259. -Σπανός Κώστας. Θεσσαλικές ενθυμήσεις, ό.π., τ. Β', σ. 92 σημ. 565 και σ. 114.

48.-Rouquerville F.C.H.L. Ιστορία της Ελληνικής Επαναστάσεως, ήτοι η αναγέννησις της Ελλάδος. Μεταφρασθείσα υπό Ξενοφώντος Δ. Ζυγούρα. Εκδίδεται υπό Α. Γεωργίου και Π. Τζελάτου. Τυπογραφείον Α. Τρίμη. Τόμοι 4. Εν Αθήναις 1890, τ. Β', σ. 297, όπου και το: «Ο προύχων της Αγραίδος (των Αγράφων) (ο) Τσελακόβας διέμεινε πιστός (στους Τούρκους)»

49.-Σταματόπουλος Α. Τάκης. Ο εσωτερικός, ό.π., σ. 72 σημ. 1, σ. 167 και σημ. 1 και 2, σ. 168.

50.-Κασομούλης Κ. Νικόλαος. Ενθυμήματα, ό.π., τ. Α', σ. 116 σημ.2, σ. 124, 125 και σημ. 2, σ. 140.

51.-Φιλήμονος Ιωάννου. Δοκίμιον περί της Φιλικής Εταιρίας. Εκ της τυπογραφίας Θ. Κονταξή και Ν. Λουλάκη. Εν Ναυπλίου 1834, σ. 319.

52.-Αραβαντινός Π. Χρονογραφία, ό.π., σ. 346 σημ. 1.

Τέλος, αναγράφεται στην, από 6-2-1823, επιστολή ανωνύμου ιατρού, όπως μας την παρουσιάζουν ο Τ. Βλάχου και Κ. Σπανός:⁵³

«[...] δεν ήθελε φανή κατώτερος και ο αδικοφονευθείς Γεωργάκης Γκαβοστέρ-γιος από Φουρνά των Αγράφων εις την ιεράν ταύτην πράξιν του πολέμου υπέρ πα-τρίδος, εάν η προδοσία ως έμαθον, του αισχρού και κατηραμένου Δημητρίου Τσολά-κογλου από Ρενδίναν δεν ενεργούσε, και δεν εμεσολαβούσεν εις τους τυράννους προς παντελή εξολοθρευμόν αυτής της φιλογενεστάτης οικίας. Το γένος μας αυτόν τον Τσολάκογλου τον είχεν εις λογαριασμόν των φιλογενών, όμως ηπατήθη κατά τούτο, καθότι αυτός ο κατηραμένος Τζιολάκογλους, και ο υιός του Κώνστας απεδεί-χθησαν σχεδόν κοντά εις τους τυράννους οι πρώτοι προδότες του γένους [...]

Άξιο επισήμανσης είναι το γεγονός πως, όταν ο Καραϊσκάκης «[...] έπιασε τα κορίτσια του κοτζάμπαση των Αγράφων Τσολάκογλου, θανάσιμου εχθρού του από την εποχή των Κατσανωνναίων, τα κορίτσια αυτά (δεν τα σκότωσε, δεν τα ατίμασε, δεν τα βασάνισε, αλλά, για προστασία) τάστειλε στο Μοριά και τα παράδωσε στο (αρχοντικό) σπίτι των Ζαϊμαίων (Α. Ζαΐμης, ο μετέπειτα Πρωθυπουργός). Ο Καρα-ϊσκάκης [...] είχε όνομα [...] για το σεβασμό προς τις γυναίκες»⁵⁴.

Ύστερα απ' την προδοσία αυτή, τουρκικά στίφη ανακατέλαβαν τις απελευθερω-μένες περιοχές και οι όποιες επαναστατικές εστίες εξακολούθησαν στους ορεινότε-ρους αγραφιώτικους τόπους.

Ύστερα απ' την προδοσία αυτή, τουρκικά στίφη ανακατέλαβαν τις απελευθερω-μένες περιοχές και οι όποιες επαναστατικές εστίες εξακολούθησαν στους ορεινότε-ρους αγραφιώτικους τόπους, καθώς είναι γνωστό ότι οι επερχόμενοι Τούρκοι ρήμα-ξαν τα επαναστατημένα χωριά.

Αναφέρει χαρακτηριστικά ο Νικόλαος Κασομούλης:

«Μετέβηνεν έπειτα (Οκτώβρης 1822) εις Φουρνά πόλιν αποτεφρωμένην από την επανάσταση των Γκαβοστεργαίων (Κ. Βελή) και λοιπών Αγραφιωτών, καθώς και τα μεγαλοπρεπή σπίτια των Γκαβοστεργαίων αποτεφρωμένα και αυτά [...] Από Φουρνά μετέβηνεν εις Κλειτζόν' κ' εκεί είδα τα ίδια. Το εσπέρας εφθάσαμεν εις Καστανιάν [...]»⁵⁵.

Έρωσο.-

Υ.Γ. Ο Δήμαρχος του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα Παναγιώτης Νάνος αποδέχθηκε και θετικά εισηγήθηκε στο δημοτικό συμβούλιο Λ. Πλαστήρα, όπου τελικά εγκρίθηκε η έρευνα — μελέτη μου «περί της σημαίας των Αγράφων»⁵⁶, αποφασίζοντας την

53..-Βλάχου Ν. Τιμολέοντος, ό.π., σ. 104. -Σπανός Κώστας. Θεσσαλικές, ό.π., τ. Β', σ. 92 σημ. 565.

54. -Βλαχογιάννη Γιάννη. «Ποιος έκαψε τα Ζαΐμαϊκα. Μικροί ιστορικοί έρανιοι». Εφημ. Πρωΐα, αρ. 2679 (18-6-1933), 4.

55. -Κασομούλης Κ. Νικόλαος. Ενθυμήματα, ό.π., τ. Α', σ. 251.

56. -Αγγελής Κ. Δημήτρης. «Σημαία Αγράφων — Αγραφιωτών (καπεταναίων, οπλαρχηγών, κλεφτών, αρματολών». Ιστορία, ιστορικό περιοδικό Δήμου Λίμνη Πλαστήρα, έτ. 1, τχ. 1 (Δεκέμβριος 2021), 35-47, έτ. 1, τχ. 2 (Ιούνιος 2022),

έπαρση και εγκατάστασή της, την 9-5-2021, στην ιστορική θέση «Στεφάνι» του Μορφοβουνίου Καρδίτσας (στ' αρματολίκι τού Καραϊσκάκη), εκεί που, όπως ο ως άνω Δήμαρχος και ιστορικός Π. Νάνος αναφέρει, ήταν «το πρώτο καραούλι (σκοπιά) του Καραϊσκάκη [...]»⁵⁷, στο πλαίσιο του πανελλήνιου εορτασμού των 200 χρόνων απ' την επανάσταση του 1821 και με αφορμή, τη συμπλήρωση 200 ετών από την ανύψωση της επαναστατικής σημαίας στ' Άγραφα, την 10-5-1821, απ' τον Βελή Κ. και περίπου 500 ετών, απ' την παραχώρηση της αυτονομίας των Αγράφων, με την υπογραφή της συνθήκης του Ταμασίου, την 10-5-1525' έκτοτε, και μέχρι σήμερα η ως άνω σημαία των Αγράφων, η «λευκή με ερυθρόν σταυρόν» στη μέση, κυματίζει επί του ιστού και μπορεί κάποιος να την δει, όπως ανεβαίνει απ' την Καρδίτσα για τη λίμνη Ν. Πλαστήρα, αριστερά, πριν το Μορφοβούνι.-

44-46 και έτ. 2, τχ. 3 (Δεκέμβριος 2022), 31-34. -Αγγελής Κ. Δημήτρης. Σημαίες Θεσσαλών αγωνιστών - ηρώων. Άγραφα, Όλυμπος, Πήλιο, Σποράδες, Ασπροπόταμος κ.α. (1680 – 1922). Έκδοση του Μουσείου Ιστορίας «Νικόλαος Πλαστήρας» - Δήμου Λίμνης Πλαστήρα Καρδίτσας. Καρδίτσα 2022 και εφημερίδα Νέος Αγών Καρδίτσας 28-9-2022, σ. 7, 16-10-2022, σ. 7, 2-12-2022, σ. 6, 6-12-2022, σ. 6.

57. -Νάνος Παναγιώτης. Επαναστάτες και επαναστατικά κινήματα στα χωριά της Νευρόπολης, μέσα από τοποσημάνσεις του Χώρου και του Χρόνου. Ιστορήση, ιστορικό περιοδικό Δήμου Λίμνης Πλαστήρα, έτ. 1, τχ. 1 (Δεκέμβριος 2021), 52.

ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΚΛΗΡΩΤΟΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΔΗΜΟ ΝΕΥΡΟΠΟΛΕΩΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΤΡΑΤΟ (1883)

Μπρέντας Απ. Αθανάσιος

Πρόλογος

Βρισκόμαστε στο 1883¹, δύο χρόνια μετά την προσάρτηση της Θεσσαλίας και της Άρτας στο Ελληνικό Βασίλειο. Στις προσαρτηθείσες περιοχές, το Ελληνικό Κράτος ταχύτατα θα εγκαταστήσει τις δικές του δομές και διοικητικές αρχές. Τα εδάφη της Δυτικής Θεσσαλίας θα αποτελέσουν έναν και μόνο νομό, τον νομό Τρικκάλων που με την σειρά του χωρίζεται στις επαρχίες Τρικκάλων, Καρδίτσας και Καλαμπάκας.

Το ίδιο έτος, είναι ήδη έτοιμα τα μητρώα αρρένων των νέων δήμων και για πρώτη φορά, θα κληθούν νεαροί Θεσσαλοί να υπηρετήσουν ως κληρωτοί στον Ελληνικό στρατό. Η πρώτη αυτή κλάση, του 1883, απαρτίζεται εν γένει από τα άτομα τα οποία ενεγράφησαν στα μητρώα με έτος γεννήσεως το 1862, ενώ στην περίπτωση του Δήμου Νευροπόλεως, εκλήθησαν και άτομα που στα μητρώα αρρένων ήταν εγγεγραμμένοι και σε άλλα έτη (1856-1865)². Η εν λόγω ηλικία στρατεύσεως, των 21 ετών, θα τηρηθεί και όλα τα επόμενα χρόνια.³ Το κάλεσμα έγινε μέσω της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως.

Στο παρόν άρθρο θα καταγράψουμε τους στρατεύσιμους από τον Δήμο Νευροπόλεως, σε μια προσπάθεια ταξινόμησής τους ανά χωριό, αλλά και αποσφαλμάτωσης των επιθέτων⁴ που σε πολλές περιπτώσεις έχουν τυπωθεί τόσο λανθασμένα που καθίστανται μη αναγνωρίσιμα σε κάποιες περιπτώσεις⁵. Πολλά άτομα επίσης αναφέρονται δύο φορές στο κάλεσμα, για άγνωστο λόγο (28 περιπτώσεις). Από τα 107 ονόματα που καλεστήκαν, αφαιρώντας τις 28 διπλοεγγραφές, έχουμε 79 φυσικά πρόσωπα, εκ των οποίων ταξινόμησα ανά χωριό 72, ενώ για επτά δεν μπόρεσα να προσδιορίσω το χωριό καταγωγής τους. Για την εξακρίβωση και αντιπαραβολή, χρησιμοποιήθηκαν ως βοηθητικά εργαλεία τα Μητρώα Αρρένων του Δήμου Νευροπόλεως (1843-1883)⁶ και διάφορα έγγραφα της δεκαετίας 1880.

1. Μπρέντας Αθανάσιος, «Οι πρώτοι κληρωτοί από την Δυτική Θεσσαλία. Συνεισφορά στην νεότερη ιστορία και γενεαλογία της εποχής», ΘΗΜ 73 (2018), 76 (2019).

2. Στο έτος 1862 ήταν εγγεγραμμένα 61 άτομα.

3. Σύμφωνα με την εντατική προσωπική έρευνα στα στρατιωτικά μητρώα, η ηλικία στρατεύσεως άλλαξε το 1913, ίσως λόγω της εμπόλεμης καταστάσεως. Έτσι έχουμε τις κλάσεις 1913α(γεννηθέντες το 1892) και την 1913β (γεννηθέντες το 1893). Στις επόμενες κλάσεις (1914, 1915 κοκ.), καλούνται άτομα ηλικίας 20 ετών.

4. Φαινόμενο σύνθεσης για τον ερευνητή αρχείων του 19ου αιώνα να συναντά τα ίδια πρόσωπα με δύο ή και τρία επώνυμα και με ισάριθμες χρονολογίες γεννήσεως! Ακόμη, πατέρα και υιό με άλλο επίθετο, εως και αδελφια με άλλο επίθετο.

5. Παρατήρησα πως τα περισσότερα λάθη θα πρέπει να έγιναν κατά την μεταγραφή των επιθέτων από το πρωτότυπο χειρόγραφο στο έντυπο λόγω της καλλιγραφίας της εποχής.

6. Συλλογή Βλαχογιάννη, Γενικά Αρχεία Κράτους.

Ας δούμε όμως πρώτα την διοικητική διαίρεση του νομού Τρικκάλων σε επαρχίες και δήμους, καθώς και τα στοιχεία που έχουμε από την τότε διενεργηθείσα απογραφή, όπως αυτή αποτυπώνεται στο φύλλο αρ. 126 της ΕτΚ της 2ας Απριλίου 1883⁷.

Επαρχία Τρικκάλων

Δήμος Τρικκαίων, έδρα: Τρίκκαλα, πληθυσμός: 11281

Δήμος Παραληθαίων, έδρα: Ζαβλάνια, πληθυσμός: 4154

Δήμος Φαρκαδόνος, έδρα: Τσιότι Μεγάλο, πληθυσμός: 5707

Δήμος Πιαλίων, έδρα: Καρβουνολεπενίτσα, πληθυσμός: 5334

Δήμος Αιθίκων, έδρα: Τύρνα, πληθυσμός: 3464

Δήμος Κοθωνίων, έδρα: Βιτισίτσα, πληθυσμός: 3709

Δήμος Αθαμάνων, έδρα: Γαρδίκι, πληθυσμός: 3400

Σύνολο: 3704....

Επαρχία Καλαμπάκας

Δήμος Αιγινίου, έδρα: Καλαμπάκα, πληθυσμός: 4667

Δήμος Χαλκίδος παρ' Ασπροποτάμω, έδρα: Κρανιά, πληθυσμός: 4851

Δήμος Λάκμονος, έδρα: Κοτούρι, πληθυσμός: 1931

Δήμος Καστανέας, έδρα: Καστανιά, πληθυσμός: 2890

Δήμος Μαλακασίου, έδρα: Μαλακάσι, πληθυσμός: 2142

Δήμος Οξύνειας, έδρα: Μερίτσα, πληθυσμός: 2104

Δήμος Τυμφαίων, έδρα: Κονισκό, πληθυσμός: 2165

Σύνολο: **20750**

Επαρχία Καρδίτσης

Δήμος Καρδίτσης, έδρα: Καρδίτσα, πληθυσμός: 10297

Δήμος Ιθώμης, έδρα: Φανάριον, πληθυσμός: 7026

Δήμος Φύλλου, έδρα: Κοτσερή, πληθυσμός: 3550

Δήμος Σιλάνων, έδρα: Παραπράστανη, πληθυσμός: 4745

Δήμος Κιερίου, έδρα: Σοφάδες, πληθυσμός: 3566

Δήμος Γόμφων, έδρα: Μουζάκι, πληθυσμός: 4553

Δήμος Καλλιφωνίου, έδρα: Καλλιφώνι, πληθυσμός: 2786

Δήμος Τιτανίου, έδρα: Παλαμάς, πληθυσμός: 6255

Δήμος Νευροπόλεως, έδρα: Μεσενικόλας, πληθυσμός: 4975

Δήμος Ιταμού, έδρα: Ζογλόπι, πληθυσμός: 2575

Δήμος Αργιθέας, έδρα: Κουμπουριανά, πληθυσμός: 4888

Δήμος Μενελαίδος, έδρα: Ρεντίνα, πληθυσμός: 2454

Δήμος Ταμασίου, έδρα: Δρανίτσα, πληθυσμός: 1760

Σύνολο: **59430**

7. Διατάγματα 7,8,9, περί διαιρέσεως εις δήμους των επαρχιών Τρικκάλων, Καλαμπάκας και Καρδίτσης αντιστοίχως.

Το κάλεσμα

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΑΡΙΘ. 486/1883, σελ. 2751-2770
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 19 Νοεμβρίου
ΣΕΛ. 729-748 Α ΚΑΙ Β ΜΕΡΟΥΣ

ΜΕΡΟΣ Β
ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΑ
ΝΟΜΟΣ ΤΡΙΚΚΑΛΩΝ

Άρ. 53336

Περὶ προσκλήσεως τῶν κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἀπογραφὴν ὑποχρέων πρὸς
στράτευσιν τοῦ Νομοῦ Τρικκάλων.

Ὁ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ὑπουργὸς

Συμφώνως πρὸς τὰ ἄρθρα 60 τοῦ περὶ στρατολογίας ΨΙΣΤ' νόμου τῆς 27
Νοεμβρίου 1878, 24 καὶ 43 τοῦ περὶ μεταρρυθμίσεως τοῦ νόμου τούτου «ΑΙΛΓ'
νόμου τῆς 21 Ἰουνίου 1882, 2 περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ κατὰ γῆν στρατοῦ διὰ τὸ
ἔτος 1883 ΑΙΞΘ' νόμου τῆς 11 Μαρτίου ἐνεστῶτος ἔτους, 7 τοῦ περὶ συντάξεως
τῶν στρατιωτικῶν καταλόγων τοῦ 1883 ἐν τοῖς νομοῖς Λαρίσσης, Τρικκάλων καὶ
Ἄρτης ΑΙΞΓ' νόμου τῆς 28 Ἰανουαρίου ἐνεστῶτος ἔτους, 3 τοῦ ἀπὸ 22 Αὐγούστου
ἐνεστῶτος ἔτους Β. Διάταγματος περὶ τῶν κατὰ τὸ ἐνεστῶς ἔτος ἐργασιῶν τῶν
στρατολογικῶν συμβουλίων ἐν τοῖς αὐτοῖς νομοῖς καὶ τῆς κατατάξεως τῶν ἐκ
τῶν νομῶν τούτων κληρωτῶν, καὶ τὸ ὑπὸ σημερινὴν χρονολογίαν Β. Διάταγμα,
καλοῦνται νὰ προσέλθωσιν εἰς τὸ Στρατολογικὸν γραφεῖον τοῦ Νομοῦ Τρικκάλων
τῇ εἰκοστῇ Ἰανουαρίου 1884 καὶ καταταχθῶσιν ἐν τῷ στρατῷ οἱ ἐπόμενοι,
ἐγγεγραμμένοι ἐν τοῖς ὀριστικοῖς στρατολογικοῖς ἐλέγχοις τῶν δήμων τοῦ νο-
μοῦ τούτου, ὑπόχρεοι τῆς ἀπογραφῆς τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους, ὡς ἐξῆς.

(Ακολουθοῦν οἱ λίστες των κληρωτῶν ἀνά ἐπαρχία/δήμο)

Ὅσοι ἐκ τῶν ὑποχρέων τούτων δὲν προσέλθωσιν, κατὰ τὸ ἄρθρον 42 τοῦ
νόμου ΑΙΛΓ', θὰ ὑποχρεωθῶσι νὰ ὑπηρετήσωσιν ἐπὶ πλέον ἕξ μὲν μῆνας, ἐὰν
καθυστερήσωσι μέχρι τριῶν μηνῶν, ἕν δὲ ἔτος, ἐὰν καθυστερήσωσιν ὑπὲρ
τοὺς τρεῖς μῆνας.

Οἱ τυχόντες ἀναβολῆς κατατάξεως, καὶ ἐπομένως μὴ συμπεριλαμβανόμε-
νοι εἰς τοὺς διὰ τῆς παρούσης καλουμένους, θέλουσι προσκληθῇ ἐν καιρῷ
ἐπιμελείᾳ τῶν ἀρμοδίων στρατολογικῶν γραφείων.

Ἡ παρούσα δημοσιευθῆσεται ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως, ἀναγνω-
σθήσεται ἐπ' ἐκκλησίαις καθ' ἡμέραν Κυριακὴν ἐν ἀπάσαις ταῖς πόλεσι,

κωμοπόλεσι καὶ χωρίοις τῶν οἰκείων δήμων καὶ τοιχοκολληθήσεται ἐπὶ τῶν
θυρῶν τῶν Δημαρχείων, τῶν Εἰρηνοδικείων, τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἐν ταῖς
ὀρισμέναις διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν σημοπρασιῶν θέσεσιν.

Ἀθῆναι τῇ 19 Νοεμβρίου 1883

Ὁ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ὑπουργὸς

Χ. Τρικούπης

Οἱ λίστες των κληρωτῶν

Δήμος Νευροπόλεως

Τα χωριά που ἀπάρτιζαν τον δήμο ἦταν τα εξής⁸:

Μεσενικόλας, 961

Ἅγιος Γεώργιος, 3 ὥρες, 668

Πορτίτσα, 3 ὥρες, 242

Σερμενίκον, 3 ὥρες καὶ 15 λεπτά, 404

Μπεζούλα, 2 ὥρες καὶ 15 λεπτά, 199

Βουνέσι (Μορφοβούνι), 15 λεπτά, 773

Μπλάσδου, 2 ὥρες, 651

Κερασιά, 2 ὥρες καὶ 30 λεπτά, 304

Στούγκον, 2 ὥρες καὶ 30 λεπτά, 347

Μπελάγια, 1 ὥρα, ἀκατοίκητο

Νεοχώριον, 1 ὥρα καὶ 30 λεπτά, 426

Κληρωτοὶ ἀνὰ χωριό

Μεσενικόλας: Ευαγγελόπουλος Χρήστος του Ιωάννου, Γιαννακόπουλος Θεοδό-
σιος του Γεωργίου, Παππανικολάου Κωνσταντῖνος του Νικολάου, Ψημένος Αντώνι-
ος του Κωνσταντίνου (2), Γεωργίου Κωνσταντῖνος του Γεωργίου, Γρίβας⁹ Κωνστα-
ντῖνος του Δημητρίου.

Ἅγιος Γεώργιος: Αντωνίου Ιωάννης του Αντωνίου, Γιαννακού Γεώργιος του Στερ-
γίου, Λάτζας Ιωάννης του Κωνσταντίνου (2), Πασχάλης Θωμάς ¹⁰του Βασιλείου,
Σαῖτης Παναγιώτης του Δημητρίου, Κοτούλας Κωνσταντῖνος του Χρήστου, Τσιγάρας
Αθανάσιος του Ευαγγέλη, Τσουκαλάς Γεώργιος του Κωνσταντίνου, Χριστοδούλου
Παναγιώτης του Γεωργίου, Τότζικος Κωνσταντῖνος του Ιωάννου.

Πορτίτσα: Δημητρίου Δημήτριος του Νικολάου, Καφρίτσας Αναστάσιος του Ευ-
αγγέλη, Μπελάγιας¹¹ Γιαννακούλης του Δημητρίου, Μπελάγιας Γιαννούλης του

8. Στην παρένθεση παραβάλλεται το σημερινό ὄνομα του χωριού, ἀκολουθεῖ ἡ ἀπόσταση του χωριού πεζή ἀπὸ την
πρωτεύουσα του δήμου σε ὥρες καὶ ο πληθυσμὸς αὐτοῦ.

9. «Ντρίβας» στο πρωτότυπο, ἀντ. λάθος.

10. Στο πρωτότυπο «Ιωάννης», σε ἀντίθεση με τα Μ.Α.

11. «Μπελάγκος» στο πρωτότυπο, ἀντ. λάθος.

Στεργίου, Παναγιώτου Δημήτριος του Χρήστου, Χαλικιόπουλος Παναγιώτης του Ιωάννου.

Σερμενίκον: Αλεξόπουλος Απόστολος του Δημητρίου, Αναστασίου Αθανάσιος του Αναστασίου, Γούλας Τάσιος του Φωτίου, Μυλαράς ή Μουλάρης Δημήτριος του Βασιλείου, Πρίτζος (ή Πρίντσος) Δημήτριος του Κωνσταντίνου, Σάτρας (ή Τσιάτρας) Ευαγγέλης του Ιωάννου, Τσαμαντζάς (ή Τσαμαντάς) Χρήστος του Βασιλείου, Αγγέλου Κωνσταντίνος του Φωτίου,

Μπεζούλα: Βρόντος Κωνσταντίνος του Ιωάννου, Μαυρογιάννης Κωνσταντίνος του Ιωάννου, Πασχάλης Αναστάσιος του Αποστόλου (2), Κοράκης Χρήστος του Νικολάου, Μπαλασκόνης Ανδρέας του Ιωάννου (2), Ραΐκος Χρήστος του Γεωργίου.

Βουνέσι (Μορφοβούνι): Αθανάσιος (ή Αθανασίου) Χρήστος του Αντωνίου, Γάτος Δημήτριος του Ιωάννου, Δημητρίου Κωνσταντίνος του Αθανασίου, Θανασιός (Θανασιάκης) Χρήστος του Δημητρίου (2), Καλαντζής Γρηγόριος του Δημητρίου, Κατσακιώρας Γεώργιος του Κωνσταντίνου, Κοντοστεργίου¹² Ιωάννης του Αποστόλου, Κωσταρέλος Αθανάσιος του Γεωργίου, Κωστούλας (ή Κωτούλας) Γεώργιος του Κωνσταντίνου, Μανώλης Γεώργιος του Ιωάννου, Μπακολάκης Γεώργιος του Κωνσταντίνου (2), Πανταζής Απόστολος του Ιωάννου, Σταμογεώργος Χαράλαμπος του Αναστασίου.

Μπλάσδου: Καραγεώργης Δημήτριος του Γεωργίου, Λιάπης Ευαγγέλης του Αποστόλου, Τσάκαλος¹³ Αλέξανδρος του Γεωργίου, Αναγνωστόπουλος Δημήτριος του Αθανασίου, Στάμος Γεώργιος του Ιωάννου.

Κερασιά: Σκούρας Δημήτριος του Ιωάννου, Τσικρίκας Απόστολος του Σπυρίδωνος, Αντωνάκης Αναγνώστης του Αναστασίου, Κόφας Θεόδωρος του Αποστόλου, Στεργίου Θωμάς του Βασιλείου.

Στούγκον: Κωστούλας Γεώργιος του Κωνσταντίνου, Κωστούλας Ευαγγέλης του Κωνσταντίνου, Μαρτάκος Απόστολος του Ιωάννου, Χελιδόνης Δημήτριος του Στεργίου

Νεοχώριον: Αντωνίου Λάμπρος του Γεωργίου, Γιαννακόπουλος (ή Γιαννακάκης) Αναστάσιος του Δημητρίου, Κα(σ)σούρας Χρήστος του Δημητρίου, Μάρως (ή Μαράς) Γεώργιος του Δημητρίου, Ματζάρας (ή Μάντσιαρος) Γεώργιος του Χρήστου, Μπατσίκας (ή Μπασδέκης) Στέργιος του Αναστασίου, Αγρογιάννης Ιωάννης του Αντωνίου, Μπατζίκας (ή Μπασδέκης) Κωνσταντίνος του Δημητρίου

Αταξινόμητοι: Κολοβός Νικόλαος του Γεωργίου, Κοντόξηρος Ιωάννης του Αποστόλου, Κοτζαίος Κωνσταντίνος του Ιωάννου (2), Κοτούλος Σωτήριος του Στεργίου, Κροκάς Κωνσταντίνος του Γεωργίου, Λίτσας Ιωάννης του Κωνσταντίνου, Μπαχιάς Νικόλαος του Αθανασίου

12. «Κοντογεωργίου» στο πρωτότυπο, αντ. λάθος.

13. «Τόσαλος» στο πρωτότυπο, αντ. λάθος.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΡΙΘ. 486.

1883

ΣΔ. 2751-2770

ΣΗ ΑΝΘΡΩΠΩΣ 19 Νοεμβρίου

ΣΕΔ. 728-748 Α. ΚΑΙ Β. ΜΕΡΟΥΣ

3) Δήμος Νευροπόλεως.

α) 'Επί διετίαν

- 1 Μπακολάκης Γεώργιος Κώνστα
- 2 Ψημένος 'Αντώνιος Κώνστα
- 3 Θανάσιος Χρήστος Δημητρίου
- 4 Πασχάλης 'Αναστάσιος 'Αποστόλου
- 5 Μπαλασκόνης 'Ανδρέας 'Ιωάννου
- 6 Λάτζας 'Ιωάννης 'Ιώστα
- 7 Κόφας Θεόδωρος 'Αποστόλου
- 8 Κοτζαίος Κώστας 'Ιωάννου

β) 'Επί εν έτος.

- 1 Δημητρίου Κώνστας Νάσου
- 2 Γιαννακόπουλος Τάσος Δημητρίου
- 3 Κουταρέλος 'Αθανάσιος Γεωργίου
- 4 Μπατζίκας Χρήστος Δημητρίου
- 5 Δημητρίου Κώνστας Νάσιου
- 6 'Ράτζος Χρήστος Γεωργίου
- 7 Παππανικολάου Κώνστας Νικολάου
- 8 Τσιρκάς 'Απόστολος Σπύρου
- 9 Βρόντας Κώστας 'Ιωάννου
- 10 'Αγρογιάννης 'Ιωάννης 'Αντωνίου
- 11 Μανώλης Γεώργιος 'Ιωάννου
- 12 Καρατζής Γρηγόριος 'Αθανασίου
- 13 'Αντωνίου 'Ιωάννης 'Αντωνίου
- 14 Γρίβας Κώστας Δημητρίου
- 15 Μπελάγος Γιαννακούλης Δημητρίου
- 16 Γιαννάκου Γεώργιος Στερίου
- 17 Κωστούλας Γεώργιος Κώστα
- 18 Κολοβός Νικόλαος Γεωργίου
- 19 Μαυρογιάννης Κώστας 'Ιωάννου
- 20 Κοτούλας Κώστας Χρήστου
- 21 Χελιδόνης Δημήτριος Σταύρου
- 22 Βρόντας Κώστας 'Ιωάννου
- 23 Κόφας Θεόδωρος 'Αποστόλου
- 24 Παναγιώτου Δημήτριος Χρήστου
- 25 'Αντώνιος 'Αναγνώστου Τάσιου
- 26 Τσαμαντζής Χρήστος Δημητρίου
- 27 Κωστούλας Ευαγγέλης Κώστα
- 28 Γούλας Τάσιος Φωτίου
- 29 Μορτάκος 'Απόστολος 'Ιωάννου
- 30 Καραγεώργης Δημήτριος Γεωργίου
- 31 Χαλιούπουλος Παναγιώτης 'Ιωάννου
- 32 Γούλας Τάσιος Φωτίου
- 33 Μπαχιάς Νικόλαος 'Αθανασίου
- 34 Μπακολάκης Γεώργιος Πρώτου
- 35 Πρίτζος Δημήτριος Κώστα
- 36 Κωστούλας Γεώργιος Κώστα
- 37 Γιαννακόπουλος Τάσιος Δημητρίου
- 38 Σταμογεώργιος Χαράλδ. 'Αναστασίου
- 39 Πανταζής Γεώργιος Γιάννης
- 40 Παναγιώτου Δημήτριος Χρήστου
- 41 Καφρίτσας Τάσιος Ευαγγέλη
- 42 Κώνστας Γεωργίου
- 43 Γάτος Δημήτριος 'Ιωάννου
- 44 'Αθανάσιος Χρήστος 'Αθανασίου

- 45 Δημητρίου Δημήτριος Νικολάου
- 46 Γιακόπουλος Θεόδωρος Γεωργίου
- 47 'Αντωνίου Λάμπρος Γεωργίου
- 48 Τσούκαλος Γεώργιος Κώνστα
- 49 'Αθανασίου Γεώργιος Κωσταρέλης
- 50 Ματζάρας Γεώργιος Χρήστου
- 51 'Αναστασίου 'Αθανασίου 'Αναστάσι
- 52 'Αλεξόπουλος 'Απόστολος Δημητρίου
- 53 Κασούρης Χρήστος Δημητρίου
- 54 Γιαννόπουλος Θεοδόσιος Γεωργίου
- 55 Κατσιακούρας Γεώργιος Κώνστα
- 56 'Αναστασίου 'Αθανασίου 'Αποστόλου
- 57 'Αλεξόπουλος 'Απόστολος Δημητρίου
- 58 Κροκάς Κωστής Γεωργίου
- 59 Λιτζας 'Ιωάννης Κώστα
- 60 Πασχάλης 'Ιωάννης Βασιλείου
- 61 Δημητρίου Δημήτριος Νικολάου
- 62 Κορίκης Χρήστος Νικολάου
- 63 Στεργίου Θωμάς Βασιλείου
- 64 Πανταζής 'Απόστολος 'Ιωάννου
- 65 'Αναγνωστόπουλος Δημήτριος 'Αθανασίου
- 66 Σκούρας Δημήτριος 'Ιωάννου
- 67 'Αγρογιάννης 'Ιωάννης 'Αντωνίου
- 68 Καραγεώργης Δημήτριος Γεωργίου
- 69 'Αντωνίου Λάμπρος Γεωργίου
- 70 'Αγγέλου Κώστας
- 71 Ευαγγελόπουλος Χρήστος 'Ιωάννου
- 72 Κοντογεωργίου 'Ιωάννης 'Αποστόλου
- 73 Πασχάλης 'Ιωάννης Βασιλείου
- 74 Τζιάτρος Ευαγγέλης 'Ιωάννου
- 75 Ευαγγελόπουλος Χρήστος 'Ιωάννου
- 76 Λιάπης Ευαγγέλης 'Αποστόλου
- 77 Μαρτάκος 'Απόστολος 'Ιωάννου
- 78 Κατσακωδής Γεώργιος Κώστα
- 79 Κοτούλης Σωτήριος Στερίου
- 80 Τσιρκίης 'Απόστολος Σπύρου
- 81 Σάτρας Ευαγγέλης 'Ιωάννου
- 82 Μακρογιάννης Κώνστας 'Ιωάννου
- 83 Τσιγάρας 'Αθανάσιος Ευαγγέλης
- 84 Τότζικος Κώνστας 'Ιωάννου
- 85 Πολάρος Δημήτριος Βασιλείου
- 86 Σκούρας Δημήτριος 'Ιωάννου
- 87 Τσιγάρας 'Αθανάσιος Ευαγγέλης
- 88 Στάμος Γεώργιος 'Ιωάννου
- 89 Χιλιδώνης Δημήτριος Σωτηρίου
- 90 Μάρος Χρήστος Γεωρ. Δημητρίου
- 91 Χριστοδούλου Παναγιώτης Γεωργίου
- 92 Κοντόζηρος 'Ιωάννης 'Αποστόλου
- 93 Τσούκαλος 'Αλέξανδρος Γεωργίου
- 94 Μπελάγος Γιαπούλης Δημητρίου
- 95 Σαίτης Παναγιώτης Δημητρίου
- 96 Γιαννακού Γεώργιος Στεργίου
- 97 Σαίτης Δημήτριος Παναγιώτου
- 98 Μπατσιάς Στέργιος 'Αναστασίου
- 99 Σταμογεώργιος Χαράλαμπος 'Αναστασίου

Η κατάσταση της Εκπαίδευσης στην περιοχή Καρδίτσας τις πρώτες δεκαετίες μετά την ενσωμάτωση της Θεσσαλίας

Λάμπρος Αθ. Γριβέλλας

τ. Επιθεωρητής-Σχολικός Σύμβουλος και Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πριν προχωρήσουμε στην περιγραφή της κατάστασης, στην οποία βρισκόταν η εκπαίδευση στην πόλη της Καρδίτσας και στα κεφαλοχώρια της περιοχής της, κατά τα τέλη του ΙΘ' αιώνα, μετά δηλαδή από την ενσωμάτωση της Θεσσαλίας στην ελληνική επικράτεια, θα επιχειρήσουμε μια σύντομη αναδρομή στην περίοδο της τουρκοκρατίας, τουλάχιστο κατά τους τελευταίους αιώνες εκείνης της βαρβαρότητας.

Ο Ελληνικός Διαφωτισμός, που εμφανίστηκε στην Ελλάδα κατά τα τέλη του ΙΗ' και τις αρχές του ΙΘ' αιώνα, εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις, φαίνεται να περιορίστηκε στην Ανατολική Θεσσαλία, κυρίως στα χωριά του Πηλίου και του Ολύμπου. Γνωστοί Θεσσαλοί διαφωτιστές αυτής της εποχής είναι: Ο Ρήγας Βελεστινλής, ο Κων/νος Κούμας, ο Άνθιμος Γαζής, ο Γρηγόριος Κωνσταντάς, ο Δανιήλ Φιλιππίδης, ο Θεόκλητος Φαρμακίδης, ο Ιωάννης Πέζαρος, ο Δωρόθεος Σχολάριος και άλλοι, οι οποίοι ίδρυσαν σχολεία ή υπηρέτησαν σε υπάρχοντα ήδη τέτοια στις παραπάνω περιοχές.

Στην περιοχή της Καρδίτσας, αν εξαιρέσουμε τη Σχολή των Βραγγιανών, τη γνωστή ως «Ελληνομουσείο Αγράφων», άλλες μαρτυρίες για την ύπαρξη Ανώτερων Σχολών, οι οποίες να λειτουργήσαν στο πνεύμα του Ελληνικού Διαφωτισμού, δεν έχουμε.

Εντούτοις από τα υπάρχοντα στοιχεία προκύπτει ότι, κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας, στην πόλη της Καρδίτσας και στην ευρύτερη περιοχή της λειτουργήσαν, κατά μικρά ή μεγάλα χρονικά διαστήματα, σχολεία των βασικών γραμμάτων και σε μερικές περιπτώσεις ανώτερα σχολεία με τη φροντίδα των ελληνικών κοινοτήτων.

« Πολλοί οικισμοί διετήρουν τα ελληνικά σχολεία, και εστολίζοντο με γνώσεις μετρίας της γλώσσης, της ιστορίας και της θρησκείας», γράφει ο Κ. Κούμας¹

Τέτοια σχολεία αναφέρονται τα παρακάτω:

Το σχολείο του Μοσχολουρίου, το οποίο λειτουργήσε κατά διαστήματα από το 1570 μέχρι το 1821. Στο σχολείο αυτό δίδαξαν κατά καιρούς ονομαστοί δάσκαλοι της εποχής, όπως ο Αναστάσιος Γόρδιος, ο Συνέσιος ο Ελλαδικός και άλλοι.

Τα σχολεία του Παλαμά. Περί το 1858 ο Παλαμάς είχε τρία δημοτικά σχολεία καθώς και Ελληνικό σχολείο.

Το σχολείο της Μεταμόρφωσης (Κουρτικίου), το οποίο λειτουργήσε σχεδόν καθ' όλον τον ΙΗ αιώνα.

Το σχολείο του Μακρυχωρίου, από το τέλος του ΙΗ μέχρι τις αρχές του ΙΘ' αιώνα.

1. «Η εκπαίδευση στη Δυτική Θεσσαλία κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας». Θεοδώρου Α. Νημά, σελ. 172-186

Το σχολείο των Σοφάδων. Στους Σοφάδες λειτούργησε σχολείο από τα μέσα του ΙΗ' αιώνα, κήκε το διδασκτήριο από τους Τούρκους στην επανάσταση του 1878 και ξαναχτίστηκε, για να λειτουργήσει κατόπιν και Ελληνικό σχολείο.

Το σχολείο της Ματαράγκας, για το οποίο λείπουν περισσότερα στοιχεία.

Το σχολείο του Αγναντερού, στο οποίο πριν από το 1881 δίδαξε ο Ηπειρώτης δάσκαλος Γεώργιος Σωτήρης.

Το σχολείο της Μυρίνης, στο οποίο δίδαξε ο ίδιος παραπάνω δάσκαλος. Ίσως υπάρχουν και άλλα σχολεία για τα οποία δεν έχουμε στοιχεία.

Τα σχολεία της Καρδίτσας. Στην Καρδίτσα το 1871 λειτουργούσαν δύο σχολεία ελληνικών γραμμάτων, εκτός από τα μουσουλμανικά, τα οποία ήταν πολύ περισσότερα και διατηρήθηκαν μέχρι το 1881. Κατά τον ΙΘ αιώνα (1858), σύμφωνα με τη μαρτυρία του περιηγητή Heuzen, οι Καρδιτσιώτες πήραν την άδεια από το Βαλή της Λάρισας να ανεγείρουν δημοτικό σχολείο, αλλά εμποδίστηκαν από τους ντόπιους Αγιάδες². Έτσι τα Καρδιτσιότπουλα εξακολουθούσαν να διδάσκονται τα ελληνικά γράμματα σε οίκημα ιδιοκτησίας κάποιου Μπουντόλου, στο Χότζα Μαχαλά (πρώην Λάκα Μαντζιάρα).³

Εκτός από τα σχολεία του κάμπου, πολλά σχολεία λειτούργησαν και στα ορεινά χωριά των Αγράφων, όπου βεβαίως οι κάτοικοι απολάμβαναν περισσότερες ελευθερίες. Τέτοια σχολεία ήταν:

Το περίφημο «**Ελληνομουσείο**» των Βραγγιανών, σχολείο για ανώτερες σπουδές, στο οποίο δίδαξαν ονομαστοί δάσκαλοι, όπως ο Ευγένιος Γιαννούλης ο Αιτωλός (ιδρυτής του), ο Αναστάσιος Γόρδιος (μαθητής του πρώτου), ο Θεοφάνης Ρίζος και άλλοι. Το σχολείο γνώρισε μεγάλη ακμή από το 1650 μέχρι το 1770, οπότε έπαψε και η λειτουργία του. Το «Ελληνομουσείο» διατηρούσε μεγάλη βιβλιοθήκη, η οποία αριθμούσε 4000 τόμους βιβλίων.

Η Σχολή της Ρεντίνας, η οποία λειτούργησε καθ' όλον τον ΙΗ' αιώνα στο μοναστήρι της Ρεντίνας και στην οποία πολλά προσέφερε ο Ρενδινιώτης προεστώς Δημήτριος Τσολάκογλου.

Η Σχολή της Καστανιάς, η οποία λειτούργησε από τις αρχές του ΙΗ' μέχρι και τα μέσα του ΙΘ' αιώνα.

Η Σχολή του Φαναρίου, κατά τον ΙΘ' αιώνα.

Η Σχολή του Καταφυγίου, στη Μονή της Πέτρας, στην οποία κατά τον ΙΗ' αιώνα δίδαξε ο μοναχός Αβακούμ.

Το σχολείο των Καναλίων, στο οποίο δίδαξε κατά τον ΙΘ' αιώνα ο Ηπειρώτης δάσκαλος Γεώργιος Σωτήρης.

Το σχολείο του Μεσενικόλα, το οποίο λειτούργησε κατά τον ΙΘ' αιώνα.

2. Αγιάδες αποκαλούνταν οι ντόπιοι άρχοντες, που λογοδοτούσαν απ' ευθείας στον σουλτάνο. Βασιλείου Λάππα «Ιστορία της πόλεως Καρδίτσας». Αθήνα 1974, σελ. 116

3. Ιδίου, στο ίδιο κεφάλαιο

Το σχολείο του Ζωγλοπίου, το οποίο, σύμφωνα με τη ντόπια παράδοση, λειτούργησε από 1870 περίπου σε ιδιωτικό οίκημα.

Πιθανόν να λειτούργησαν, κατά καιρούς, σχολεία και σε άλλους οικισμούς της περιοχής, για τα οποία όμως δεν κατέστη δυνατόν να βρεθούν στοιχεία.

Σύμφωνα με τα παραπάνω στη Θεσσαλία κατά την εποχή της τουρκοκρατίας, τόσο στα ορεινά όσο και στα πεδινά χωριά και κωμοπόλεις υπήρχαν αρκετά σχολεία. Τα σχολεία εκείνα ασφαλώς δεν είχαν καμιά ομοιότητα με τα σχολεία που γνωρίζουμε σήμερα. Ήταν κυρίως σχολεία των «βασικών γραμμάτων» και λειτούργούσαν με έναν δάσκαλο, και όταν οι συνθήκες το επέτρεπαν. Οι συνθήκες δε στις οποίες αναφερόμαστε δημιουργούνταν από την καλή διάθεση των Τούρκων κατακτητών, οι οποίοι συνήθως έδιδαν την άδεια λειτουργίας σχολείου έναντι αδράς αμοιβής (μπαξίς). Στην περίπτωση αυτή η λειτουργία του σχολείου εξαρτιόταν και από την οικονομική κατάσταση της κοινότητας, η οποία επιπροσθέτως έπρεπε να καταβάλλει και τους μισθούς των δασκάλων. Όταν κάποια από τις παραπάνω προϋποθέσεις εξέλιπε, τότε το σχολείο έπαυε τη λειτουργία του, για να λειτουργήσει πάλι εν καιρώ, όταν οι συνθήκες το επέτρεπαν. Έτσι λειτουργούσε η εκπαίδευση κατά τους δύσκολους εκείνους καιρούς.

Τα σχολεία της περιοχής Καρδίτσας μετά την ενσωμάτωση της Θεσσαλίας

Μετά την ενσωμάτωση της Θεσσαλίας στο ελληνικό κράτος, το 1882, ιδρύθηκε στην πόλη της Καρδίτσας το 1^ο **Δημοτικό Σχολείο**, το οποίο στεγάστηκε σε οίκημα της εκκλησίας, κοντά στο ναό της Ευαγγελιστρίας.

Στις 15-9-1882 γράφει η εφημερίδα «Καρδίτσα»: «Οι ενταύθα ελληνοδιδάσκαλοι και δημοδιδάσκαλοι απρακτούσιν, μη υπάρχόντων, ως πληροφορούμεθα, εκπαιδευτικών καταστημάτων, η δε διδασκάλισσα δεν αφίκετο εισέτι εκ της θερινής περιοδείας(sic), αγνοούμεν ένεκα ποίων λόγων. Τούτο ποιούμεν γνωστόν τοις αρμοδίοις δια τα περαιτέρω, καθόσον δεν πρέπει να παραμελείται επί τοσούτον η δημοσία εκπαίδευσις».

Το σχολικό οίκημα, το οποίο, όπως γράφουμε, ανήκε στην εκκλησία, το διεκδικούσε ο επίσκοπος Λάρισας για κατάλυμά του, όταν επισκεπτόταν την Καρδίτσα. Ο τελευταίος μάλιστα προκάλεσε και διαταγή του Υπουργείου Παιδείας για έξωση του σχολείου από το οίκημα, η οποία και πραγματοποιήθηκε. Τέλος κατέστη δυνατόν να λειτουργήσει το σχολείο, χάρη στη φροντίδα του τούρκου δημάρχου Καχριμάν Βέη!

Γράφει σχετικά η «Καρδίτσα» στις 6-10-1882: «Αν και διατρέχον ηδη το πρώτον δεκαήμερον του Οκτωβρίου, δεν εγένετο έναρξις των μαθημάτων (στοιχειοδεστέρων), καθόσον μόλις προ μικρού κατορθώθη να επισκευασθεί σεσαθρωμένη τις οικία, χάρις εις τα ευγενή και φιλόανθρωπα αισθήματα του δημάρχου Καχριμάν Βέη, καίτοι οθωμανού όντος, τη ενεργεία του οποίου εγένετο τούτο, όπως χρησιμεύσει δια δημοτικόν σχολείον. Αλλά δύναται εν μόνο δημοτικόν σχολείον και τούτο έχον πλείστας ανάγκας, ως στερούμενον πάντων των προς διδασκαλίαν απαιτουμένων υλικών, να επαρκέσει εν τη πολυπληθε-

στάτη ταύτη πρωτευούση, εν η έδει να είχε ιδρυθεί προ πολλού ου μόνο Ελληνικόν σχολείον, αλλά και Γυμνάσιον;».

Την ίδια εποχή (1882) ιδρύθηκε στη Καρδίτσα και το Ελληνικό Σχολείο, καθώς και το σχολείο θηλέων (Παρθεναγωγείο) και αρχίζει επιτέλους η λειτουργία του Ελληνικού και του Δημοτικού σχολείου.

Γράφει η «Καρδίτσα» στις 23-10-1882: «Προ τινος χρόνου εγένετο τελοσπάντων έναρξις και των μαθημάτων του τε Ελληνικού και του Δημοτικού, τούτο δε οφείλεται κατά μέγα μέρος εις την πρωτοβουλίαν του σχολαρχούντος κ. Β. Βαμβέτσου, ως και εις την επιμέλειαν και την φροντίδα των δημοδιδασκάλων Σταμάτη Δημητρακάκη και Γεωργίου Φούντα».

Στο μεταξύ έφτασε και η αργοπορημένη δασκάλα, έδωσε τις απαιτούμενες εξηγήσεις και ο δημοσιογράφος της «Καρδίτσας» γράφει στις 23-10-1882: «Αφίκετο και η από πολλού αναμενομένη διδασκάλισσα, δεν αμφιβάλλομεν δε ότι η κ. Καρμινάτου, ήτις άλλως είναι λίαν δραστηρία(!) περί την εκπλήρωσιν των καθηκόντων της, καθ' α πληροφορούμεθα, ότι θέλει φροντίσει να αναπληρώσει το κενόν, όπερ εκ της επί μακρόν απουσίας της προήλθε».

Οι αναλφάβητοι στην πλειονότητά τους Καρδιτσιώτες της εποχής εκείνης διψούν για μόρφωση και στέλνουν ομαδικά τα παιδιά τους στο σχολείο. Ούτε όμως οι δάσκαλοι επαρκούν ούτε τα ανεπαρκή και ακατάλληλα διδακτήρια είναι δυνατόν να δεχτούν τόσα παιδιά. «Χρειάζεται βοηθός δασκάλου», γράφει η «Καρδίτσα» στις 23-10-1882:

« Παρακαλούμεν τον αρμόδιον υπουργόν επί της δημοσίας εκπαιδεύσεως ίνα διορίσει και έτερον βοηθόν εις το ενταύθα Δημοτικόν Σχολείον των αρρένων, διότι ο αριθμός των εν αυτώ φοιτώντων μαθητών υπερβαίνει τους 180 και συνεπώς ο υπάρχων δημοδιδάσκαλος μετά του βοηθού του δεν δύνανται να επαρκέσουν επί τούτου». ⁴

Η εφημερίδα δεν μας πληροφορεί, αν το αίτημά της έγινε δεκτό από τον αρμόδιο υπουργό, πράγμα το οποίο φαίνεται απίθανο. Επανέρχεται στα της εκπαιδεύσεως τον Ιούνιο, εποχή των εξετάσεων, οι οποίες τότε γίνονταν δημοσίως και παρευρίσκονταν σε αυτές οι αρχές του τόπου και οι γονείς των μαθητών. Ανακοινώνει λοιπόν η «Καρδίτσα» ότι στις 11-6-1882 γίνονται οι εξετάσεις των σχολείων και καλεί τους Καρδιτσιώτες να παρευρεθούν αθρόοι(!) σ' αυτές.

« Αύριον Κυριακήν μετά την Θείαν Λειτουργίαν άρχονται αι εξετάσεις του ενταύθα Ελληνικού Σχολείου. Φρονούμεν ότι οι συμπολίται ημών αθρόοι θα προσέλθωσι να παρευρεθώσι εις αυτάς, ίνα ακούσουσι των μαθητών εξεταζομένων. Μετά το πέρας των εξετάσεων άρχονται αι εξετάσεις του Δημοτικού Σχολείου των Αρρένων, μεθ' ας και του Παρθεναγωγείου».

Στο ίδιο δημοσίευμα η εφημερίδα αναφέρει ότι σχολάρχης είναι ο Δημήτριος Γρίβας και ελληνοδιδάσκαλοι οι Αντώνιος Παπαβασιλείου και Παναγιώτης Σακελλαρίου.

4. Θέση βοηθού δασκάλου δεν υπήρξε ποτέ θεσμοθετημένη στην ελληνική εκπαίδευση. Προφανώς ο δημοσιογράφος εννοούσε ότι έπρεπε να διορισθεί και άλλος δάσκαλος στο σχολείο.

Σε άλλο δημοσίευμά της η «Καρδίτσα» γράφει ότι κατά το σχολικό έτος 1884-1885, τρία έτη δηλαδή μετά την έναρξη λειτουργίας του Ελληνικού Σχολείου, οι μαθητές του διπλασιάστηκαν. Συνολικά εγγράφηκαν 150 μαθητές, ενώ στην πρώτη τάξη εγγράφηκαν 70 μαθητές. Η εφημερίδα γράφει ακόμη ότι στο Ελληνικό Σχολείο φοιτούν μαζί αγόρια και κορίτσια και ζητεί να βρεθεί άλλο διδακτήριο, ώστε να επιτευχθεί χωριστή φοίτηση.

Α Δημοτικό Σχολείο Καρδίτσας

Ο πρώτος δάσκαλος που διορίστηκε στο νεοσύστατο Α Δημοτικό Σχολείο Καρδίτσας (1882) ήταν ο Γεώργιος Φούντας, που καταγόταν από τα γειτονικά Τρίκαλα.⁵

Ο Φούντας υπηρέτησε μέχρι 24-9-1883, οπότε αντικαταστάθηκε από τον Χρήστο Καλοκαιρινό (αμοιβαία μετάθεση). Αντιθέτως ο Βασίλειος Λάμπας γράφει ότι ο αντικατασταθείς από τον Χρήστο Καλοκαιρινό ήταν ο Δημήτριος Ιωαννίδης.⁶ Προφανώς ο Λάμπας κάνει λάθος, διότι ο Α.Γ.Σαμαρόπουλος ⁷ το 1901 γράφει ότι ο Γεώργιος (όχι Δημήτριος) Ιωαννίδης υπηρετούσε στο Α' Δημοτικό Σχολείο Καρδίτσας, ως δάσκαλος, υπό τον Χρήστο Καλοκαιρινό. Ο Χρήστος Καλοκαιρινός ήταν δραστήριος και γλωσσομαθής, συγχρόνως δε και ο πρώτος ιστορικός ερευνητής της Καρδίτσας. Έκανε παραδόσεις κατ' οίκον μαθημάτων της γαλλικής γλώσσας, γνώριζε δε καλώς και την αραβική και ήταν ο επίσημος μεταφραστής των τουρκικών τίτλων ιδιοκτησίας (ταπιά) στην Καρδίτσα. Κυρίως όμως έγινε γνωστός για τις έρευνές του γύρω από την τοπική ιστορία της Καρδίτσας.

Το έτος 1887⁸ το Α' Δημοτικό Σχολείο είχε 250 μαθητές και λειτουργούσε με δύο δασκάλους, τον Γεώργιο Παναγιωτόπουλο και τον Γ.Βουρνάζο: «Οίτινες φαίνονται εκπληρούντες πιστώς το καθήκον αυτών, εργαζόμενοι μετά ζήλου και προθυμίας προς καλήν μόρφωσιν και διαπαιδαγώγησιν των υπ' αυτούς διδασκομένων μαθητών», κατά την ίδια εφημερίδα. Εν συνεχεία αναγράφει ότι η Α' τάξη του σχολείου έχει περισσότερους από 170 μαθητές, που είναι στοιβαγμένοι σε μια αίθουσα με δάσκαλο τον κ.Βουρνάζο. Και προσθέτει: «Κατά την παράδοσιν τα δύο τρίτα των μαθητών της τάξεως ταύτης, άλλοι κάθονται σταυροποδητί ως Κινέζοι(!) χαμαί εις το παρακείμενον δωμάτιον, συνωθούμενοι και συνωστιζόμενοι ασφυκτικώς, και άλλοι περιπλανώνται έξωθι εις το προαύλιον αγεληδόν».

Κατά το έτος 1901 το Α' Δημοτικό Σχολείο Αρρένων αριθμούσε 350 μαθητές⁹, ήταν πλήρες εξατάξιο και υπηρετούσαν σ' αυτό οι παρακάτω δάσκαλοι:

Χρήστος Καλοκαιρινός, διευθυντής

5. Εφημερίδα «Καρδίτσα», φύλλο της 24-9-1883

6. Β. Λάμπας, ο.π., σελ. 117

7. Α.Γ.Σαμαρόπουλος «Οδηγός του Νομού Καρδίτσας», 1901

8. Α.Γ.Σαμαρόπουλος, εφημερίδα «Θεσσαλιώτις» 11-11-1887

9. Α.Γ.Σαμαρόπουλος «Οδηγός Ν.Καρδίτσας»

Γεώργιος Ιωαννίδης, δάσκαλος
Αναστάσιος Βαλάφας, δάσκαλος
Δημήτριος Σιάντος, δάσκαλος
Αθανάσιος Στρογγύλης, δάσκαλος.

Β' Δημοτικό Σχολείο Καρδίτσας

Το Δεύτερο Δημοτικό Σχολείο Καρδίτσας ιδρύθηκε το 1885 και πρώτος δάσκαλος που υπηρέτησε σ' αυτό ήταν ο Βάιος Σακελλαριάδης από την Καρδίτσομαγούλα. Το έτος 1901 το 2^ο Δημοτικό Σχολείο αριθμεί 150 μαθητές και υπηρετούν σ' αυτό οι δάσκαλοι Κων/νος Σαμαράκης και Αρ. Παπαποστόλου¹⁰.

Γ' Δημοτικό Σχολείο

Το 3^ο Δημοτικό Σχολείο Καρδίτσας ιδρύθηκε το έτος 1888 στην περιοχή Καμινάδων και στεγάστηκε σε διώροφο οίκημα στο ανατολικό μέρος της αυλής του ναού της Ζωοδόχου Πηγής Καμινάδων¹¹. Πολύ αργότερα μεταστεγάστηκε στο χώρο που βρίσκεται σήμερα. Το 1901 το σχολείο αριθμεί 120 μαθητές και λειτουργεί με δύο δασκάλους, τους Αθανάσιο Αγγελούση και Βάιο Σακελλαριάδη.

Σύμφωνα με την περιγραφή του δημοσιογράφου Α.Γ.Σαμαρόπουλου¹² το σχολείο των Καμινάδων λειτουργούσε κάτω από άθλιες συνθήκες. Ιδού τι γράφει ο Σαμαρόπουλος: «Εν Καμινάδαις, τω παραρτήματι τούτῳ της πόλεως λειτουργεί έτερον Δημοτικόν Σχολείον, εν ω φοιτῶσι εκατόν μαθηταί και πλέον ίσως.

Επεσκέφθημεν το σχολείον τούτο την παρελθούσαν Παρασκευήν 3^{ην} μ.μ. ώραν. Κατά την επίσκεψιν ημών ταύτην ο διδάσκαλος ήτο απών. Εύρωμεν δ' εκεί περί τους 30 μαθητάς, εξ ων, οι μεν έπαιζον προ του σχολείου τους ασταργάλους (σίκια ή κότσια παρά των παιδων καλουμένους), οι δε κεκλεισμένοι εν τω σχολείω και περιτρεχόμενοι αγρίως ενισαούριζον ως γάτες και εθρούβουν. Ερωτήσαντες τους παίζοντας τους ατραγάλους μαθητάς, πώς, ενώ ήλθον είς το σχολείον, τολμῶσι να φέρουσι μεθ' εαυτών τοιαύτα παίγνια, μη φοβούμενοι την ανακάλυψίν των υπό του διδασκάλου,μας απήντησεν τις των μάλλον ηλικιωμένων μετά θυμηδίας, ότι ο διδάσκαλος δεν είναι συνεργίρης. Τον παμπόνηρον! και εξηκολούθη να παίζει.

Μετά δε τούτο ανέβημεν εις το σχολείον και εισελθόντες, πνιγηρά βηξ μας κατέλαβεν αίφνης εκ του αιωρουμένου εν τω σχολείω κονιορτού, όστις ήτο άφθονος επί του πατώματος εστιβασμένος και ο οποίος εκ της ατάκτου κινήσεως των μαθητών επλήρου τον εν τω σχολείω αέρα. Ερωτήσαντες τους παρισταμένους μαθητάς, διατί δεν σαρώνουσι το σχολείον, μας απήντησαν ότι δεν έχουν σκούπες(!). Τοιαύτη ήτο η εν τω σχολείω ακαθαρσία,ώστε ενόμιζε τις ότι προ αμνημονεύτων χρόνων δεν έχει τεθεί σάρωθρον εκεί.

10. Α.Γ. Σαμαρόπουλος: « Οδηγός του Ν.Καρδίτσας»

11. Ιδίου

12. Ιδίου,εφημερίδα «Θεσσαλιώτις» της 14-11-1887

Ουδέν άξιον λόγου παρατηρήσαμεν εκεί, πλην ενός μαυροπίνακος ανηρτημένου, μερικά χαλίκια επί της δασκαλοκαθέδρας και τινες πόδας λαγωού, χρησιμεύοντας εννοείται διά τον καθαρισμόν του πίνακος.

Αυτό καθ' εαυτό το κατάστημα είναι πανταχόθεν σεσαθρωμένον και έτοιμον να καταρρεύσει ήδη με την πτώσιν των φύλλων. Οι τοίχοι ρυπαρότατοι, το πάτωμα σεσηπώς και φέρον πολλές οπές, δι ων ευχερέστατα δύναται να διέλθει σώμα ανθρώπου και, τελοσπάντων, η κατάστασις του σχολείου τούτου είναι οικτροτάτη.

Εκείνο δ' όπερ θέλει προκαλέσει έτι μάλλον την αγανάκτησιν των αναγνωστών μας είναι ότι το κάτω μέρος του σχολείου χρησιμεύει ως ζωσστάσιον(!). Ερωτήσαντες τους μαθητάς τίνος είναι τα ζώα που δένονται εκεί, μας απήντησαν ότι δένουν τα γαϊδούρια της εκκλησίας. Έχει η εκκλησία γαϊδούρια; Όχι, αλλ' έχουν οι επίτροποι και τα δένουν εδώ. Τι κακό που γίνεται, επανέλαβον, όταν εμείς κάμνομε μάθημα επάνω και τα γαϊδούρια γκαρίζουν από κάτω! πεθαίνουμε από τα γέλια.

Ενταύθα δύναται τις να είπει το του Δαβίδ ρητόν: «Ζώα μικρά μετά μεγάλων συναγελάζονται εν τω σχολείω Καμινάδων...».

Η περιγραφή του Σαμαρόπουλου μας δίδει μια γλαφυρή εικόνα της κατάστασης των διδακτηρίων στα τέλη του 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, διότι ασφαλώς και η κατάσταση των άλλων διδακτηρίων της πόλης δεν ήταν σε πολύ καλύτερη μοίρα, από εκείνη του σχολείου των Καμινάδων.

Το Δημοτικό Σχολείο Θηλέων (Παρθεναγωγείο)

Το έτος 1882, συγχρόνως με την ίδρυση του Α' Δημοτικού Σχολείου ιδρύθηκε στην Καρδίτσα και το Δημοτικό Σχολείο Θηλέων, το οποίο την εποχή εκείνη ονομαζόταν και Παρθεναγωγείο.¹³ Το Παρθεναγωγείο αρχικά στεγάστηκε σε διώροφο οίκημα, ιδιοκτησίας του ναού Αγίου Κωνσταντίνου, και βρισκόταν στην αρχή της οδού Σταμούλη.¹⁴

Πρώτη δασκάλα του Παρθεναγωγείου ήταν η Καρμινάτου¹⁵, η οποία αντικαταστάθηκε από την Ελισσάβητ Αναστασιάδου. Το έτος 1901¹⁶ το Παρθεναγωγείο λειτούργουσε ως Πεντατάξιο, με 120 μαθήτριες και με τις παρακάτω δασκάλες:

Ελένη Καραντζά, διευθύντρια

Ελισσάβητ Ηρακλειώτου, δασκάλα

Μαρίκα Βογιατζή-Αλφιέρη, δασκάλα

Ιουλία Σαμόλη, δασκάλα.

Το παραπάνω ήταν και το μοναδικό Παρθεναγωγείο, που ιδρύθηκε και λειτούργησε στην πόλη της Καρδίτσας, σύμφωνα όμως με το νόμο της 6/18 Φεβρουαρίου 1834, όπου δεν ήταν δυνατή η ίδρυση χωριστών σχολείων θηλέων, επιτρεπόταν η μεικτή φοίτηση.

13. Εφημερίδα «Καρδίτσα», φύλλο 15-9-1882

14. Βασ.Δ. Αάμπας, ο.π. σελ. 118

15. Εφημερίδα «Καρδίτσα», φύλλο 23-10-1882

16. Α.Γ. Σαμαρόπουλος, ο.π.

Ελληνικό Σχολείο (Σχολαρχείο)

Ταυτοχρόνως με την ίδρυση του Α' Δημοτικού Σχολείου και του Παρθεναγωγείου στην Καρδίτσα ιδρύθηκε το έτος 1882 και Ελληνικό Σχολείο με τρεις(3) τάξεις. Πρώτος Σχολάρχης ήταν ο Β.Βαμβέτσος¹⁷ και βοηθός του (ελληνοδιδάσκαλος) ο Σταμάτης Δημητρακάκης. Το 1884 σχολάρχης ήταν ο Δημήτριος Γρίβας¹⁸ και ελληνοδιδάσκαλοι οι Αντώνης Παπαβασιλείου και Παναγιώτης Σακελλαρίου. Το 1901 το Σχολαρχείο λειτουργεί με 150 μαθητές και τρεις δασκάλους, τους Γεώργιο Ζαχαρόπουλο, ως σχολάρχη, Δημήτριο Βογιατζή και Ιωάννη Παναγιωτόπουλο, ελληνοδιδασκάλους.

Το Γυμνάσιο

Γυμνάσιο στην Καρδίτσα ιδρύθηκε το έτος 1889, με τέσσερις τάξεις (τετρατάξιο), ύστερα από αγώνα των Καρδισσιωτών, που διάρκεσε 8 χρόνια, από την ενσωμάτωση δηλαδή της Θεσσαλίας στην ελληνική επικράτεια. Καθ' όλη την παραπάνω περίοδο, κατά πυκνά χρονικά διαστήματα, οι Αρχές της πόλης και ο τύπος έκαναν παραστάσεις στην κυβέρνηση και τους βουλευτές του νομού και πρόβαλλαν με κάθε τρόπο το αίτημά τους για ίδρυση Γυμνασίου στην πόλη της Καρδίτσας.

Το Γυμνάσιο στεγάστηκε σε οίκημα που κατασκεύασε ο Δήμος με δική του δαπάνη, στο χώρο που υπήρχε επί τουρκοκρατίας το Τσαρσί Τζαμί και το τουρκικό νεκροταφείο. Όταν, περί το 1950, έγινε διαμόρφωση του προαυλίου του Γυμνασίου, τα μηχανήματα ανέσυραν από εκεί αρκετές ενεπίγραφες μαρμαρόπλακες του παλαιού τουρκικού νεκροταφείου. Το διδακτήριο εκείνο σώζεται σε αρκετά καλή κατάσταση και στεγάζει το Δ' Δημοτικό Σχολείο Καρδίτσας, το οποίο όμως σύντομα πρόκειται να μεταστεγαστεί σε νεόδμητο διδακτήριο. Γίνεται προσπάθεια το παλαιό Γυμνάσιο Καρδίτσας, από το οποίο αποφοίτησαν πολλές γενεές Καρδισσιωτών, αφού λειτούργησε επί ένα και πλέον αιώνα, να μετατραπεί σε εκπαιδευτικό μουσείο.

Το διδακτικό προσωπικό του Γυμνασίου, τα πρώτα χρόνια μισθοδοτούνταν εξολοκλήρου από το Δημοτικό Ταμείο,¹⁹ αργότερα όμως συνέβαλε και το κράτος. Έτσι το έτος 1901 η μεν κυβέρνηση εισέφερε 12000 δραχμές, 5-6 χιλιάδες δραχμές εισπράχτηκαν από τα «μαθητικά τέλη» και τα υπόλοιπα κατέβαλε ο Δήμος Καρδίτσας.

Πρώτος γυμνασιάρχης φέρεται ο Παναγιώτης Τούλης (1889-1890), δεύτερος ο Γ.Αποστολίδης (1890-1892), τρίτος ο Δ.Κονδύλης (1892-1893), τέταρτος ο Γ. Αποστολίδης (δεύτερη θητεία 1893-1895), πέμπτος ο Δ.Γερολάζος (1895-1896), έκτος ο Ελευθέριος Κιούσης (1896-1897), οπότε διακόπηκε και η λειτουργία του Γυμνασίου, λόγω της τουρκικής κατοχής (1897-1898)²⁰.

17. Εφημερίδα «Καρδίτσα», φύλλο 23-10-1882

18. Εφημερίδα «Καρδίτσα», ίδιο φύλλο

19. Β.Δ.Λάππα, ο.π., σελ. 119

20. Β.Δ.Λάππα, ο.π., σελ. 119

Το έτος 1901 το Γυμνάσιο Καρδίτσας λειτουργεί με 100 μαθητές²¹ και με το παρακάτω διδακτικό προσωπικό:

Νικόλαος Στάθης, γυμνασιάρχης

Νικόλαος Κλάρας, καθηγητής

Νικόλαος Λουίζος, καθηγητής

Νικόλαος Τριανταφύλλου, καθηγητής

Χρήστος Κοκοτόπουλος, καθηγητής

Το Υποδιδασκαλείο

Από την ενσωμάτωσή της στην ελληνική επικράτεια, σε όλη τη Θεσσαλία υπήρχε μεγάλη έλλειψη δασκάλων. Η κυβέρνηση, για να καλύψει το κενό, ψήφισε το 1882 το νόμο ΑΙΒ' «Περί συστάσεως Διδασκαλείου εν Θεσσαλία». Το Διδασκαλείο εκείνο, το οποίο λειτούργησε μετ' εμποδίων, στη Λάρισα, είτε για λόγους εσωτερικής λειτουργίας, είτε επειδή δεν υπήρχε προθυμία προσέλευσης σπουδαστών, δεν κατόρθωσε να ανταποκριθεί στο σκοπό για τον οποίο ιδρύθηκε.

Για να καλυφθούν κατά κάποιον τρόπο τα τεράστια κενά από την έλλειψη δασκάλων, η κυβέρνηση συνέστησε επιτροπές, κατά νομό, οι οποίες θα επέλεγαν, μεταξύ των υποψηφίων, τους, κατά την κρίση τους, καταλληλότερους να καταλάβουν θέσεις γραμματοδιδασκάλων και ιερέων, διότι και εκεί υπήρχαν μεγάλες ελλείψεις. Τα μοναδικά προσόντα που απαιτούνταν για τους υποψηφίους ήταν να γνωρίζουν ανάγνωση και γραφή και τις στοιχειώδεις πράξεις της αριθμητικής.

Η επιτροπή η οποία συνεστήθη για το σκοπό αυτό το σχολ. έτος 1882-1883, είχε έδρα το Α' Δημοτικό Σχολείο Καρδίτσας και αποτελούνταν από το δήμαρχο Καρδίτσας Γιωργούλα Σταμούλη ως πρόεδρο, και μέλη το διευθυντή του σχολείου και τον ιερέα Κων/νο Σακελλαρίου. Η επιτροπή λειτούργησε επί μία δεκαετία και στο διάστημα αυτό προσέλαβε 130 περίπου γραμματοδιδασκάλους και 40 ιερείς.²²

Φαίνεται όμως ότι η συντριπτική πλειονότητα των γραμματοδιδασκάλων ήταν τελείως ακατάλληλοι για το έργο το οποίο καλούνταν να επιτελέσουν. «*Ρυπαρούς, άξεστους, βάρβαρους και αγράμματους*» τους χαρακτηρίζουν στις εκθέσεις τους επίσημα όργανα της Πολιτείας. Η τελευταία, για να απαλλαγεί από τη «*μάστιγα των γραμματοδιδασκάλων*», αποφάσισε, το 1892, την ίδρυση Υποδιδασκαλείων —ένα σε κάθε νομό— για να καλύψει τα κενά στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και σταδιακά να αντικαταστήσει τους γραμματοδιδασκάλους.

Στην επαρχία Καρδίτσας, η οποία τότε ανήκε στο νομό Τρικάλων, το πρώτο Υποδιδασκαλείο ιδρύθηκε στους Σοφάδες, και λειτούργησε μόνο το σχολικό έτος 1899-1900. Τα επόμενο σχολικό έτος το Υποδιδασκαλείο μεταφέρθηκε στη πόλη της Καρδίτσας, όπου λειτούργησε μέχρι το 1903. Περισσότερα στοιχεία για τη λειτουργία

21. Α.Γ.Σαμαρόπουλος,ο.π.

22. Β. Μαγοπούλου: «*Σχολεία και Δάσκαλοι της περιοχής Καρδίτσας...*»

των υποδιδασκαλείων εκείνων δεν υπάρχουν, εκτός από κάποιες εγγραφές, που φέρουν ως διευθυντή του Υποδιδασκαλείου Σοφάδων το πρωτοβάθμιο δάσκαλο Κων/νο Χονδρομήτρο, ενώ στο Υποδιδασκαλείο Καρδίτσας διευθυντής φέρεται ο Χαρίλαος Χάρακας με υποδιευθυντή τον Κ.Χονδρομήτρο. Σύμφωνα με τον ιδρυτικό νόμο των Υποδιδασκαλείων, ο αριθμός των φοιτώντων σ' αυτά δεν μπορούσε να υπερβαίνει τους 50, οι οποίοι έπρεπε να είναι κάτοχοι απολυτηρίου Ελληνικού Σχολείου. Σε κάθε Υποδιδασκαλείο υπήρχε και Γραμματείο, σχολείο δηλαδή προοριζόμενο για την άσκηση των σπουδαστών. Σύμφωνα με μαρτυρία του γιου του, Γιάννη Καραγιάννη, τ. προέδρου Εφετών και Εθνοσυμβούλου, στο Υποδιδασκαλείο Σοφάδων, το σχολ. έτος 1899-1900, ή κατ' άλλους στο Υποδιδασκαλείο Καρδίτσας, υπηρέτησε και ο πατέρας του Βασίλειος Ι. Καραγιάννης, πρωτοβάθμιος δάσκαλος, από τη Ραχούλα Καρδίτσας. Οι σπουδαστές των Υποδιδασκαλείων, μετά την αποφοίτησή τους, υποβάλλονταν σε απολυτήριες εξετάσεις ενώπιον του Συλλόγου Διδασκόντων ενός των Διδασκαλείων του κράτους, κατά περιοχή. Το απολυτήριο του υποδιδασκάλου Μιχαήλ Μήτρα, ο οποίος αποφοίτησε από το Υποδιδασκαλείο Σοφάδων το σχολ. έτος 1899-1900, εκδόθηκε από το Διδασκαλείο Αθηνών και φέρει την υπογραφή του πρωτοπόρου παιδαγωγού Χαρίσιου Παπαμάρκου, ως διευθυντή του Διδασκαλείου και των μελών διδακτικού προσωπικού του ιδρύματος.

Τα σχολεία των κωμοπόλεων Παλαμά και Σοφάδων

Οι ελάχιστες πληροφορίες που έχουμε για τη λειτουργία των δημοτικών σχολείων στις παραπάνω κωμοπόλεις προέρχονται από δημοσιεύματα της εφημερίδας «Θεσσαλιώτις», της οποίας ο διευθυντής Απόστολος Γ.Σαμαρόπουλος επισκεπτόταν κατά πυκνά χρονικά διαστήματα τα σχολεία και συνέτασσε κανονικές εκθέσεις(!).

Για τα σχολεία του Παλαμά, στο φύλλο της 19-11-1887, γράφει:

« Επί τουρκοκρατίας ελειτουργουν εις Παλαμάν αξιόλογον Ελληνικόν Σχολείον 60-70 μαθητών, τρία Δημοτικά Σχολεία καλώς διοργανωμένα και ΠαρθENAγωγείον λαμπρόν. Το μεν Ελληνικόν Σχολείον είχε 60-70 μαθητάς, τα δε Δημοτικά, εις μεν τα δύο, το της ενορίας Αγίου Αθανασίου Ρουμ Παλαμά και το του Αγίου Χαραλάμπους εφοίτουν πλέον των 150 μαθητών εις έκαστον, εις δε το τρίτον ουχί ολιγότεραι των 70 μαθητριών. Μετά την απελευθέρωσιν πάντα τα σχολεία ευρίσκονται εις οικτράν κατάστασιν, ενώ δεν λειουργεί Σχολαρχείον, η ίδρυσις του οποίου πρέπει να απασχολήσει χωρίς χρονοτριβήν την κυβέρνησιν».

Από τα ελάχιστα αυτά στοιχεία που δημοσιεύει ο Σαμαρόπουλος στην εφημερίδα του, συμπεραίνουμε ότι, η κατάσταση της εκπαίδευσης στον Παλαμά επιδεινώθηκε μετά την ενσωμάτωση της Θεσσαλίας και αυτό βεβαίως συνέβαινε με όλα τα σχολεία, τα οποία λειτουργούσαν στην περιοχή και επί τουρκοκρατίας. Ο λόγος πρέπει να αναζητηθεί στο γεγονός ότι επί τουρκοκρατίας τα σχολεία συντηρούνταν από τις ελληνικές κοινότητες, οι οποίες εκδήλωναν εμπράκτως το ενδιαφέρον τους για την

καλή λειτουργία των σχολείων τους. Μετά την ενσωμάτωση, την εκπαίδευση ανέλαβε το κράτος, με τις γνωστές αδυναμίες του, την κακή οργάνωση και την οικτρή οικονομική του κατάσταση, με φυσικό επακόλουθο την αποδιάρθρωσή της.

Τα σχολεία των Σοφάδων

Ένα δείγμα της οικτρής κατάστασης των σχολικών διδακτηρίων της εποχής μάς παρέχει η εφημερίδα «Θεσσαλιώτις», με την περιγραφή του οικήματος που χρησιμοποιούνταν ως διδακτήριο του Δημοτικού Σχολείου Σοφάδων.

Στο φύλλο της 5-12-1887 η εφημερίδα γράφει για το σχολείο των Σοφάδων:

« Οι Σοφάδες έχουν πλέον των διακοσίων οικογενειών. Επί τουρκοκρατίας διετήρουν Ελληνικόν Σχολείον και Δημοτικόν. Το 1878, μετά τη μάχη της Ματαράγκας, οι Σοφάδες κήκον από τους Τούρκους. Μεταξύ αυτών ο ναός της Αγίας Παρασκευής και το σχολείον. Τώρα στεγάζεται σε ντάμι στο προαύλιο της εκκλησίας. Έξωθι της τρώγλης ταύτης και έμπροσθεν του ναού εύρομεν εκτάδην ατάκτως περί τους 60 μαθητάς σταυροποδητή καθημένους και έχοντας επί των γονάτων αυτών έκαστος βιβλίον. Υπό την σκιάν δε πυκνοφύλλου μωρέας εύρομεν καθημένον τον φίλον μας διδάσκαλον κ. Γεωργόπουλον, αναγιγνώσκοντα βιβλίον τι. Σημειωτέον ότι το έδαφος εφ' ου εκάθηντο οι μαθηταί ήτο πλήρες τάφων των πατέρων και προγόνων των –νεκροταφείον-, εφ' ου ανεπαύοντο οι μικροί Σοφαδίται, αναγιγνώσκοντες.

Ερωτήσαντες τον διδάσκαλον διατί ετοποθετήθη εκεί επί τω μνημείων μετά των μαθητών του και δεν εισέρχεται εις το σχολείον, μας απήντησεν ότι δεν δύναται να σταθεί άνθρωπος μέσα εις το ζωντάνι εκείνο και με την ελαχίστην έστω ζέστην σκάζει από ασφυξίαν. Είτα μας οδήγησεν εν αυτώ, εντός του οποίου εισήλθομεν δια χθαμαλοτάτης και λίαν στενωπής θύρας, ωσάν ει εισερχόμεθα εις κρησφύγετον τι. Το εσωτερικόν της τρώγλης ταύτης ην ανάξιον περιγραφής. Τέλος πάντων το σχολείον των Σοφάδων ην αυτόχρημα ντάμιον δια γουρούνια».

Κάθε σχόλιο περιτεύει.

Διδασκόμενα μαθήματα, μέθοδος διδασκαλίας, ποινές και αμοιβές, μισθοδοσία δασκάλων - Διδασκόμενα μαθήματα

Τα διδασκόμενα μαθήματα στο δημοτικό σχολείο κατά την περιγραφόμενη περίοδο καθορίζονται με το Διάταγμα της 14^{ης} Απριλίου 1837 για όλα τα σχολεία της επικράτειας. Μετά την ενσωμάτωση της Θεσσαλίας το Διάταγμα εφαρμόσθηκε αυτοδικαίως και στα σχολεία της Καρδίτσας.

Σ' αυτό προβλέπεται διδασκαλία των παρακάτω μαθημάτων: Κατήχηση, στοιχεία της ελληνικής γλώσσας, ανάγνωση, γραφή, στοιχειώδη μαθηματικά, γραμμική ιχνογραφία και φωνητική μουσική. Το Δ/γμα αφήνει περιθώρια, όπου υπάρχουν οι δυνατότητες, να διδάσκονται στοιχεία γεωγραφίας, ελληνικής ιστορίας και φυσικές επιστήμες. Τέλος προβλέπεται δυο φορές την εβδομάδα, να γίνεται πρακτική διδασκαλία για τα αγόρια στην αγρονομία, την κηπουρική τη δενδροκομία, τη βομβυκο-

τροφία και τη μελισσοκομία, ενώ για τα κορίτσια στο εργόχειρο. Εννοείται ότι τα παραπάνω μαθήματα διδάσκονται στα πλήρη δημοτικά σχολεία(εξατάξια) και εν μέρει στα κοινά (τετρατάξια), ενώ στα γραμματοδιδασκαλεία προβλέπεται η διδασκαλία ανάγνωσης και γραφής, η εμπέδωση των τεσσάρων πράξεων των ακεραίων από τα μαθηματικά, θρησκευτικά, ιχνογραφία και μουσική. Εννοείται ότι η διδασκαλία των προβλεπόμενων μαθημάτων στα σχολεία της τελευταίας κατηγορίας, είναι συνάρτηση του μορφωτικού επιπέδου ενός εκάστου γραμματοδιδασκάλου, η συντριπτική πλειονότητα των οποίων όχι μόνο παιδαγωγική αλλά ούτε καν την στοιχειώδη μόρφωση διαθέτουν.

Η παντελής έλλειψη διδακτικών βιβλίων είναι ένα ακόμη εμπόδιο στην προαγωγή της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Οι δάσκαλοι προετοιμάζονται από τα ελάχιστα εγχειρίδια που κυκλοφορούν στο ελεύθερο εμπόριο και γράφουν περίληψη του μαθήματος στον πίνακα, την οποία οι μαθητές αντιγράφουν στα τετράδιά τους. Η κατάσταση αυτή συνεχίστηκε σε ορισμένες περιοχές μέχρι το Β' παγκόσμιο πόλεμο. Οι γλίσχροι όμως μισθοί των γραμματοδιδασκάλων δεν τους επέτρεπαν ούτε τα στοιχειώδη αυτά βιβλία να προμηθεύονται, με επακόλουθο να παραλείπουν τη διδασκαλία των περισσότερων μαθημάτων!

Μέθοδος διδασκαλίας

Η συνηθέστερη μέθοδος διδασκαλίας αυτή την εποχή είναι η «αλληλοδιδασκική» ή «Λαγκαστριανή», η οποία, μετά το 1880 αντικαταστάθηκε από την «συνδιδασκική», συνέχισε όμως να εφαρμόζεται και η πρώτη μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα. Με την «αλληλοδιδασκική», η οποία έδωσε το όνομά της στα σχολεία που εφαρμόσθηκε (αλληλοδιδασκικά σχολεία), έγινε προσπάθεια να αντιμετωπισθεί το μεγάλο πρόβλημα της έλλειψης δασκάλων εκείνη την περίοδο. Σύμφωνα με την παραπάνω μέθοδο ο δάσκαλος μπορούσε να διδάσκει μεγάλο αριθμό μαθητών με τη βοήθεια άλλων μαθητών, επιλεγμένων από τον ίδιο, των γνωστών «πρωτόσχολων» ή «μονητόρων», που ήταν ταυτόχρονα εκπαιδευόμενοι και εκπαιδευτές.

Η «συνδιδασκική μέθοδος», η οποία εφαρμόζεται ακόμη και σήμερα στα ολιγοθέσια σχολεία, προβλέπει τη συνδιδασκαλία δύο ή περισσότερων τάξεων από τον ίδιο δάσκαλο ταυτοχρόνως, με την εναλλαγή παράδοσης και σιωπηρών εργασιών. Όταν δηλαδή ο δάσκαλος διδάσκει μία τάξη, οι άλλες ασχολούνται με σιωπηρές εργασίες²³, με εμπνευστικές ασκήσεις του διδαχθέντος κατά την προηγούμενη ώρα ή με προπαρασκευή του επόμενου μαθήματος.

Όσον αφορά την εσωτερική διάρθρωση της διδασκαλίας, στα Διδασκαλεία της εποχής διδάσκεται η αποκαλούμενη Ερβαρτιανή μέθοδος, η οποία εισήχθη στην Ελλάδα επί βαυαροκρατίας και επιβίωσε μέχρι σχεδόν το Β' παγκόσμιο πόλεμο. Η μέθοδος είναι καθαρά νοησιαρχική, προορίζεται δηλαδή να καλλιεργήσει τη νόηση

23. ²³Σήφη Μπουζάκη «Νεοελληνική Εκπαίδευση», Αθήνα 1986

του μαθητή με τη συσσώρευση γνώσεων, με απώτερο σκοπό να δημιουργήσει άτομα ικανά για τη βιομηχανία και πειθαρχικά στην εξουσία. Είναι προφανές ότι η παραπάνω μέθοδος δεν ήταν δυνατόν να επιφέρει θετικά αποτελέσματα στην Ελλάδα, ένα κράτος που δημιουργήθηκε από την πρόσφατη σχετικώς μεγάλη απελευθερωτική επανάσταση, που αποθέωσε το ιδεώδες της ελευθερίας.

Ποινές και αμοιβές

Στην κατώτερη εκπαίδευση ουδέποτε καθιερώθηκε επίσημο ποινολόγιο για τους μαθητές και αυτό ισχύει και σήμερα. Η παιδαγωγική επιστήμη λαμβάνοντας υπόψη τη φύση της παιδικής ηλικίας εισηγείται ως επιβολή ποινής για κάποιο αξιόποιο παράπτωμα του μαθητή, τη στέρηση της αμοιβής. Η πλειονότητα όμως των δασκάλων της εποχής αυτής, οι οποίοι είναι άμοιροι οποιασδήποτε παιδαγωγικής μορφώσεως, για να επιβάλλουν την τάξη, πράγμα το οποίο δεν ήταν από τα ευκολότερα, αν λάβουμε υπόψη τον μεγάλο αριθμό μαθητών και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες λειτουργούσαν τα σχολεία της εποχής, εφαρμόζουν κατά καιρούς διάφορες ποινές. Τέτοιες ποινές είναι η βέργα, ο χάρακας, ο φάλαγγας, η ορθοστασία στον πίνακα, η φυλάκιση στο υπόγειο, η διαπόμπευση, η γονάτιση επάνω σε αιχμηρά χαλίκια, η χάραξη με το ψαλίδι σταυρού στην κεφαλή και άλλες, οι οποίες εξαρτώνται από την...εφευρετικότητα του δασκάλου. Όλοι, όσοι έχουμε κάποια ηλικία, έχουμε γευθεί κάποιες από τις παραπάνω ποινές! Οι περισσότερες από αυτές, οι οποίες συνιστούν αυτόχρημα βασανιστήρια, εγκαταλείφθηκαν με τον καιρό, πολλές όμως διατηρήθηκαν μέχρι των ημερών μας. Πάντως η επιβολή ποινών στους μαθητές δεν είναι καθολικό φαινόμενο. Η επιβολή τους είναι συνάρτηση του κλίματος που επικρατεί στο σχολείο και της παιδαγωγικής αντίληψης κάθε δασκάλου.

Ως αμοιβή για την καλή επίδοση του μαθητή χρησιμοποιείται η βαθμολογία — τότε ίσχυε η αριθμητική κλίμακα 1-5 — καθώς και η φραστική επιβράβευση, για την καλή διαγωγή του δε στο σχολείο, ο χαρακτηρισμός της διαγωγής του στον τίτλο σπουδών του, ως « κοσμιωτάτης».

Η μισθοδοσία των δασκάλων

Σύμφωνα με το διάταγμα της 14^{ης} Φεβρουαρίου 1837 η μισθοδοσία των δασκάλων είχε ανατεθεί στους Δήμους και τις Κοινότητες και αυτός είναι ο λόγος που οι δάσκαλοι αποκαλούνταν δημοδιδάσκαλοι, προσωνομιά που απέμεινε μέχρι των ημερών μας. Τα δημοτικά και κοινοτικά συμβούλια είχαν αρμοδιότητα και για την πρόσληψη, το ύψος της αμοιβής και την απόλυση των δασκάλων. Η κατάσταση αυτή άλλαξε με τη μεταρρύθμιση του 1913, οπότε τον διορισμό και τη μισθοδοσία των δασκάλων ανέλαβε το δημόσιο. Καθιερώθηκε επίσης η μονιμότητα όλων των δημοσίων υπαλλήλων και φυσικά και των εκπαιδευτικών, με το σκεπτικό να προστατεύονται από την αυθαιρεσία της εκάστοτε κυβέρνησης, η οποία διόριζε και απέλυε σύμφωνα με τις εισηγήσεις των ντόπιων κομματάρχων.

Επιλεγόμενα

Η κατάσταση της εκπαίδευσης στην Καρδίτσα και την περιοχή της, κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} και τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, είναι εν πολλοίς άγνωστη, διότι δεν διατηρήθηκαν αρχεία. Ό,τι γνωρίζουμε, το οφείλουμε σε αποσπασματικά στοιχεία, απομνημονεύματα παλαιών δασκάλων και σημειώσεις στα περιθώρια εκκλησιαστικών βιβλίων, αλλά κυρίως στις δύο πρώτες καρδιτσιώτικες εφημερίδες, την «Καρδίτσα» και τη «Θεσσαλιώτιδα», που καταχώρισαν στις στήλες τους τις ανησυχίες των Καρδιτσιωτών για την οικτρή κατάσταση των διδακτηρίων και την έλλειψη σχολείων και δασκάλων στην πόλη τους. Τα στοιχεία που καταχωρίστηκαν στο παρόν πόνημα, μας οδηγούν στα παρακάτω συμπεράσματα:

1)Υπάρχει δίψα για μάθηση. Οι Καρδιτσιώτες συνδύασαν την απελευθέρωση και με την ανύψωση του μορφωτικού επιπέδου και τη βελτίωση του επιπέδου ζωής των παιδιών τους. Απόδειξη τούτου είναι ότι αμέσως μετά την απελευθέρωση τα ελάχιστα και πλημμελώς λειτουργούντα σχολεία κατακλύζονται από μαθητές.

Άλλη απόδειξη είναι ότι συνεισφέρουν εξ ιδίων (ίδρυση Γυμνασίου), για τη βελτίωση της εκπαίδευσης, κάνουν παραστάσεις, αποστέλλουν υπομνήματα σε κυβέρνηση και βουλευτές για τον ίδιο σκοπό.

Στα σχολεία της υπαίθρου για δεκαετίες όλες καταβάλλουν εξ ιδίων τα δίδακτρα των γραμματοδιδασκάλων, για να μη μένουν τα παιδιά τους αγράμματα.

2)Οι ελλείψεις σε διδακτήρια είναι τρομερές. Δεν υπάρχει στην πόλη της Καρδίτσας και στις κυριότερες κωμοπόλεις κανένα δημόσιο διδακτήριο. Τα μαθήματα γίνονται σε μισθωμένες τρώγλες και σε οικήματα της εκκλησίας. Οι τάξεις είναι πληθωρικές και οι δάσκαλοι πολύ λίγοι και ανεπαρκείς.

3)Ενώ ορισμένες κωμοπόλεις (Παλαμάς, Σοφάδες)επί τουρκοκρατίας είχαν οργανώσει σε ζηλευτό βαθμό την εκπαίδευση, συνεισφέροντες οι κάτοικοι εξ ιδίων, μετά την απελευθέρωση, οπότε την εκπαίδευση ανέλαβε το κράτος, η κατάσταση βρίσκεται σε πολύ χειρότερη μοίρα, τουλάχιστο κατά την περίοδο που εξετάζουμε.

Αν και ποτέ το ελληνικό κράτος δεν βρέθηκε στην ευχάριστη θέση, να διαθέσει τα αναγκαία κονδύλια για την ομαλή λειτουργία της εκπαίδευσης, οφείλουμε να αναγνωρίσουμε ότι κατά την περίοδο που περιγράφουμε έγιναν αρκετές προσπάθειες για τη βελτίωση των εκπαιδευτικών πραγμάτων, με την ίδρυση Διδασκαλείων και Υποδιδασκαλείων και την προσπάθεια να απαλλαγεί η πρωτοβάθμια εκπαίδευση από τη μάλιστα των περιφερόμενων «από χωρίου εις χωρίον» γραμματοδιδασκάλων. Η οικτρή οικονομική του κατάσταση όμως, η πτώχευση, ο πόλεμος του 1897, οι πολεμικές αποζημιώσεις και άλλες δυσμενείς συγκυρίες δεν του επέτρεψαν να βελτιώσει στο ελάχιστο το διδακτηριακό πρόβλημα των σχολείων.

4)Ως γενικό συμπέρασμα μπορεί να εξαχθεί ότι οι Καρδιτσιώτες, παρά τη γενικώς κρατούσα αντίληψη, είχαν πάντοτε, ακόμη και στην όντως δύσκολη περίοδο του τέλους του 19^{ου} αιώνα, ζωηρό ενδιαφέρον για την εκπαίδευση των παιδιών τους. Τα

αποτελέσματα δεν άργησαν να φανούν, αφού κατά την πρώτη δεκαετία του 20ου^ο αιώνα μια πλειάδα νέων Καρδισιωτών επιστημόνων κατέλαβαν καίριες θέσεις στην επιστήμη και την πολιτική και έβγαλαν την Καρδίτσα από την προηγούμενη αφάνεια.-

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γριβέλλας Λάμπρος: «Καρδισιώτικα Ανάλεκτα»(1882-1886).Περ. «Καρδισιώτικα χρονικά». τ. 2, 1996
- Γριβέλλας Λάμπρος: «Τα Γράμματα στο Ζωγλόπι». Συλλογικός τόμος «Η Ραχούλα (Ζωγλόπι)». Καρδίτσα 2005
- Δημαράς Αλέξης: «Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε». Αθήνα 1973-74
- Εφημερίδα «ΚΑΡΔΙΤΣΑ» (1882-1886)
- Εφημερίδα «ΘΕΣΣΑΛΙΩΤΙΣ» (1885 κ..ε.)
- Λάμπας Βασίλειος: «Ιστορία της πόλεως Καρδίτσας». Αθήνα 1974
- Λέφας Χρήστος: Ιστορία της Εκπαιδεύσεως». Αθήνα 1942
- Μαγόπουλος Βασίλης: «Σχολεία και δάσκαλοι της περιοχής Καρδίτσας από την τουρκοκρατία μέχρι το 1920». Καρδίτσα 2007
- Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια «ΠΥΡΣΟΣ». Τόμος «ΕΛΛΑΣ»
- Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια « HERDER».
- Μπουζάκης Σήφης: «Νεοελληνική Εκπαίδευση». Αθήνα 1986
- Πυργιωτάκης Γιάννης: «Ξεκίνησε σωστά το εκπαιδευτικό σύστημα;». «Επιστημονικό Βήμα», έκδ. ΔΟΕ, τ. 2, Δεκ. 1983-Γενάρης-Φλεβάρης 1984
- Σαμαρόπουλος Απόστολος: «Οδηγός του Νομού Καρδίτσας». Καρδίτσα 1901
- Σβορώνος Νίκος: «Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας». Αθήνα 1976

Ο Αρχιμανδρίτης Πολύκαρπος Ζάχος (1877-1923)

Ο Λόγιος Ιεροκήρυκας της Καρδίτσας και

οι Καρδισσιώτες συνδρομητές ενός βιβλίου του (εν έτει 1902)

Του Κώστα Παΐση, Δικηγόρου

Α) ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ.

Ο Αρχιμανδρίτης Πολύκαρπος Ζάχος (κατά κόσμον Πλούταρχος Ζάχος του Ιωάννη) γεννήθηκε το 1877 στο Βόλο από πολύτεκνη αρχοντική οικογένεια που κατόνταν απ' τη Σιάτιστα. Μετά την πενταετή φοίτησή του στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης το 1901, με βαθμό "Λίαν Καλώς", χειροτονήθηκε ιεροδιάκονος και διορίστηκε το 1902 στην Μητρόπολη Φαναρίου και Θεσσαλιώτιδος με έδρα την Καρδίτσα ως ιεροκήρυκας επί Μητροπολίτου Ευθυμίου Πλατή (1901-1924). Στην Καρδίτσα διαδέχθηκε τον επί διετία υπηρετήσαντα -μετέπειτα Δημητριάδος- ιεροκήρυκα Γερμανό Μαυρομάτη. Στην πόλη μας ο ιεροδιάκονος Πολύκαρπος υπηρέτησε ευδοκίμως μέχρι και το 1906. Ήταν ισχυρή προσωπικότητα, διέθετε χάρισμα λόγου και σπουδαία εκκλησιαστική ρητορική τέχνη, που μάγευε το εκκλησίασμα και τους ακροατές του σε κάθε κήρυγμα και σε κάθε ομιλία και παράλληλα ανέπτυξε έντονη κοινωνική και φιλανθρωπική δραστηριότητα.

Το 1907 χειροτονήθηκε Αρχιμανδρίτης απ' τον Μητροπολίτη Δημητριάδος Γρηγόριο και τοποθετήθηκε στη Μητρόπολη Τρίκκης και Σταγών την περίοδο 1909-1911 καθώς και το 1915. Το ίδιο έτος (1907)

ίδρυσε στο Βόλο τον σπουδαίο θρησκευτικό και φιλοσοφικό σύλλογο "ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΑΙ" και υπήρξε ο πρώτος Πρόεδρος αυτού τα έτη 1907-1909 και στο σύλλογο αυτό, που υφίσταται μέχρι σήμερα, χάρισε την πλούσια βιβλιοθήκη του. Στο Βόλο πρωτοστάτησε επίσης στη δημιουργία Εργατικού Κέντρου και στον αγώνα για την καθιέρωση της Κυριακής ως αργίας. Το έτος 1914 υπήρξε ένας απ' τους επικρατέστε-

Ο Αρχιμανδρίτης Πολύκαρπος Ζάχος 1877-1923

ρους υποψηφίους για τον επισκοπικό θρόνο της Λάρισας. Το 1915 μετατέθηκε απ' τα Τρίκαλα στο Βόλο. Εκεί έπεσε στη δυσμένεια του Δημητριάδος Γερμανού, ο οποίος τον μετέθεσε στη Λευκάδα, πλην όμως η μετακίνησή του ακυρώθηκε ύστερα από αντιδράσεις των φορέων και του λαού στο Βόλο.

Ο Αρχιμ. Πολύκαρπος ως στρατιωτικός ιερέας
στους Βαλκανικούς Πολέμους

Υπήρξε στρατιωτικός ιερέας και ακολούθησε -εθελοντικά στην αρχή- τον ελληνικό στρατό τα έτη 1912-1913 και 1915 σε Μακεδονία, Ιωάννινα και μέχρι το Αργυρόκαστρο στη Βόρειο Ήπειρο, όπου απολύθηκε. Μάλιστα υπηρέτησε ως εφημέριος και εμψυχωτής στο 5ο Πεζικό Σύνταγμα της Αης Μεραρχίας, όπου υπηρετούσαν πολλοί αξιωματικοί και στρατιώτες από Τρίκαλα και Καρδίτσα. Κατά την κατάληψη της Θεσσαλονίκης παρασημοφορήθηκε απ' το βασιλιά Γεώργιο Α'. Τιμήθηκε επίσης με τον Αργυρό Σταυρό του Τάγματος των Ιπποτών του Σωτήρος. Κατά τη διάρκεια αυτής της εκστρατείας ανέπτυξε φιλοβασιλικά αισθήματα και αφιέρωσε αργότερα το πολυσέλιδο βιβλίο του "ΠΟΛΕΜΙΚΑ" (που αποτελεί και ένα ημερολόγιο του Μακεδονικού Αγώνα) στον βασιλιά

Κωνσταντίνο ΙΒ'. Όμως, η ανάμειξή του στα πολιτικά εκείνη την οδυνηρή εθνική περίοδο απέβη μοιραία για τον φιλομοναρχικό ιερωμένο, μάλιστα τον έφερε σε διένεξη με τον φιλοβενιζελικό Μητροπολίτη Δημητριάδος Γερμανό. Την ίδια περίοδο κατηγορήθηκε για συγγραφή αντιχριστιανικών (....) βιβλίων, αλλά αθωώθηκε με απόφαση της Ιεράς Συνόδου.

Μετά την απομάκρυνση του Βασιλιά Κωνσταντίνου, διώχτηκε ως γερμανόφιλος και φιλοβασιλικός, θύμα κι αυτός του μεγάλου εθνικού διχασμού. Φυλακίστηκε τον Μάιο του 1917 απ' τα Γαλλικά συμμαχικά στρατεύματα στη Λάρισα και ακολούθως εξορίστηκε σ' ένα φοβερό συμμαχικό στρατόπεδο συγκέντρωσης στη Μυτιλήνη, όπου είχαν επίσης εκτοπιστεί κι άλλοι οπαδοί του βασιλιά απ' τη Λάρισα. Εκεί υπέ-

φερε απ' τις κακουχίες και ασθένησε σοβαρά. Τον Νοέμβριο του 1918 αποφυλακίστηκε και επέστρεψε στο Βόλο, αλλά η υγεία του είχε ήδη κλονιστεί σοβαρά. Αρρώστησε βαριά από φυματίωση, κλείστηκε στο σπίτι του, έζησε απομονωμένος και τελικά απεβίωσε σε ηλικία μόλις 48 ετών στο Βόλο στις 14-7-1923.¹

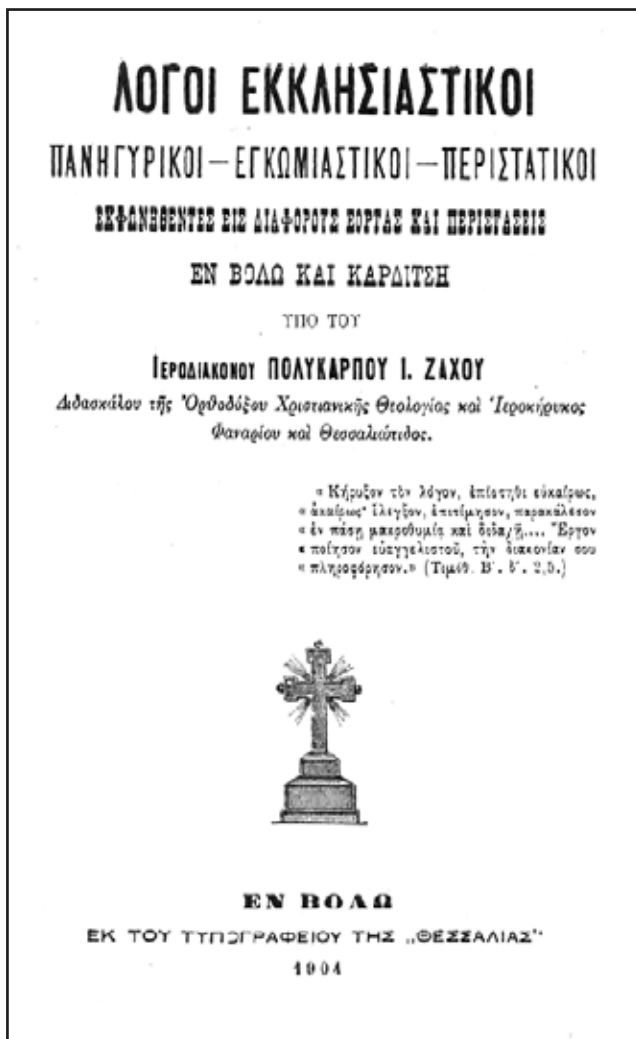
Ο Αρχ. Πολύκαρπος είχε λάβει σπουδαία κλασσική και θεολογική παιδεία και επιπλέον γνώριζε Γαλλικά, Γερμανικά, Λατινικά και αρχαία Εβραϊκά. Υπήρξε σημαντική προσωπικότητα της εποχής του, ήταν χαρισματικός και φλογερός ιεροκήρυκας και πολυγλωσσότατος, πλην όμως μεγάλο μέρος του έργου του δεν διασώθηκε². Ήταν άριστος χειριστής της γλώσσας και συγγραφέας πολλών θεολογικών και ιστορικών βιβλίων και άρθρων με θέματα σχετικά με την εκκλησιαστική διοίκηση,

Ο Αρχιμ. Ζάχος, πάνω αριστερά, με τα μέλη της μεγάλης πατρικής του οικογένειας

1. Η ανάμειξη υψηλόβαθμων ιερωμένων, που είχαν ανώτερη παιδεία, με την πολιτική, δεν ήταν ασυνήθιστη παλαιά. Άλλο παρόμοιο χαρακτηριστικό παράδειγμα στην Καρδίτσα ήταν ο Αρχιμ. και πρωτοσύγκελος π. Λουκιανός Δεπούντης για τον οποίο ο τοπικός ιστορικός της Εθνικής Αντίστασης (1941-1944) συγγραφέας Απόστολος Στρογγύλης, φίλος του Μητροπολίτη Ιεζεκιήλ, σημειώνει: «Στην Καρδίτσα έρχεται ο Αρχιμανδρίτης Λουκιανός, που θα πάρει ενεργό μέρος στην Αντίσταση και θα διωχθεί στην απελευθέρωση. Η συμμετοχή του Λουκιανού στην Αντίσταση ήταν σε γνώση του Μητροπολίτη Ιεζεκιήλ, όπως ο ίδιος μας έλεγε». (βλ. Απόστολου Στρογγύλη: Η ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ. Η ΚΑΡΔΙΤΣΑ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ., Εκδόσεις Φυτράκης/ Ο ΤΥΠΟΣ ΑΕ., Σύγχρονη Ιστορία, Αθήνα 1988, σελ. 34). Για την περίπτωση του επίσης λόγιου ιερωμένου Λουκιανού Δεπούντη βλ. σχετικό άρθρο μου στο τεύχος Γ' της ΙΣΤΟΡΗΣΗΣ.

2. Ευχαριστώ θερμά το προσωπικό της Δημόσιας Ιστορικής Βιβλιοθήκης της Ζαγοράς που με ιδιαίτερη προθυμία -εν μέσω πανδημίας- με εξυπηρέτησαν στην προσπάθειά μου να συγκεντρώσω στοιχεία και υλικό απ' το σχολιαζόμενο εδώ -και δυσέυρετο- βιβλίο του π. Πολύκαρπου Ζάχου.

Εξώφυλλο του βιβλίου του το 1904, που αφορά και την Καρδίτσα

τη σχέση Κράτους-Εκκλησίας και τους εκκλησιαστικούς κανόνες. Σημαντικό είναι το δίτομο έργο του "ΤΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ", στο Β' τόμο του οποίου περιγράφει τις μάχες στις οποίες συμμετείχε κατά τον Μακεδονικό αγώνα, υπηρετώντας ως στρατιωτικός ιερέας στο 5ο Σύνταγμα της Αης Μεραρχίας, όπου υπηρετούσαν κυρίως Καρδιτσιώτες και Τρικαλινοί αξιωματικοί και στρατιώτες.³

Ο Αρχιμ. Πολύκαρπος Ζάχος είχε όλα τα προσόντα για να εξελιχθεί στους υψηλότερους βαθμούς της ιεροσύνης, αλλά δυστυχώς, βρέθηκε σε κακή πολιτική συγκυρία, που τον οδήγησε σε πρόωρο τέλος του έργου του και της ζωής του.

Β) ΤΟ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ

ΕΡΓΟ ΤΟΥ.

Το έργο του αρχιμ. Πολύκαρπου δεν έχει διασωθεί στο σύνολό του, τα βιβλία και τα φυλλάδια του που ανευρίσκονται σήμερα και εμπλουτίζουν την τοπική εκκλησιαστική βιβλιογραφία της Καρδίτσας και της Θεσσαλίας εν γένει, είναι τα παρακάτω:

3. Διαμετρικά αντίθετη πολιτική πορεία είχε ο αδελφός του Κων/νος Ζάχος (1881-1966) δικηγόρος, διευθυντής της Εφημερίδας "ΕΡΓΑΤΗΣ" του Βόλου, που εκδίδονταν απ' το προοδευτικό εργατικό σωματείο "Η ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ", που υπήρξε και Πρόεδρός του. Ο Κων. Ζάχος ήταν η ψυχή της εφημερίδας αυτής, η οποία πρωτοδημοσίευσε το 1908 στα ελληνικά το "Κομμουνιστικό Μανιφέστο" των Μάρξ και Έγκελς. Υπήρξε επίσης γνωστός απ' την περίφημη δίκη για τα "Αθείκά" στο Βόλο.

1) "ΛΟΓΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ Πανηγυρικοί-Εγκωμιαστικοί-Περιστατικοί", εκφωνηθέντες εις διαφόρους εορτάς και περιστάσεις **εν Βόλω και εν Καρδίτση** υπό του ιεροδιακόνου Πολύκαρπου Ι. Ζάχου, Διδασκάλου της Ορθοδόξου Χριστιανικής θεολογίας και Ιεροκήρυκος Φαναρίου και Θεσσαλιώτιδος. Εν ΒΟΛΩ Τυπογραφείον της "ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ" 1904. (σελίδες 236).

2) Μελέτη θεολογική "Περί Προορισμού", Αθήνα 1911, τυπογραφείο Δ. Ευστρατίου και Δ. Δελή. (σελίδες 136)

3) Νομοκανονική Μελέτη περί των σχέσεων 'Εκκλησίας και Πολιτείας καθόλου και ειδικώτερον περί της τας των δύο τούτων αρχών σχέσεις εν τω ημετέρω κράτει καθοριζούσης εκκλησιαστικής νομοθεσίας. Μετ' ατομικών τινών επιστάσεων και τροπολογιών επ' αυτής. Τρίκαλα 1911, Τυπογραφείον "Αναγεννήσεως» Ι. Θεοδωρόπουλου (σελίδες 177).

4) Πίστις, Πατρίς, Παιδεία, ήτοι λόγοι πανηγυρικοί εθνικοθρησκευτικοί τρεις. Τυπογραφείον "Θεσσαλία" (σελίδες 49).

5) "ΟΙ ΑΛΗΘΙΝΟΙ ΙΕΡΕΙΣ", Μη πλανώμεθα, Προς την Βουλήν (Πρόταση ίδρυσης Ιερατικής Ακαδημίας). 1908, Τυπογραφείον Α.Ζ. Διαλησμά. (σελ. 16).

6) Ομιλητικά Πρωτόλεια (τρεις ομιλίες στη Σχολή της Χάλκης).

7) Θρησκευτική Διάλεξις περί και υπέρ του Παναγίου Τάφου.

8) Λαϊκή Κατήχησις περί Κυριακής αργίας.

9) "ΠΟΛΕΜΙΚΑ", Α' τεύχος (Μέρος Α', Θεωρητικόν), Πατριωτισμός-Χριστιανισμός-Πόλεμος (σελίδες 173) και Τεύχος Β', Μέρος Β' (Ιστορικόν) (σελ. 158). Αθήνα 1915, Τυπογραφείον 'ΑΥΓΗ ΑΘΗΝΩΝ" Θ.Ν. Αποστολόπουλου.⁴

Στα τέλη της ζωής του ασχολήθηκε συστηματικά με τη σύνταξη ενός Θεολογικού ΛΕΞΙΚΟΥ, που δυστυχώς δεν διασώθηκε, διότι, όταν πέθανε, έριξαν στη φωτιά τα ρούχα, τα πράγματα, τα βιβλία και τα χειρόγραφα του, που βρίσκονταν στο δωμάτιό του, λόγω του φόβου μετάδοσης της φυματίωσης, που τον έστειλε στο θάνατο.

4. Βιογραφικά στοιχεία και πληροφορίες για τη ζωή, το συγγραφικό έργο και τη δράση του Αρχιμ. Πολύκαρπου λαμβάνουμε: 1) απ' τη ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, 2) απ' τα κείμενα των έργων του (ίδιου του Αρχιμανδρίτη), 3) απ' το blog του 'Αρη Παπαδόπουλου <http://anolehonias-blogsport.com/2014/05/blog-post-8.html>. Επίσης αναφορές στην προσωπικότητα και στο έργο του γίνονται από πολλούς ερευνητές σε διάφορα βιβλία, όπως π.χ. α) Συρεγγέλα Ιωάννη: ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΟΣ (όπου γίνεται αναφορά στον αρχιμ. Πολύκαρπο Ζάχο), Αθήνα 2017, εκδόσεις 'Πελασγός". β) Πατρίκιου Μαυρομμάτη: Θρησκευτικοφιλοσοφικός σύλλογος "ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΑΙ" 100 ΧΡΟΝΙΑ, 1907-2007, Βόλος 2007, γ) Αρχιμ. Ευγένιου Κωσταρίδου, Στρατιωτικού ιεροκήρυκος Α' Πεζικού Συντάγματος "Η ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ 1821-1921" Αθήνα 1921, τύποις 'ΦΟΙΝΙΚΟΣ', όπου για αρχ. Ζάχο σελ. 515, 519-520, δ) Μητροπολίτου Γόρτυνος Πολυκάρπου: "ΙΕΡΟΚΗΡΥΚΕΣ ΕΝ ΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ", όπου για Αρχ. Ζάχο σελ. 100 και 102, ε) Το Λεύκωμα "Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ" σελ. 515, στ) Δημητρίου Ξενάκη: ΕΞΕΧΟΥΣΑΙ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ ΕΝ ΠΗΛΙΩ ΚΑΙ ΒΟΛΩ, Βόλος 1933, ζ) Δημητρίου Τσιλιβίδη, Περιοδικό ΜΑΓΝΗΣΙΑ, τεύχος 6, σελ 84, Βόλος, Μάιος 2006, η) www.siatistanews.gr κ.ά.

Γ) "ΛΟΓΟΣ ΗΘΙΚΟΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΝ ΤΑΙΣ ΦΥΛΑΚΑΙΣ ΚΑΡΔΙΤΗΣΗΣ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΥΣ". (Εξεφωνήθη τη 19η Μαΐου 1902).⁵

Στο πρώτο βιβλίο του, που εκδόθηκε το 1904 και φέρει τον παραπάνω τίτλο: "ΛΟΓΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ Πανηγυρικοί-Εγκωμιαστικοί-Περιστατικοί, εκφωνηθέντες εις διαφόρους εορτάς και περιστάσεις **εν Βόλω και εν Καρδίτση**", ο νεαρός ιεροδιάκονος και ιεροκήρυκας π. Πολύκαρπος Ζάχος συμπεριλαμβάνει ομιλίες και κηρύγματα του, ανάμεσα δε σ' αυτά υπάρχουν καταχωρημένα και τα παρακάτω, που αφορούν ειδικότερα την Καρδίτσα, ήτοι:

1) Λόγος εναρκτήριος των εν Καρδίτση εκκλησιαστικών κηρυγμάτων (στις σελίδες 13-24).

2) Πανηγυρικός εις την Κυριακήν των Βαΐων (εκφωνηθείς εν τω τη συνοικία 'Καμινάδαις' ιερών ναών της "Ζωοδόχου Πηγής" εν Καρδίτση τη 17^η Απριλίου 1902), (σελ. 57-68).

3) "ΛΟΓΟΣ ΗΘΙΚΟΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΝ ΤΑΙΣ ΦΥΛΑΚΑΙΣ ΚΑΡΔΙΤΗΣΗΣ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΥΣ". (Εξεφωνήθη τη 19η Μαΐου 1902). (στις σελίδες 211-222).

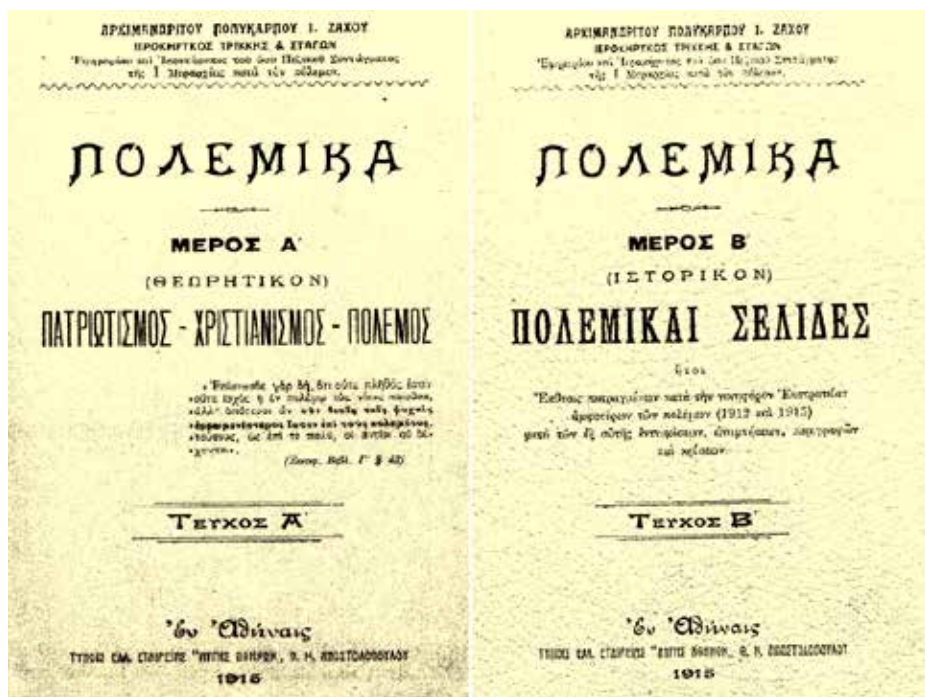
Ο λόγος του νεαρού ιερωμένου προς τους φυλακισμένους των φυλακών Καρδίτσας έχει ένα ιδιαίτερο κοινωνικό, ηθικοπλαστικό, ανθρωπιστικό, αλληλέγγυο και παρηγορητικό νόημα, αγγίζει πτυχές που εξαίρουν τις αξίες της ελευθερίας, επισημαίνει τις αδυναμίες του σωφρονιστικού συστήματος και την αδικία που οδηγεί συχνά αθώους στις φυλακές, προτείνει –αναπάντεχα– την «απελευθέρωση των δ' ελάχιστα χρέη ασπλάχνως κρατουμένων εντός των φυλακών, πληρωνόντων των ευπορούντων το οφειλόμενον ποσόν» (!!!) και δεν διστάζει να προτείνει «ανθρωπινότεραν διαρρύθμισιν των φυλακών... Αι αρμόδια αρχαί, οφείλουσιν αναλόγως τας φυλακάς να μεταρρυθμίσωσι και εις πραγματικά σωφρονιστήρια αυτάς να μεταποιήσωσιν ». Περιγράφει προπάντων την οικτρή κατάσταση των φυλακισμένων της Καρδίτσας, που συνωστίζονται "σαρδεληδόν" στις σιδερόφρακτες φυλακές και κρέμονται πίσω απ' τα σιδερένια κάγκελα των παραθύρων, ρακένδυτοι και δυστυχείς... Λίγα χρόνια αργότερα (το 1917) θα γνωρίσει δυστυχώς και ο ίδιος τη σκληρότητα της φυλακής στη Λάρισα και τα δεινά της εξορίας σε στρατόπεδο της Λέσβου, που κλόνισαν ανεπανόρθωτα την υγεία του και τον οδήγησαν στο θάνατο.

Παραθέτουμε εδώ μερικά χαρακτηριστικά αποσπάσματα απ' τον πολυσέλιδο λόγο του προς τους φυλακισμένους της Καρδίτσας, ενδεικτικά της παιδείας και του πνεύματος του νεαρού ιεροδιάκονου:

«*Οικτρά όντως και αξιοδάκρυτος, οικτρά και συγκινητική είναι η θέσις σας, ελέους και συμπαθείας, αξία είναι η κατάστασίς σας. Τις διερχόμενος έξωθεν του σιδηροφρά-*

5. Ο λόγος αυτός του π. Πολύκαρπου "Προς τους εν φυλακαίς Καρδίτσης κρατούμενους" περιλαμβάνεται στο βιβλίο του "ΛΟΓΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ κλπ" (σελ. 211-222), που εκδόθηκε το 1904. Επίσης, ολόκληρος ο λόγος αυτός του αρχιμ. Πολύκαρπου Ζάχου εμπεριέχεται αυτούσιος και στο βιβλίο του Τρύφωνος Π. Τσομπάνη: "ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΚΑΙ Η ΔΙΑΚΟΝΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ", Εκδόσεις ΜΥΓΔΟΝΙΑ, Θεσσαλονίκη 2019, (σελ. 219-234).

κτου κατοικητηρίου σας και ατενίζων το όμμα αυτού προς τας σιδηράς κιγκλίδας των παρθύρων της φυλακής σας, όπισθεν δ' αυτών βλέπων συνωστιζόμενας σαρδελιδόν τας δυστυχείς υμών υπάρξεις ωχράς, πελιδνάς, ρακενδύτους και μελαγχολικάς και προσπαθούσας τρόπον τινά δια των καθύγρων και βουρκωμένων οφθαλμών αυτών να σβέσωσι την δίψαν της διακαώς ποθούσης την απωλεσθείσαν αυτών ελευθερίαν ψυχής των, τίς λέγω, όλων τούτων και των λοιπών στερήσεων και κακουχιών, άς εν ταις τρώγλαις ταύταις τας καλουμένας φυλακαίς υφίστασθε, απλούς θεατής γενόμενος νδεν φρικιά, δεν συντρίβεται την καρδίαν και εις άκρον δεν συγκινείται; Και μόνη η σκέψις, ότι στερείσθε του πολυτιμότερου δια τον επί γης ζώντα θνητόν αγαθού, της ελευθερίας..... με το οποίον επροίκισεν ο πλάστης το εκλεκτότερον των πλασμάτων αυτού, τον άνθρωπον και μόνον, λέγω, η σκέψις αυτή αρκεί, όπως κινήση την συμπάθειαν του ανθρώπου, τον οίκτον και τον έλεον και την σύντονον περί της ανακουφίσεως και βελτιώσεως της οικτράς και

Εξώφυλλα των δύο τόμων με τον τίτλο "ΠΟΛΕΜΙΚΑ"

ελεεινής ημών θέσεως και καταστάσεως προσοχήν και μέριμναν. Ουδείς, πιστεύω, αγνοεί την αξίαν της ελευθερίας, ουδείς τας δυσαρέστους συνεπείας της στερήσεως αυτής. Δι' αυτήν ο άνθρωπος θυσιάζει τα πάντα και αυτόν προτιμά τον θάνατον προ της στερήσεως αυτής».

«... Α! Το πιστεύω, είναι και τούτο δυνατόν. Είναι πιθανόν να υπήρξατε θύματα δικαστικής πλάνης, και το τούτον είναι λίαν φοβερόν. Συμβαίνει πράγματι πολλάκις η δικαιοσύνη των ανθρώπων, παρ' όλην την καλήν θέλησιν και την ακεραιότητα αυτής, ν' αποπλανη-

Ίεροκήρυκες διαφόρων στρατιωτικῶν Σωματίων, συναντηθέντες
ἐν Θεσσαλονίκῃ κατὰ τὴν κατάληψιν αὐτῆς

Οἱ τρεῖς καθήμενοι ἐξ ἄριστερων πρὸς τὸ δεξιὸν εἶνε :
1) Ἀρχιμανδρίτης Πολύκαρπος Ζάχος, Ίεροκήρυξ Δημητριάδος. 2) Ἀρχιμανδρίτης Ἀλέξανδρος Σωτηρόπουλος, Ίεροκήρυξ Πατρῶν. 3) Ἀρχιμανδρίτης Ἀθανάσιος Κοντορηγόπουλος.

Οἱ δύο ὄρθιοι :

1) Ίεροδιάκονος Εὐθύμιος Ἀγγελίδης, Ίεροκήρυξ Φαναρίου καὶ Θεσσαλονίκης. 2) Ἀρχιμανδρίτης Παντελεήμων Φωστίνης, Ίεροκήρυξ Αἰτωλίας.

Ἀπαντες οὗτοι δοῦσαντες εὐδοκίμως ἐν τῇ Στρατῇ κατὰ τοὺς τίλειν-
ταίους πολέμους, ἐπληρέθησαν δεόντως ἐν ταῖς ἐκθέσεσι τῶν οἰκτικῶν Σωματι-
στικῶν καὶ ἐπαρρησιοφορήθησαν ἐπὶ τοῦ Σεπτοῦ ἡμῶν Ἀνακτοῦ.

Ο Ἀρχ. Ζάχος μαζί με συναδέλφους του στρατιωτικούς ιεροκήρυκες.

[φωτογραφία ἀπ' το βιβλίο του Αρχ. Ευγ. Κωσταρίδου"

Η ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ 1821-1921" σελ. 515

πρώτη επιτυγχάνεται δια παροχής ενδυμάτων και τροφής και εν γένει οιασδήποτε υλικής συνδρομής, δια της απελευθέρωσης των δι' ελάχιστα χρέη ασπλάχνως κρατούμενων εντός των φυλακῶν, πληρωνόντων των ευπορούντων το οφειλόμενον ποσόν και δια καταλλήλου τέλους ενεργείας προς ανωτέραν και ανθρωπινωτέραν διαρρύθμισιν των φυλακῶν, η δε δευτέρα διά διδασκαλίας θητικής και θρησκευτικής και λόγων παραμυθητικῶν δι' ιδρύσεως εκκλησιῶν εντός των φυλακῶν και επί το σωφρονιστικώτερον διαρρυθμίσεως αὐτῶν».

« Εάν λοιπόν ἔχωσι συνείδησιν του υψηλοῦ τούτου της φυλακίσεως και τιμωρίας σκοποῦ, αι αρμόδια αρχαί, οφείλουσιν αναλόγως τας φυλακάς να μεταρρυθμίσωσι και

θή, να δικαιώση τον ἔνοχον, τον κακούρ-
γον, και τον αθῶον να
τον αφήσῃ ν' αποθά-
νη εν τη φυλακῇ.....
Αλλά σημειωτέον, ὅτι
εις τούτο μεγάλως
συντελούμεν και
ἡμεῖς οἱ ἴδιοι με τας
ψευδορκίας μας, διό-
τι, ὅταν ἡμεῖς, δια να
εκδικηθῶμεν τον
εχθρόν μας, δια να
υποστηρίξωμεν τον
φίλον μας, χωρίς φό-
βον Θεοῦ ψευδομαρ-
τυρώμεν και δια το
συμφέρον μας με
ελαφράν ὅλως συνεί-
δησιν επιορκῶμεν,
τότε πού δύναται η
δικαιοσύνη να βασι-
σθῇ και ασφαλῶς
ν' αποφανθῇ ;».

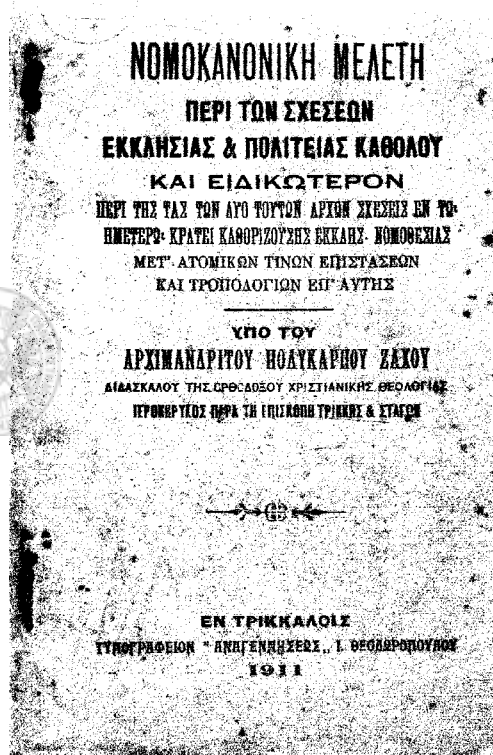
«Σκοπός δε της
των φυλακισμένων
επισκέψεως πρέπει
να εἶνε ἔνθεν μεν η
σωματική, ἔνθεν δε η
ψυχική ανακούφισης
αὐτῶν. Και η μεν

εις πραγματικά σωφρονιστήρια αυτά να μεταποιηώσιν, ίνα πράγματι ο εις αυτά εισερχόμενος ωφελήται και όλως διάφορος εξ αυτών εξέρχεται. Να εισέρχεται δηλαδή θηρίον και αρνίον να εξέρχεται. Να εισέρχεται άεργος και οκνηρός και να εξέρχεται τεχνίτης και εργατικός.....».

«Ημείς δε ευχόμεθα εκ συμπονούσης και αδελφικής καρδιάς όπως ο πανάγαθος Θεός δίδη υμίν υπομονήν και ελπίδα, δύναμιν και φωτισμός, παρηγορίαν των θλίψεων υμών και ανακούφισιν, και καλήν της ποιήσεως υμών απότισιν. Αμήν !»⁶

Απ' το κείμενο της ομιλίας του αρχιμ. Ζάχου πληροφορούμαστε, εμμέσως, για την κακή κτηριακή κατάσταση του καταστήματος των φυλακών Καρδίτσας καθώς και για την οικτρή, ψυχική και σωματική, κατάσταση των εγκλεισμένων σ' αυτές, είκοσι μόλις έτη μετά την απελευθέρωση της πόλης απ' τον τουρκικό ζυγό. Το έτος 1902 και επί Δημάρχου Στέργιου Χρ. Λάππα (1899 έως 1907) το κτήριο του Φρουραρχείου και των Φυλακών της Καρδίτσας (η οποία είχε πληθυσμό 9.664 άτομα στην απογραφή του 1907) βρίσκονταν κοντά στην Πλατεία Ερμού (νυν Δικαστηρίων), στην προέκταση της σημερινής οδού Πλαστήρα. Επιστάτης των φυλακών Καρδίτσας το έτος 1902 ήταν ο **Χ. Τσιάκας-λος**. Αυτό το κτήριο είχε επισκεφτεί ο αρχιμανδρίτης Πολύκαρπος Ζάχος και ο εν λόγω επιστάτης (Διευθυντής ή δεσμοφύλακας) περιλαμβάνεται μάλιστα μεταξύ των συνδρομητών του βιβλίου του.

Το 1934 που θεμελιώθηκε το νυν Δικαστικό Μέγαρο

Εξώφυλλο βιβλίου του εκδοθέντος το 1911 στα Τρίκαλα

6. Το κείμενο του μακροσκελούς λόγου, που είναι γραμμένο σε λόγια καθαρεύουσα γλώσσα της εποχής εκείνης (1902) και με την αρμόζουσα ορθογραφία, μεταφέρεται αυτούσιο εδώ, πλην όμως στερείται της ομορφιάς των πνευμάτων (ψιλές, δασείες), των τόνων (βαρείες, οξείες, περισπωμένες), των σημείων στίξης (άνω τελείες), των υπογεγραμμένων κλπ., η έλλειψη των οποίων κάνουν αυτό το κείμενο πιο φτωχό και άχαρο...

(το οποίο αποπερατώθηκε τελικά το 1954), δημιουργήθηκε στο εσωτερικό του ένα τυφλό τετράγωνο τριώροφο κτίσμα με υπόγειο, που λειτούργησε ως φυλακή απ' το 1948 έως το 2013. Κατά τη διάρκεια της Ιταλικής Κατοχής το 1943 χρησιμοποιήθηκε ως Διοικητήριο και φυλακή, ένα τμήμα του κτηρίου του ξενοδοχείου ΑΡΝΗ.

Δ) ΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ.

Πολύ σημαντικός είναι ο πλούσιος αριθμός των συνδρομητών, που αναγράφονται σε ειδικό κατάλογο στο τέλος του πιο πάνω βιβλίου: "ΛΟΓΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ Πανηγυρικοί-Εγκωμιαστικοί-Περιστατικοί" (στις σελίδες 223- 236) και μας δίνουν –προπάντων- μια πολύ καλή εικόνα των ιερωμένων που υπηρετούσαν στην πόλη και στα χωριά της περιοχής Καρδίτσας το έτος 1902 καθώς και άλλων επαγγελματιών - και επώνυμων ή μη προσώπων- του τόπου μας, ενώ δείχνουν και την απήχηση που είχε ο λόγος και η παρουσία του νεαρού ιεροκήρυκα στην Καρδίτσα και όχι μόνο.

Οι συνδρομητές του βιβλίου εκτείνονται σε όλο το χώρο του Ελληνισμού απ' την Αθήνα ως την Κωνσταντινούπολη κι απ' τη Θεσσαλονίκη ως την Αλεξάνδρεια. Εδώ θα περιοριστούμε στους συνδρομητές που προέρχονται αποκλειστικά απ' την περιοχή του νομού Καρδίτσας, όπως αυτοί καταγράφονται στο βιβλίο απ' τον ίδιο τον συγγραφέα. Πολλοί απ' τους συνδρομητές αυτούς έχουν προταθεί και συμπεριληφθεί στον κατάλογο με τη φροντίδα φίλων και γνωστών του αρχ. Πολύκαρπου:

ΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΕΣ ΕΝ ΚΑΡΔΙΤΣΗ.

Οι Αιδεσιμώτατοι Ιερείς: Ο Αρχιμανδρίτης Ιωάννης, Φώτιος Παπαϊωάννου (Σακελλάριος), Ευάγγελος Κουκουλέτσος (Σακκελάριος), Δημήτριος Μηρίκας (Σακκελάριος), Στέργιος Λαγάρας (Πνευματικός), Αθανάσιος Γούλας, Νικόλαος Αναγνωστόπουλος, Ευάγγελος Μανθόπουλος, Ιεροδιάκονος Χρυσόστομος, Ι. Επιτρόπου (εκ Τσεσμέ), Ιεροδ. Δημ. Μπάζης (εκ Καρπενησίου).

Οι Κύριοι: Δ. Σακκελαρίου Καθηγητής, Δημ. Βογιατζής, Νικ. Δ. Νικολάου, Π.Α. Παπάζογλους (Ελληνοδιδάσκαλος), Αναστ. Βελέτζας, Ιωάννης Γραμματικούλης, Βάϊος Σακκελαριάδης, Αθανάσιος Πλιάσας, Κωνστ. Οικονόμου, Παναγ. Καυχίτσας: (Ιεροψάλται) Χρ.Γ. Καλοκαιρινός, Δ. Θεολόγος, Κ. Σταματάκης, Β. Καραγιάννης, Αποστ. Κατσίκας, (Ματαράγγας), Νικ. Ρεντίνας (Ίσαρι): (Δημοδιδάσκαλοι). Παναγιώτης Σουλιώτης (Προσκυνητής), Βασ. Γιαβαλέκας (Προσκυνητής), Ευθύμιος Χρ. Ξάνθης (εν Κουβανάδαις), Αποστ. Ψάρρας, Αποστ. Δ. Γαβριήλ, Στ. Δ. Αγραφιώτης (δικηγόρος), Στυλιανός Αλκούσης (αστυφύλαξ και Αναγνώστης), Ιωάννης Σορτσάκος, Χρ. Παϊζάνος, Νικολ. Νικοθέου Αναγνώστης (εκ Καστανέας), Κωνστ. Γκολφίνος (μαθ. Γυμνασίου), Κίμων Α. Σούρλας (Ήπειρώτης).

Τη ευγενεί φροντίδι των ενταύθα κυρίων:

Αθανασίου Γούλα Ιερέως: οι κ.κ. Θ. Ζαχαρής, Ιωαν. Μαντζάρας, Δ.Σ. Γκανούρης, Χ.Δ. Κατσαμίκος, Χ. Τσιάκαλος (επιστάτης φυλακών), Α. Γαλλής, Γ.Θ. Παπάς, Λαζ. Γερογιάννης, Σ.Σεδίκος, Α. Τολιάς, Σ. Σαντζιάρας, Κ.Δ. Αζάς, Αποστ. Παπαδόπουλος, Αναστ. Παδιώ-

τας, Ν.Σταμέλιος.Ι.Κ.Τσάμης, Λέων. Μπαρμπάτσας, Ν.Γατσόπουλος, Ευαγγ. Κατσαρέμπα, Παντελής Κ. Γεωργίου, Δ.Τσαπής, Χρυσοστ. Σ. Γιαννακού, Ηρ. Β. Τακόπουλος, Π. Χριστούλας, Χρήστος Τερζής, Δημ. Λώλης, Γεωργ. Στριφτάρης, Αθανάσιος Βαϊτσάκος, Γ.Δ. Βυθόπουλος, Γ. Γιώρτας, Γ.Δ. Γούλας (Μαυρομάτι), Αναγνώστης Ζεγκλέρης (Δημοδιδάσκαλος), Κων. Σ. Νταής (γραμματεύς), Βασ. Ι. Τούντζας (Μαυρομάτι).

Φωτίου Παπαϊωάννου Ιερέως: οι κ.κ. Ανδρέας Τουρναβίτης (Ιερέυς), Φώτιος Παπασκελλάριος, Ξ. Μπαλτάς, Δις Βικτωρία Παπα Φωτίου, Ευθύμιος Πάγκκος Ιερέυς (Ίσαρι), Δημ. Γ. Μαστρογιαννίτης, Σπυρίδων Δημητρίου, Ευθύμιος Αναγνωστόπουλος, Δ)ις Αμαλία Παπαφωτίου, Ζήσης Γ. Παπαζήσης, Βάϊος Βιλισιώτης, Κων. Στάνος, Δημ. Μητσομπούνας, Κωνστ.Καραγιαννόπουλος, Ιωαν. Παπαϊωάννου (Ζωγράφος), Γεωργ. Παπούλιας, Λήσης Γιάκκας.

Γεωργ. Λαμπράκη: οι κ.κ. Γ.Α. Μάμαλης, Γ.Δ.Λαμπράκης, Μ. Α. Στουγγιώτης, Βασ. Καρακνάκης,Φώτης Αναγνώστου, Ιω.Καρακλίας (εκ Σιατίστης), Αναστ. Μ.Σαμαράς (εκ Σιατίστης), Στεφ. Ζαφειρόπουλος, Αχιλλεύς Μποζιόπουλος, Νικ. Κ. Γκούμας, Βασ. Παληός, Αναστ. Αλλαμανής, Λάμπρος Ξαντήρας, Δημ. Γιώτας, Νικ. Μαντέλος, Κωνστ. Δ. Βόκας (εκ Σιατίστης).

Ευσταθίου Χατζηνίκου: οι κ.κ. Απόστολος Αλλαμανής, Ευστάθιος Χατζηνίκος, Κωνστ. Χρυσοχόος, Γεωργ. Αναστασίου, Κ.Β. Τριανταφύλλου, Κων. Χατζηνίκος, Παναγ. Χαλάκος Ιερέυς (Ερμήτσι), Β. Αγγέλλης Ιερέυς (αυτόθι),Ευαγγ. Χαλάκος Ιερέυς (Καλυβάκια), Βασ. Παπαδημητρόπουλος (Καλλιφώνιον).

Π.Δημητρίου Κορδαρά Οικονόμου: (Εν Φαναρίου και τοις πέριξ χωρίοις) Θωμάς Τσάτσος Ιερέυς, Χαράλ. Βαϊνάς Ιερέυς, Νικηφόρος Νικολάου (δημοδιδάσκαλος),Γεωργ. Παπαγεωργίου (Δημοδιδάσκαλος), Κωνστ. Λιασκοβίτης, Οικονόμος (Κανάλια),Στέργιος Φασιανός Οικονόμος (αυτόθι),Δημ. Τριάντος Ιερέυς (Μαγουλίτσα), Βασ. Κόφφας Ιερέυς (Φανάρ-Μαγούλα), Αλέξιος Ιωάννου Ιερέυς (Ζιρέτσιον),Πέτρος Βούλγαρης Ιερέυς (αυτόθι),Κωνστ. Ζαρκάδας Ιερέυς (Κερασιά), Γεώργιος Οικονόμος (Πύργος), Δημ. Οικονόμου Ιερέυς (Μαυρομάτι), Χρήστος Σακελλάριος (αυτόθι), Γεώρ. Παπαποστόλου Ιερέυς (Γελάνθη).

Αρχιμ. Ευγένιος Δασαργύρης Ηγούμενος Ιερ. Μονής Κορώνης (σωμ. 3).

Προνοία του Πανοσ. Ηγουμένου Ιερ. Μονής Πέτρας Αρχ. Ιωάσαφ. Ο ίδιος (σωμ. 2) Βενέδεκτος Παπαϊωάννου Ιερομόναχος (Πέτρα),Στέργιος Κλήμης Ιερέυς (Καταφύγιον), Κωνστάντιος Μοναχός (αυτόθι), Σ. Κλήμης (αυτόθι), Γ. Ι. Κλήμης (αυτόθι), Κωνστ. Κοκοτόπουλος (Δήμαρχος Δολόπων) Γούναρης (Πελιλουμίτ),Κωνστ. Παραθύρης, Απόστολος Χρίστου Ιερέυς, Βασ. Μίσας Ιερέυς, Αναστάσιος Μαυρογιάννης, Αντώνιος Αντωνίου, Βασ. Μάνταλος,Απόστ. Καπινιάς, Ι.Παπαθύμιου Αναγνώστης.

Ο Επιστάτης του χωρίου Γκέρμπεσι (κήματος κ. Αριστ. Καρτάλη) κ. Δημήτριος Μουρογιάννης (σώματα 10).⁷

Ο Δήμαρχος Τιτανίου κ. Δημ. Έξαρχος (σώματα 15).

7. Ο αρχιμ. Ζάχος είχε φιλική σχέση με την οικογένεια Καρτάλη, που ήταν επίσης φιλοβασιλική.

ΕΤΕΡΟΙ ΕΝ ΚΑΡΔΙΤΣΗ

Γ. Σβάρνας, Γ.Μ. Παπαϊωάννου αγιογράφος (εκ Σαμαρίνης), Αργ. Αργυρίου, Χρήστος Μαργέλλος, Ν.Α. Καρλιάφτης, Ντούλας Παπαστεργίου (Φάρσαλα), Δημ. Ν. Ζαχαρίας (Βουνέσι).

ΕΝ ΡΕΝΤΙΝΗ

Γ. Θέος Οικονόμος, Ιωάννης Οικονόμου Ιερέυς, Περικλής Σακκελαρίου Ιερέυς, Δημ. Μηλωνής, Κ.Γ. Κοσαΐς, Α. Ιεροδιάκονος Χρύσανθος (Καστανιά), Λεωνίδας Παπασπύρου Ιερέυς (Ζογλόπι), Σωτήριος Παπανικολάου Ιερέυς (αυτόθι), Νικολ. Γιολλάσης Ιερέυς (Παληούριον), Βασιλ. Τσιγάρας Ιερέυς (Καρδιτσομάγουλα), Δημ. Παπανικολάου Ιερέυς (Ζουλευκάριον), Γεωργ. Αναγνώστου Ιερέυς (Στούγκου), Παπα-Κώστας (Βούνιτσα), Ηλίας Παπαδημητρίου Ιερέυς (Φλωρέσι), Δημ. Ανδρέου Ιερέυς (Φλωρέσι), Δημητ. Ανδρέου Ιερέυς (Βρόστιανι), Γεωργ. Γιάνναρος Ιερέυς (Πορτί), Γεωργ. Ζαρκάδας (Κερασιά).

ΕΝ ΜΕΣΕΝΙΚΟΛΑ.

Αναστάσιος Δ. Λαδερής Ιερέυς και Δημοδιδάσκαλος, Δημ. Π. Γρηγορίου Ιερέυς, Λάμπρος Αργύρης (Ιατρός).

ΕΝ ΣΟΦΑΔΑΙΣ

Τη ευγενεί φροντίδι του Δημάρχου Κιερίου κ. Ευαγγ. Πώποτα: Αριστείδης Αγναντόπουλος Ιερέυς, Ευαγγ. Πώποτας Δήμαρχος Κιερίου, Κωνστ. Φιλίππου (δημογραμματεύς), Δημ. Σοφόπουλος (δημοδιδάκαλος), Γεωργούλας Γεωργόπουλος (επίσης), Χρήστος Κατσή (Γραμματιστής Σούπη), Αριστείδης Παπαναστασίου Ιατρός, Απόστ. Φραγκόπουλος (δημοδιδάσκαλος).

ΕΝ ΠΙΤΣΑΡΗ

Αναστάσιος Κατσούδας Ιερέυς (και τη φροντίδι τούτου οι εξής): Γεωργ. Παπαδημητρίου, Κ. Μαλλάς, Αναστ. Μανώλης, Βασ. Καμινιώτης, Ι. Χατζόπουλος, Παναγιώτης Τσακανίκας Γραμματιστής.

Απ' τον μακρύ κατάλογο των συνδρομητών της περιοχής Καρδίτσας (που συντάχθηκε μεταξύ των ετών 1902-1904), μπορούμε να εξάγουμε αξιόλογες πληροφορίες και συμπεράσματα που έχουν σχέση με τα ονόματα των ανθρώπων, τους τόπους διαμονής ή καταγωγής τους και με τα ονόματα που είχαν τότε οι τόποι αυτοί σε χρήση, τις ιδιότητες και τα επαγγέλματα των συνδρομητών αυτών, έτσι όπως τότε αναφέρονταν κλπ. Σημειωτέον ότι μόνο δύο γυναίκες (κόρες ιερέα) είναι μεταξύ των συνδρομητών αυτών. Ειδικότερα:

ΤΟΠΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ.

Α) Αναφέρονται συνδρομητές από διάφορες πόλεις και περιοχές του Ελληνισμού, όπως: Βόλος, Αλμυρός, Αγ. Λαυρέντιος, Μηλέα, Λαύκος, Προμύριο, Σκιάθος, Σιάτιστα, Σαμαρίνα, Ήπειρος, Τύρναβος, Λάρισα, Φάρσαλα, Ιερά Μονή Οσίου Λου-

κά, Κάϊρο, Λιδωρίκι, Ξηροχώριο, Αλεξάνδρεια, Τρίκαλα, Ι.Θ. Σχολή Χάλκης, Αθήνα (Ριζάρειος Ιερατική Σχολή), Μεσολόγγι, Θεσσαλονίκη, Καβάλα, Καρπενήσι, Τσεσμέ Μ. Ασίας κ.ά.

Β) Ειδικότερα, όσον αφορά την περιοχή της Καρδίτσας καταγράφονται συνδρομητές, που είτε έχουν ως τόπο διαμονής, είτε ως τόπο καταγωγής τις παρακάτω πόλεις και χωριά, ήτοι:

Καρδίτσα, Ρεντίνα, Βουνέσι, Μεσενικόλας, Σοφάδες, Ίσαρι, Πιτσαρί, Ματαράγκα, Κουβανάδες, Σούπη, Ερμήτσι, Μαυομάτι, Καλυβάκια, Καλλιφώνιον, Φανάρι, Μαγουλίτσα, Κανάλια, Φανάρ-Μαγούλα, Ζιρέτσιον, Πύργος, Γελάνθη, Γκέρμπεισι, Φλωρέςι, Βρόστιανη, Πορτί, Καταφύγιον, Καστανιά, Κερασιά, Ζογλόπι, Βούνισα, Παληούριον, Καρδιτσομαγούλα, Ζουλευκάριον, Στούγκου, Δήμος Δολόπων, Δήμος Κιερίου, Δήμος Τιτανίου, Ιερά Μονή Πέτρας, Ιερά Μονή Κορώνης.

Γ) Σημειωτέον ότι, όσον αφορά τα χωριά της περιοχής Νευρόπολης (γύρω απ' τη σημερινή Λίμνη Πλαστήρα) αναφέρονται ειδικότερα τα παρακάτω ονόματα συνδρομητών το έτος 1902, όπως:

ΒΟΥΝΕΣΙ: Δημ. Ν. Ζαχαρής,

ΜΕΣΕΝΙΚΟΛΑΣ: Αναστάσιος Δ. Λαδίρης ιερέυς και Δημοδιδάσκαλος, Δημ. Π. Γρηγορίου ιερέυς, Λάμπρος Αργύρης ιατρός.

ΚΕΡΑΣΙΑ: Κωνσταντίνος Ζαρκάδας ιερέυς, Γεώργιος Ζαρκάδας,

ΣΤΟΥΓΚΟΥ (νυν Κρυονέρι): Γεώργιος Αναγνώστου ιερέυς.

ΚΑΣΤΑΝΙΑ: Νικ. Νικοθέου Αναγνώστης, ιεροδιάκονος Χρύσανθος.

ΚΑΤΑΦΥΓΙ: Στέργιος Κλήμης ιερέυς, Κωνστάντιος μοναχός, Σ.Κλήμης, Γ.Ι.Κλήμης.

ΚΑΡΥΤΣΑ ΔΟΛΟΠΩΝ: Βασίλειος Μίσσας ιερέυς (ήταν ο τότε εφημέριος του νεόδμητου ιερού ενοριακού ναού του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου εντός του χωριού. Το όνομα του χωριού δεν αναφέρεται, αλλά καταγράφεται ο ιερέας του χωριού με τη φροντίδα του ηγούμενου της Πέτρας Ιωάσαφ, που ήταν επίσης απ' την Καρύτσα).

ΜΠΕΛΟΚΟΜΥΤΗ: Κωνστ. Παραθύρης (προφανώς Παραθύρας), Αντ. Αντωνίου, Γούναρης (αναγράφεται το χωριό του ως «Πελιλουμίτ») (;) προφανώς πρόκειται για εσφαλμένη καταγραφή του Μπελοκομύτη, πόσο μάλλον που το επίθετο Γούναρης υπήρχε τότε εκεί).

ΔΗΜΟΣ ΔΟΛΟΠΩΝ: Κωνσταντίνος Κοκοτόπουλος, Δήμαρχος Δολόπων του Ν. Ευρυτανίας (είχε έδρα το Καροπλέσι απ' όπου και κατάγονταν).

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΚΟΡΩΝΗΣ: Αρχιμ. Ευγένιος Δασαργύρης, ηγούμενος.

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΠΕΤΡΑΣ: Αρχιμ. Ιωάσαφ, ηγούμενος (πρόκειται για τον Αρχιμανδρίτη Ιωάσαφ Καραλή, που κατάγονταν απ' την Καρύτσα Δολόπων), Βενέδικτος Παπαϊωάννου ιερομόναχος.

ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ.

(κατά το έτος 1902 στην περιοχή Καρδίτσας).

ΙΕΡΩΜΕΝΟΙ.

Αρχιμανδρίτες: Αρχιμ. Ιωάννης (Καρδίτσα),

Πνευματικοί: Στέργιος Λαγάρας (Καρδίτσα),

Ηγούμενοι: Αρχιμ. Ευγένιος Δασαργύρης (Ηγούμενος Ι.Μ. Κορώνης), Αρχιμ. Ιωάσαφ (Ηγούμενος Ι.Μ.Πέτρας)

Ιερομόναχοι: Βενέδικτος Παπαϊωάννου (Ι.Μ. Πέτρας),

Ιεροδιάκονοι: Ιεροδ. Χρυσόστομος Ι. Επιτρόπου (Καρδίτσα, εκ Τσεσμέ), Ιεροδ. Δημ. Μπάζης (Καρδίτσα, εκ Καρπενησίου), Α. Ιεροδιάκονος Χρύσανθος (Καστανιά)

Μοναχοί: Κωνσταντίος (Καταφύγι).

ΙΕΡΕΙΣ: Αθανάσιος Γούλας (Καρδίτσα), Νικόλαος Αναγνωστόπουλος (Καρδίτσα), Ευάγγελος Μανθόπουλος (Καρδίτσα), Αντρέας Τουρναβίτης (Καρδίτσα), Φώτιος Παπαϊωάννου (Καρδίτσα), Ευάγγελος Κουκουλέτσος (Καρδίτσα), Δημήτριος Μηρίκας (Καρδίτσα), Παναγ. Χαλάκος (Ερμήτσι), Β. Αγγέλης (Ερμήτσι), Ευαγγ. Χαλάκος (Καλυβάκια), Θωμάς Τσάτσος, Χαραλ. Βαϊνάς, Δημήτριος Τριάντος (Μαγουλίτσα), Βασιλ. Κόφας (Φανάρ-Μαγούλα), Αλέξιος Ιωάννου (Ζιρέτσειον), Πέτρος Βούλγαρης (Ζιρέτσειον), Κωνστ. Ζαρκάδας (Κερασιά), Δημ. Οικονόμου (Μαυρομμάτι), Γεώργ. Παπαποστόλου (Γελάνθη), Ιωάννης Οικονόμου (Ρεντίνα), Περικλής Σακελαρίου (Ρεντίνα), Λεωνίδας Παπασπύρου (Ζογλόπι), Σωτήριος Παπανικολάου (Ζογλόπι), Νικολ. Γιολδάσης (Παληούριον), Βάϊος Τσιγάρας (Καρδισομάγουλα), Δημ. Παπανικολάου (Ζουλεγκάριον), Γεωργ. Αναγνώστου (Στούγκου), Παπα-Κώστας (Βούνιστα), Ηλίας Παπαδημητρίου (Φλωρεσί), Δημ. Ανδρέου (Βρόστιανη), Γεωργ. Γιάνναρος (Πορτί), Στέργιος Κλήμης (Καταφύγιον), Αποστ. Χρίστου, Βασιλ. Μίσας (Καρύτσα Δολόπων Ευρυτανίας), Αναστάσιος Δ. Λαδερής (Ιερέυς και Δημοδιδάσκαλος εν Μεσενικόλα), Δημ. Π. Γρηγορίου (Μεσενικόλα), Αριστείδης Αγναντόπουλος (Σοφάδες), Αναστάσιος Κατσούδας (Πιτσαρί).

ΟΙΚΟΝΟΜΟΙ: Κων.Λιασκοβίτης (Κανάλια), Στέργιος Φασιανός (Κανάλια), Γ. Θέος (Ρεντίνα).

ΑΝΑΓΝΩΣΤΕΣ: Νικ. Νικοθέου (εκ Καστανέας), Ι. Παπαθύμιου.

ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΕΣ: Παναγιώτης Σουλιώτης, Βασ. Γιαβαλέκας.

ΙΕΡΟΨΑΛΤΕΣ: Αναστ. Βελέντζας, Ιωάννης Γραμματικούλης, Βάϊος Σακκελαριάδης, Αθανάσιος Πλιάσας, Κων. Οικονόμου, Παναγ. Καυχίτσας.

ΔΗΜΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ: Χρ.Γ.Καλοκαιρινός, Δ. Θεολόγος, Κ. Σταματάκης, Β. Καραγιάννης, Αποστ. Κασιόκας (Ματαράγγα), Νικ. Ρεντίνας (Ίσαρι) Αναγνώστης Ζεγκλέρης, Νικηφόρος Νικολάου, Γεώργ. Παπαγεωργίου, Αποστ. Φραγκόπουλος (Σοφάδες).

ΕΛΛΗΝΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ: Π. Α. Παπάζογλους, Δημ. Σοφόπουλος (Σοφάδες), Γεωργούλας Γεωργόπουλος (Σοφάδες).

ΔΗΜΑΡΧΟΙ: Κωνστ. Κοκοτόπουλος (Δήμαρχος Δολόπων), Δημ. Έξαρχος (Δήμαρχος Τιτανίου), Ευάγγ. Πώποτας (Δήμαρχος Κιερίου).

ΔΙΚΗΓΟΡΟΙ: Στ. Δ. Αγραφιώτης.

ΙΑΤΡΟΙ: Λάμπρος Αργύρης (Μεσενικόλα), Αριστείδης Παπαναστασίου (Σοφάδες).

ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ: Δ. Σακελλαρίου.

ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΕΣ: Στυλιανός Αλκούσης (Αστυφύλαξ και Αναγνώστης).

ΜΑΘΗΤΕΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ: Νικ. Γκολφίνος.

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΣ-ΔΗΜΟΓΡΑΜΜΑΤΕΙΣ: Κωνστ. Σ. Νταής, Κων. Φιλίππου (Σοφάδες), Χρήστος Κατσή (Γραμματιστής Σούπη), Παναγιώτης Τσακανίκας (Γραμματιστής εν Πιτσαρί).

ΕΠΙΣΤΑΤΕΣ: Χ. Τσιάκαλος (επιστάτης φυλακών), Δημ. Μουρογιάννης (επιστάτης κτήματος Αριστ. Καρτάλη του χωρίου Γκέρμπεσι).

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΣ: Κωνστ. Αναγνωστόπουλος.

ΖΩΓΡΑΦΟΙ-ΑΓΙΟΓΡΑΦΟΙ: Ιωάννης Παπαϊωάννου, Γ.Μ. Παπαϊωάννου (αγιογράφος εκ Σαμαρίνης).

ΚΟΥΡΕΙΣ: Αποστ. Θεοδωρόπουλος.

ΡΑΠΤΕΣ: Αδελφοί Τσώγκα.

ΓΥΝΑΙΚΕΣ: Δις Βικτωρία Παπαφωτίου, Δις Αμαλία Παπαφωτίου (κόρες του ιερέα Φώτιου Παπαϊωάννου στην Καρδίτσα).

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: (Οι φωτογραφίες 1,2,3 προέρχονται από την ιστοσελίδα του Άρη Παπαδόπουλου <http://blog.anolehonias.blogspot.com> καθώς και από την ιστοσελίδα www.siatistanews)

Μνήμες πολέμου 1940 από τον επίστρατο Δημήτρη Μιχάλη, όπως ο ίδιος αφηγείται*

Ο Δ. Μιχάλης από τα Κανάλια Καρδίτσας ήταν κληρωτός του 1939. Επιστρατεύτηκε όταν ξεκίνησε ο Ελληνοϊταλικός Πόλεμος, κατά τη διάρκεια του οποίου τραυματίστηκε.

«Γεννήθηκα το 1918, και οι γονείς μου ήταν ο Σταύρος Μιχάλης και η Αλεξάνδρα Πέτρου-Μιχάλη. Επομένως, το 1940 ήμουν 22 χρονών και υπηρέτησα στον πόλεμο της Αλβανίας. Ήμουν, όμως, κληρωτός του 1939 και παρουσιάστηκα μαζί με τον Χρήστο Δ. Ζούμπο στα Τρίκαλα. Τότε βυθίστηκε από τορπίλη το αρματαγωγό «Έλλη» στη νήσο Τήνο και ίσως οι επικεφαλής μας αξιωματικοί φοβήθηκαν ότι θα μας κηρύξουν τον πόλεμο οι Ιταλοί και μας πήγαν πεζοπορία μέχρι το Ελευθεροχώρι, όπου μείναμε αρκετούς μήνες. Μετά πήγαμε πάνω στο Άργος Ορεστικό, απ' όπου απολύθηκα μαζί με το Χρήστο Ζούμπο, διότι ήμασταν 8μηνίτες, ως πολύτεκνοι.

Όταν κηρύχτηκε ο πόλεμος του 1940, επιστρατευθήκαμε ξανά και πήγαμε πάλι στα Τρίκαλα, όπου συναντήσαμε τα ξαδέρφια Ιωάννη Λιασκοβίτη (ή Πρίγκιπα) και Λάμπρο Λιασκοβίτη, που ήταν και αυτοί κληρωτοί.

Από εκεί μας πήγαν στα έμπεδα Λαρίσης και τότε ήρθε μια διαταγή να φύγουμε όλοι της κλάσεώς μας και να πάμε με το τραίνο στον Πειραιά. Πήραμε το πλοίο και μόλις αυτό ανοίχτηκε στο πέλαγος χτύπησε συναγερμός. Οπότε όλοι φορέσαμε τα σωσίβια και λάβαμε τα μέτρα που μας υπέδειξαν οι αξιωματικοί. Ευτυχώς, όμως, δεν φάνηκαν ιταλικά αεροπλάνα και έτσι έληξε ο συναγερμός μέσα στο πλοίο.

Με το πλοίο αποβιβάστηκαμε στο Μεσολόγγι, ενώ ένα άλλο πλοίο αποβίβαζε ζώα, άλογα και μουλάρια. Τα ζώα αυτά τα κατένειμαν σε μας. Εγώ, συγκεκριμένα, πήρα μια φουραδίτσα νέα. Αν και δεν ήξερα πολύ από μουλάρια, εντούτοις κατάφερα και την ημέρεψα τη φοραδίτσα εκείνη. Από εκεί άλλοι περπατώντας και άλλοι καβάλα στα ζώα, κι εγώ στη φοραδίτσα, φτάσαμε στην Άρτα και στη συνέχεια προωθηθήκαμε στα Γιάννενα και στο Καλπάκι.

Εκεί μας διηγούνταν πώς έγινε η νικηφόρα μάχη του στρατού μας εναντίον των Ιταλών. Εκεί είχε θριαμβεύσει ο ελληνικός στρατός, διότι εφάρμοσαν ένα πολύ

καλό στρατηγικό κόλπο. Τους άφησαν τους Ιταλούς και προχώρησαν πολύ μέσα στο στενό, χωρίς καμιά ντουφεκιά και όταν τα πρώτα τμήματα ήταν να βγουν από το στενό, τους χώθηκαν οι δικοί μας και τους θέρισαν όλους. Έτσι οι Ιταλοί έπαθαν μεγάλη πανωλεθρία. Μάλιστα, οι αιχμάλωτοι περνούσαν ακόμη μπροστά από μας και φώναζαν: «Μπόνο Γκρέκο, μπόνο Γκρέκο».

Εκεί χωρίσαμε με το Χρήστο Ζούμπο, και συνέπεσε να είμαι πάλι μαζί με Καναλιώτη, τον Αθανάσιο Γατή, που ήταν λοχίας, ενώ εγώ ήμουν δεκανέας. Κατασκοηνώσαμε σ' ένα ύψωμα, το οποίο το είχαν καταλάβει οι δικοί μας τις προηγούμενες ημέρες. Το βράδυ, μόλις νύχτωσε, μας αιφνιδίασαν οι Ιταλοί. Ευτυχώς ήταν μια διλοχία πιο μπροστά και κράτησε καλά. Παρά ταύτα, επειδή οι Ιταλοί το ήξεραν το μέρος αυτό καλά, παρέκαμψαν τη διλοχία, φαίνεται, και ήρθαν στους δικούς μας καταυλισμούς με κάτι κλεφτοφάναρα και χτυπούσαν τα αντίσκηνά μας με τις λόγχες τους. Εγώ ήμουν στο ίδιο αντίσκηνο με τον Θανάση, και μόλις το αντιλαμβανόμαστε πετιόμαστε έξω, έτοιμοι να εμπλακούμε σε μάχη με τους Ιταλούς.

Μέσα στο σκοτάδι βλέπω τον Θανάση να πηγαίνει προ το άλλο μέρος και του λέγω:

- Θανάση, προς τα εδώ να πάμε, όχι προς τα εκεί.

Αλλά αυτός στον οποίο μιλούσα δεν ήταν ο Θανάσης. Ήταν ένας Ιταλός στρατιώτης. Αμέσως μου δίνει μία με την ξιφολόγχη του και με πετυχαίνει στην παλάσκα. Επειδή δε η λόγχη ήταν πλατσικωτή και όχι μυτερή, όπως οι δικές μας, δεν μπόρεσε να τρυπήσει την παλάσκα. Στη στιγμή αρπάζω μια χειροβομβίδα, από την αρμάθα που είχα στον ώμο, βγάζω την περόνη και την εκσφενδονίζω εναντίον του, αφού εγώ πλάκωσα για να μη με πάρουν τα σκάγια.

Κάποια ώρα, όταν συμπτυχθήκαμε, συναντήθηκα με το Θανάση, όταν ακόμη ήταν νύχτα. Οι Ιταλοί υποχώρησαν και έφυγαν, αλλά παρά ταύτα, επειδή το μέρος το είχαν επισημασμένο, την άλλη μέρα μας έριχναν συνεχώς με το πολυβόλα και δεν μας άφηναν να σηκώσουμε καθόλου κεφάλι. Είχαν δε και ατομικούς όλμους, που με αυτούς μας έβαζαν συνεχώς.

Εν τω μεταξύ είχαμε έναν ταγματάρχη, ονόματι Δημητριάδη, από τη Φλώρινα, και όταν μας μάζεψε, μας είπε:

- Είναι ντροπή μας να μη μπορέσουμε να κρατήσουμε το ύψωμα αυτό. Οι δικοί μας έκαναν αιματηρή μάχη για να το καταλάβουν και εμείς να το παραδώσουμε ξανά στους Ιταλούς; Ντροπή μας.

Εντούτοις οι Ιταλοί δεν αστειεύονταν. Μόλις σηκώναμε το κεφάλι, αμέσως ακούγονταν πυροβολισμός από απέναντι, και το μόνο που άκουγες από τους δικούς μας ήταν ένα «ωχ λαβώθηκα».

Τότε πετιέται ένας λεβέντης ανθυπολοχαγός και λέει στον ταγματάρχη:

- Κύριε ταγματάρχα, είναι εσφαλμένη η διαταγή που μας έδωσαν. Αφήστε σε μένα να αναλάβω την επιχείρηση και θα δείτε τι θα γίνει.

- Σου δίνω το ελεύθερο να την αναλάβεις, αφού το θέλεις και είσαι τόσο βέβαιος για την επιτυχία.

Τότε εκείνος μάς λέγει:

- Σταματήστε, παιδιά, όπως είστε ταμπουρωμένοι και ακροβολισμένοι στα προχώματα. Μην πυροβολείτε και μην κινείσθε καθόλου. Καθίστε εκεί που είσθε. Αφήστε τους Ιταλούς να πυροβολούν. Όταν σας δώσω εγώ το σύνθημα, τότε θα αρχίσετε όλοι μαζί την επίθεση με τα όπλα, με τις χειροβομβίδες, με τις λόγχες και με ό,τι άλλο έχετε, φωνάζοντας: «Αέρα και φούσκωσε τον!»

Και πραγματικά ακολούθησε απόλυτη σιγή από το δικό μας μέτωπο. Οι Ιταλοί ξεθάρρεψαν, νομίζοντας ότι φύγαμε, και άρχισαν να έρχονται προς το μέρος μας. Όσο πλησίαζαν, τόσο δεν προφυλάσσονταν και δεν λάβαιναν μέτρα ασφαλείας. Όταν πια πλησίασαν αρκετά, τότε ο ανθυπολοχαγός δίνει το σύνθημα και τους πετοκόψαμε όλους. Άλλους σκοτώσαμε, άλλους τραυματίσαμε και άλλους πιάσαμε αιχμάλωτους. Υπήρχαν, όμως, και μερικοί που μας ξέφυγαν, οπισθοχωρώντας.

Έπειτα σκεπτόμασταν τη διλοχία που ήταν μπροστά από μας. Τι να γίνει άραγε; Να την έπιασαν αιχμάλωτη οι Ιταλοί; Ευτυχώς μετά από λίγο έρχεται ένας αγγελιοφόρος από εκεί και μας λέγει ότι, όχι μόνο δεν αιχμαλωτίστηκε, αλλά έκανε σκληρή μάχη και, τελικά, αιχμαλώτισε πολλούς Ιταλούς. Οι Ιταλοί αυτοί περνούσαν μπροστά μας με σκυφτά τα κεφάλια, και το μόνο που φώναζαν ήταν: «Μπόνο Γκρέκο, μπόνο Γκρέκο».

Τη δεύτερη μάχη την κάναμε σ' ένα ύψωμα κοντά στην Τρεμπεσίνα. Όπως βαδίζαμε προς τα πάνω σε μια πλαγιά, οι Ιταλοί το είχαν από πρωύτερα επισημασμένο το έδαφος, και με τους ατομικούς όλμους μάς αιφνιδίασαν και μας έβαλαν για τα καλά. Αυτοί οι ατομικοί όλμοι ζημιά μεγάλη δεν μας προξένησαν, αλλά έκαναν τέτοιο κρότο, που χάλαγε ο κόσμος.

Τότε ήταν που εγώ τραυματίστηκα σε δυο σημεία του σώματός μου. Ένα τραύμα είχα στο πόδι και ένα άλλο στο γοφό. Πήγα σε ένα ορεινό χειρουργείο, όπου μου έδεσαν τις πληγές. Το βλήμα στο πόδι με χτύπησε ξυστά, αλλά το βλήμα στο γοφό, αφού τρύπησε τη χλαίνη, το χιτώνιο και το παντελόνι, πήγε και χώθηκε μέσα στο κρέας. Οι γιατροί δεν το πρόσεξαν και αμέσως έκλεισε η πληγή, με το βλήμα μέσα, χωρίς να το ξέρω, αλλά και χωρίς να με ενοχλεί. Έτσι κρίθηκε ότι δεν είχα τίποτε σοβαρό, και μετά από κάνα δυο μέρες μού έδωσαν εξιτήριο, με εντολή να πάω για το μέτωπο ξανά, στην πρώτη γραμμή.

Εκεί βρέθηκα με έναν φαντάρο από το Μορφοβούνι (κ. Βουνέσι), που τον έλεγαν Δημήτρη και αυτόν, αλλά δεν θυμάμαι το επώνυμό του. Όπως πηγαίναμε, πέρασε πάνω σε κάτι Ιταλούς, και εγώ είχα πάλι την αδυναμία μου στις χειροβομβίδες. Με το αριστερό χέρι τραβούσαν την περόνη και με το δεξιό τις εκσφενδόνιζα. Αυτό έκανα και τότε που ήμουν πλακωμένος, και χωρίς να βλέπω, πέταξα τη χειροβομβίδα προς τα εκεί που άκουγα τους πυροβολισμούς. Τότε μια σφαίρα ιταλική με

πέτυχε στον καρπό του δεξιού χεριού μου και, ευτυχώς, πέρασε ανάμεσα στα κόκαλα. Βγάζει τότε τον επίδεσμο ο Δημήτρης και μου το δένει για να μην τρέχει αίμα. Ύστερα με συνόδεψε στο ορεινό χειρουργείο και με άφησε λέγοντας.

- Εδώ θα σε περιποιηθούν καλά. Εγώ φεύγω για να πάω πάλι στη μονάδα μου.

Εκεί έμεινα μερικές ημέρες, ώσπου να επουλωθεί το τραύμα, το οποίο με άφησε και σημάδι που το έχω ακόμη. Να, το εδώ είναι. Έτσι έφυγα από την Αλβανία με τρία ελαφρά τραύματα.

Στο μεταξύ χωρίσαμε και με τον αείμνηστο Αθανάσιο Γατή, ο οποίος, όπως έμαθα αργότερα, τραυματίστηκε και αυτός.

Μετά το ορεινό χειρουργείο πήγα στη Φλώρινα, όπου το περιποιήθηκαν το τραύμα καλύτερα, και από εκεί με την αμαξοστοιχία στη Θεσσαλονίκη και στη συνέχεια στη Λάρισα. Εκεί έμεινα περίπου έναν μήνα και μια μέρα πέρασε ο αρχίατρος και μου υπογράφει 20 μέρες άδεια. Έτσι ήρθα στο χωριό, όπου έμαθα ότι κηρύχτηκε πόλεμος με τους Γερμανούς. Ήταν Απρίλιος του 1941.

Όταν έληξε η άδεια, έπρεπε να παρουσιασθώ. Πήγα πάλι στη Λάρισα, παρουσιάστηκα και από εκεί μας έβαλαν στο τραίνο για τον Πειραιά. Μόλις φθάσαμε, στα Παλαιοφάρσαλα, στο Δεμερλί, βλέπουμε να έρχεται μια ταχεία αμαξοστοιχία από τη Θεσσαλονίκη, γεμάτη Σέρβους στρατιώτες. Ήταν αυτοί που οπισθοχώρησαν από το σερβικό μέτωπο των Γερμανών.

Εμείς νομίζαμε ότι ήταν Γερμανοί και πηδούσαμε κάτω από τα βαγόνια, άοπλοι καθώς ήμασταν, για να προφυλαχθούμε, ίσως. Αλλά, όταν μάθαμε ότι ήταν Σέρβοι, αναθαρρήσαμε και μπήκαμε πάλι στα βαγόνια για να συνεχίσουμε το ταξίδι μας. Πήγαμε Άμφισσα και Γραβιά, όπου σταματήσαμε. Είπαν εκεί ότι θα φεύγαμε με μια αποστολή για τη Μέση Ανατολή, αλλά τελικά δεν πραγματοποιήθηκε το σχέδιο.

Στο μεταξύ οι Γερμανοί έσπασαν το μέτωπο στα σερβικά σύνορα και μπήκαν μέσα στη Θεσσαλονίκη. Έγινε δε και η ανακωχή με τον Γεώργιο Τσολάκογλου, και εμάς μας έδωσαν προσωρινά απολυτήρια. Ξεκινήσαμε πεζοπορία και ήρθαμε στα δικά μας μέρη. Πάσχα κάναμε στα χωριά που περνούσαμε και μας δέχονταν ο κόσμος με καλοσύνη και μας μοίραζαν κόκκινα αυγά. Κάποιοι από μας ζητούσαν από τους χωριάτες πολιτικά ρούχα, αλλά εγώ προτίμησα να έλθω στο χωριό με τα στρατιωτικά. Ήταν τρίτη μέρα του Πάσχα όταν ήρθα στο χωριό».

Πηγή: Το κείμενο δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Καθημερινή», (2020) με αποστολέα τον Κωνσταντίνο Μαυρομμάτη, στην ηλεκτρονική έκδοση κυκλοφορεί στο διαδίκτυο <https://1940.kathimerini.gr/portfolios/michalis-dimitrios/>

Η πυρπόληση της Μ-Πεζούλας από τους ΓΕΡΜΑΝΟΥΣ (27.11.1943)

Η εγκατάσταση Ιταλών στη Μπεζούλα (θέρος 1942)

Χρήστος Τηλ. Λιαπής, ερευνητής Τοπικής Ιστορίας

Η Μ-Πεζούλα ήρθε σε επαφή για πρώτη φορά με τη βάρβαρη μπότα των κατακτητών από τέλη άνοιξης του 1942, όταν ένας λόχος Ιταλών και Λεγεωναρίων εγκαταστάθηκε και κατασκήνωσε στο «κ'ρί του Μαλέτσκα», για να εποπτεύουν την περιοχή και για «την τήρηση της τάξης». Όταν μαθεύτηκε ότι έρχονται οι Ιταλοί, πολλοί κάτοικοι εγκατέλειψαν οικογενειακώς το χωριό (όπως οι Κραναίοι που κατέφυγαν στον Καρβασαρά κλπ), φοβούμενοι μήπως κάψουν το χωριό μας. Γρήγορα όμως διαπίστωσαν ότι τέτοιο ενδεχόμενο δεν υπήρχε και σε δυο-τρεις μέρες επανήλθαν στις εστίες τους. Γράφει σχετικά ο Τάκης Μαυρογιάννης: «Πριν από τους αντάρτες στο χωριό μας ήλθαν Ιταλικά στρατεύματα και καταυλίστηκαν περίξ του χωριού και σε διάφορα σπίτια επιταγμένα. Ήταν μορφωμένος και ευγενής ο Ιταλικός στρατός αλλά μ' όλα αυτά περνούσαμε μια ζωή ανυπόφορη, με περιορισμούς και επιτάξεις ζώων και τροφίμων. Μικροί και μεγάλοι συνηθίσαμε ευκόλως την Ιταλική γλώσσα. Αντιθέτως, εκείνοι δεν μπορούσαν να μάθουν Ελληνικά [και ιδιαίτερα το ιδιότυπο Αγραφιώτικο ιδίωμα]. Καθήσανε μισό καλοκαίρι και εκτάκτως την 6ην Αυγούστου 1942, του Σωτήρος, έφυγαν για κάποια πόλη. Αργότερα ήλθαν σε δυσμένεια με τους συμμάχους τους Γερμανούς και πολλά τμήματα του Ιταλικού στρατού δεν υποτάχθηκαν εις την γερμανικήν επιρροήν, προτιμήσαντες ν' ακολουθήσουν στα βουνά τα ελληνικά αντάρτικα...».

Οι Ιταλοί απαίτησαν μάλιστα και ανέλαβε το χωριό τον συνεχή εφοδιασμό τους με τρόφιμα, ενώ στο «κ'ρί του Μαλέτσκα» είχαν στήσει και τα μαγειρεία, καζάνια κλπ. για την παρασκευή του συσσιτίου τους. Ιδιαίτερη αδυναμία είχαν στις χελώνες και τα βατράχια, που αφθονούσαν στην περιοχή και ήταν γι' αυτούς (σε αντίθεση μ' εμάς) εκλεκτότατοι μεζέδες. Ξαμολήθηκαν τότε τα παιδιά του χωριού, που ταμάζευαν κατά δεκάδες (κυριολεκτικά τα «ξεπάστρεψαν») και τα έφερναν «πεσκέσι» στους Ιταλούς, οι οποίοι σε ανταπόδοση πρόσφεραν γαλέτες, λέγοντας «μπόνο, γκράτσια». Οι αξιωματικοί τους έμεναν σε επιταγμένα σπίτια στο χωριό. Μεταξύ αυτών ήταν και το μετέπειτα (σημερινό) σπίτι του Καλαμπάκα, που τότε ήταν διώροφο. Μερικές φορές δε, έφερναν και γυναίκες ελευθερίων ηθών, μάλλον από Τρίκαλα για τη διασκέδασή τους. Τελικά έφυγαν εκτάκτως στις 6 Αυγούστου 1942.

Κατά την παραμονή τους αυτή στη Μπεζούλα έλαβε χώρα και ένα δυσάρεστο-αναπάντεχο γεγονός, το οποίο λίγο έλειψε να έχει καταστροφικές συνέπειες για το χωριό ολόκληρο. Ο 17/χρονος τότε Θανάσης Ιω. (Γιαννούλη) Κρανιας-Δημητρίου (1925-2020, μετέπειτα γνωστός ξυλέμπορος της Καρδίτσας) είχε τη φαεινή ιδέα με 2-3 άλλους συνομηλικούς του, κυριολεκτικά «τους έβαλε ο διάολος», και έκλειψαν

ένα όπλο από τους Ιταλούς! Μόλις αυτοί το ανακάλυψαν, αναστατώθηκαν και κινητοποιήθηκαν. Άρχισαν έρευνες στα σπίτια και ο επικεφαλής αξιωματικός κάλεσε τον Πρόεδρο και τον απείλησε ότι θα κάψουν το χωριό, βάζοντας τακτική προθεσμία για την παράδοση του όπλου. Τελικά ο Γιαννούλης Αθ. Κρανιάς-Δημητρίου (1875-1947) ανακάλυψε ότι «τη δουλειά» είχε κάνει ο γιος του Αθανάσιος. Έκαμαν τότε μια επιτροπή (πρόεδρος, παπάς, δάσκαλος κλπ) και με το Γιαννούλη πήγαν στο ιταλικό φρουραρχείο, παρέδωσαν το όπλο (συνοδευόμενο βέβαια και με τα αναγκαία «πεσκέσια», κρέατα, φρούτα, κλπ) και άρχισαν «τις κλάψες», ότι τα παιδιά είναι μικρά, δεν ήξεραν τι έκαναν και άλλα τέτοια. Οι Ιταλοί αρχικά συνέλαβαν τους μικρούς δράστες (κράτησαν ομήρους τους Αθανάσιο Ιω. Κρανιά - Δημητρίου, Αναστάσιο Δημητρίου και Νικόλαο Δημητρίου), τους έκαμαν δριμύτατες παρατηρήσεις απειλώντας τους με τα πιστόλια τους και, αφού τους κράτησαν για λίγο, τελικά «μαλάκωσαν», τους άφησαν ελεύθερους και «έδωσαν τόπο στην οργή».

Σημειώνουμε επίσης την περίπτωση του Μαλέτσικα Ράλλη του Αντωνίου (γενν. το 1917). Ο πατέρας του Μαλέτσικας Αντώνιος του Αποστόλου (1888-;) είχε ξενιτευθεί στη Ρουμανία, όπου ασχολήθηκε με το εμπόριο και έκανε καλή κατάσταση. Έφερε επάνω και την οικογένειά του, εκεί δε απέκτησε ένα γιο ακόμη, τον Αριστείδη, που αργότερα έγινε γιατρός και καθηγητής. Ο Ράλλης, με τον πόλεμο του 1940 ήρθε και κατατάχθηκε στον Ελληνικό Στρατό. Μετά την κατάρρευση του Μετώπου και την έλευση της Κατοχής, για κάποιο διάστημα επιστρατεύθηκε αναγκαστικά από τους Ιταλούς σαν διερμηνέας (η ρουμανική-βλάχικη συγγενεύει με την ιταλική γλώσσα). Αυτό ήρκεσε για να περιπέσει στη δυσμένεια του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, που τον συκοφάντησαν σαν «δωσίλογο» και «συνεργάτη των Κατακτητών» (το ίδιο είχαν κάνει και με το Σαράφη, τον μετέπειτα στρατιωτικό αρχηγό του ΕΛΑΣ, πριν τον συλλάβουν στις 3-3-1943 στο Βουνέσι), και για να μην κινήσουν τις υποψίες του έβαλαν αργότερα τον καλύτερο φίλο του (κάποιον Αλεξίου από το Λαμπερό) και τον δολοφόνησε (τον Αλεξίου τον εκβίασαν με το πιστόλι στον κρόταφο: «ή θα σκοτώσεις το φίλο σου το Ράλλη, ή σκοτώνουμε εμείς εσένα»!).

Κατά την παραμονή τους αυτή στο χωριό μας, οι Ιταλοί ξυλοκόπησαν άγρια, κυριολεκτικά «τον σκότωσαν στο ξύλο», τον Ευάγγελο Κατσακιώρη του Ευθυμίου (1910-1942), γιατί σαν περήφανος Έλληνας που ήταν αρνήθηκε να πάει αγγαρεία γι' αυτούς, με αποτέλεσμα να πεθάνει στα τέλη Οκτωβρίου 1942. [Σύμφωνα με άλλη πηγή, πέθανε από φυσικά αίτια: υγρά πλευρίτιδα και ίσως επάρατο νόσο].

Στα τέλη Μαΐου του 1943, οι Ιταλικές δυνάμεις ξεκίνησαν μεγάλη εξόρμηση από τα Τρίκαλα προς την περιοχή μας, για να την εκκαθαρίσουν, σύμφωνα με τα σχέδιά τους, από τους «αντάρτες». Οι εχθροί ήταν πολυάνθρωποι, με άφθονο οπλισμό και μέσα, και οι τελευταίοι δεν ήταν σε θέση να τους αντιμετωπίσουν νικηφόρα κατά μέτωπο, γι' αυτό και αποτραβήχτηκαν προς τα ορεινότερα. Κατόπιν τούτου, ο άμαχος πληθυσμός του Βουνεσίου, Μεσενικόλα κλπ άρχισαν να εγκαταλείπουν τα χωριά τους προς τους πέριξ λόφους.

Αρχές Ιουνίου, όμως, οι πληροφορίες ήταν καταθλιπτικές και η μεγάλη καταστροφή πλησίαζε. Οι Ιταλοί, μετά το κάψιμο της Πόρτας, του Μουζακίου και άλλων χωριών όπως Πορτή, Σκλάταινα (Δρακότρυπα), Βαταινιά, στράφηκαν προς τα χωριά της Νευρόπολης. Απ' όπου περνούσαν κατέστρεφαν τα πάντα και εκτελούσαν επί τόπου όσους έβρισκαν στο δρόμο τους. Έτσι, οι κάτοικοι του Βουνεσίου, Μεσενικόλα κλπ ξεκίνησαν μια επίπονη πορεία διαφυγής: διά μέσου της Νευρόπολης έφθασαν στα Καλύβια Μπεζούλας, κι απ' εκεί στη Νεράϊδα. Τελικά δε, πολλοί απ' αυτούς κατασκήνωσαν στις απόκρημνες πλαγιές του βουνού Βουτσικάκι (Γκαβέλου).

Οι Ιταλοί, στις 13-14 Ιουνίου 1943, γιορτή του Αγίου Πνεύματος, έκαψαν ολοκληρωτικά το Βουνέσι και το Μεσενικόλα και σκότωσαν όσους ηλικιωμένους ή ανήμπορους είχαν ξεμείνει πίσω. Έφθασαν μέχρι το Βλάσδο (Μοσχάτο), όπου έκαψαν το Δημοτικό Σχολείο, την εκκλησία του Αη-Γιάννη, ένα καφενείο και ένα ποιμνιοστάσιο στις παρυφές του χωριού. Είχαν σκοπό να κάψουν ολόκληρο το χωριό, αλλά σώθηκε χάρη σε ένα κάτοικο από το Μοσχάτο, ο οποίος είχε εργαστεί για αρκετά χρόνια στο Παρίσι ως ξενοδοχοϋπάλληλος, γνώριζε αγγλικά-γαλλικά και διαπραγματεύτηκε με επιτυχία τη διάσωση του χωριού.

Όπως ήταν φυσικό, τα επάνω χωριά της Νευρόπολης (Μπεζούλα, Σερμενίκο, Νεοχώρι κλπ) τέθηκαν αμέσως «σε επιφυλακή» και οι κάτοικοι ήταν έτοιμοι να φύγουν κι αυτοί για το Βουνό. Παραδόξως όμως, οι Ιταλοί δεν στράφηκαν προς τα πάνω και τα χωριά αυτά γλύτωσαν την καταστροφή, ίσως σ' αυτό να συνετέλεσε το γεγονός ότι οι Ιταλοί είχαν ήρεμη διαμονή όταν κατασκήνωσαν στη Μπεζούλα, το θέρος του 1942. Αλλά επρόκειτο να επακολουθήσει η «Νέμεσις». Στις 9 Σεπτεμβρίου 1943 η Ιταλία συνθηκολόγησε και κατέθεσε τα όπλα. Η δε Νεράϊδα και η ευρύτερη περιοχή της, συνδέθηκαν την περίοδο 1943-1944 με το τραγικό γεγονός της απώλειας χιλίων και πλέον Ιταλών αιχμαλώτων, βαθμοφόρων και απλών στρατιωτών. Αλλά για το δράμα αυτό θα κάνουμε αναλυτικά λόγο στο ειδικό για τη Νεράϊδα κεφάλαιο.

Η πυρπόληση της Μπεζούλας από τους Γερμανούς (27/11/1943)

Στα τέλη Νοεμβρίου 1943 έγινε η μεγάλη επιδρομή των Γερμανών στην περιοχή μας. Ήδη από μέρες οι πληροφορίες δεν ήταν καλές και οι κάτοικοι του χωριού μας, όπως και των γειτονικών χωριών βρίσκονταν σε αναβρασμό και διαρκή ανησυχία.

Την 27η Νοεμβρίου ξημέρωσε μια μέρα μουντή, καταθλιπτική, με βροχή και χιόνονερο. Από τα χαράματα άρχισε να ακούγεται από μακριά ο ορυμαγδός από βόμβες που άρχισε να ρίχνει, προετοιμάζοντας την τελική επίθεση, το Γερμανικό πυροβολικό στην περιοχή Βουνεσίου-Μεσενικόλα, όπου στα υψώματα είχαν οχυρωθεί οι όσες δυνάμεις του ΕΛΑΣ κατέστη δυνατό να συγκεντρωθούν εκεί. Οι Γερμανοί ήταν όμως τουλάχιστον πενταπλάσιοι, με άρτιο βαρύ και ελαφρό οπλισμό, εφεδρείες, και υποστήριξη τεθωρακισμένων και αεροπορίας.

Από κάποια στιγμή και ύστερα, συγκεντρώθηκαν στο Γραφείο του Δημοτικού Σχολείου οι «κεφαλές του χωριού»: ο Πρόεδρος (Αθ. Ραΐκος;), ο Γραμματέας (Ιω. Φλώρος), ο δάσκαλος (Χρ. Λιαπής), ο ιερέας (παπα-Πέτρος Ευθυμιόπουλος). Συσκέπτονταν περί του πρακτέου, για το χωριό ολόκληρο. Από μακριά ακούγονταν ο υπόκωφος αχός από τις βόμβες που έπεφταν ακατάπαυστα. Στη συνέχεια, ο καταγισμός από πολυβόλα και ατομικά τυφέκια. Η μάχη είχε ανάψει για τα καλά. Δεν πέρασαν δυο-τρεις ώρες, και κατά τις 10.30' ο θόρυβος από τα όπλα άρχισε σιγά-σιγά να αραιώνει. Ήταν προφανές ότι το μέτωπο στη Νευρόπολη είχε σπάσει και οι Γερμανοί, αργά ή γρήγορα, θα ξαμολιώντουσαν προς τα πάνω. Μια άγρια ανησυχία κατέλαβε όλους και κοιτούσε ο ένας τον άλλον με μάτια δακρυσμένα. Ο δάσκαλος Χρ. Λιαπής είχε τότε την αφελή έμπνευση, να γίνει μια επιτροπή από τους παρόντες, πλαισιωμένη από μερικούς ακόμη σεβάσμιους γέροντες του χωριού μας, να περιμένουν τους Γερμανούς στην είσοδο του χωριού (στο «Σταυρό») και να τους εξηγήσουν με όμορφο τρόπο ότι δεν έπρεπε να μας κάψουν, ότι οι κάτοικοι είναι φιλήσυχoi κλπ, πράγμα που απέδειξαν και κατά την παραμονή εδώ των Ιταλών, το θέρος του 1942. Άρχισαν όμως στο μεταξύ να καταφθάνουν από τη Νευρόπολη τρέχοντας οι υποχωρούντες αντάρτες του ΕΛΑΣ, οι οποίοι έδωσαν το γενικό σύνθημα:

- Γρήγορα όλοι για το Βουνό, έρχονται οι Γερμανοί, καίνε και σκοτώνουν τα πάντα και τους πάντες στο διάβα τους!...

Έλαβε μάλιστα χώρα τότε και ένα ευτράπελο γεγονός, που προκάλεσε τη γενική θυμηδία μέσα στον πανικό και την κατήφεια που διακατείχε όλους, με πρωταγωνιστή τον πασίγνωστο για το ανεξάντλητο χιούμορ του «Παπαλάκκα» (κατά κόσμον, Βασίλειο Παπακωνσταντίνου). Οπλισμένος μ' ένα παλιοντούφεκο δεμένο πρόχειρα με σύρμα, είχε ενταχθεί στον εφεδρικό ΕΛΑΣ και μαζί με μερικούς άλλους επάνδρωνε ένα φυλάκιο ανταρτών πάνω από το Μεσενικόλα. Είχαν δώσει στον καθένα τους από 5-6 σφαίρες μόνον! Όταν μια γερμανική φάλαγγα με προπορευόμενο ένα τανκ έφθασε κάτω από το χωριό, ο μπαρμπα-Βασίλης έβαλε μια σφαίρα στη θαλάμη και άρχισε να σκοπεύει. Μόλις «βρήκε το στόχο», αναφώνησε περιχαρής:

- Εδώ τό'χου του άτιμου (το τανκ), στου κλεισιουσκόπιου. Θα του ρίξου μία κι θα του διαλύσου! Είχε την αφέλεια ο άμοιρος να πιστεύει, ότι με μία σφαίρα θα διέλυε ολόκληρο γερμανικό τεθωρακισμένο!!! Ο επικεφαλής καπετάνιος, όμως, τον απέτρεψε:

- Όχι ακόμα, συναγωνιστή Βασίλη, πρέπει να κάνουμε οικονομία πυρομαχικών...

Τότε κατέβηκε από το τανκ ένας Γερμανός αξιωματικός κι άρχισε με τα κυάλια του να εξερευνά τα υψώματα. Γύρισε προς το πλήρωμα, κάτι είπε και σε λίγο άρχισαν να εκτοξεύονται οβίδες προς τα πάνω. Αμέσως ο καπετάνιος έδωσε εντολή να αποσυρθούν τα φυλάκια προς τα πίσω χωριά. Όταν ο μπαρμπα - Βασίλης, με τη γενική υποχώρηση, γύρισε στο χωριό, οι άλλοι χωριανοί τον ρώτησαν:

- Τί έγινε Βασίλη, δώσατε μάχη με τους Γερμανούς;

Τότε εκείνος, με το αμίμητο χιούμορ που τον διέκρινε, απάντησε χαμογελώντας:

- Αφήστε βρε παιδιά, δε μ' άφ' καν να πω και να ρουφήσου αίμα Γερμανικό! Κι είχα μια δίψα ου έρμους... Μας είπαν "πίσου-πίσου", για λόγους "ταχτικής υποχώρησης". Αλλά κι αυτός έδωσε το σύνθημα της γενικής φυγής:

- Γρήγορα όλοι να φύγουμε για το βουνό, θα μας φαν ζωντανούς οι Γερμανάδες, θα πάμε σαν του σκλί στ' αμπέλι!

Δεν είναι δύσκολο να φαντασθεί κανείς το τί επακολούθησε. Άρον - άρον οι κάτοικοι της Μπεζούλας, όπως και των άλλων όμορων χωριών, άρχισαν να φεύγουν εσπευσμένα προς τις δασωμένες πλαγιές και χαράδρες πάνω από το χωριό προς το Βουτσικάκι. Συναποκόμιζαν ό,τι αναγκαίο ή χρήσιμο προλάβαιναν μέσα στον πανικό τους ν' αρπάξουν: ένα ή δύο φορτία, ανάλογα με τα μεταφορικά μέσα (άλογο, μουλάρι ή όνο) που διέθετε η κάθε οικογένεια, από τα υπάρχοντά τους, κυρίως αλεύρι, λίγα όσπρια και σκεπάσματα, ενώ τα μικρά παιδάκια τουρτουρίζαν μέσα στο κρύο, το χιονόνερο και το ανεμοβρόχι. Τα άλλα μικροπράγματα, όπως καμιά κατσαρόλα κλπ, τα κουβαλούσαν στα χέρια ή στην πλάτη δεμένα με σκοινιά. Έστησαν μέσα στο δάσος, σε μέρη αθέατα από τα Γερμανικά αεροπλάνα (για το φόβο των οποίων απέφευγαν την ημέρα ν' ανάψουν φωτιά για να μαγειρέψουν), πρόχειρα «τσαντήρια» από κλαδιά έλατου κι εκεί προσπαθούσαν να βολέψουν όπως-όπως τις φαμίλιες τους, που δεν ήταν τότε και ολιγομελείς. Ήταν σαν να έβλεπες μια μεγάλη κατασκήνωση τσιγγάνων! Όσοι μπόρεσαν πήραν μαζί τους και μερικά ζώα (μια αγελάδα, μια κασίκα, μια προβατίνα κλπ), για να έχουν τουλάχιστον λίγο γάλα να βολέψουν την πείνα τους, αλλά και για να τα διασώσουν από τη manía των επιδρομέων. Θα τους ήταν πολύ χρήσιμα, όταν και αν οι βάρβαροι θα έρχονταν η ώρα να αποχωρήσουν... Τα μεγαλύτερα παιδιά της κάθε οικογένειας είχαν αναλάβει το έργο της φύλαξης, οδήγησης και βοσκής των ζώων αυτών. Το δυσκολότερο από τα ζώα ήταν το γουρούνι, αν εξαιρέσουμε τις κότες, γιατί δεν ακολουθούσε εύκολα την πορεία της ατέλειωτης φάλαγγας και αποτελούσε ιδιαίτερο μπελά. Όσο για τις κότες, τις είχαν δεμένες και τις έσφαζαν από τις πρώτες μέρες, και μόνο για «μαγιά» έμειναν ελάχιστες. Χαρακτηριστικό του πόσο, ακόμη κι αυτά τα ζώα υπέφεραν από την πείνα, είναι το ότι τα μεταφορικά τα έδεναν μακριά το ένα από το άλλο, από το φόβο μη φάνε τα σαμάρια τους! Κι όπου έβρισκαν, τα δύστυχα ζωντανά έτρωγαν ένα χόρτο σαν λάπατο, που το έλεγαν «στρογγάνι» και σε πολλά από αυτά προκαλούσε διάρροια. Τα ντόπια ζώα δεν τα πείραζε, γιατί απόφευγαν να το τρώνε ή το είχαν συνηθίσει. Πεινούσαν λοιπόν οι άνθρωποι, πεινούσαν και τα ζώα!

Αναφέρουμε μερικές χαρακτηριστικές περιπτώσεις της αναγκαστικής αυτής «μετοικεσίας» του άμαχου πληθυσμού του χωριού μας. Στο Μέγα Ρέμα (πάνω από Καρίτσα) κατέφυγαν: ο Δημήτριος Κων. Μαυρογιάννης ή «Κατοίκος» (1899-10.5.1980, βετεράνος της Μικρασιατικής εκστρατείας, όπου μάλιστα κατά την υπο-

χώρηση συνελήφθη αιχμάλωτος και επέστρεψε μετά από καιρό στο χωριό, σε άθλια πραγματικά κατάσταση) με το γιο του Φώτη Δημ. Μαυρογιάννη (1924-8.7.2009) και την υπόλοιπη οικογένειά τους.- Επίσης στο Μέγα Ρέμα κατέφυγε ο Κώστας Χρ. Κοράκης (1900) με τις γυναίκες και τα παιδιά του Δημήτριο Κοράκη (1930), Γιάννη Κοράκη και Γεωργία σύζ. Χρ. Μαλέτσικα.- Και πάλι στο Μέγα Ρέμα κατέφυγε ο Γεώργιος Ιω. Μαλέτσικας (1912) με την α' σύζυγό του Λούλα, το γένος Δημητρίου Θυμιόπουλου (από «Προσήλιο»), η οποία όμως σκοτώθηκε η άμοιρη από τους Γερμανούς που είχαν φθάσει μέχρι εκεί.- Ενώ άλλοι, διά μέσου της «Κακιάς Σκάλας» ή «Σκάλας του Γκιώνη» Φυλακτής έφτασαν μέχρι το Βλάσι και τα Πετρίλια. (ιδίως όσων οι γυναίκες κατάγονταν από τα μέρη της Αργιθέας, στα γυναικοσόγια).

Στην τοποθεσία «Δρακότρυπα», πάνω από τη Μπεζούλα, κατέφυγαν μεταξύ άλλων: Ο δάσκαλος Χρήστος Ιω. Λιαπής (1882-1944) με τη σύζυγό του Χαρική (1890-1980) και τα παιδιά τους Τηλέμαχο (1914-2004, επίσης δάσκαλο), [ο Ιωάννης (1915-1987), νεαρός δικηγόρος τότε και μετέπειτα Εισαγγελέας είχε ήδη περί τα τέλη Αυγ. με αρχές Σεπτ. 1943 διαφύγει αεροπορικώς με αγγλικό αεροπλάνο από το αεροδρόμιο της Νευρόπολης στη Μ. Ανατολή], Ζωή (1917-1995, μετέπειτα σύζ. του δάσκαλου Κων. Τζωαννόπουλου, Ραχούλα), Δημητράκη (1918-2014), Αγορίτσα (1920-2011, μετέπειτα σύζ. του υπαλλήλου ΕΛΤΑ Γεωρ. Κοντοχρήστου, Καρίτσα), Ανδρομάχη (1923-2010) και Κωστάκη (1926-2003, μετέπειτα υπάλληλο ΑΤΕ). Μαζί τους οι συγγενείς τους Ιωάννης (Γιαννούλης) Αθ. Κρανιάς, με τη σύζυγό του Ελένη (αδελφή του δάσκαλου Χρ. Λιαπή) και τα παιδιά τους Βασίλειο, Αθανάσιο, Σεραφείμ, Σωκράτη και Χρυσούλα. Επίσης ο Ιωάννης Κων. Κρανιάς (1897-περ. 1975) με τη σύζυγό του Αριάδνη Ιω. Φλώρου (1903-1987) [η οποία είχε χάσει στη Μικρασία το 1921-22 δύο αδελφούς, τον Απόστολο και το Γεώργιο, ηλικίας 20-21 ετών] και τις μικρές τότε θυγατέρες τους Όλγα (μετέπειτα σύζ. Φώτη Μαυρογιάννη) και Ελε[νίτσα] (1935, μετέπειτα σύζ. του καταστηματάρχη Αντωνίου Μαλέτσικα, 1941-2021), εν ζωή αμφότερες σήμερα (2023). Όλοι αυτοί, ως συγγενείς μεταξύ τους, κατασκήνωσαν μαζί και βοηθούσαν ο ένας τον άλλον. Στέγασαν τα παιδιά τους όπως-όπως σε πρόχειρα τσαντήρια που έφτιαξαν από κλαδιά και μπάτσες έλατου, ενώ το χιονόνερο συνέχιζε να πέφτει και το τσουχτερό κρύο διαπερνούσε τα πάντα. Την ημέρα δεν τολμούσαν ν' ανάψουν φωτιά (για να ζεσταθούν ή να μαγειρέψουν κάτι πρόχειρο) λόγω των γερμανικών πολεμικών αεροπλάνων που πετούσαν από πάνω. [...]

Κατά τη διαμονή τους αυτή στη «Δρακότρυπα» έλαβε χώρα κι ένα γεγονός που παραλίγο να είχε τραγικές συνέπειες: τη δεύτερη ή τρίτη ημέρα, ο Τηλέμαχος Χρ. Λιαπής μαζί με τον πρωτοξάδερφό του Αθανάσιο Ιωάν. Κρανιά, είχαν τη... φαεινή ιδέα να κατέβουν το ρέμα Καρελούς, να περάσουν πάνω από το «Πετρωτό» και από την πλευρά εκείνη να πλησιάσουν τα σπίτια τους στο χωριό, να δουν σε τι κατάσταση βρίσκονται (δυστυχώς, το λάθος αυτό έκαμαν κι άλλοι συγχωριανοί μας, που το

πλήρωσαν με τη ζωή τους, όπως ο Απ. Μαυρογιάννης). Καθώς κατέβαιναν αμέριμνοι το ρέμα, ξαφνικά άκουσαν αργούς βηματισμούς από μπότες που έρχονταν προς το μέρος τους. Ήταν μια πάνοπλη γερμανική περίπολος 8-10 στρατιωτών, που ανέβαινε περπατώντας δίπλα στο ρέμα. Αιφνιδιάστηκαν και, πάνω στον πανικό τους, σκαρφάλωσαν γρήγορα-γρήγορα σ' ένα δέντρο, μέχρι σχεδόν την κορυφή, κι εκεί παρέμειναν αγκαλιασμένοι, κρατώντας ακόμα και την αναπνοή τους. Οι Γερμανοί, για καλή τους τύχη, με βαριά βήματα και τα όπλα «ανα χείρας» πέρασαν αργά-αργά κάτω από το δέντρο τους με σκυμμένα τα κεφάλια τους, χωρίς ούτε ένας να σηκώσει το κεφάλι προς τα πάνω! Το ευτύχημα ήταν ότι δεν είχαν ούτε σκυλιά μαζί τους, να τους πάρουν χαμπάρι και ν' αρχίσουν το γάβγισμα. Όπως έλεγε αργότερα αστεειευόμενος ο Θανάσης Κρανιάς, «αν μας έπαιρναν χαμπάρι, σαν μπεκάτσες θα μας τουφέκαγαν, έτσι όπως είμασταν σαν χαϊβάνια πάνω στο δέντρο»!

Κοντά σ' αυτούς (τους Λιαπαίους και Κραναίους), στη Δρακότρυπα, κατέφυγε τότε έντρομη και μια νεαρή ανταρτοπούλα, η Χαρίκλεια (αγνώστων λοιπών στοιχείων), η οποία είχε προσκολληθεί στο βοηθητικό προσωπικό των Εγγλέζων που είχαν εγκατασταθεί στο σπίτι του Πλαστήρα στη Νεράϊδα. Από τις σχέσεις που είχε αναπτύξει με τους εργοδότες της (*παρά τον πόλεμο, ο έρωτας και οι χαρές της ζωής διεκδικούσαν πεισματικά τα δικαιώματά τους*), είχε μείνει έγκυος και, με την επέλαση των Γερμανών, λόγω της κατάστασής της δε μπόρεσε να ακολουθήσει τους άλλους αντάρτες προς τα μέρη της Αργιθέας. Κατέφυγε λοιπόν τρέχοντας «με την κοιλιά πέρα», έντρομη και καταταλαιπωρημένη, στη Δρακότρυπα, όπου όμως τελικά απέβαλε. Την περιέθαλψαν όπως μπορούσαν οι Λιαπαίοι με τους Κραναίους, αλλά τα μέσα ήταν ανύπαρκτα, μολύνθηκε, προσβλήθηκε όπως φαίνεται από σηψαιμία και σε δυο μέρες πέθανε μέσα σε φρικτούς πόνους, φωνάζοντας συνέχεια με σπαρακτικές κραυγές «πού είσαι μάνα μου! ωχ μανούλα μου!...». 'Αμοιρο κορίτσι... Έσκαψαν όπως - όπως ένα λάκκο και την έθαψαν πρόχειρα εκεί, χωρίς παπά να «τη διαβάσει» και δεν είχαν ούτε κερί να της ανάψουν! Πρέπει να ήταν από Σοφάδες ή Μοναστήρι και μετά την Κατοχή δεν την αναζήτησε κανένας από τους δικούς της, όπως έγινε με άλλους απολεσθέντες στην περιοχή μας τα δίσεκτα εκείνα χρόνια...

Από εκεί επάνω, από τις υπώρειες του Γκαβέλου και των άλλων βουνών, οι ατυχείς Μπεζουλιώτες παρακολουθούσαν νοερά και με αγωνία την τύχη των σπιτιών τους κάτω στο χωριό. Δεν πέρασαν όμως μία-δυο μέρες, όταν ένα μουντό πρωινό είδαν περίλυποι και τρομοκρατημένοι, ότι από τη θέση του χωριού ανέβαινε προς τον ουρανό μια φαρδιά πελώρια στήλη καπνού, που όλο και μεγάλωνε...

Αφού έσπασε το μέτωπο στη Νευρόπολη, οι Γερμανοί συγκέντρωσαν τις δυνάμεις τους εκεί, ανασυντάχθηκαν και, με τη γνωστή μεθοδικότητα που διαθέτουν, πήραν σβάρνα ένα-ένα τα χωριά καίοντας και ρημάζοντας τα πάντα. Γράφει σχετικά ο Λάμπρος Σεκλειζιώτης: *«Τώρα, οι κάτοικοι όσων χωριών βρέθηκαν στην περιοχή της μάχης, έζησαν τραγικές μέρες... Όταν άρχισε η μάχη, άρχισε ταυτόχρονα και το άδειασμα των χωριών*

από τον πληθυσμό. Πρώτα απομακρύνθηκαν οι γέροι με τα μικρά παιδιά. Ακολούθησαν οι νεώτεροι και οι γυναίκες με τους άντρες. Οι συνθήκες ζωής, εκείνες τις παγερές, χειμωνιάτικες μέρες, ήταν ανυπόφορες. Ο πληθυσμός έμεινε πάνω στα άγρια βουνά, μέσα στη βροχή και το παγωμένο χιονόνερο. Οι Γερμανοί έκαψαν τα χωριά Βλάσδο, Μεσενικόλα, Βουνέσι, Μπεζούλα, Σερμενίκο, Νεράϊδα, Νεοχώρι, Καρύτσα, λίγα σπίτια του Καρβασαρά, και το Στούγκ' (Κρυονέρι) [όλως παραδόξως, γλύτωσε η Κερασιά]. Στο κάψιμο των χωριών, οι Γερμανοί ήταν εξαιρετικά γρήγοροι, αποτελεσματικοί και ασφαλώς, αδιάστακτοι. Κουβαλούσαν μαζί τους τα πιο σύγχρονα, για την εποχή εκείνη, σύνεργα της καταστροφής. Έριχναν μια ειδική σκόνη στα σπίτια. Ύστερα, μια πιστολιά αρκούσε να τυλιχτεί όλο το σπίτι στις φλόγες, για να γίνει σε λίγο παρανάλωμα του πυρός. Το βράδυ, ύστερα από τη μάχη της Κορώνας, βρέθηκαν με το τμήμα μου στα υψώματα του Στούγκ'. Βλέπαμε τις φλόγες και ακούγαμε καθαρά το κακό που γινόταν στη Νεράϊδα. Οι Γερμανοί την έκαναν σάχητ... Σε πιο τραγική κατάσταση βρέθηκαν οι κάτοικοι των γύρω χωριών. Ξεπιασμένοι από το χιονόνερο στις βουνοπλαγιές, παρακολουθούσαν τη συμφορά που σκορπούσαν οι βάρβαροι επιδρομείς. Με σφιγμένη την ψυχή έβλεπαν τα σπίτια τους να τυλίγονται στις φλόγες. Κανένας δεν έκλαψε. Ούτε οι γυναίκες, ούτε ακόμη τα παιδιά. Ήξεραν ότι αυτοί που έκαιγαν τα σπίτια και σκότωναν αμάχους, ήταν αδιάστακτοι κακοποιοί, και μαζί τους δεν χώραγε κανένας συμβιβασμός. Έπρεπε να πολεμηθούν από όλους τους ανθρώπους αποφασιστικά, ως την τελική νίκη...».

Οι Γερμανοί όρμησαν σαν λυσσασμένες ύαινες μέσα στο χωριό μας, σκορπίζοντας όλεθρο, καταστροφή και θάνατο. Στην αρχή συγκεντρώθηκαν στην πλατεία και στον περίβολο της εκκλησίας «Η Κοίμηση της Θεοτόκου» και στη συνέχεια άρχισαν να σκορπούνε μέσα στο χωριό, παραβιάζοντας τις πόρτες των σπιτιών και των μαγαζιών, λεηλατώντας με βουλιμία τα πάντα και σκοτώνοντας απάνθρωπα και «εν ψυχρώ» όσους άμαχους, ανήμπορους και ηλικιωμένους είχαν ξεμείνει πίσω. Με ιδιαίτερο ζήλο επιδόθηκαν στο «πλιάτσικο» των σπιτιών, που ήταν γεμάτα ρουχισμό, προίκες κοριτσιών, τρόφιμα, όσπρια, καρύδια, κάστανα, μήλα κλπ. Ιδιαίτερη αδυναμία είχαν στο μέλι. Όλα αυτά τα μετέφεραν με φάλαγγες φορτηγών αυτοκινήτων στην Καρδίτσα και τα Τρίκαλα. Και εγκαθίστανται στα καλύτερα σπίτια για διανυκτέρευση. Την άλλη μέρα, πρωί-πρωί, άρχισαν τους εμπρησμούς. Ειδικές ομάδες πυρπολούσαν τα σπίτια, ρίχνοντας στην αρχή σ' αυτά μιαν άσπρη σκόνη, μετά πυροβολούσαν και τα κτίρια σε ελάχιστο χρόνο τυλίγονταν στις φλόγες. Αρχοντικά με ιστορία δεκαετιών ολόκληρων, γεμάτα χειροτεχνήματα και παραδόσεις, το σχολείο, σπίτια, καταστήματα, αχυρώνες, ποιμνιοστάσια, ακόμα και εκκλησίες όπως η παλιά «Κοίμηση της Θεοτόκου», ύστερα από λίγο έγιναν άμορφος σωρός από πέτρες.

Αλλά ας δούμε στο σημείο αυτό, πώς περιγράφει τις επιδρομές αυτές στα ορεινά χωριά ο γνωστός λογοτέχνης Γιάννης Μπεράτης, που διατέλεσε αιχμάλωτος των Γερμανών και αυτόπτης μάρτυρας των τραγικών γεγονότων:

«Μπαίνανε στα χωριά που ήταν παντέρημα από ανθρώπους. Οι Γερμανοί στην αρχή

σπάγανε όλες τις πόρτες και ψάχνανε τα σπίτια. Μετά ήταν το μεγάλο γλέντι τους. Αν δε ήξερες, θα 'λεγες πως είναι μάχη. Κι ανάμεσα απ' τις εκπυροκροτήσεις, από ντουφέκια και αυτόματα, άκουγες κακαρίσματα, βελάσματα, σπαραχτικά γρυλλίσματα γουρουνιών, αργόσυρτα βαριά μουκανίσματα – όλα μαζί σ' έναν τόνο πανικού και πόνου. Τους ερέθιζε και τους διασκέδαζε πολύ αυτό το εκ του ασφαλούς κυνήγι, όταν όλοι μαζί γύρω-γύρω από ένα ξύλινο φράχτη ρίχνανε σ' ό,τι ζωντανά βρισκόντουσαν μέσα (...). Όλα τα σκοτωμένα ζωντανά τα κουβαλούσανε αγκαλιές, κι αφού τα ξεκοιλιάζανε στην πλακοστρωμένη πλατεία του χωριού, κοντά στις βρύσες, ρίχνανε μέσα σε κάτι μεγάλους κουβάδες όλα τα σπλάχνα μαζί που ακόμα αχνίζανε και μετά όλα αυτά: κοτόπουλα, κοκκόρους, πάπιες, χήνες, γουρούνια, γουρουνόπουλα, αρνάκια, μοσχάρια, βόδια. Τα φορτώνανε σε κάτι ειδικά μουλάρια και τα παίρνανε μαζί τους. Όταν φεύγαμε απ' το χωριό δεν έμενε ούτε μια ζωντανή ψυχή πίσω μας. Περίπου μετά μισή ώρα, εμείς που περπατάγαμε κάπως στη μέση της φάλαγγας, βλέπαμε και τους καπνούς απ' τη φωτιά που είχαν βάλει στο χωριό τα τελευταία ειδικά τμήματα της οπισθοφυλακής. Με μια χημική άσπρη σκόνη πασπαλίζανε τα πάντα, κι αρκούσε ένας πυροβολισμός για να τα κάνει να καίγονται όλα μαζί: δέντρα, σπίτια, χωράφια, σα λαμπάδα.

Η μεγάλη τους λιχουδιά ήταν το μέλι. Όλα αυτά τα χωριά που περνούσαμε είχανε μεγάλη, φαίνεται, μελισσοτροφία. Με χοντρές πέτρες αναποδογυρίζανε από μακριά τις κυψέλες. Το μελίτσι βουίζοντας, σηκώνοτανε κι έφευγε. Τότε με αλαλαγμούς και αφάνταστο σκουντίδι ριχνόντουσαν στις κερήθρες, διαλέγοντας τις πιο ξανθές, τις πιο τρυφερές και ποδοπατώντας περιφρονητικά όλες τις κάπως πιο σκούρες. Ήταν τέτοια αφθονία από κερήθρες, που τις στοιβάζανε όλες μαζί σε μια γωνιά, ώστε να μας αφήσουν κι εμάς [τους αιχμαλώτους] να παίρνουμε όσες θέλαμε. Κι ενώ μερικά τμήματα ανάβαν φωτιές για να γεμίσουνε όσες καραβάνες και παγούρια περισσεύανε με λιωμένο μέλι, που θα το παίρνανε μαζί τους αυτό, άλλα αρχίζανε εκείνη τη δουλειά που πάντα μου 'σφιγγε την καρδιά, σα να παρευρίσκομαι σε τυμβωρυχία.

Με μεγάλα σιδερένια κοντάρια βυθομετρούσανε το έδαφος μέσ' στους κήπους και μέσ' στις αυλές δίπλα στα σπίτια. Ξέρανε καλά, φαίνεται, πως οι δύσμοιροι χωριάτες δεν ήταν δυνατόν να πάρουν μαζί τους πάνω στις κορφές όλο το βιος τους και πως κάπου θα τόχανε θάψει. Ψάχνανε ώρες με μια αφάνταστη υπομονή, με μεθοδικότητα, με πειθαρχία. Μα στο τέλος δεν τους ξέφευγε ποτέ η κρύπτη. Τότε με φωνές και γέλια ξεσκεπαζότανε ο μεγάλος ορθογώνιος λάκκος που είχαν κάνει οι χωρικοί και που τον είχαν σκεπάσει βαθειά με τάβλες και πάλι με χώμα. Καλαμπόκια, στάρια, όσπρια ερχόντουσαν τότε στο φως. Πυθάρια και ντενεκές με βούτυρα. Σακκιά που μέσα τους ήτανε στοιβαγμένα άσπρα τυριά και κεφαλοτύρια, νταμετζάνες με τσίπουρο, λάδι ή κρασί. Παίρνανε ό,τι θέλανε, ό,τι τους άρεσε ή ό,τι μπορούσε να κουβαληθεί, και τ' άλλα, με φτιάκια, τα σκορπούσανε, τα λιχνίζανε στον αέρα, για να πέσουν όλα στην επιφάνεια της γης και να μη μείνει τίποτε άκαφτο, σαν θα βάζανε φωτιά στο χωριό... Φεύγοντας καίγανε τα πάντα και

οι καπνοί ανέβαιναν για ώρες ολόκληρες ψηλά στον ουρανό, καβαλούσαν τις κορφές των βουνών και μετέφεραν ως εκεί απάνω μια αποπνικτική οσμή καπνιάς και απόγνωσης. Στάχτη όλα κι αποκαϊδία...».

Αυτές λοιπόν τις αποτρόπαιες εικόνες έβλεπαν από ψηλά, από τις δασωμένες πλαγιές του Γκαβέλου, οι ταλαίπωροι Μπεζουλιώτες. Πάγωσαν όλοι, ενώ τα μικρά παιδιά και πολλές γυναίκες ξέσπασαν σε κλάματα. Κι οι άντρες ώρες ολόκληρες μείνανε αποσβολωμένοι σαν αγάλματα, ακίνητοι, με το βλέμμα στραμμένο προς τη Μπεζούλα τους, που σιγά-σιγά χάνονταν μέσα στις φλόγες. Τα μάτια βουρκωμένα θάμπωσαν και με δυσκολία πλέον μπορούσαν να παρακολουθούν άλλο, αφήνοντας οι περισσότεροι βαθιά επιφωνήματα στεναγμών και κατάρες για τους βάρβαρους του Βορρά. Όλοι οι κόποι ζωής ολόκληρης, μέσα σε λίγα λεπτά της ώρας, μετατρέπονταν σε στάχτες κι αποκαϊδία... Το χωριό καίγονταν απ' άκρη σ' άκρη, και δεν έμεινε σχεδόν κανένα από τα σπίτια τους. Την ίδια τύχη είχαν και τα διπλανά χωριά. Καπνοί σηκώνονταν κι από τη Φυλακτή, τη Νεράϊδα και στο βάθος - βάθος από τη μεριά του Νεοχωρίου. Για μέρες ολόκληρες έβλεπαν τις χαρακτηριστικές πλατιές στήλες καπνών, που ήταν τόσο μεγάλες, ώστε ξεπρόβαλλαν πάνω από τις ράχες και τις βουνοκορφές. Τις νύχτες πάλι έβλεπαν, αντί για καπνούς, τις ανταύγειες της φωτιάς, που ρόδιζε τον ορίζοντα και έμοιαζε με συνεχόμενο πονεμένο γλυκοχάρισμα καλοκαιρινής αυγής. Τεράστιες πυρκαγιές και πολύχρωμες φλόγες από κάθε είδους καιγόμενα υλικά, από αποθηκευμένα σιτάρια, καλαμπόκια, τροφές για ζώα, οικοσκευές, ξύλινα παραπήγματα και αχυρένιες αποθήκες. Ενώ άλλες ουρανομήκειες γαλάζιες φλόγες εκτινάζονταν από τα καιγόμενα κρασιά και τα τσίπουρα, που ορισμένοι (μαζί με τους καταστηματάρχες) είχαν αποθηκευμένα σε ποσότητες στα κατώγια των σπιτιών τους, όσα δεν κουβάλησαν μαζί τους σαν λάφυρα οι κατακτητές, και έπαιρναν διαδοχικά φωτιά με πάταγο. Έμεναν όλοι ακίνητοι, κοιτάζοντας από ψηλά, από του Γκαβέλου τις παγωμένες ράχες. Έβλεπαν ανήμποροι αυτό, που κι ο Θεός ο ίδιος δεν είχε τη δύναμη να κοιτάξει και να θρηνήσει...

Συνολικά, κατά την επιδρομή της 27ης Νοεμβρίου 1943 (ημέρα Πέμπτη) οι Γερμανοί έκαψαν το 90% των σπιτιών και σκότωσαν επί τόπου όσους ανήμπορους, άρρωστους, ηλικιωμένους κλπ δεν μπόρεσαν να ακολουθήσουν το υπόλοιπο χωριό πάνω στο δάσος ή όσους έκαναν το λάθος να μείνουν πίσω ή να έλθουν για να πάρουν από το σπίτι τους τρόφιμα, είδη ανάγκης κλπ. Νεκροί 9 γυναίκες, 6 άνδρες και ένας τραυματίας. Συνελήφθησαν 3 όμηροι (από τους Ιταλούς). Από τα 154 σπίτια πυρπολήθηκαν τα 144 (στο επάνω χωριό και τα Καλύβια). Έμειναν μόνο 10 (μεταξύ αυτών, του Ιω. Φλώρου) και η εκκλησία της Αγίας Παρασκευής. Θα παραθέσουμε πιο κάτω τα ονόματα των άτυχων αυτών νεκρών μας.

Μέσα στην καταστροφική τους μανία επιχείρησαν οι βάνδαλοι να κάψουν και την εκκλησία της Αγίας Παρασκευής. Μάζεψαν τα λειτουργικά βιβλία και την παλιά εικόνα της Αγίας, τα «τρακάδιασαν» στο δάπεδο μπροστά στο ξύλινο τέμπλο, τα

πότισαν με πετρέλαιο ή τα πασπάλισαν με την ειδική άσπρη σκόνη που χρησιμοποιούσαν για τους εμπρησμούς και, αφού έβαλαν φωτιά, έφυγαν για να συνεχίσουν και αλλού το αποτρόπαιο έργο τους. Βιάζονταν, έτρεχαν, για πού, Θεέ μου; Με την πάροδο μερικών ημερών, όταν έφυγαν οι βάρβαροι, που οι χωριανοί μας επέστρεψαν από τα δάση όπου είχαν καταφύγει κρυπτόμενοι, βρήκαν την εκκλησία άθικτη, τη φωτιά σβησμένη και την παλιά εικόνα μέσα σε αποκαϊδία ελαφρά «καφαλισμένη» στο κάτω μέρος της, με το πρόσωπο της Αγίας εντελώς απείραχτο. Αυτό το ασύνηθες φαινόμενο το απέδωσαν ομοθυμαδόν σε «θαύμα» της Αγίας και Οσιομάρτυρος Παρασκευής, που προστάτεψε έτσι την εκκλησία Της και την εικόνα Της, ενώ όλα τα άλλα οικήματα του χωριού (εκτός από 10 μονάχα) κήκαν ολοσχερώς και κείτονταν ημερειπωμένα (ανάλογα «θαύματα» της Αγίας Παρασκευής έχουμε την ίδια περίοδο και σε Ελληνόπυργο, Ραχούλα κ.α., όπως ήδη εκθέσαμε λεπτομερώς πιο πάνω). Η «θαυματουργή» αυτή εικόνα σώζεται και υπάρχει σήμερα στο ναό, όπου και μπορεί κάθε ενδιαφερόμενος να διαπιστώσει «ιδίους όμμασιν» του λόγου το αληθές. Σημειώνουμε επί τη ευκαιρία ότι την παλιά θαυματουργή εικόνα της Αγίας Παρασκευής, φιλοτέχνησε ο ονομαστός αγιογράφος της εποχής Ιωάννου, που ήταν νησιώτης την καταγωγή, αλλά παντρεύθηκε Καρδίσιωτισσα κι έτσι εγκαταστάθηκε στον τόπο μας (πληροφορία, του εκλεκτού σύγχρονου ζωγράφου της Καρδίτσας και προσωπικού μας φίλου, αείμνηστου Χρήστου Λεων. Σκόνδρα, 1935-2007). Χαρακτηριστικό της τέχνης, της ευσέβειας και της ευαισθησίας του Ιωάννου είναι, ότι το πρόσωπο της Αγίας το ζωγράφισε με ωχρά χρώματα, για να δείξει ακριβώς, την υπέρβαση από τα εγκόσμια και την ταλαιπωρία Της από τα φρικτά βασανιστήρια και το μαρτυρικό θάνατο, που υπέστη.

Απεναντίας, οι Γερμανοί έκαψαν την εκκλησία Κοιμήσεως Θεοτόκου, η οποία καταστράφηκε ολοσχερώς. Σύμφωνα με μεταπολεμική επίσημη εκτίμηση, η ζημιά ανέρχονταν σε 60.000.000 προπολεμικές δραχμές. Μεταξύ των άλλων χάθηκε τα δίσεκτα εκείνα χρόνια και ένα πολύτιμο παλιό αδαμαντοποίκιλτο δισκοπότηρο, με σκαλισμένη πάνω του την επιγραφή «Δωρεά Δημ. Μπόζη». Οι Μποζαίοι ήταν επί τουρκοκρατίας μεγάλη αρχοντική οικογένεια αργυροχρυσόχων, που είχαν τα σπίτια τους στο «Πετρωτό», όπου ήταν τότε και το κέντρο του χωριού. Τους καταδίωξαν όμως οι αγάδες του Φαναρίου γιατί όπως λέγεται καταχράστηκαν ποσότητα χρυσού ή αργύρου που τους είχαν χορηγήσει για να κατασκευάσουν κοσμήματα ή νομίσματα (και τα νόθευσαν). Η εκκλησία αυτή ήταν μικρότερη από τη σημερινή, λίγο δεξιότερα προς το ντουβάρι κάτω από το Σχολείο και είχε χαγιάτι γύρα - γύρα όπου ξαπόστεναν οι γυναίκες και οι γεροντότεροι. Κτίσθηκε πάλι το 1951-52, με δωρεά ανωνύμων της πόλεως των Πατρών, η οποία θέλησε να «υιοθετήσει» ένα Γερμανόπληκτο ή ανταρτόπληκτο χωριό των Αγράφων. Μάλιστα έστειλαν έτοιμα και τα αρχιτεκτονικά σχέδια της ανέγερσής της, που είχε συντάξει δικός τους μηχανικός, πολύ ωραίος ρυθμού Βασιλικής. Έτσι, το έτος 1951 συστάθηκε «Εκκλησια-

στική Επιτροπή Ανεγέρσεως», αποτελούμενη από τον ιερέα του χωριού παπα - Πέτρο Ευθυμίουπουλο (ως Πρόεδρο), τον τότε πρόεδρο της Κοινότητας Βασίλη Δημ. Καλούτσα, το δάσκαλο του χωριού Τηλέμαχο Χρ. Λιαπή, και τους Παντελή Ιω. Μαλέτσικα (ή «Μαρκεζίνη»), Χρήστο Δημ. Καλούτσα, Δημήτριο Κων. Μαλέτσικα (πατέρα του κατασηματάρχη Αντώνη Μαλέτσικα), Γεώργιο Κων. Λιαπή, Παν. Ηλ. Αντωνάκη και Ηλία Ιω. Λιαπή. Εκτός από τη χρηματική δωρεά των Πατράων, συνεισέφεραν επίσης ο «Έρανος Εκκλησιών» και το «Ταμείο της Κοινότητας Μπεζούλας». Μας βοήθησαν δε οι Πατρινοί τότε και με την αποστολή ρουχισμού, τροφίμων, παιχνιδιών για τα μικρά παιδιά, σε μια εποχή δύσκολη, που τα πάντα κείτονταν σε ερείπια και η πείνα θέριζε μικρούς και μεγάλους. Και τότε ο «εθνικός ποιητής» της Μπεζούλας Βάιος Χαρ. Παπαθανασίου (1883-περ. 1960) συνέθεσε το πολύ πετυχημένο δίστιχο: «Ευ-χαριστούμεν και την πόλιν των Πατρών, / που έγινε η σωτηρία ημών»!... Όπως αναγράφεται σε μαρμάρινη επιγραφή πάνω από την κεντρική είσοδο του ναού,

ΑΝΗΓΕΡΘΗ + ΕΝ ΕΤΕΙ 1951/ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΣΕΒ. ΜΗΤΡΟΠΟ-ΛΙΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΙΩΤΙΔΟΣ ΚΑΙ ΦΑΝ/ΛΩΝ/ κ.κ. ΚΥΡΙΛΛΟΥ/ ΕΦΗΜΕΡ. ΠΕΤΡΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ-ΠΟΥΛΟΥ/ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΝΕΓΕΡΣΕΩΣ/ ΠΑΝΤ. ΜΑΛΕΤΣΙΚΑΣ, ΧΡ. Δ. ΚΑΛΟΥΤΣΑΣ/ ΔΗΜ. Κ. ΜΑΛΕΤΣΙΚΑΣ, ΓΕΩΡ. Κ. ΛΙΑΠΗΣ/ ΠΑΝ. Η. ΑΝΤΩΝΑΚΗΣ, ΒΑΣ. Δ. ΚΑΛΟΥΤΣΑΣ/ ΗΛ. Ι. ΛΙΑΠΗΣ, ΤΗΛ. Χ. ΛΙΑΠΗΣ/ ΔΑΠΑΝΑΙΣ/ ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΕΚ ΠΑΤΡΩΝ, ΕΡΑΝΟΥ/ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ, ΤΑΜΕΙΟΥ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ

Έτσι κτίσθηκε σιγά-σιγά η θαυμάσια και ευρύχωρη, εξ ολοκλήρου πετρόκτιστη, εκκλησία «η Κοίμησης της Θεοτόκου» που βλέπουμε σήμερα, ρυθμού όπως είπαμε «Βασιλικής» άνευ τρούλου. Στα χρόνια που ακολούθησαν, με τη φροντίδα και τις δωρεές των συγχωριανών μας, η εκκλησία συμμορφώθηκε, εμπλουτίστηκε με σκεύη και έπιπλα, πολυελαίους, μανουάλια, παγκάρια κλπ, «κοσμήθηκε» με πάμπολλες φορητές εικόνες, ενώ τη δεκαετία του 2000-2010 ολοκληρώθηκε και η αγιογράφηση των τοίχων και του θόλου από αγιογράφους της Θεσσαλονίκης. Τη συντριπτική πλειονότητα των φορητών εικόνων (όπως και των άλλων εκκλησιών) φιλοτέχνησε ο συγχωριανός μας και, κατά γενική ομολογία, έξοχος αγιογράφος Παναγιώτης Δημ. Ζαχαρής (1923-6.11.2015) ο οποίος, πέρα από το αδιαμφισβήτητο ταλέντο και την τέχνη του, έδωσε και την ψυχή του ακόμη για να γίνει η εκκλησία μας ένα αληθινό στολίδι και καύχημα για το χωριό ολόκληρο. Δεν θα ήταν σχήμα λόγου να λεχθεί, ότι η μεγαλοπρεπής εκκλησία της Παναγίας αποτελεί «το μητροπολιτικό νάο» της Μ-Πεζούλας.

Με δωρική λιτότητα περιγράφει ο Τάκης Μαυρογιάννης την καταστροφή αυτή του χωριού μας: «Οι Γερμανοί μας κήρυξαν τον πόλεμο στις 6 Απριλίου 1941. Εισέβαλαν από τη Βουλγαρία και τη Σερβία και κατέλαβαν τη χώρα μας εντός ολίγων ημερών, διά πυρός και σιδήρου. Υπηρετούσα τότε κληρωτός στα οχυρά Μακεδονίας και είχα τη μοίρα άδοξον να τους δεχτώ εκ πρώτης ώρας στη μάχη νικημένος και ταπεινωμένος στρατιώτης

και εν συνεχεία τους γεύθηκα ως πολίτηξ Ελλήνας. Στρατοπέδευσαν κυρίως εις τας πόλεις. Στα δε ορεινά συγκροτήθηκαν σώματα Ελλήνων ανταρτών και τους παρενόχλουν συνεχώς, κατά δύναμη.

Σε μια εκστρατεία τους στη Νεβρόπολη, στα τέλη Νοεμβρίου 1943, δεν συνεπλάκησαν με τους αντάρτες κι έτσι ανενόχλητοι κατέγιναν στην αρπαγή κι' ερήμωση των πάντων. Κατά την έξοδο και φυγή των κατοίκων εκ του χωρίου μας, ο πατέρας μου (Απ. Μαυρογιάννης) τραυματισθείς ελαφρώς, συνελήφθη και ερρίφθη ζωντανός εις καιομένην οικίαν χωρίς να υπάρχουν λόγοι εκδικήσεως και αντιποινίων εκ μέρους του εχθρού. Και μια μητέρα που δεν εγκατέλειψε την οικία της, παραμείνασα επί της κλίνης του ασθενούντος 20/χρονου υιού της, εκάει ζωντανή μετ' αυτού. Ο δε σύζυγός της παραβρεθείς εις άλλην οικίαν τους, εκάει ομοίως. Η νύφη αυτών εφονεύθη εις άλλο σημείο μετά του πατρός της. Επίσης εξετελέσθησαν εκ μιας οικογενείας: πατέρας, μάνα, κόρη και θεία (Αντωννακαίοι). Όλα αυτά, χωρίς να δοθεί αιτία εις τον εχθρόν. Και μία γυναίκα και άλλη και άλλη, τουφεκίσθησαν στην είσοδο των σπιτιών τους. Φαίνεται, τόλμησαν να σηκώσουν χείρα αντιστάσεως (ή ικεσίας) στην απελπισία τους, και τιμωρήθηκαν διά θανάτου. Είκοσι τα θύματα και το σύνολο σχεδόν των οικιών παρανάλωμα του πυρός, συν της εκκλησίας.

Οι καπνοί των καιομένων ανέβαιναν κατά πυκνά νέφη και έφθαναν τα γύρω υψώματα, όπου παρέμειναν διασκορπισμένα γυναικόπαιδα κρυμμένα εις τους θάμνους και ερχόταν η μυρωδιά των καιομένων υπαρχόντων ως μήνυμα καταστροφής. Καίτοι επιβάλλονταν σιγή και σιωπή και η απόκρυψη των χωρικών διά λόγους σωτηρίας, εν τούτοις, φωνές σπαρακτικές και μοιρολόγια φρικτά αντηχούσαν από οικογένειες θυμάτων περισσότερο, εκατέρωθεν των υψωμάτων. Ένας - ένας δε με τη σειρά του, βλέποντας εξ αποστάσεως, φλεγόμενη την περιουσία του, εξέσπα εις λυγμούς και συνήνωνε την κραυγή του με το πλήθος των θρηγνούντων. Πάντα ταύτα συνέβαιναν κατά χειμάζοντα μήνα Δεκέμβριο του 1943».

Τιμημένοι νεκροί της επιδρομής των Γερμανών στο χωριό μας (27.11.1943)

Αντωνάκης Δημήτριος του Ιωάννου (γενν. το 1899, μαζί με τη σύζυγό του Ανδριανή ή Ανδρονίκη).

Αντωνάκη Ανδριανή ή Ανδρονίκη, σύζ. Δημητρίου (του προηγ/νου).

Αντωνάκη Γεωργία, αδελφή Βαγγελάκου Αντωνάκη-Παπαθανασίου (εν ζωή σήμερα, 2023).

Αντωνάκη Παρασκευή σύζ. Κων. Αντωνάκη, το γένος Κων. Λιαπή, αδελφή Μαρίας Καραπατή. Οι 2η και 4η σκοτώθηκαν στο σπίτι τους στο «Προσήλιο» (εκεί που είναι σήμερα η οικία Νικολάου) από βολές πυροβολικού απ' το Τσαρδάκι ή από όλομο από το «Κ'ρι του Μαλέτσικα». Η 4η φαίνεται ότι τραυματισμένη κατέφυγε μέσα στο σπίτι της και εκεί κήκε ζωντανή, όταν το πυρπόλησαν οι Γερμανοί. Ο 1ος και η 3η όταν μαθεύτηκε ότι έρχονται οι Γερμανοί, έφυγαν δρομαίως για τα Καλύβια να δουν το καλύβι που είχαν εκεί (αντί να στραφούν προς το βουνό...). Τους πρό-

λαβαν οι καταφθάσαντες Γερμανοί στο κεντρικό γεφύρι που συνδέει το «Απόσκιο» με το «Προσήλιο», τους γάζωσαν με αυτόματα και τους πέταξαν νεκρούς κάτω στο ποτάμι (για να μην εμποδίζουν, φαίνεται, τη «νικηφόρα πορεία τους» εναντίον αμάχων!...) κι εκεί τους βρήκαν όταν επέστρεψε το χωριό μετά την αποχώρηση των Γερμανών.

Θυμιόπουλος Δημήτριος του Νικολάου (γενν. το 1881). Τον σκότωσαν στο σπίτι του στα Καλύβια.

Καλούτσας Αναστάσιος του Αποστολου (γενν. το 1875). Τον γάζωσαν στο «Προσήλιο» με αυτόματο.

Κοράκη Δημητρούλα. Τη βρήκαν πεσμένη νεκρή από σφαίρες στην αστρέχα του παλιού σπιτιού όπου σήμερα το σπίτι των κληρονόμων Ηλία Καραπατή, δεξιά και λίγο πιο πάνω από την εκκλησία του Αγ. Σεραφείμ, στο «Απόσκιο».

Μαλέτσικας Ιωάννης του Αντωνίου, γενν. το 1875 (μαζί με τη σύζυγό του Μαριγούλα).

Μαλέτσικα Μαριγούλα, σύζ. Ιωάννου (του προηγ/νου), το γένος Γεωργίου Λιαπή (πρώτη εξαδέλφη του δάσκαλου Χρήστου Ιω. Λιαπή, 1882-1944). Ο Ιωάννης στο καλύβι του στα Καλύβια, όπου αφού τον κύπησαν με αυτόματο, έβαλαν φωτιά και βρέθηκε απανθρακωμένος. Η Μαριγούλα βρέθηκε στο σπίτι τους, στο «Προσήλιο», γαζωμένη αυτόματο, μέσα στο δωμάτιο πάνω στο κρεβάτι της.

Μαλέτσικα Λούλα, α' σύζ. Γεωργίου Μαλέτσικα, το γένος Δημητρίου Θυμιόπουλου (από «Προσήλιο»), σκοτώθηκε από τους Γερμανούς στο Μέγα Ρέμα (πάνω από Καρίτσα), όπου είχαν καταφύγει. Κατεβαίνοντας οι βάρβαροι στον οικισμό, μέσω του οροπεδίου Καραμανώλη, τη βρήκαν εκεί και τη σκότωσαν, ενώ τραυμάτισαν και έναν Ιταλό, δεν πρόλαβαν όμως να κάψουν τα σπίτια λόγω της συμπλοκής στον Καρβασαρά, που τους υποχρέωσε να φύγουν εσπευσμένα. Ειδικότερα, στον Καρβασαρά οι Γερμανοί έβαλαν φωτιά στα πρώτα σπίτια, κάηκαν ολοσχερώς επτά (7) και άλλα σαράντα (40) έπαθαν ζημιές. Αιτία της ακύρωσης του καταστροφικού έργου τους ήταν δύο παλικάρια του χωριού, ο Κλέος Θanasός κι ένας σύντροφός του, οι οποίοι άρχισαν να βάζουν κατά των Γερμανών μόνο μ' ένα μάνλιχερ κι ένα γκρα. Αντιλάλησε η ρεματιά και τα πετροβούνια πολλαπλασίασαν τους πυροβολισμούς και οι Γερμανοί φοβισμένοι εγκατέλειψαν εσπευσμένα την περιοχή. Έτσι σώθηκε ο Καρβασαράς με μικρές σχετικά απώλειες, αφού απ' τα 67 σπίτια κάηκαν 7 και έπαθαν ζημιές 40 σπίτια και λοιπά κτίσματα (σύμφωνα με την επίσημη καταγραφή).

Μαλέτσικα Παρασκευή,

Μαλέτσικας Χρήστος του Ιωάννου (γενν. το 1917), μανά και γιος, στο «Προσήλιο» κι αυτούς.

Μαυρογιάννης Απόστολος του Νικολάου (γενν. το 1887). Είχε έλθει με τον Αγρογιάννη να πάρουν πράγματα από τα σπίτια τους, αλλά τους αντιλήφθηκαν οι

Γερμανοί και άρχισαν να τους καταδιώκουν πυροβολώντας τους. Τραυματισμένος ο Απόστολος από σφαίρες κατέφυγε σε μια μικρή αποθήκη και στη συνέχεια μέσα στην παλιά εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου (ήταν στη θέση της σημερινής, λίγο διαγώνια και πιο κοντά προς το ντουβάρι δεξιά, ήταν μικρότερη και είχε χαγιάτι γύρω-γύρω). Πίστεψε, φαίνεται, ο δυστυχής ότι οι βάρβαροι θα σέβονταν τον Οίκο του Θεού, όπως έκαναν οι Έλληνες από αρχαιότατων χρόνων και δεν σκότωναν τους «ικέτες» μέσα στους ναούς (βλ. περίπτωση Παιονίας της αρχαίας Σπάρτης). Αλλοίμονο όμως, εκείνοι έβαλαν φωτιά, πυρπόλησαν την εκκλησία μας και ο άτυχος αυτός συγχωριανός μας βρέθηκε καρβουνιασμένος εκεί μέσα.

Μπαλασκόνη Ευαγγελία,

Μπαλασκόνη Μαρία. Βρέθηκαν νεκρές στο σπίτι τους στο «Απόσκιο», εκεί που είναι σήμερα το σπίτι του Τάκη - Αποστόλου Μαυρογιάννη (αγοράστηκε από τους Μπαλασκοναίους), απέναντι από την οικία Φλώρου, δεξιά όπως ανεβαίνουμε για την εκκλησία του Αγίου Σεραφείμ. Οι Μπαλασκοναίοι ήταν μία από τις πιο δυνατές οικογένειες του χωριού μας (ανέδειξαν παλαιά και προέδρους της κοινότητας), αλλά μετά από ένα ενδοοικογενειακό φονικό που έγινε περί τα τέλη της Κατοχής, μετακόμισαν όλοι ομαδικά στην περιοχή του Βόλου (δεν υπάρχουν ούτε στην Καρδίτσα).

Πασχάλη Ευθυμία-Σπύραινα (χήρα του παππού Σπύρου, ο οποίος γενν. το 1871, γιαγιά του συνώνυμου γνωστού σε όλους μας «κουρέα» του χωριού Σπύρου Πασχάλη).

Επίσης: Κατσακιώρης Ευάγγελος του Ευθυμίου (γενν. το 1910): τον «σκότωσαν» με το ξύλο οι Ιταλοί γιατί αρνήθηκε να πάει αγγαρεία γι' αυτούς και πέθανε στα τέλη Οκτωβρίου 1942.

Τραυματίας: Μαλέτσικας Αθανάσιος του Αποστόλου (1906-1948), τραυματίστηκε σοβαρά και στα δύο πόδια από ριπή πολυβόλου. Είχε επιστρέψει στο χωριό να πάρει μερικά πράγματα που τους χρειαζόντουσαν. Τον αντιλήφθηκαν όμως οι Γερμανοί και τον καταδίωξαν πολυβολώντας τον, με αποτέλεσμα να υποστεί κατάγματα στην αριστερή κνήμη και χαμηλά στο κότσι. Ήταν πατέρας του αποβ. την 18.8.2021 παλαιού Γραμματέα της Κοινότητας Παντελή Αθ. Μαλέτσικα (1930;-2021).

Όμηροι: Νικόλαος, Αναστάσιος και Αθανάσιος Δημητρίου (από τους Ιταλούς).

Εκτός όμως από τις πιο πάνω «άμεσες απώλειες», υπήρξαν και οι «παράπλευρες απώλειες» που συνέχισαν για χρόνια να σκιάζουν το χωριό μας. Μια τέτοια χαρακτηριστική περίπτωση είναι εκείνη της χήρας του Αποστόλου Μαυρογιάννη (μητέρας του Τάκη), η οποία έπαθε αθεράπευτα στο νευρικό της σύστημα και έμεινε έτσι ανάπηρη για ολόκληρη την υπόλοιπη ζωή της. Γράφει με αληθινό πόνο ψυχής ο Τάκης Μαυρογιάννης, για το κακό που βρήκε την οικογένειά του:

«Οι Γερμανοί το 1943 κινήθηκαν προς τα ορεινά προς εκδίωξιν των ανταρτών. Οπου περνούσαν έβαλαν φωτιές και σκοτώνανε όποιον βρίσκανε μπροστά τους. Κατά τα τέλη

Νοεμβρίου 1943 ήλθαν πολεμώντας και στο δικό μας χωριό. Αδειάσαμε τα σπίτια μας όσο το δυνατόν, και τα ενδύματα, τρόφιμα, ζώα τα μετακινήσαμε στο δάσος σε κρυψώνες. Εκεί παραμείναμε κρυμμένοι, τρομαγμένοι επί 5-6 ημέρες. Μία ημέρα ο πατέρας μου (Απόστ. Μαυρογιάννης) μαζί με άλλους κατέβηκε προφυλακτικά στο χωριό να δούνε την καταστροφή που συνετελέσθη εκ του εμπρησμού των οικιών. Κακή μοίρα βρέθηκαν δύο Γερμανοί περιπολούντες και συνέλαβαν τον πατέρα μου τραυματισμένον, τον οποίον προτίμησαν να τον ρίξουν ζωντανόν σε καίομενη οικία, καθώς τον είδαν άλλοι μάρτυρες εξ αποστάσεως. Ήτο δε σε ηλικίαν 57 ετών.

Η θλίψις της οικογενείας μας για το χαμό του λατρευτού πατέρα μας, δεν είχε μέτρο, δεν είχε όρια. Γυρίσαμε την επομένη απ' το δάσος μετά την απομάκρυνσιν των σκυλογερμανών χωρίς πατέρα, χωρίς να βρούμε σπίτι όρθιο. Φιλοξενηθήκαμε ένα χειμώνα σε γειτονικό σπίτι (του Φλώρου;) που δεν κάηκε, επειδή έσβησε η φωτιά μόνη της. Αργότερα (ξανα)έκτισα το κατακαμμένο σπίτι και το 1945 εκλήθην εκ νέου στρατιώτης εγκαταλείποντας την (πατρική) οικογένειά μου, έχουσα πάσαν ανάγκην και την προστασίαν μου. Υπηρέτησα επί τριετίαν κατά τον εμφύλιον πόλεμον και ευτυχώς δεν ήμουν μάχιμος. Ήμουν στις διαβιβάσεις Μεραρχίας, μακράν του κινδύνου και της κακουχίας.

Δεν αρκούσε η φτωχοζωή των χωρικών εξαιτίας της Γερμανικής καταστροφής, αλλά ήλθε και ο εκπατρισμός και ο ορεινός πληθυσμός συγκεντρώθηκε στις πόλεις, κατά διαταγήν του κράτους. Τον Μάρτιο του 1948 απολύθηκα εκ του στρατού και στην Καρδίτσα βρήκα τη μάννα μου σε κατάστασιν μελαγχολίας από υπέρμετρον ευαισθησίαν και κλονισμένην ψυχικώς. Καθήσαμε σαν πρόσφυγες ή «καταδιωκόμενοι» έως το φθινόπωρο του 1949, οπότε πλέον επιστρέψαμε και με τις δύο ηλικιωμένες αδερφές μου στο χωριό μας, μετά από διετή απουσίαν. Βρήκαμε τους δρόμους, σοκάκια, αυλές αδιάβατα από θεόρατα αγριόχορτα, βούζια, αγραμπελιές, τσουκνίδες.

Εγώ, αντί άλλης εργασίας, άνοιξα μικρό παντοπωλείο και είχα εξασφαλισμένη πελατεία χάριν της διακεκριμένης εντιμότητάς μου. Η νευρική κρίσις της μαννούλας μου συνεχίζετο και η οικογένειά μας περνούσε ημέρες άχαρες. Την πήγαμε στην Αθήνα σε νευρολογική κλινική και επανήλθε με μικράν βελτίωσιν. Με δική της επιμονήν και θέλησιν έμεινε κλεισμένη στο δωμάτιό της επί οκταετίαν, υγιής στο σώμα και σφαλματική στο νου, οπότε εξήλθεν εκ του δωματίου και εισήλθεν εις τον τάφον. [...]

Μετά την αποχώρηση των Γερμανών, οι κάτοικοι επιστρέφοντας βρήκαν όλο το χωριό καμένο. Όπου κι αν κοιτούσαν, έβλεπαν τα πάντα καρβουνιασμένα, η καταστροφή ήταν ολοκληρωτική, η μυρωδιά των καμένων σπιτιών με τα υπαρχοντά τους (ρουχισμό, κλινοσκεπάσματα, είδη διατροφής κλπ) ήταν παντού έντονη. Όλοι βρίσκονταν σε απόγνωση. Είχαν μείνει μόνο με τα ρούχα που φορούσαν, που από τη βροχή και το χιόνι ήταν κολημένα επάνω τους. Οι κόποι μιας ζωής είχαν χαθεί για πάντα μέσα σε λίγα λεπτά της ώρας. Ιδιαίτερα δύσκολη ήταν η μοίρα των μικρών παιδιών που πεινασμένα συνεχώς τουρτούριζαν και η φρίκη και ο τρόμος αποτυπώνονταν στα κατακόκκινα από το κλάμα ματάκια τους. Η άδολη παιδική ψυχούλα τους σημαδεύτηκε για όλη τους τη ζωή. Πολύ

λίγες οικογένειες φιλοξενήθηκαν στα ελάχιστα σπίτια συγγενών ή φίλων (π.χ. του Φλώρου) ή στην εκκλησία της Αγίας Παρασκευής που δεν κάηκαν για να περάσουν το χειμώνα, ενώ οι περισσότερες κατασκεύασαν πρόχειρες καλύβες της κακιάς ώρας η λούφαξαν στα κατώγια για να στεγαστούν όπως-όπως. Άλλες πάλι (όπως του δάσκαλου Χρήστου Ιω. Λιαπή κ.ά.) κατέφυγαν στα Καλύβια, όπου οι καιρικές συνθήκες ήταν ας τις πούμε ηπιότερες, σε κάτι μικρούς αχυρώνες. Σε μια γωνιά άναβαν κανένα κούτσουρο να ζεσταθούν κάπως, αλλά επειδή ήταν υγρά ο χώρος γέμιζε καπνό με κίνδυνο να απομωθούν όλοι. Κοιμόντουσαν χάμω, στο νωτισμένο χώμα, χωρίς σκεπάσματα και στρώμα. Είχαν καταντήσει πραγματικοί «γύφτοι»...

*Απόσπασμα από ανέκδοτο βιβλίο του Χρήστου Λιαπή, με τίτλο: *Τάλαν έτος 1943 ΜΕΡΕΣ ΚΑΤΟΧΗΣ, ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΩΝ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ ΣΤΟΝ ΠΟΛΥΠΑΘΟ ΤΟΠΟ ΤΗΣ ΝΕΥΡΟΠΟΛΗΣ ΤΩΝ ΑΓΡΑΦΩΝ* (Ν. Καρδίτσας). Πρόκειται για ογκώδη εργασία 589 σελίδων, με πλήρη βιβλιογραφική τεκμηρίωση και προφορικές μαρτυρίες, αληθινή σπουδή στα γεγονότα του έτους 1943. Το βιβλίο ευγενικά παραχωρήθηκε στην «Ιστορία» για κάθε χρήση από τον συγγραφέα και τον ευχαριστούμε (Ιστορία).

Γερμανοί στρατιώτες σε προσωρινή ξεκούραση σε ρέμα της Νευρόπολης

Οι Γερμανοί στην Νευρόπολη – Το κάψιμο της Φυλακτής και οι Ιταλοί αιχμάλωτοι*

Τσιμαντάς Αθανάσιος

Μετά την οπισθοχώρηση των Ελλήνων από την Αλβανία και την είσοδο των Γερμανών στον Ελληνικό χώρο τον Απρίλιο του 1941, η Θεσσαλία στο σύνολό της παραδίδεται από τους Γερμανούς για επιτήρηση στους συμμάχους τους Ιταλούς. Στην Λάρισα εγκαθίσταται τον Μάιο του 1941 το στρατηγείο της Ιταλικής Μεραρχίας «Πινερόλο» με Διοικητή τον Στρατηγό Ινφάντε. Την Άνοιξη του 1942 τμήματα του Ιταλικού Στρατού βρίσκονται εγκατεστημένα στο «Κρη του Μαλέτσικα» στην Μπεζούλα σε καταυλισμό, και ασκούνται στην περιοχή και ελέγχουν ολόκληρη την Νευρόπολη. Εκεί παραμένουν μέχρι τον Σεπτέμβριο του 1942. Οι κάτοικοι του χωριού δεν τους δίνουν και πολύ σημασία διότι μετά την δοκιμασία της πείνας του χειμώνα 1941-42 το λιγοστό καλαμπόκι έχει τελειώσει και κοιτάζουν να τα φέρουν βόλτα για να «πορέψουν» και να ξεχειμάσουν. Εμφανίζονται ξανά στις αρχές Ιουνίου του 1943 και καίνε τον Μεσενικόλα και το Βουνέσι χωρίς να τολμήσουν να προωθηθούν στην Νευρόπολη.

Να όμως που τα πράγματα αλλάζουν και στις 8 Σεπτεμβρίου 1943 οι Ιταλοί συνθηκολογούν με τους Άγγλους και οι ευρισκόμενοι στην Ελλάδα Ιταλοί γίνονται πλέον εχθροί των Γερμανών αφού υπογράφουν συμφωνία με τους Άγγλους στις 13 Σεπτεμβρίου 1943. Η Μεραρχία Πινερόλο μετακινείται στην περιοχή Πύλης (Πόρτα) Τρικάλων, αριθμεί περίπου 9.000 άνδρες και ανασυγκροτείται. Αφοπλίζεται όμως από την 1η Μεραρχία του ΕΛΑΣ την νύχτα 15/16 Οκτωβρίου 1943 και όλο το υλικό της Μεραρχίας και ο οπλισμός περιέρχεται στον ΕΛΑΣ.

Τους αφοπλισμένους Ιταλούς, ο ΕΛΑΣ τους συγκεντρώνει στη Νεράιδα στα σπίτια που χρησιμοποιούνταν για παραθερισμό και ήταν άδεια κατά την κατοχή. Οι όροι διαβίωσης είναι άριστοι και οι Ιταλοί είναι ενθουσιασμένοι από τον αφοπλισμό τους και την μεταφορά τους στην Νεράιδα. Στην Νεράιδα επίσης βρίσκεται στις 4 Νοεμβρίου 1943 και η Βρετανική Στρατιωτική Αποστολή (Β.Σ.Α.) με τον Συνταγματάρχη Κρις Γουντχάουζ.

Στην ειδυλλιακή ζωή του ιταλικού στρατοπέδου της Νεράιδας θέτει τέρμα η εκκαθαριστική επιχείρηση των Γερμανών την 27 Νοεμβρίου - 2 Δεκεμβρίου 1943. Επίσης πρέπει να αναφερθεί ότι στην περιοχή υπήρχε αεροδρόμιο στο έδαφος που σήμερα καλύπτουν τα νερά τη λίμνης Πλαστήρα στην περιοχή «Τσαρδάκι».

Το καλοκαίρι του 1943 οι Γερμανοί εντοπίζουν την θέση του Αεροδρομίου και το πολυβολούν με τα αεροσκάφη τους και προ της εκκαθαριστικής επιχειρήσεως το βομβαρδίζουν.

Η φρούρηση του αεροδρομίου είχε ανατεθεί στο 1/38 Σύνταγμα του ΕΛΑΣ. Στην

περιοχή βρίσκονται τμήματα της 1ης Μεραρχίας του ΕΛΑΣ και συγκεκριμένα στις 2 Νοεμβρίου 1943 στην Φυλακτή ευρίσκεται το 1/4 Τάγμα του ΕΛΑΣ με Διοικητή τον Υπολ/γό Γεροζήση Χριστόφορο, καπετάνιο τον Πατινάρη Αθανάσιο και αντιπρόσωπο του ΕΑΜ τον Γάκη Χαντζηκύριο. Στην Μπεζούλα ευρίσκεται ο Σταθμός Διοικήσεως (Σ.Δ.) του 4ου Συντάγματος. Η επίθεση των Γερμανών εκδηλώθηκε στις 05.40 της 27 Νοεμβρίου 1943 από τμήματα της περιβόητης «αιματοβαμμένης» Μεραρχίας «Εντελβαίς», με κύρια προσπάθεια στην κατεύθυνση Μητρόπολη (Παλαιόκαστρο) - Μονή Κορώνας - Τσαρδάκι - Νεράιδα με δύναμη Συντάγματος (περίπου 1500 άντρες) υποστηριζόμενη από Πυροβολικό και άρματα μάχης. Με δευτερεύουσες κατευθύνσεις α) Καταφύγιο - Λαμπερό - Νεοχώρι και β) Ράζια - Βουνέσι - Νευρόπολη.

Την 08.00 ώρα της 28-11-1943 η οπισθοφυλακή των δυνάμεων του ΕΛΑΣ συνεπλάκη στα υψώματα Καρύτσας με τις Γερμανικές δυνάμεις, και υποχώρησε πέρα από την γραμμή Καρύτσα - Τροβάτο. Οι Ιταλοί της Νεράιδας για να μην πέσουν στα χέρια των Γερμανών, τρέπονται άτακτα σε φυγή κατά ομάδες προς τα βουνά και τα δάση της περιοχής, χωρίς να έχουν κανέναν να τους οδηγήσει. Τσακισμένοι από την κούραση και την πείνα έζησαν δραματικές ημέρες και πολλοί πιάστηκαν αιχμάλωτοι από τους Γερμανούς. Τμήμα του Γερμανικού Στρατού αφού έφθασε στην Καρύτσα ανηφόρησε την 29 Νοεμβρίου 1943 προς «Καραμανώλη» και κατέβηκε από «Μπεκούση» στο χωριό μας το οποίο και επυρπόλησε αφού το βρήκε έρημο από τους κατοίκους του διότι όσα χωριά εγκαταλείπονταν καταστρέφονταν. Το Κρυονέρι δεν κάηκε διότι οι κάτοικοί του δεν το εγκατέλειψαν.

Οι κάτοικοι του χωριού μας είχαν εγκαταλείψει το χωριό από το πρωί της 27 Νοεμβρίου 1943 και παίρνοντας μαζί τους όσα πράγματα μπορούσαν και όσα από τα ζωντανά τους ήταν δυνατόν. Έφυγαν προς το δάσος και συγκεκριμένα προς Αι-Λια - Απέλινα- Γομαρίλα όπου έστησαν το «νοικοκυριό» τους περιμένοντας την καταστροφή αφού άρχισε να χιονίζει στην περιοχή.

Η Φυλακτή αναγκάστηκε να εγκαταλειφθεί για να γλιτώσει τις σφαγές και την καταστροφή έξι (6) φορές συνολικά. Ήτοι: στις 3 επαναστάσεις 1854-1866-1878, στον ατυχή πόλεμο του 1897 οι κάτοικοι έφυγαν προς Ευρυτανία και (Βραχώρι) Αγρίνιο, το 1943 με το κάψιμο του χωριού από τους Γερμανούς και το 1947 λόγω Εμφυλίου.

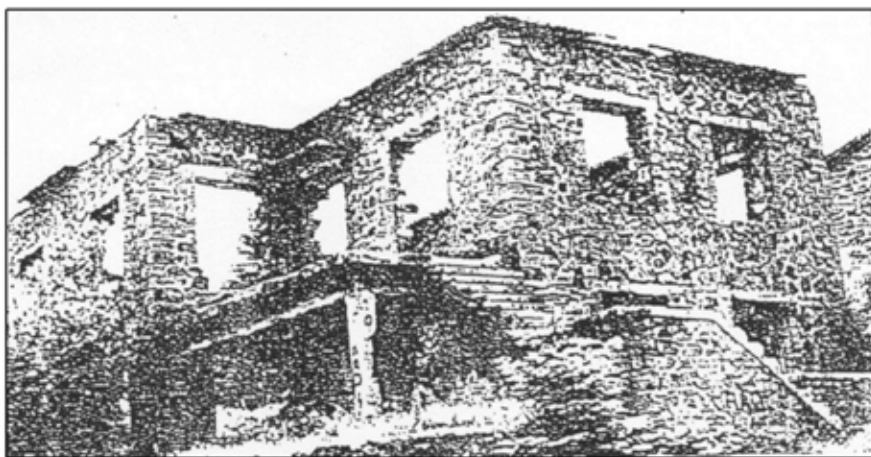
Οι Γερμανοί στρατιώτες κατεβαίνοντας στο χωριό συνάντησαν δύο τσοπάνηδες τον Σεραφείμ Τσιαμαντά και τον Βασίλειο Γιαννάκο τους οποίους συνέλαβαν αιχμαλώτους και ετοιμάζονταν να τους εκτελέσουν. Οι παραπάνω μετά από περιπετειώδη πορεία κατάφεραν να δραπετεύσουν μέσα από ομαδικά πυρά των Γερμανών. Άλλους δύο συλληφθέντες, τον Χρήστο (Κίτσιο) Γωγούλη και τον Χρήστο Αναστασίου Γιαννάκο τους εκτέλεσαν επί τόπου. Μέσα στο σπίτι της κάηκε ζωντανή η γριά μητέρα του Γιώργου Αυγέρου, Κωσταντία Αυγέρου η οποία δεν μπόρεσε να ακολουθήσει τους υπολοίπους χωριανούς.

Επίσης από βλήμα του Γερμανικού Πυρ/κου στην θέση «Κρη του Λινά» σκοτώ-

θηκε ο Κώστας Λινάς και η σύζυγός του Βαΐα Λινά. Την 30 Νοεμβρίου 1943 ημέρα του Αγίου Ανδρέου το χωριό είχε μετατραπεί σε καπνίζοντα ερείπια. Από τα 206 σπίτια του, είχαν καεί τα 190. Οι Γερμανοί στρατιώτες το πρωί της 30 Νοεμβρίου επανήλθαν στο χωριό και πυροβόλησαν και τραυμάτισαν τον Γεώργιο Μαγαλιό ο οποίος σύρθηκε μέχρι το δημοτικό σχολείο όπου συνελήφθη και εκτελέστηκε με χαριστική βολή από τους Γερμανούς Στρατιώτες. Οι Γερμανοί παρέμειναν στην περιοχή μέχρι το πρωί της 2 Δεκεμβρίου 1943 οπότε άρχισαν να αποσύρονται προς Καρδίτσα. Οι τρομαγμένοι κάτοικοι του χωριού κατηφόρισαν στα ερείπια πλέον την 4 Δεκεμβρίου για να βρουν αποκαΐδια και θάνατο, προσπαθώντας να στήσουν μέσα στον χειμώνα κάποιο καλύβι με «φουκάλια» και «άκρες».

Εκτός από το χωριό μας έκαψαν τα χωριά: Μοσχάτο (Βλάσδο), Μεσενικόλα, Μορφοβούνι (Βουνέσι), Μπεζούλα, Νεοχώρι, Καρύτσα, Μουζάκι, Κανάλια και στο μοναστήρι της Κορώνας όλα τα κελιά, έκτος από τον κυρίως Ναό. Οι ζημιές τεράστιες, οι νεκροί πάνω από εκατό, οι ξεσπιτωμένοι και άστεγοι χιλιάδες και ο χειμώνας βαρύς. Άνθρωποι πεινασμένοι με λιγοστά τα πράγματα που διέσωσαν προσπαθούν να ξεχειμωνιάσουν στις εκκλησίες του χωριού και να στήσουν κάποιο τσίγκο σε κάποιο τοίχο που έμεινε όρθιος για να προστατευθούν από τον χειμώνα με μόνη τροφή το καλαμπόκι και λίγο γάλα από κάποια γίδα που είχαν διασώσει αφού την πήραν μαζί τους στο δάσος. Τα αποτελέσματα της εκκαθαριστικής επιχειρήσεως των Γερμανών ελάχιστα, αφού οι δυνάμεις του ΕΛΑΣ συμπύχθηκαν προς Άρτα.

Η επίθεση των Γερμανών στον ορεινό όγκο της Νότιας Πίνδου αποτελεί μέρος του σχεδίου «Πάνθηρ», γι' αυτό έθεσαν ως άμεση προτεραιότητα την εκκαθάριση των αντάρτικων βάσεων σε όλο το μήκος της Πίνδου και απόλυτο έλεγχο της οδικής αρτηρίας Τρικάλων- Ιωαννίνων.

Το ερειπωμένο κτίριο του βιομήχανου Ι. Κατσάρη στη Νεράιδα Καρδίτσας όπου είχε εγκατασταθεί κατά την κατοχή η Β.Σ.Α. (Βρετανική Στρατιωτική Αποστολή). Πυρπολήθηκε από τους Γερμανούς την 27-11-1943

Όταν τέλος οι Γερμανοί έφυγαν από την Νευρόπολη αφού έκαψαν και την Νεράιδα και ανατίναξαν και τις βρύσες της ακόμα, οι Ιταλοί άρχισαν να ξαναγυρίζουν όσοι επέζησαν στο στρατόπεδό τους. Στην θέση του όμως βρήκαν μόνον ερείπια και τις αποθήκες τους άδειες από τρόφιμα. Σκηνές να εγκατασταθούν δεν υπήρχαν τα οικήματα είχαν καεί και ο βαρύς χειμώνας των Αγράφων είχε αρχίσει. Από τις οκτώ χιλιάδες Ιταλούς που είχαν αρχικά συγκεντρωθεί στην Νεράιδα επέστρεψαν τώρα πέντε χιλιάδες, οι άλλοι πιάστηκαν από τους Γερμανούς ή πέθαναν από την περιπλάνηση και τις κακουχίες. Έτσι μια μάζα πέντε χιλιάδων ανθρώπων βρέθηκε συγκεντρωμένη στα ερείπια καμένου χωριού χωρίς στέγη, χωρίς τρόφιμα, χωρίς καμιά υγειονομική περίθαλψη. Και για να αντιμετωπίσουν το φοβερό κρύο οι Ιταλοί, σκάβουν «λαγούμια» κάτω από τα καμένα σπίτια όπου ζούσαν σαν ασπάλακες και τρωγλοδύτες ο ένας πάνω στον άλλο, νηστικοί και γεμάτοι ψείρες. Τρώνε φύλλα,

Απομεινάρια καμένων σπιτιών

βελανίδια, χορτάρια, χωρίς να χορταίνουν και ο θάνατος τους αποδεκατίζει. Τα ρούχα τους έχουν κουρελιαστεί, αξύριστοι, βρώμικοι, αποσκελετωμένοι, με τον τρόπο στα μάτια και την απόγνωση στο πρόσωπο, τριγυρίζουν στο χώρο του στρατοπέδου σαν απίθανα πλάσματα άλλου κόσμου. Τίποτε δεν θυμίζει ότι κάποτε όλοι αυτοί ήταν άνθρωποι και ο θάνατος τους αποδεκατίζει. Παντού στους δρόμους της Νευρόπολης εύρισκες πτώματα τουμπανισμένα ομαδικά.

Αργότερα την άνοιξη του 1944 οι Άγγλοι άρχισαν την χρηματοδότηση των Ιταλών με μισή χρυσή λίρα για κάθε στρατιώτη και μια χρυσή λίρα για κάθε αξιωματικό. Ειδοποιήθηκαν τα ορεινά χωριά μεταξύ των οποίων και το δικό μας και όσοι θέλη-

σαν πήγαν στο στρατόπεδο της Νεράιδας και πήραν άλλος έναν και άλλος δύο Ιταλούς να τους χρησιμοποιούν σε αγροτικές ή οικιακές εργασίες και να τους φιλοξενούν στα σπίτια τους δίνοντάς τους να τρώνε ότι και η δική τους οικογένεια με ανταμοιβή το παραπάνω χρηματικό ποσό. Με τον τρόπο αυτό σώθηκαν αρκετοί πε-

Νεράιδα. Μνημείο για τους άνδρες της Ιταλικής Μεραρχίας Pinerolo που προσχώρησε στις δυνάμεις του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ το 1943.

ριμένοντάς να τελειώσει ο πόλεμος και να ξαναγυρίσουν στην πατρίδα τους. Η μεταχείριση τους από τους Έλληνες των ορεινών περιοχών υπήρξε φιλική. Οι κάτοικοι τις πιο φτωχές περιοχές της ορεινής Ελλάδος με όλες τις στερήσεις τους βρήκαν ρούχα «παραπανίσια» και έντυσαν τους γυμνούς Ιταλούς και τους έβαλαν και έτρωγαν μαζί με την οικογένειά τους.

Όταν οι Γερμανοί εγκατέλειψαν την Ελλάδα (12 Οκτωβρίου 44) οι Άγγλοι συγκέντρωσαν τους Ιταλούς στην Καρδίτσα και από εκεί τους μετέφεραν στο Βόλο απ' όπου με πλοία των Άγγλων στις 2 και 3 Δεκεμβρίου 1944 φεύγουν για την Ιταλία. Η χαρά τους ήταν απερίγραπτη γιατί θα πήγαιναν επιτέλους στα

σπίτια τους ύστερα από τις σκληρές μέρες του πολέμου και της ομηρίας τους. Η μοίρα όμως, για πολλούς από αυτούς, ήταν αρκετά σκληρή. Δύο καράβια βυθίστηκαν αύτανδρα στην Αδριατική θάλασσα από την Γερμανική αεροπορία. Την 13η Σεπτεμβρίου 2013 κατασκευάστηκε προς τιμή των νεκρών της «Πινερόλο» μνημείο των πεσόντων Ιταλών στην είσοδο της Νεράιδας Μπεζούλας.

Πηγές – Βιβλιογραφία: Το κείμενο είναι απόσπασμα από το βιβλίο «ΦΥΛΑΚΤΗ- Η πατρίδα μου» του Θανάση Τσιαμαντά, με κάποιες μικρές αναγκαίες διορθώσεις.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΤΕΚΜΗΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΜΕΡΑΡΧΙΑ ΠΙΝΕΡΟΛΟ

Παναγιώτης Νάννος

Α) 1941 Η ΑΦΙΞΗ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΡΟΣΣΙ ΣΤΑ ΤΡΙΚΑΛΑ

Ιταλοί στρατιώτες και αξιωματικοί της Μεραρχίας Πινερόλο, μπροστά στο αρχοντικό Χατζηγάκη, 17 Σεπτεμβρίου 1941, στην πόλη των Τρικάλων. Η φωτογραφία είναι του Guido Barilli, φωτογράφου της Μεραρχίας «Πινερόλο», δημοσιευμένη σε ιστοσελίδα της Λομβαρδίας. Επαναδημοσίευση 28/8/2023 στην ομάδα του ΦΒ «Τα Τρίκαλα σε ασπρόμαυρο φόντο».

Το σημείωμα στα Ιταλικά γράφει «7. 9. Εν αναμονή του στρατηγού Ρόσσι, νέου διοικητού του 3ου Σώματος Στρατού», (μετάφραση του συγγραφέα Χαράλαμπου Αλεξάνδρου).

Η μεραρχία Πινερόλο ανήκε στο 3ο Σώμα Στρατού και το όνομα του στρατηγού ήταν Άγγελος Ρόσσι, ο οποίος έφθανε οσονούπω, οπότε γι' αυτό και η επισημότητα των αξιωματικών και λοιπών στρατιωτών. Το 1941 ήταν η αρχή της παρουσίας των κατακτητών και όλα φάνταζαν εύκολα, καθώς ακόμα δεν είχε εκδηλωθεί η καθολική Εθνική Αντίσταση των Ελλήνων.

Άλλες δύο φωτογραφίες του λοχαγού της Πινερολο Γκουίντο Μπαρίλλι, είναι από το Δημοτικό Αρχείο της Μάντοβα Ιταλίας.

10-VII: ponte sul Reno fra Triccala e Larissa,
distruito dagli inglesi

10

Η λεζάντα γράφει: 2.10.7.1941: Γέφυρα του Πηνειού μεταξύ Τρικάλων και Λάρισας κατεστραμμένη από τους Άγγλους, μάλλον πρέπει να είναι η γέφυρα στο Κουτσόχερο.

a piazza di Triccala: danni dovuti Stukas

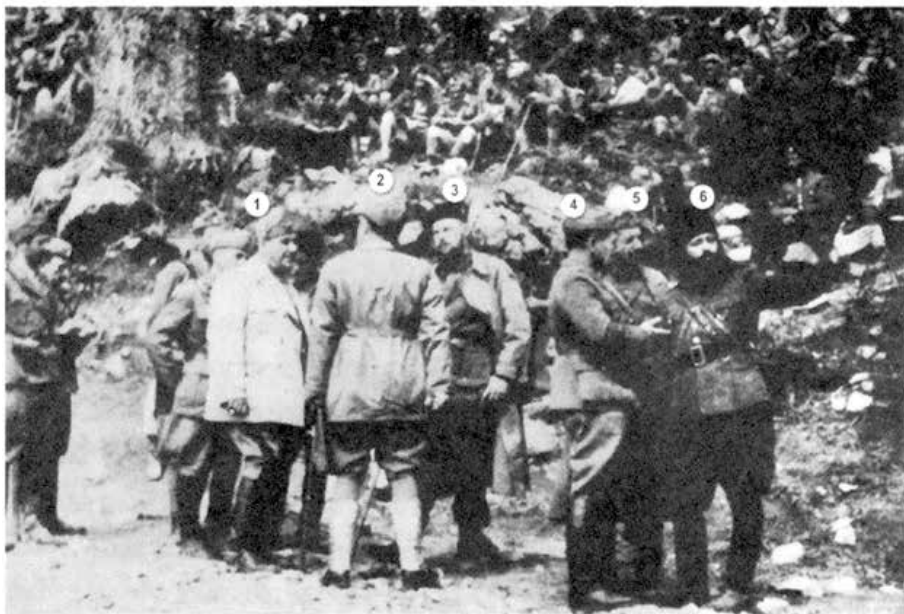
Πλατεία Τρικάλων: καταστροφές από τα Στούκας.

Β) 1943 ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΤΗΣ ΠΙΝΕΡΟΛΟ ΚΑΙ ΚΑΠΕΤΑΝΑΙΟΙ ΤΟΥ ΕΛΑΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η 24η Μεραρχία «Πινερόλο», μία από τις 11 ιταλικές μεραρχίες της Ιταλικής Στρατιάς, έδρασε στην Ελλάδα στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Στην πραγματικότητα η δύναμή της ήταν της τάξεως ταξιαρχίας, υπό τον στρατηγό Αδόλφου Ινφάντε. Μετά την παράδοση της Ιταλίας στη Γερμανία, η Μεραρχία Πινερόλο διαπραγματεύθηκε την παράδοση των οπλών της στον ΕΔΕΣ και ΕΛΑΣ. Η Πινερόλο ήταν η μόνη μεγάλη ιταλική μονάδα, τμήματα της οποίας συμφώνησαν να συνεργαστούν με την Ελληνική Αντίσταση. Η συνεργασία επικυρώθηκε με το πρωτόκολλο που υπογράφηκε στις 11 Σεπτεμβρίου 1943 στην Πόρτα/Πύλη Τρικάλων.

Η φωτογραφία είναι λίγες ημέρες από την υπογραφή συμφωνίας κάπου στα βουνά, με Ιταλούς αξιωματικούς και στελέχη της Εθνικής Αντίστασης, όπως περιγράφονται στην λεζάντα της φωτογραφίας, η οποία προέρχεται από το βιβλίο του Ευάγγελου Αβέρωφ «Φωτιά και τσεκούρι», εκδόσεις «Εστία» 1974.

Σε πρώτο πλάνο ιστορικά πρόσωπα τα περισσότερα και πρωταγωνιστές αργότερα μιας ανείπωτης τραγωδίας για περισσότερους από 1.000 άντρες που χάθηκαν τον χειμώνα του 1943, οι οποίοι κάθονται στα δέντρα ανυποψίαστοι, χωρίς να αντιλαμβάνονται τι έρχεται για όλους...

Τμήμα της Πινερόλο φτάνει σε περιοχή της κεντρικής Πίνδου, σε ασφαλές μέρος, μετά την συμφωνία της Πόρτας. Σε πρώτο πλάνο η ηγεσία της, με αξιωματικούς του Κοινού Γενικού Στρατηγείου Ανατάρτων. Διακρίνονται ο υποστράτηγος Ντελ Τζούντιτσε (1), ο στρατηγός Ινφάντε (2), ο συν/ρχης Κρις Γουντχάους (3) και οι συν/ρχης Ραφτόπουλος (4) του Ε.Δ.Ε.Σ., στρατηγός Σαράφης (5) και Άρης Βελουχιώτης (6) του Ε.Λ.Α.Σ., ενώ συνομιλούν. Στο βάθος, άνδρες της Πινερόλο.

Φωτο. Από το βιβλίο του Αβέρωφ-Τσιτίου, "Φωτιά και Τσεκούρι". Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 1974

Γ) ΑΝΑΚΩΧΗ – ΣΥΝΘΗΚΟΛΟΓΗΣΗ ΙΤΑΛΙΑΣ – ΣΥΜΜΑΧΩΝ (1943)

Το καλοκαίρι του 1943, με την εισβολή των Συμμάχων αρχικά στη Σικελία και στη συνέχεια στο Νότο της Ιταλίας, η ιταλική πολεμική προσπάθεια και το φασιστικό καθεστώς, κατέρρευσαν. Στις 2 Σεπτεμβρίου υπογράφηκε ανακωχή μεταξύ της Ιταλίας και των Συμμάχων, η οποία για το φόβο των γερμανικών αντιδράσεων ανακοινώθηκε μόλις στις 8 του ίδιου μηνός. Όταν στις 8 Σεπτεμβρίου του 1943 ανακοινώθηκε δημόσια η σύναψη ανακωχής μεταξύ Ιταλίας, (της κυβέρνησης του στρατάρχη Πιέτρο Μπαντόλιο), και των συμμαχικών χωρών, που είχε προηγηθεί μυστικά πέντε ημέρες πριν στη Σικελία, το σύνολο σχεδόν των ιταλικών δυνάμεων στα διάφορα μέτωπα κυριολεκτικά παρέλυσε.

Οι περισσότεροι Ιταλοί στρατιώτες παραδόθηκαν στους Γερμανούς με μόνη την 24η Μεραρχία Πεζικού «Πινερόλο» Η περιοχή της Θεσσαλίας που είχε περάσει στον έλεγχο της μεραρχίας ήταν η Καρδίτσα, η οποία καταλήφθηκε από τον ΕΛΑΣ στις 12 Μαρτίου 1943, και έγινε, σύμφωνα με το BBC, «η πρώτη πόλη στην Ευρώπη που απελευθερώθηκε από την Αντίσταση».

Η Ιταλίδα ερευνήτρια Lidia Santarelli στη μελέτη της Τυφλή βία: ιταλικά εγκλήματα πολέμου στην Ελλάδα της Κατοχής τόνισε ότι από τα δεκάδες ιταλικά εγκλήματα, όπως το κάψιμο των χωριών και πόλεων του Δομένικου, του Κούρνοβου, του Αλμυρού και άλλα, διαπράχθηκαν κατά την περίοδο 14 με 25 Αυγούστου 1943, λίγες μέρες πριν από την ιταλική ανακωχή της 3ης Σεπτεμβρίου 1943 και τα περισσότερα από αυτά έγιναν στην περιοχή ευθύνης της Πινερόλο. Αυτό τονίζει περισσότερο τη γενναιοδωρία των Ελλήνων ανταρτών και του πληθυσμού στα γεγονότα που ακολούθησαν, σε σχέση με τις πριν μερικές μέρες εχθρούς τους και κατακτητές.

Η προσέγγιση ανταρτών και Ιταλών, «έπρεπε» να γίνει για πολλούς και διαφορετικούς λόγους και προτεραιότητες που είχε ο καθένας. Οι αντάρτες ήθελαν πάση θυσία να πάρουν τον οπλισμό των Ιταλών, διότι έτσι αναβαθμίζονταν η ισχύς τους τόσο σε επιχειρησιακό επίπεδο, όσο και σε πολιτικό για την επόμενη μέρα. Οι Εγγλέζοι είχαν ακριβώς τον αντίθετο λόγο, ήθελαν να έχουν αυτοί τον έλεγχο της κατάστασης και να μην ενισχυθεί περαιτέρω ο ΕΛΑΣ, ώστε να αποτελεί τον αδύναμο κρίκο την επόμενη μέρα.

Το βέβαιο είναι ότι ο λαός ο οποίος είχε υποστεί την βία των Ιταλών και τα καμένα χωριά κάπνιζαν ακόμα, έπρεπε να δείξει κατανόηση και αυτή δεν θα έρχονταν μόνη. Μαζί με τις εργώδεις προσπάθειες των ανταρτών, τυπώθηκαν έντυπα τα οποία έρχονταν υποστηρικτικά στην προσπάθειά τους, μαζί με τα όποια επιχειρήματα είχαν στις προκηρύξεις αυτές.

Δημοσιεύουμε την προκήρυξη, περισσότερο για να κατανοήσουμε το κλίμα της εποχής, για το περιεχόμενο της οποίας πολλά μπορεί να υποθέσει κανείς, τόσο για το νεοσύστατο «Κέντρο Οργανώσεως Ιταλών», όσο και για το δίγλωσσο κείμενο το περιεχόμενο του οποίου παρατίθεται αυτούσιο. Οι αποδέκτες των μηνυμάτων ήταν

Έλληνες και Ιταλοί, οι οποίοι έπρεπε να χωρέσουν κάτω από την ίδια επιλογή του ΕΛΑΣ και των Εγγλέζων που ήθελαν για τους δικούς τους λόγους να έχουν τον πρώτο και τελευταίο λόγο στα πράγματα. Ανάμεσα (και) στους δύο πρέπει να αναζητηθούν οι συντάκτες του κειμένου της προκήρυξης.

Δ) ΑΝΤΙΦΑΣΙΣΤΕΣ ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ ΑΥΤΟΜΟΛΟΙ ΣΤΟΝ ΕΛΑΣ

Ένα σχετικά άγνωστο κεφάλαιο της Εθνικής Αντίστασης ανέδειξε με ομιλίες και εκδόσεις ο Βολιώτης συγγραφέας Χαράλαμπος Αλεξάνδρου, με θέμα «Οι Γερμανοί

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ	MANIFESTO
Πρὸς ὅλας τὰς Πατριωτικὰς Ἀπελευθερωτικὰς Ὀργανώσεις τῆς Ἑλλάδος Ἕλληνες καὶ Ἑλληνίδες Ἡ ὕστατη ἀποφασιστικὴ στιγμή, ἡ μόνη ἂξι νὰ τὴν ζήσουν λαοὶ λαμπρὰς Ἰστορίας, ἡ στιγμή τῆς «Ἀπελευθερώσεως» ἔφτασε γιὰ Σᾶς. Οὐδεὶς λαὸς, Ἕλληνες καὶ Ἑλληνίδες, μπορεῖ νὰ εἶναι ὅπως ὁ δικὸς μας, πραγματικὰ ἐνωμένος μαζί σας εἰς αὐτὰς τὰς ἐνδόξους μέρας τῆς Ἀπολυτρώσεώς σας καὶ τῆς Νίκης σας. Ύστερα ἀπὸ τὴν πλήρη ἀποτυχίαν τῆς ἀσυνειδήτου καὶ αἰμοχαροῦς φασιστικῆς μεγαλομανίας ὁ λαὸς μας ξαναβρῆκε τὸ πραγματικὸ του πρόσωπο καὶ ἀνένιζει ἡρόμως πρὸς ἓνα μέλλον εἰρήνης καὶ συναδελφώσεως. Οἱ πεσόντες ἀδελφοὶ σας εἰς τὰ Ρίμινι οἱ Τάρροι μας, τῆς Κεφαλῆνιας, δὲν εἶναι δύο σταῖμοι, ἀλλὰ δύο ἀποφασιστικὲς στροφές, πρὸς τὰ κοινὰ ιδεώδη. Ἑλληνικὴ Ἀσέ, Ἐν ὀνόματι ὅλων τῶν Ἱταλῶν ποὺ παρέμειναν πιστοὶ εἰς τὴν διαταγὴν τῶν Κριτῶν τοῦ φασισμοῦ τῆς 8ης 9/1943. Ἐν ὀνόματι ὅλων ἐκείνων ποὺ βρῆκαν σὲ Σᾶς, ἡρωικῶς καὶ φιλόξενα Λαὸ, γενναίως ὀφρὼνα προστασία καὶ ὕλική καὶ πνευματικὴ βοήθεια σὰς ἀπευθύνομεν τὰς εὐχαριστίας μας καὶ τὴν αἰώνιον εὐγνωμοσύνην μας. Ἡ Ἀθήνα καὶ ἡ Ρώμη εἶναι, ἀκόμη γιὰ μίαν φορὰν ἐνωμένοι καὶ καθ' ὁδόν. Ζήτω ἡ αἰωνία Ἑλλάς ἐν ὅπλοις καὶ ἐλευθέρᾳ Ζήτω ἡ Ἱταλία C. O. I. [Κέντρον Ὀργανώσεως Ἱταλῶν]	A tutte le Organizzazioni Patriottiche e liberali di Grecia Uomini e donne L'ora suprema, la sola degna per i popoli di grande Storia d'essere vissuta, l'ora della «Libertà» è per Voi giunta. Nessun popolo, uomini e donne di Grecia, può essere come il nostro, a Voi, veramente unito in queste giornate gloriose del vostro riscatto e della vostra Vittoria. Dopo il pieno fallimento della incosciente e sanguinaria ambizione fascista, il nostro popolo ha ritrovato il suo giusto volto e guarda serenamente verso un avvenire di pace e di fratellanza. I vostri Morti di Rimini, le nostre Fosse di Cefaloniz, non sono due tappe, ma due svolte decisive verso il comune Ideale. Popolo di Grecia A nome di tutti gli Italiani fedeli all'ordine emanato dai giustizieri del Fascismo l'8 Settembre 1943: A nome di quanti hanno trovato in Voi, popolo eroico ed ospitale, protezione generosa ed aiuto materiale e spirituale, vi rivolgiamo i sentimenti della nostra gratitudine e di eterna riconoscenza. Roma ed Atene sono ancora una volta unite ed in marcia. Viva l'Italia Viva la Grecia in armi e libera C. O. I. (Centro Organizzazione Italiani)

Αντιφασίστες στις γραμμές του ΕΛΑΣ Μαγνησίας». Περισσότερα για το θέμα στο βιβλίο «Αυτόμολοι της Βέρμαχτ στο 54ο Σύνταγμα ΕΛΑΣ – Το ΧΧΙ/999 Ποινικό Τάγμα στη Μαγνησία» (Αθήνα 2020).

Τον Απρίλη του 1944 η εφημερίδα του ΕΑΜ «Ελεύθερη Ελλάδα» δημοσίευσε έκκληση των Γερμανών αντιφασιστών Φαλκ Χάρνακ (ψευδώνυμο Ίκαρος) και Γκέρχαρντ Ράινχαρντ (ψευδώνυμο Μανώλης), που είχαν ήδη προσχωρήσει στον ΕΛΑΣ,

για τη δημιουργία Ένωσης Γερμανών Αντιφασιστών. Σημείο συνάντησης ορίστηκε το Καρπενήσι. Η ίδρυση της ΑΚΦΔ (Αντιφασιστική Επιτροπή Ελεύθερη Γερμανία) έγινε στις 10 Αυγούστου του 1944 στην Καστανιά Καρδίτσας, όπου εκτός από τον «Ίκαρο» και τον «Μανώλη» συμμετείχαν ο Σαράφης και ο Δεσποτόπουλος εκ μέρους του ΕΛΑΣ, και ο γιατρός Πέτρος Κόκκαλης εκ μέρους της ΠΕΕΑ.

Λίγους μήνες αργότερα, τον Αύγουστο του 1944, το ΧΧΙ (21ο) Τάγμα της 999 Μεραρχίας εγκαταστάθηκε στο Βόλο (Διμηνίο, Αγριά, Σανατόριο). Στις 13-14/9/44 αυτομολούν στον ΕΛΑΣ 7 Γερμανοί από το Σανατόριο, στις 14/9 δύο από την Αγριά, στις 17/9 τρεις από το Βόλο, και

Provisorischer
MITGLIEDS - AUSWEIS
ΔΕΛΤΙΟ - ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ

Antifaschistisches Komitee deutscher Soldaten
- PREIS - DEUTSCHLAND -
A.K.F.D. in Griechenland
Αντιφασιστική Επιτροπή Γερμανών Στρατιωτικών
- ΕΛΕΥΘΕΡΗ - ΓΕΡΜΑΝΙΑ -
Α.Κ.Φ.Δ. στην Ελλάδα

Name u. Vorname *Bartz Erwin*
Όνοματεπώνυμο

Dienstgrad *Soldat*
Βαθμός στο στρατό

Mitgliedsnummer *95*
in Volos
Αριθ. Μελ. Βόλου

Tag der Aufnahme *10. 11. 1944.*
Ημερ. έγγραφης

Für das A.K.F.D.
Για την Α.Κ.Φ.Δ.
-- A.K.F.D. --
Hunderterschaft
Βόλος

Beglaubigt
θεωρήθηκε
für den ELAS
Για τον ΕΛΑΣ

Unterschrift des Inhabers
Υπογραφή του Φορέα
Erwin Bartz

Δελτίο ταυτότητας και προκήρυξη αντιφασιστών που υπηρετούσαν στο Γερμανικό στρατό Κατοχής, οι οποίοι αυτομόλησαν και πέρασαν με τους αντάρτες του ΕΛΑΣ, λίγοι ωστόσο υπήρξαν.

16 στις 18/9 από τα φυλάκια του Διμηνιού 1 και 2. Καθημερινά φτάνουν στις ανταρτικές γραμμές Γερμανοί αυτόμολοι, μεταξύ αυτών και ο υπολιμενάρχης Βόλου Ότο Έγκελ μαζί με τον βοηθό του Βολφ: οι τελευταίοι μεταφέρθηκαν στο Πήλιο με τη μεσολάβηση της Επονίτισσας Δήμητρας Πετράκη. Περισσότερα στοιχεία στις εκδόσεις του κ. Αλεξάνδρου.

DER ANTIFASCHISTISCHE AUSSCHUSS FÜR VOLOS
UND UMGEBUNG.

ACHTUNG! Kameraden

Die Ihr noch bei den Nazitruppen seid!
Dieser Aufruf kommt zu Euch aus einem Ort des freien
Griechenlands, wo wir uns zusammengefunden haben. Wie
können wir Euch versichern, dass es keine leere Pro-
paganda, wie bei Goebbels, ist, wenn wir aussprechen,
dass wir über unsere überaus gute Aufnahme beim ELAS
in das grösste Staunen versetzt wurden. Die Soldaten
des freien Griechenlands, teilen mit uns ihre Lager u
ihr Essen. Wir sind genau die gleichen Kameraden, wie
ihre eigenen Kameraden. Und das alles in einem Lande,
in das Hitler nur Mord u. Verwüstung gebracht hat; das
dürfen wir nie vergessen.
KAMERADEN! Wir rufen Euch, die Ihr noch unentschieden
seid, kommt sofort zum E L A S wenn Euch noch etwas
an Eurer Heimat, Euren Familien u. Euren Lieben ge-
legen ist. Dafür können wir im Namen des E L A S die
Bürgerschaft übernehmen. Der Krieg geht zu Ende. Unsere
Rückkehr nach Deutschland, geht nur über den E L A S
Ergreift diese letzte u. einzige Möglichkeit, nehmt
Eure Waffen u. kommt zu uns. So dient Ihr unserem Va-
terland u. Eurer Familie mehr, als wenn Ihr in einem
aussichtslosen Kampf, für die Nazibonzen noch den Tod
erleidet.
Der E L A S verlangt von uns nur, dass diesen Plün-
derungskrieg einstellen. Wollt Ihr für alle Zeiten
für die Grausamkeiten der SS verantwortlich werden?
Wenn nicht, dann macht SCHLUSS.
Kommt zum E L A S.

Der antifaschistische Ausschuss für Volos
u. Umgebung.

Mandl Karl	Sket Rudolf
Friedl Konrad	Ficker Willi
Thiele Otto	Bochtler Alex.
Herrmann Heinz	Ludwig Ernst
Prinz Franz	Dambrowsk Erich
Schuh Karl	Pauly Paul
Höllbacher Georg	Mörzl Josef
Weiss Adam	Schrödl Willi
Christoph Sepp	Meier Eugen
Gehm Ludwig	

Freies Griechl. 20.9.1944

Η προκήρυξη της Αντιφασιστικής Επιτροπής Βόλου, την οποία υπογράφουν με τα ονόματά τους
19 Γερμανοί που είχαν ήδη προσχωρήσει στο 54ο Σύνταγμα του ΕΛΑΣ: καλεί τους Γερμανούς
στρατιώτες να αυτομολήσουν με τον οπλισμό τους για να σωθούν.

Πηγές - Βιβλιογραφία:

- Αγαπητός – Κυρίτης Δημήτρης, «Το Μορφοβούνι (Βουνέσι) στην Αντίσταση και τον Εμφύλιο. Ο αφοπλισμός του Κωστόπουλου», εκδόσεις Βεργίνα, Αθήνα 2020.
- Αλεξάνδρου Χαράλαμπος, Μεραρχία Πινερόλλο, Αθήνα 2008.
- β) «Οι Γερμανοί Αντιφασίστες στις γραμμές του ΕΛΑΣ Μαγνησίας», ομιλία στο Βόλο.
- γ) «Αυτόμολοι της Βέρμαχτ στο 54ο Σύνταγμα ΕΛΑΣ – Το ΧΧΙ/999 Ποινικό Τάγμα στη Μαγνησία» (Αθήνα 2020).
- Ευάγγελος Αβέρωφ, «Φωτιά και τσεκούρι», εκδόσεις «Εστία» 1974.
- Επίσης κάποια τεκμήρια λήφθηκαν και από το Διαδίκτυο.

ΛΑΪΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΪΚΟΙ ΘΕΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΚΑΤΟΧΗ

Σπύρου Ε. Λάππα, Δικηγόρου, πρώην Βουλευτή Σύριζα

«Σβήνοντας ένα κομμάτι από το παρελθόν είναι σαν να σβήνεις και ένα κομμάτι από το μέλλον»(Γ. Σεφέρης).

Για την εποποιία της Εθνικής Αντίστασης έχουν γραφεί πολλά, υπάρχουν διαφορετικές αναγνώσεις και αντιλήψεις γι αυτήν, όμως κανένας δεν μπορεί να διαφωνήσει για τον παλλαϊκό χαρακτήρα της, τον στόχο και την προσήλωσή της στη λευτεριά και την απελευθέρωση της χώρας από τον ναζιστικό ζυγό. Επίσης κανένας δεν μπορεί να παραγνωρίσει ότι θεσμοί Λαϊκής Δικαιοσύνης και Αυτοδιοίκησης κυριάρχησαν στην ελεύθερη Ελλάδα την περίοδο 1941-1944 με τη συμμετοχή του ελληνικού λαού, και για τους δύο αυτούς θεσμούς θα μιλήσουμε παρακάτω, με βασικές ιστορικές και επιστημονικές πηγές δύο καταπληκτικά βιβλία, το «**ΛΑΪΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ εις τα ελεύθερα περιοχάς της υπό κατοχήν Ελλάδος**» του Δημ. Ζέπου που εκδόθηκε το 1945(!), το δίτομο βιβλίο του Γεωργούλα Μπέικου «**Η λαϊκή εξουσία στην ελεύθερη Ελλάδα**», καθώς και τις εργασίες των *Νέστορα Κουράκη* (καθηγητή παν/μίου), *Κων. Λάμπου* (ιστορικού ερευνητή), *Βασιλικής Λάζου* (διδάκτορος ιστορίας Παντείου), καθώς και στα κείμενα αποφάσεων, διατάξεων και κωδίκων που συντάχθηκαν και δημοσιεύθηκαν από στρατηγικές και πολιτικές οντότητες που κυριαρχούσαν στην ελεύθερη Ελλάδα (κυρίως του ΕΑΜ), Αποφάσεις και Διατάξεις της ΠΕΕΑ (Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης, γνωστή και σαν «Κυβέρνηση του βουνού»), με έμφαση στον Κώδικα Ποσειδώνια(1942) και τη Διακήρυξη των Κορυσχάδων (1944).

Ι. ΕΙΣΑΓΩΓΗ. «Οι ευτυχισμένες εποχές μπορούν να φθάσουν ως την τέλεια ομορφιά, οι ξεπεσμένες όμως έχουν ανάγκη από παραδείγματα περασμένου ηρωϊσμού»(Σίλλερ, το αναφέρει ο Γεωργούλας Μπέικος στο βιβλίο του «**ΑΠΟ ΤΟ ΛΑΟ ΔΙΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΟ ΛΑΟ**», έκδ. 1959).

Στις πρωτόγονες κοινότητες ο ιδιωτικός και ο δημόσιος χώρος ήταν σχεδόν ταυτόσημες έννοιες και καταστάσεις, και συνεπώς τα μέλη τους ήταν όλα προσωπικώς παρόντα και δρώντα, αφού συμμετείχαν ισότιμα και ενεργά με τις σκέψεις, τις προτάσεις, αλλά και με τις αντιρρήσεις τους σε όλες τις διαδικασίες λήψης των αποφάσεων και φυσικά με την προσωπική συμμετοχή τους συνέβαλλαν στην καλύτερη δυνατή υλοποίησή τους. Η κοινότητα, συμπεριλαμβάνοντας όλα τα μέλη της στο ενιαίο δικό της κοινοτικό γίγνεσθαι, απέκλειε τον απομονωτισμό, τον ατομισμό και την ιδιώτευση και κατά συνέπεια τον στείρο ανταγωνισμό, με αποτέλεσμα την ταύτιση των μελών της με την ίδια τη συνολική κοινότητα, η οποία με τον τρόπο αυτό δεν εξασφάλιζε μόνο την καλύτερη δυνατή ατομική και συλλογική-κοινοτική επιβίωση,

αλλά πρόσφερε ισχυρό αίσθημα ασφάλειας και αυτοπεποίθησης, προϋποθέσεις αναγκαίες για κάθε ατομική και συλλογική δημιουργική πρωτοβουλία, και αυτό ήταν το φαινόμενο του **κοινοτισμού**. Στο διάβα της ιστορίας είχαμε διάφορες μορφές κοινοτισμού, όλες όμως αποτέλεσαν την παθητική ή την ενεργητική άμυνα απέναντι στα καταπιεστικά και εκμεταλλευτικά κοινωνικά συστήματα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το φαινόμενο του κοινοτισμού που αναπτύχθηκε στον ελλαδικό χώρο κατά τη βυζαντινή, την οθωμανική, αλλά και κατά την μετέπειτα περίοδο, με αποκορύφωση αυτού του φαινομένου κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής της Ελλάδας ((βλ. Κ. Λάμπρος μελέτη 2014).

Οι γενικές αρχές πάνω στις οποίες οικοδομήθηκε ο κοινοτισμός, όπως η ισότητα και η αλληλεγγύη, η αυτάρκεια και το κοινό συμφέρον, η καλή πίστη και η επιείκεια, σε συνδυασμό με την τοπική, νομαρχιακή και περιφερειακή διοικητική αυτονομία και τη λαϊκή δικαιοσύνη, καθιστούσαν τον κοινοτισμό ικανό για τη διασφάλιση της ελευθερίας των πολιτών στο πλαίσιο μιας ευρύτερης αυτοδιοικουμένης κοινωνίας, χωρίς αφεντικά και δούλους, χωρίς εκμεταλλευτές και εκμεταλλεζόμενους. Μάλιστα ο κοινοτισμός του ορεινού ελληνικού χώρου, με το να συγκεντρώνει στα ορεινά σχετικά μεγάλους πληθυσμούς, που αναγκαστικά εκπαιδεύονταν στον ανταρτοπόλεμο συγκρουόμενοι με τα ασκέρια των κοτζαμπάσηδων και με τον στρατό κατοχής, κατάφερε κάτι πολύ σημαντικότερο: τη σύλληψη της ιδέας και τελικά την εφαρμογή της για την απελευθέρωση ολόκληρης, δηλαδή και της πεδινής Ελλάδας.

Οι συνθήκες διαμόρφωσης του νεοελληνικού κράτους είχαν ως συνέπεια την απόλυτη οικονομική, κοινωνική και πολιτική εξάρτηση της Ελλάδας από τις λεγόμενες «προστάτιδες δυνάμεις», πράγμα που οδήγησε σε ένα μεταπρατικό καπιταλισμό που έβαλε βαθιά τα αποτυπώματά του στο ιστορικό γίγνεσθαι της χώρας. Πρόκειται για μία θεσμική και δομική στρέβλωση που κράτησε τη χώρα μακριά όχι μόνο από τα οράματα των δυνάμεων της Εργασίας, της Επιστήμης και του Πολιτισμού, αλλά ακόμα και από μια τυπική καπιταλιστική ανάπτυξη και αστική δημοκρατία (Κ. Λάμπρος ό.π.).

Για το ίδιο ζήτημα οι **Ν. Παπαντωνίου** και **Ν. Σβορώνος** στον Επίλογό τους στο προαναφερόμενο βιβλίο του Δ. Ζέπου, αναφέρουν ότι «Οι θεσμοί της Λαϊκής Αυτοδιοίκησης, αλλά και Δικαιοσύνης, δεν είναι άγνωστοι στην Ελληνική Ιστορία. Θα πρέπει ειδικότερα να αναφερθεί στο **κοινοτικό σύστημα** της Τουρκοκρατίας, του οποίου οι θεσμοί αυτοί θα μπορούσαν να αναγνωριστούν ως πηγές έμπνευσης των ανάλογων θεσμών στην περίοδο της Κατοχής. Λαϊκές συνελεύσεις με νομοθετικές και κανονιστικές δικαιοδοσίες, ταύτιση, σε ορισμένες περιπτώσεις, αιρετών κοινοτικών συμβουλίων και λαϊκών δικαστηρίων, με έμφαση στο διαιτητικό και συμβιβαστικό χαρακτήρα της Λαϊκής Δικαιοσύνης, ίσχυαν σε πολλές ελληνικές κοινότητες της Τουρκοκρατίας, αλλά δεν θα πρέπει ο μελετητής να αγνοήσει τη ριζική διαφορά ως προς τον χαρακτήρα των δύο συστημάτων. Το κοινοτικό σύστημα της Τουρκοκρατίας εντάσσεται στο γενικό πολιτειακό καθεστώς της

Οθωμανική Αυτοκρατορίας, από το οποίο αρύεται τη νομιμότητά του. Οι θεσμοί της κατοχικής περιόδου βασίζονται αντίθετα, σε πρωτογενή εξουσία, ανεξάρτητη από κάθε άλλη αρχή... Το κυριότερο όμως εκφράζουν διαφορετικό πνεύμα απ' ό,τι οι κοινότητες της Τουρκοκρατίας και προβάλλουν διαφορετικές κοινωνικές και πολιτικές προοπτικές... Διαπιστώνεται εύκολα η αναλογία και η διαφορά. Εκεί (Τουρκοκρατία) συνέλευσαν προκρίτων χωρίς τη συνδρομή του λαού, εδώ (κατοχή) πηγή εξουσίας η λαϊκή συνέλευση».

Ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος βρήκε την Ελλάδα υπό γερμανόφιλο φασιστικό καθεστώς, με διαλυμένη την Άμυνά της, με τις φυλακές γεμάτες δημοκρατικούς και αριστερούς Έλληνες πατριώτες και με ένα λαό εξουθενωμένο από τις στερήσεις και τη φασιστική καταπίεση, με αποτέλεσμα την ευκολότερη κατάληψή της από τις ορδές του ιταλικού φασισμού και του γερμανικού ναζιστικού εθνικοσοσιαλισμού. **Η εθνική αντίσταση ήταν η αυτονόητη απάντηση του ελληνικού λαού και η πραγματική Ελλάδα ξανανέβηκε στα γνώριμα ελληνικά βουνά για να αγωνιστεί για τη λευτεριά, για την κοινωνική ισότητα και την κοινωνική δικαιοσύνη, για μια Νέα Ελλάδα** (βλ. Κ. Λάμπρος ό.π.).

II. ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ.

«Δεν φθάνει να λάμπ' η αλήθεια, πρέπει και να σφάζει» (Κ. Παλαμάς, από το βιβλίο του Γ. Μπεΐκου ό.π.).

Ο καθηγητής πανεπιστημίου Νέστορας Κουράκης σε μελέτη του (ΝΕΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ 11-9-2014) με τίτλο «**Τέσσερα παράλληλα συστήματα νομιμότητας στην Ελλάδα της Κατοχής**», απαντά στο ερώτημα ως εξής: «Στην περίοδο της Γερμανοϊταλικής κατοχής (1941-1944) η Ελλάδα βρέθηκε κάτω από την παράλληλη ισχύ τεσσάρων διαφορετικών ενόμων τάξεων: **του δικαίου των κατακτητών** (Γερμανών, Ιταλών, Βουλγάρων), **του δικαίου των Κατοχικών κυβερνήσεων**, **του δικαίου της εξόριστης Ελληνικής κυβέρνησης** (εννοεί αυτή του Καΐρου) και **του δικαίου των ένοπλων αντιστασιακών οργανώσεων**, και αργότερα αυτές αποτέλεσαν **το δίκαιο της ΠΕΕΑ, δηλαδή της κυβέρνησης του βουνού**. Από τις τέσσερις αυτές έννομες τάξεις, τα τέσσερα δίκαια δηλαδή, τα δύο, **το δίκαιο των κατοχικών κυβερνήσεων της Αθήνας** που είχαν διορίσει οι κατακτητές, και **το δίκαιο της αυτοεξόριστης κυβέρνησης του Καΐρου** που είχε διορίσει ο Βασιλέας, δεν μπορούν να θεωρηθούν ότι άσκησαν ουσιώδη ρόλο στη διαμόρφωση των τότε δικαϊκών θεσμών της Ελλάδας, γιατί και στις δύο περιπτώσεις έλειπαν ουσιώδη συστατικά της έννοιας του Κράτους (Λαός, αυτοδύναμη εξουσία, έδαφος). Πράγματι η μεν Ελληνική κυβέρνηση της εξορίας ήταν κυβέρνηση χωρίς έδαφος και χωρίς λαό, στηριγμένη αποκλειστικά στη διπλωματική αναγνώριση από της Μεγάλης Βρετανίας και για υπόλοιπα συμμαχικά κράτη, η δε Ελληνική κατοχική κυβέρνηση ναι μεν διέθετε έδαφος και λαό, δεν διέθετε όμως ουσιαστική εξουσία, καθώς την αποκλειστική εξουσία στη χώρα την ασκούσαν οι κατοχικοί στρατιωτικοί διοικητές, ο Γερμανός, ο Ιταλός και ο Βούλγαρος, ο καθένας στη δική του ζώνη».

Για το ίδιο ζήτημα ενδιαφέρον έχει η άποψη του **Παναγιώτη Κανελλόπουλου**, όπως την καταθέτει στον πρόλογό του στο προαναφερόμενο έργο βιβλίου του Δ. Ζέπου «**ΛΑΪΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ**» όπου αναφέρει τα εξής: «Όποιος δεν έζησε τα γεγονότα των ετών 1941-1944 είναι πολύ δύσκολο να τα αναπαραστήσει μπροστά του σαν ζωντανή ιστορική εικόνα. Η χώρα μας είχε κατακτηθεί, αλλ' η ψυχή του Ελληνικού Λαού είναι μείνει ελεύθερη και αδούλωτη. Εκπροσωπούσε όμως η «εξόριστη» κυβέρνηση πράγματι τον Ελληνικό Λαό που είχε μείνει στην κατεχόμενη από τους εχθρούς γη του;... Αυτή γνωρίζει ότι είναι κυβέρνηση εκτάκτων περιστάσεων. Η συγκρότησή της έγινε σε στιγμές κρίσιμες έξω από το χώρο της ελληνικής γης, έξω από τους κόλπους του Ελληνικού Λαού. Κανείς μας δεν σκέφθηκε, ούτε μπορεί να σκεφθεί να της προσδώσει την έννοια πηγής δικαιωμάτων... Μετά την οριστική νίκη και το τέλος του πολέμου, αλλά και κατά τη διάρκεια του πολέμου εάν πραγματοποιηθεί η απελευθέρωση της πατρίδας μας, η κυβέρνηση αυτή θα καταθέσει αμέσως την εντολή(που έλαβε μόνο από τον Βασιλέα σημ. του γράφοντος), για να σχηματιστεί κυβέρνηση που στους κόλπους της θα εκπροσωπηθούν όλα τα πολιτικά και κοινωνικά ρεύματα, όλες οι εθνικές δυνάμεις, είτε είναι συγκροτημένες σε κόμματα είτε είναι συγκροτημένες στις αγωνιστικές εκείνες οργανώσεις που κατά τη διάρκεια της κατοχής κατόρθωσαν να επιδείξουν την ικανότητα να διερμηνεύουν σε ώρες κινδύνου την απελευθερωτική βούληση του Ελληνικού Λαού».

Ο ίδιος και για τις κατοχικές κυβερνήσεις που αντλούσαν την όποια εξουσία (στην ουσία ανύπαρκτη, μόνο υποστηρικτική προς την εξουσία των κατακτητών Γερμανών) από την κατοχική εξουσία αναφέρει: «Οι κυβερνήσεις που είχαν σχηματιστεί στην κατεχόμενη Ελλάδα δεν εκπροσωπούσαν το Έθνος, που εξακολουθούσε ηθικά, νομικά και πραγματικά να μάχεται στο πλευρό των Συμμάχων. Μήπως εκπροσωπούσαν όμως αυτές τον Ελληνικό Λαό; ...**Καμία κατοχική κυβέρνηση δεν είχε εκπροσωπήσει-αφού η ύπαρξή τους ήταν εξαρτημένη από την έγκριση ή την ανοχή του κατακτητή τον Ελληνικό Λαό**».

Επιστημονικό, ιστορικό, πολιτικό και νομικό ενδιαφέρον έχουν οι άλλες δύο έννομες τάξεις, τα δύο άλλα δίκαια, **αυτό των κατακτητών και εκείνου του δικαίου των αντιστασιακών ένοπλων οργανώσεων** που κυριαρχούσαν στην ελεύθερη Ελλάδα και συνέβαλαν στη δημιουργία θεσμών λαϊκής δικαιοσύνης και αυτοδιοίκησης, όπως θα αναφερθεί αναλυτικά παρακάτω.

1. Το Δίκαιο των Κατακτητών. Ιδιαίτερη ιστορική σημασία για το ζήτημα αυτό έχει μία Γνωμοδότηση του Αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου το 1943(Νομικό περιοδικό Εφημερίς Ελλήνων Νομικών 1943, σελ. 372-273), με την οποία «οι υπήκοοι του ηττηθέντος κράτους **όφειλαν να υποκύπτουν στις διαταγές του στρατού κατοχής. Το δίκαιο που επιβλήθηκε με τον τρόπο αυτό και που θεσπιζόταν από τους εκάστοτε Γερμανούς στρατιωτικούς διοικητές της Βέρμαχτ(γερμανικού στρατού)υπερίσχυε ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΑ έναντι οποιωνδήποτε άλλων εντόπιων νόμων. Οι τελευταίοι διατηρήθηκαν σε ισχύ ΜΟΝΟ καθ' όσον ΔΕΝ ΑΝΤΙΛΕΓΟΥΝ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΣΚΟΠΟΥΣ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ**»(!!!)».

Αυτά γνωμοδοτούσε ο κ. Αντειςαγγελέας του Αρείου Πάγου το 1943, όταν η χώρα και ελληνικός λαός κατασπαράσσονταν από την αγριότητα της ναζιστικής θηριωδίας, και για μία ακόμα φορά αποδεικνύεται ότι η επίσημη ηγεσία της ελληνικής δικαιοσύνης πόσο μακριά βρίσκονταν (και βρίσκεται ισχυρίζομαι) από τους πόθους, τα πάθη, τους καύμους, τη βούληση και τις ανάγκες του ελληνικού λαού. Και γνωμοδοτούσε έτσι ο κ. Αντειςαγγελέας όταν για την ίδια περίοδο ναζιστικής κατοχής δύο εξέχουσες προσωπικότητες των γραμμάτων, ο **Ηλίας Βενέζης και η Ελένη Βλάχου** δήλωναν: ο πρώτος (*Ελληνικά Γράμματα* της 2-6-1945) ότι «Πέρασα στη ζωή μου κι άλλες δύσκολες ώρες, σκλάβος στην Ανατολή ενός άλλων εξαγριωμένου Ασιατικού λαού που τον λέγαμε βάρβαρο. Ε, λοιπόν, ο φοβερότερος Ασιάτης είναι άγγελος αντίκρυ στον τελευταίο στρατιώτη των Ες-Ες». Η δεύτερη (στο έργο της *Δημοσιογραφικά Χρόνια. Πενήντα και κάτι... τ.Α' σελ. 145*) ότι «Χθες ξημερώματα, οι δολοφόνοι εκτέλεσαν επτά αθώους ομήρους, αντίποινα για ασημαντα σαμποτάζ-πραγματικά για τρομοκρατία... Αλλά ο θάνατός τους ζωντάνεψε άλλη μία φορά την πεποίθηση ότι άνθρωποι που διαπράττουν εγκλήματα είναι καταδικασμένοι κάποτε, αργά ή γρήγορα, στην τιμωρία, την ταπεινώση. Το μίσος όλου του κόσμου θα τους εξοντώσει. Δεν τους αξίζει οίκτος. Πρέπει να το θυμηθούμε». Πόσο δίκιο είχαν και οι δύο, που δικαιώθηκαν απολύτως από τις εξελίξεις, που όμως ήρθαν όταν εκατομμύρια άνθρωποι θανατώθηκαν, ταπεινώθηκαν, διώχθηκαν, πείνασαν, κι όμως μέσα σ' αυτή τη ναζιστική φρίκη οι άνθρωποι βρήκαν τη δύναμη να οργανώσουν την αντίσταση στη ναζιστική θηριωδία και να συμβάλλουν στην ήττα του Γ' Ράιχ.

Ο Ν. Κουράκης στην ίδια μελέτη του αναφέρει ότι «Οι εντόπιες υπηρεσίες που ήταν επιφορτισμένες με την ποινική δίωξη, **ΟΦΕΙΛΑΝ να παραπέμπουν στο πλησιέστερο γερμανικό στρατοδικείο** όλες τις δικογραφίες που αφορούσαν σε αξιόποινες πράξεις κατά του γερμανικού στρατού ή των συμμάχων του και γενικότερα σε «πράξεις στρεφόμενες εναντίον της ασφαλείας, της υπολήψεως ή του συμφέροντος του γερμανικού Ράιχ ή του γερμανικού λαού ή εναντίον Γερμανών υπηκόων» (κυρίως κατασκοπία, δολιοφθορά, χειρισμός πομπών», όπως όριζε η υπ' αριθμ. 4 Διάταξη της 17-6-1943 του Ανωτάτου Στρατιωτικού Διοικητή Νοτιοανατολής «περί εφαρμογής του Γερμανικού Ποινικού Δικαίου και περί προστασίας της εσωτερικής ειρήνης και των Αρχών Κατοχής». Η ποινή που επέβαλαν τα γερμανικά στρατοδικεία, ακόμα και ήπιες και ελαφρές παραβάσεις ήταν ο θάνατος, και αυτό ήταν ο κανόνας από τη στιγμή που την ευθύνη του ελέγχου της κατάστασης στην Ελλάδα ανέλαβαν τα Ες-Ες (8-9-1943), που ήταν η στρατικοποιημένη αστυνομία της ναζιστικής Γερμανίας. Τα Ες-Ες ασκούσαν, σχεδόν αποκλειστικά, ανακριτικά καθήκοντα για όλες τις υποθέσεις που τα ίδια χαρακτήριζαν ως «σοβαρές», εφαρμόζοντας συγγένες μεθόδους βασανιστηρίων, επικουρούμενοι από Έλληνες της Υπηρεσίας Ειδικής Ασφάλειας του Κράτους και τα Τάγματα Ασφαλείας, δηλαδή Έλληνες βασάνιζαν Έλληνες που αγωνίζονταν για τη λευτεριά και την απελευθέρωση της πατρίδας τους. Οι ανακρίσεις και τα βασανιστήρια αυτά συ-

νέβαιναν στο στρατόπεδο της οδού Μέρλιν 6. Τα Ες-Ες είχαν την απόλυτη δικαιοδοσία να εκτελούν πολίτες για αδικήματα κατά του στρατού κατοχής ή για αντίποινα, χωρίς δίκη και απολογία. Ο Ν. Κουράκης αναφέρει μία πολύ χαρακτηριστική περίπτωση που καταδεικνύει τη θηριωδία του ναζιστικού καθεστώτος που έλαβε χώρα τον Ιανουάριο 1943 στη Σαλαμίνα: μετά από δολιοφθορά ενός προβολέα(ναι ενός απλού προβολέα!!!)οι Γερμανοί ζήτησαν από τους κατοίκους να τους υποδείξουν μερικούς από τους ευπορότερους κατοίκους, και ξεχώρισαν τρεις: έναν Μήτσο Βελιώτη, τριάντα χρόνων που διατηρούσε εμπορικό κατάστημα, κάποιον Ρούκα, κελευστή, και τον Πόντο, κτηματία. Τους υποχρέωσαν να σκάψουν τον λάκκο τους και τους τουφέκισαν, ενώ στη συνέχεια τους κρέμασαν στην πλατεία, και τους άφησαν κρεμασμένους για μερικές μέρες για ...παραδειγματισμό. «*Η πράξη αυτή παίρνει όλη της τη σημασία όταν προστεθεί ότι είναι φανερό ότι οι δράστες του σαμποτάζ(ενός προβολέα!!!)είχαν έλθει από τη θάλασσα, δηλαδή δεν μπορεί να είχαν καμία σχέση οι κάτοικοι της Σαλαμίνας*», τονίζει ο Ν. Κουράκης.

Το κρίσιμο στοιχείο της «ποινικής» πολιτικής του ναζιστικού καθεστώτος που κυριάρχησε σε όλα τα κράτη που κατέλαβε, και ασφαλώς και στην Ελλάδα, ήταν η «**αρχή της συλλογικής ευθύνης**», ενώ διαχρονικά εκείνο που αποτελεί τον πυρήνα της ποινικής επιστήμης από καταβολής των πρώτων οργανωμένων κοινωνιών είναι η **εξατομίκευση της ενοχής**, κάτι που οι Γερμανοί κατά κανόνα έστειλαν στα αζήτητα της ιστορίας. Στην Ελλάδα χαρακτηριστικότερες περιπτώσεις εφαρμογής της «**αρχής της συλλογικής ευθύνης**», όλως ενδεικτικά αναφερόμενες, ήταν οι περιπτώσεις των ομαδικών σφαγών στα Καλάβρυτα, στο Δίστομο, στην Καισαριανή, στην Κοκκινιά και άλλες πολλές, ών ουκ έστιν αριθμός, ενώ την ίδια αρχή εφαρμόζαν οι Γερμανοί στη μεταχείριση κρατουμένων στα στρατόπεδα συγκεντρώσεως. Η δραπετεύση ενός κρατουμένου είχε σαν συνέπεια την εκτέλεση ολόκληρης της ομάδας στην οποία ανήκε ο δραπετής, κάτι που εφαρμόστηκε απόλυτα στο στρατόπεδο ομήρων στο Χαϊδάρι, όπως το ανέφερε ο μελλοθάνατος ταγματάρχης Ζαμπέτας.

2. Το **Δίκαιο των ένοπλων αντιστασιακών οργανώσεων**. Στο παραπάνω αγωνιώδες ερώτημα του Παναγιώτη Κανελλόπουλου, ποιός εκπροσωπούσε τον Ελληνικό Λαό, η πανθομολογούμενη απάντηση είναι μία, αναντίρρητη και αναμφισβήτητη: οι **αντιστασιακές οργανώσεις**, οι οποίες από τα μέσα του 1941 ανέπτυξαν μία άλλη έννομη τάξη, ένα άλλο δίκαιο, ξεχωριστό και αντίθετο με το δίκαιο του κατακτητή, ενώ από τον Μάρτιο του 1944 το δίκαιο αυτό εφαρμόστηκε από την ΠΕΕΑ(Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης)γνωστή και σαν κυβέρνηση του βουνού, στις εκτεταμένες ελεύθερες περιοχές που βρισκόταν υπό τον έλεγχο των οργανώσεων αυτών, κυρίως του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ(βλ. Κομν. Πυρομάγλου(υπαρχηγός του ΕΔΕΣ): «*Η εθνική αντίσταση ΕΑΜ-ΕΛΑΣ-ΕΔΕΣ-ΕΚΚΑ*, εκδ. Δωδώνη 1975, και C.M. Woodhouse: «*Το μήλο της έριδος* εκδ. Εξάντας 1976 σελ. 211επ.). Ο Παν. Κανελλόπουλος(ό.π.) αναφέρει ότι «*Αφού υπήρξαν στην υπό κατοχή Ελλάδα ελεύθερες περιοχές, αυτό σημαίνει ότι*

όσοι ασκούσαν εκεί εξουσία δεν ήταν εξαρτημένοι από την έγκριση ή την ανοχή του κατακτητή και εκπροσωπούσαν επομένως τον Ελληνικό Λαό... Και η εξουσία αυτή ήταν «ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ». Δεν είχε πηγή της την εξόριστη ελληνική κυβέρνηση(εννοεί του Καίρου)... εκπροσωπούσε και αυτή το Έθνος, αφού είχε άμεσο και δηλωμένο σκοπό την εθνική αντίσταση και την απαλλαγή της χώρας από τον κατακτητή».

Το γεγονός ότι έξω από τα αστικά κέντρα της χώρας στα οποία κυριαρχούσε ο στρατός κατοχής, αναπτύχθηκε βαθμιαία από τα μέσα του 1941, αρχικά στις ορεινές και στη συνέχεια και στις πεδινές περιοχές, **το δίκαιο-η έννομη τάξη των ενόπλων αντιστασιακών οργανώσεων**, και σ' αυτό δεν μπορεί να αμφιβάλλει κανένας, όταν το επιβεβαιώνει το μέγεθος, το κύρος και η προσωπικότητα του **Παν. Κανελλόπουλου**, ενός ανθρώπου που ούτε κατά διάνοια δεν μπορεί να ισχυριστεί ή να υποπτευθεί κάποιος ότι συμπαθούσε το ΕΑΜ και τον ΕΛΑΣ, των οποίων οι ένοπλες αντιστασιακές οργανώσεις ήταν οι σημαντικότεροι παράγοντες για τη δημιουργία αυτού του νέου δικαίου και της νέας έννομης τάξης, όπως άλλωστε κανένας δεν μπορεί να αμφισβητήσει τα γραπτά του **Δ. Ζέπου** στο εκπληκτικό του βιβλίο «**ΛΑΪΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ό.π.**», και αυτού ανθρώπου που ουδεμία σχέση είχε ποτέ με τις αντιστασιακές οργανώσεις, το ΕΑΜ και τον ΕΛΑΣ. Όμως το βιβλίο του έχει τεράστια επιστημονική και ιστορική τεκμηρίωση, που στηρίζεται σε ντοκουμέντα και πηγές αναμφισβήτητης αξίας και αλήθειας, ενώ την ίδια τοποθέτηση επί του ζητήματος αυτού έχει και ο **Ν. Κουράκης** στη σχετική μελέτη του(ό.π.).

Σχετικά με το ίδιο ζήτημα γράφει η Βασιλική Λάζου, διδάκτορας ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου: ««*Η Ελλάδα σήμερα σχηματίζει δύο διαφορετικές χώρες, την κατεχόμενη και την μη κατεχόμενη. Στην πρώτη οι συνθήκες διαβίωσης ποικίλουν ανάλογα με το αν η δύναμη κατοχής είναι η Γερμανία, η Ιταλία ή η Βουλγαρία. Η ελεύθερη Ελλάδα σήμερα είναι τόσο ελεύθερη από την εμπλοκή του Άξονα όσο και η Αγγλία. Παρόλο που τα σύνορα ανάμεσα στις δύο ζώνες είναι ρευστά, ανάλογα με τη στρατιωτική δράση, η κεντρική ορεινή ραχοκοκαλιά της οροσειράς της Πίνδου είναι ένα σύνολο που είναι μάλλον απίθανο να κατατμηθεί ή να κρατηθεί μόνιμα από τις παρούσες δυνάμεις του Άξονα στην Ελλάδα. Η αναφορά του αξιωματικού της βρετανικής οργάνωσης αντικατασκοπείας SOE (Special Operations Executive) κατέγραφε την πραγματικότητα που ίσχυε στην Ελλάδα δύο σχεδόν χρόνια ύστερα από την κατοχή της χώρας από τις δυνάμεις του Άξονα. Οι αντιστασιακές οργανώσεις με κυριότερη αυτή του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ κυριαρχούσαν στην ορεινή περιοχή που εκτεινόταν από τον Κόλπο της Κορίνθου έως τα Γιουγκοσλαβικά σύνορα και από τις δυτικές πλαγιές της Πίνδου έως τις ανατολικές ακτογραμμές. Οι Γερμανοί περιοριζόνταν στις αστικές περιοχές και στις οδικές αρτηρίες που τις συνέδεαν πραγματοποιώντας εκκαθαριστικές επιχειρήσεις και αποτυγχάνοντας ουσιαστικά να ελέγξουν την εκτεταμένη αυτή περιοχή. Το αποτέλεσμα ήταν να δημιουργηθεί στα ορεινά της κατεχόμενης Ελλάδας ένα «κράτος εν κράτει», η Ελεύθερη Ελλάδα στην οποία το ΕΑΜ δεν ασκούσε απλά προσωρινό στρατιωτικό έλεγχο αλλά εμφανίζονταν ως φορέας*»

εξουσίας οργανώνοντας την οικονομική δραστηριότητα, αναμορφώνοντας το δικαστικό και εκπαιδευτικό σύστημα και εισάγοντας κοινωνικές μεταρρυθμίσεις». Και αυτό, αναφέρει η ίδια, επιβεβαιώνεται αναντίρρητα και αναμφισβήτητα από τα λόγια του αρχηγού της Βρετανικής Αποστολής στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της κατοχής Συνταγματάρχη **Κρις Γουντχάουζ**, ο οποίος κάθε άλλο παρά συμπαθών προς το ΕΑΜ μπορεί να χαρακτηριστεί, περιέχουν μεγάλο βαθμό αναγνώρισης του ρόλου του ΕΑΜ: «Έχοντας αποκτήσει τον έλεγχο όλης σχεδόν της χώρας, αν εξαιρέσουμε τους κυριότερους συγκοινωνιακούς κόμβους που χρησιμοποιούσαν οι Γερμανοί, είχε δημιουργήσει πράγματα που δεν είχε γνωρίσει ποτέ η Ελλάδα. Οι επικοινωνίες στις ορεινές περιοχές με τον ασύρματο, με αγγελιοφόρους, με τηλέφωνα, ποτέ δεν ήταν τόσο άρτιες είτε πριν είτε μετά. Ακόμα και οι δρόμοι είχαν βελτιωθεί και χρησιμοποιούνταν από το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ. Οι τηλεπικοινωνίες τους, που περιλάμβαναν και ασυρμάτους, εκτεινόταν ως την Κρήτη και ως τη Σάμο, όπου δρούσαν ήδη αντάρτες. Τα δώρα του τεχνικού και πνευματικού πολιτισμού είχαν βρει το δρόμο τους προς τα βουνά για πρώτη φορά. Σχολεία, αυτοδιοίκηση, δικαστήρια, δημόσιες υπηρεσίες, που είχαν κλείσει με τον πόλεμο, λειτουργούσαν και πάλι. Θέατρα, εργοστάσια, τοπικά κοινοβούλια, λειτουργούσαν για πρώτη φορά. Οργανώθηκε κοινωνική ζωή, στη θέση του πατροπαράδοτου ατομικισμού του Έλληνα αγρότη».

Και η αλήθεια αυτή αναδύεται ευχερώς από όσα παραθέτει ο Κ. Λάμπρος (ό.π.): ««Η ιστορία δεν παραδέχεται σκοπιμότητες. Απαιτεί ένα και μόνο: Την αλήθεια. Και μόνον την αλήθεια, χωρίς φόβο και πάθος. Δεν γράφεται με το μελάνι της παραποίησης. Γράφεται με το σφύζον αίμα του «ο γέγονε, ΓΕΓΟΝΕ»»» (**Γεωργούλας Μπέϊκος**). Η Ελληνική Εθνική Αντίσταση δεν ήταν μόνο ένας δίκαιος πόλεμος ενάντια στον φασισμό και στον ναζισμό για την απελευθέρωση της Ελλάδας, αλλά «ήταν ταυτόχρονα ένα μεγάλο όραμα και ένα σχέδιο..., για την οικοδόμηση μιας νέας Ελλάδας της εθνικής ανεξαρτησίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης... με βασική ιδέα την Αυτοδιοίκηση του Λαού». Και μπόρεσε η Ελληνική Εθνική Αντίσταση να είναι ταυτόχρονα και ένα μεγάλο όραμα και σχέδιο γιατί κατάφερε να είναι παλλαϊκή, ιδιότητα που της προσέδωσε, όπως διαπιστώνει ο **Μανώλης Γλέζος**, το στοιχείο της πολύμορφης καθολικότητας:

«Καθολικότητα στο χρόνο. Η αντίσταση άρχισε από την πρώτη μέρα της φασιστικής εισβολής, από τις πρώτες μέρες της κατοχής και συνεχίστηκε αδιάλειπτα, χωρίς κενά ως την τελευταία μέρα. Καθολικότητα στο χώρο. Από τη μια άκρη της χώρας ως την άλλη. Το ίδιο σ' όλες τις περιοχές. Το ίδιο στις πόλεις και στα χωριά, στους κάμπους και στα βουνά, στα νησιά και στη στεριά. Καθολικότητα στη συμμετοχή του λαού. Στην κοινωνική διαστρωμάτωση, στα φύλα, στις ηλικίες, στα επαγγέλματα. Η παλλαϊκότητα στον αγώνα ξεπέρασε κάθε όριο. Καθολικότητα στις μορφές πάλης. Από την αντίθεση στην ανυπακοή. Από την παθητική στην ενεργητική αντίσταση. Από την αντίδραση στη δολιοφθορά. Από την απεργία στη διαδήλωση. Από την άοπλη στην ένοπλη αντίσταση. Με το τραγούδι, το σύνθημα στον τοίχο, την ποίηση και τα έργα τέχνης, με τον τηλεβόα και το πινέλο».

Από όλα τα παραπάνω δεν γεννιέται καμία αμφιβολία, αντίρρηση ή αμφισβήτηση για το ότι οι αντιστασιακές οργανώσεις, στις οποίες πρωτοστατούσε το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, διαμόρφωσε, διέπλασε, επέβαλε εν τέλει, νέα έννομη τάξη, νέο δίκαιο, το δικό τους δίκαιο που σταδιακά αγκάλιασε ολόκληρη την ελεύθερη Ελλάδα, περιορίζοντας το δίκαιο του κατακτητή και την εξουσία της κυβέρνησης των Κουρίσλιγκ μόνο στην Αθήνα(και όχι σε ολόκληρη την Αθήνα)και στις μεγάλες πόλεις, όπου τα «επίσημα» κρατικά όργανα λειτουργούσαν σαν συμπληρωματικές δυνάμεις στα στρατεύματα κατοχής. Στην υπόλοιπη ελεύθερη Ελλάδα, με ξεκίνημα από τις ορεινές περιοχές, μία νέα εξουσία εμφανίζεται στηριγμένη στη δύναμη των όπλων των αντιστασιακών οργανώσεων και παλλαϊκή συμμετοχή και αποδοχή από τον Ελληνικό Λαό. Και η εξουσία αυτή διαμορφώνει και εξαρχής αλλά και σιγά-σιγά μία νέα νομιμότητα, ένα νέο δίκαιο, μία νέα, όπως αναφέρουμε ήδη, έννομη τάξη, στα πλαίσια της οποίας αναπτύχθηκαν λαϊκοί θεσμοί που αμέσως στη συνέχεια αναφέρονται.

III. ΛΑΪΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΛΛΑΔΑ 1941-1944. «Ο αυτοκράτωρ λαός είναι όλοι οι κάτοικοι... Παρασταίνει όλον το έθνος το πλήθος του λαού»(Ρήγας Βελενστιλής, το αναφέρει ο Γ. Μπεϊκος ό.π.).

Ο Λαός και οι λαϊκές συνελεύσεις του δεν λαμβάνουν χώρα το πρώτο στα χρόνια της κατοχής, υπάρχει «υπόδειγμα» και σχετικό υλικό στην παράδοση, και σχετικά ο Κ. Λάμπρος ό.π. αναφέρει: «Έχει μεγάλη ιστορική και παιδαγωγική σημασία να σταθούμε σε ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, που μας δείχνει πώς η κοινωνική αναγκαιότητα εκφρασμένη αυθόρμητα ως ιδέα ενός ανθρώπου, γίνεται πρωτοβουλία μιας μικρής ομάδας, που αγκαλιάζεται στη συνέχεια από μια ολόκληρη τοπική κοινωνία, για να καταλήξει να είναι στόχος αγώνα ενός ολόκληρου λαού, αλλά και συγκροτημένη εναλλακτική πρόταση για ένα καλύτερο κόσμο. Το καλοκαίρι 1933 στο **Καροπλέσι Ευρυτανίας** ρίχνει κάποιος την ιδέα για την ίδρυση πολιτιστικού σωματείου. Την πρόταση ενστερνίζονται πολλοί, και στις 23 Ιουλίου 1933, εικοσιδύο (22) άτομα αποφασίζουν την ίδρυση του πολιτιστικού σωματείου «Φιλοπρόδος Ένωσις Καροπλεσίου» με σκοπό «Να ενώσει κατά τρόπον διαρκή τις γνώσεις και τις ενέργειες των μελών της για την υλική και πνευματική εξύψωση των ίδιων και των άλλων κατοίκων του χωριού τους». Η Φιλοπρόδος Ένωση Καροπλεσίου(ΦΕΚ) εξελίσσεται σε ένα δημιουργικό εργαστήριο τοπικής αυτοδιοίκησης, με δράση σε όλα τα επίπεδα, η οποία φτάνει, το καλοκαίρι του 1934, μέχρι την ίδρυση της «Συμβιβαστικής Επιτροπής Καροπλεσίου», η οποία σύντομα εξελίχθηκε σε υποδειγματικό «Λαϊκό Δικαστήριο» που επεβλήθη στη συνείδηση όλων των κατοίκων, που το σέβονταν όλοι οι χωριανοί και είχαν περισσότερη εμπιστοσύνη σε αυτό παρά στο δημόσιο Πταισματοδικείο. Το αποτέλεσμα ήταν να περιοριστεί η δικομανία γενικά και να λιγοστεύουν οι μηνύσεις και προς το πλημμελειοδικείο. Παρόμοιες Επιτροπές άρχισαν να λειτουργούν και στα άλλα χωριά της Ευρυτανίας». Η Φιλοπρόδος Ένωση Καροπλεσίου κατάφερε σε πολύ σύντομο διάστημα να εξελιχθεί σε φυτώριο νέων λαϊκών θεσμών

σε ολόκληρη την περιοχή, η δραστηριότητα των οποίων αλλάζει σταδιακά τη νοοτροπία όλων των κατοίκων και μαζί της αλλάζει σταδιακά τη ζωή στα χωριά. Ο ενθουσιασμός όλων των φορέων ξεχύνεται σε όλη την κοινωνία της Ευρυτανίας, σε βαθμό μάλιστα που το 1935 αποφασίζεται από όλους σχεδόν τους τοπικούς, επαγγελματικούς και πολιτιστικούς φορείς της Ευρυτανίας η συνδιοργάνωση «Πανευρυτανικού Συνεδρίου», με σκοπό τη μελέτη της κατάστασης της Ευρυτανίας από όλες τις πλευρές... και την επεξεργασία προγράμματος οικονομικών, πολιτικών και πνευματικών διεκδικήσεων για την Ευρυτανία, αλλά και για να υποδείξει πρακτικά και αποτελεσματικά μέσα προς επίλυση όλων των προβλημάτων. Οι επαγγελματίες απονομής δικαιοσύνης και τα όργανα της μεταξικής δικτατορίας, δυσανασχέτησαν από τη λειτουργία της ΦΕΚ, της 'Συμβιβαστικής' και των άλλων φορέων και, φυσικά, με τη βοήθεια των σιδηρών βραχιόνων της φασιστικής δικτατορίας, κατάφεραν να τους καταργήσουν όλους και φυσικά να ματαιώσουν και το Πανευρυτανικό Συνέδριο, στέλνοντας τους φερόμενους ως πρωταγωνιστές στις φυλακές με την κατηγορία του επικίνδυνου κομμουνιστή, αφήνοντας έτσι να νοηθεί πως οι καλοί πατριώτες είναι οι τοκογλύφοι, οι μεσάζοντες και οι τραμπούκοι του καθεστώτος που λυμαίνονταν τον τόπο και τρομοκρατούσαν τον εργαζόμενο Λαό».

Όμως η ιδέα και η πρακτική των Καροπλεσιτών αποτέλεσε σπορά για να καλλιεργηθεί την περίοδο 1941-1944 η ιδέα του ριζοσπαστικού κοινοτισμού, που εκφράστηκε από τις αποφάσεις και τα μέτρα Λαϊκής Δικαιοσύνης και Αυτοδιοίκησης που έλαβαν οι λαϊκές συνελεύσεις με πρωτοβουλία των αντιστασιακών οργανώσεων στην ελεύθερη Ελλάδα, όπου επικράτησε το νέο δίκαιο, η νέα έννομη τάξη, όπως προαναφέρεται. Πρώτη εκδήλωση αυτού του νέου πνεύματος ήταν αποφάσεις των κατοίκων των χωριών **Πυθείου και Πετράδων Έβρου**, οι οποίοι ανέτρεψαν τους προέδρους των κοινοτήτων τους που διόρισε το καθεστώς Μεταξά και εξέλεξαν μέσα από λαϊκές συνελεύσεις νέους προέδρους και νέα κοινοτικά συμβούλια (το αναφέρει ο Κ. Λάμπρος ό.π.).

Το ίδιο γίνεται σε ολόκληρη τη χώρα και στις περιοχές που αποτελούν μέρος της ελεύθερης Ελλάδας, νέος άνεμος ηθικής ανάτασης, ενθουσιασμού επικρατεί και η αντίσταση φουντώνει, ιδίως μετά την ηρωική πράξη των Μανώλη Γλέζου και Λάκη Σιάντα, οι οποίοι στις 30 Μαΐου 1941 κατεβάζουν τη σβάστικα από την Ακρόπολη της Αθήνας αποδεικνύοντας την υπεροχή του πάθους για λευτεριά και της αγάπης για την πατρίδα απέναντι στην θηριώδη και κτηνώδη δύναμη των κατακτητών. Τα γεγονότα που έπονται έχουν κατακλυσμιαίο χαρακτήρα και αγκαλιάζουν ολόκληρη την Ελλάδα και έχουμε τοπικές πρωτοβουλίες που επιχειρήσαν να καλύψουν το κενό εξουσίας. Τον Αύγουστο 1941 σε ένα συνοικισμό του χωριού Κλειτσός Ευρυτανίας, συγκροτήθηκε με πρωτοβουλία του κομμουνιστή **Γεωργούλα Μπέικου**, εκδότη της τοπικής εφημερίδας «Φωνή της Ευρυτανίας» (συγγραφέα του προαναφερόμενου δίτομου βιβλίου με τίτλο «**Η λαϊκή εξουσία στην ελεύθερη Ελλάδα**»), 7μελής Επιτροπή Επίλυσης των προβλημάτων του χωριού με βάση την ιδέα ότι ο λαός μπορεί

μόνος του με δημοκρατικές διαδικασίες να αντιμετωπίσει τα προβλήματά του.

Στις 27 Σεπτέμβρη 1941 ιδρύεται, με τη συμμετοχή του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας, του Σοσιαλιστικού Κόμματος Ελλάδας, της Ένωσης Λαϊκής Δημοκρατίας και του Αγροτικού Κόμματος Ελλάδας, το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΑΜ), το οποίο γρήγορα απλώνεται σε όλη τη χώρα καθοδηγώντας τις τοπικές κοινωνίες να αναλάβουν οι ίδιες την αυτοδιοίκησή τους. Στις 2 Φλεβάρη 1942 ιδρύεται το ένοπλο τμήμα του ΕΑΜ, ο Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός (ΕΛΑΣ), για την απελευθέρωση της Ελλάδας, την υπεράσπιση των κατακτήσεων της αντίστασης και για να ανοίξει ο δρόμος για τη δημοκρατική μετεξέλιξη της ελληνικής κοινωνίας.

Τον Αύγουστο 1942 μια ομάδα πέντε αγωνιστών του ΕΑΜ από τα χωριά του Δήμου Κτημενίων και Δολόπων της Ευρυτανίας, αποτελούμενη από τον **Γεωργούλα Μπέϊκο**, γραμματέα και δικηγόρο, τον Στέφο Θάνο, δάσκαλος, τον Βασίλη Μανούκα, καταρτισμένο αγρότη, τον Δημήτρη Τραχανή, τελειόφοιτο Νομικής και τον Κώστα Ράγκο, φιλόλογο, απογοητευμένοι από την ανικανότητα της παλιάς Κοινοτικής Αρχής και του καταρρεύσαντος κράτους να αντιμετωπίσει τα προβλήματα του τόπου τους, φορτωμένοι από τις εμπειρίες τόσων προσπαθειών για Λαϊκή Αυτοδιοίκηση και φλεγόμενοι από το όραμα της αντίστασης για ένα καλύτερο κόσμο, αποφάσισαν να συντάξουν, για λογαριασμό της Επιτροπής ΕΑΜ Ευρυτανίας, ένα Κώδικα Τοπικής Αυτοδιοίκησης, προκειμένου να ενεργοποιήσουν τον ίδιο τον Λαό στην κατεύθυνση της αυτοδιοίκησής του (**Θ. Τσουπαρόπουλος: Λαοκρατικοί Θεσμοί της Εθνικής Αντίστασης εκδ. ΓΛΑΡΟΣ 1989 σελ. 9**). Αυτός ο Κώδικας τιτλοφορήθηκε **«Εντολές για τη Λαϊκή Αυτοδιοίκηση και τη Λαϊκή Δικαιοσύνη»**, κατατέθηκε στις 4 Δεκέμβρη 1942 και έμεινε στην ιστορία με το όνομα **«Κώδικας Ποσειδών»**. Ο Κώδικας αποτελείται από οκτώ άρθρα με τα οποία θεμελιώνεται η Άμεση Λαϊκή Εξουσία και η Λαϊκή Δικαιοσύνη με τρόπο που θυμίζει έντονα την αρχαία Αθηναϊκή Δημοκρατία. Εγγραφε ο Μανώλης Γλέζος για τις αμεσοδημοκρατικές διαδικασίες των πολιτών και την εκλογή οργάνων αυτοδιοίκησης και δικαιοσύνης: **««Τα κοινωνικά και πολιτικά φαινόμενα, για να γίνουν γεγονότα, προϋποθέτουν και απαιτούν την άμεση συμμετοχή όλων μας. Αξιώνουν να τα αντιμετωπίσεις, να πάρεις θέση, να συμμετέχεις στη διαμόρφωσή τους, να δημιουργείς»**.

Αναφέρει ο **Γεωργούλας Μπέϊκος** (ο βασικός συντάκτης του **«Κώδικα Ποσειδών»**): **«Μέσω της επαναστατικής δράσης του ΕΛΑΣ δημιουργούνται μέρα με τη μέρα εκτενείς απελευθερωμένες ζώνες! Στις 11 του Οχτώβρη 1942 στο κεφαλοχώρι Φουρνά Ευρυτανίας μπαίνει ένας αντάρτικος σχηματισμός 32 ΕΛΑΣιτών κρατώντας μια σημαία δεμένη σε ένα πλατανόφυλλο! Επικεφαλής είναι ο Άρης Βελουχιώτης! Οι ένοπλοι μαχητές κατάργησαν αμέσως τις κακόφημες διορισμένες κατοχικές αρχές (σ.σ. έκαψαν τα αρχεία του σταθμού χωροφυλακής, έπαυσαν το αγρονομείο και την κρατική δικαστική έδρα – εκτός του δασαρχείου). Στις 14/10 στη διπλανή Βράχα εκλέγεται νέο κοινοτικό απελευθε-**

ρωτικό συμβούλιο! Στη συνέχεια οι αντάρτες επιστρέφουν στον Κλεισό όπου στις πλατιές συσκέψεις που ακολουθούν συζητούν μαζί με τους λαϊκούς αγωνιστές τη συνολικότερη αναγκαιότητα της αυτοδιοίκησης μετά το κενό εξουσίας που προέκυψε με την κατάλυση των παλιών αρχών. Το σημαντικό αυτό έργο θα έπρεπε να το επωμισθούν οι ίδιοι οι ντόπιοι καθώς δεν ήταν εφικτό να το αναλάβουν οι συνεχώς μετακινούμενες αντάρτικες ομάδες οι οποίες αφενός είχαν το πρώτιστο καθήκον του λαϊκού απελευθερωτικού πολέμου και αφετέρου δεν μπορούσαν να γνωρίζουν τα ιδιαίτερα προβλήματα κάθε περιοχής. Οι συνθήκες είναι ώριμες για το «μεγάλο άλμα προς τα εμπρός». Ένας θαλασσινός κώδικας στα βουνά! Άμεσος στόχος των πρωτοπόρων αντιστασιακών αγωνιστών ήταν να δημιουργηθεί ένα νέο θεσμικό πλαίσιο Λαϊκής Αυτοδιοίκησης και Λαϊκής Δικαιοσύνης που ασφαλώς δεν θα είχε καμία σχέση ούτε με την προπολεμική μεταξική καταπιεστική κρατική δομή, ούτε βέβαια με την κατοχική ναζιστική πραγματικότητα του σαπισμένου δωσίλογου κράτους, αλλά αντίθετα θα έθετε σε κίνηση την αυτενέργεια των αγροτικών πληθυσμών πάνω σε μία αμεσοδημοκρατική βάση ώστε οι ίδιοι οι κάτοικοι να ρυθμίζουν συλλογικά τη ζωή και τις ανάγκες τους... Λευτεριά δίχως την εξουσία των απελευθερωμένων είναι κούφια λέξη, δεν γίνεται δεν υπάρχει τέτοια λευτεριά. Παλλαϊκός ο αγώνας; Παλλαϊκή η λευτεριά. Παλλαϊκή η λευτεριά; — παλλαϊκή χρωστάει να είναι και η Εξουσία που θα την κατοχυρώνει και θα την αναπτύσσει». Η επιδίωξη του Γ. Μπέικου και των συναγωνιστών του ήταν ο Κώδικας Ποσειδώνας να είναι καταρχάς λειτουργικός, δηλ. λιτός, απλός και κατανοητός στους ορεσίβιους πληθυσμούς, αλλά το κυριότερο να ωθεί όλο τον κόσμο στη συμμετοχή και στις αποφάσεις στα κοινά! Οκτώ (8) άρθρα αποτελούσαν τον ιστορικό «Κώδικα Ποσειδώνα». Συνοπτικά αναφέρουμε τα κομβικά του σημεία. Καταρχάς, όσον αφορά τη Λαϊκή Αυτοδιοίκηση: Ανώτατο και αδιαμφισβήτητο Αποφασιστικό Όργανο είναι η Γενική Συνέλευση των κατοίκων η οποία συγκαλείται μια φορά το μήνα και ενδιάμεσα εκτάκτως αν κριθεί απαραίτητο! Η Γενική Συνέλευση κάθε κοινότητας αποτελείται από όλους τους ενήλικες άνω των 18 ετών και εκλέγει με ψηφοφορία την πενταμελή ΕΛΑ (Επιτροπή Λαϊκής Αυτοδιοίκησης). Η θέση στην ΕΛΑ είναι άμισθη και τιμητική, τα δε μέλη της υπόκεινται πλήρως στη λαϊκή θέληση. Η Γενική Συνέλευση των κατοίκων έχει πάντα τον πρώτο λόγο: σε αυτή απολογείται δημόσια η Επιτροπή και είναι η Συνέλευση αυτή που εγκρίνει ή ακυρώνει τις αποφάσεις της. Επίσης η Συνέλευση έχει τη δικαιοδοσία να καθαιρεί μέλη ή και ολόκληρη την Επιτροπή και εν συνεχεία να εκλέγει άλλη. Επιπλέον θεσπίζονται τριμελείς εξειδικευμένες λαϊκές υποεπιτροπές (σχολική, επισιτιστική, λαϊκής ασφάλειας, εκκλησιαστική) οι οποίες και αυτές λογοδοτούν άμεσα στη Συνέλευση.

Αναφορικά με τη Δικαστική εξουσία: αυτή ασκείται από το εκλεγμένο Λαϊκό Δικαστήριο το οποίο αποτελούν τα προαναφερθέντα αιρετά μέλη της Επιτροπής Λαϊκής Αυτοδιοίκησης ή ο πρόεδρος αυτής με 4 λαϊκούς δικαστές εκλεγμένους από τη Συνέλευση των κατοίκων... Το Λαϊκό Δικαστήριο εκδίκάζει σχεδόν όλες τις υποθέ-

σεις του χωριού εξαιρουμένων αυτών της προδοσίας, της κατασκοπείας και της ληστείας που φυσικά μέσα στις δεδομένες πολεμικές συνθήκες που επικρατούσαν τότε, αποτελούσαν δικαιοδοσία των Ανταρτοδικείων. Για την ιστορία πρώτος πρόεδρος του Λαϊκού Δικαστηρίου ήταν ο Φώτης Δημητρακάκης, ένας αξιόλογος σεβαστός γέροντας με ευθυκρισία και σοφία (Θ.Τσουπαρόπουλος ό.π.). Σύμφωνα με τον ίδιο το Γ. Μπέικο, ταυτόχρονα με τον απελευθερωτικό αγώνα από το φασιστικό ζυγό πραγμάτωνονταν και η κοινωνική επανάσταση. Αυτός ο εμπνευσμένος αγωνιστής, ο πανέξυπνος μορφωμένος άνθρωπος («ξουράφι Καρπενησιώτικο» τον είχε χαρακτηρίσει ο Χ. Φλωράκης) που διετέλεσε και γραμματέας διαφώτισης της XIII Μεραρχίας του ΕΛΑΣ, θα πληρώσει τη συμβολή του στη λαϊκή υπόθεση με βασανιστήρια και βαριές πολύχρονες φυλακίσεις κι εξορίες από το εκδικητικό μεταπολεμικό κράτος (1946-1959).

«Ο πρωτοποριακός «κώδικας Ποσειδώνας» θα αποτελέσει τη βάση πάνω στην οποία θα στηριχτεί αργότερα (Απρίλης 1943) η περίφημη «Εγκύκλιος 4» της Περιφερειακής Επιτροπής Φθιώτιδας/Φωκίδας/Ευρυτανίας του ΕΑΜ, αλλά και του Γενικού Στρατηγείου του ΕΛΑΣ, της Κυβέρνησης του Βουνού και των Κορυσχάδων που με τη σειρά τους θα καθιερώνουν και θα επεκτείνουν τους θεσμούς Αυτοδιοίκησης και Λαϊκής Δικαιοσύνης στις απελευθερωμένες περιοχές, αν και ο Γεωργούλας Μπέικος στην κριτική του θέτει το ζήτημα ότι υπήρξε μια μερική υποβάθμιση κάποιων σημείων του αρχικού κώδικα στις μετέπειτα θεσμοθετήσεις. Όμως το πιο σημαντικό είναι ότι οι εξεγερμένοι αγροτικοί ευρυτανικοί πληθυσμοί θα πλαισιώσουν με μαζικότητα και πρωτοφανή ενθουσιασμό τη νέα ριζοσπαστική πραγματικότητα του «Κώδικα Ποσειδώνας». Ο κόσμος νιώθει ότι ασκεί πλέον τη δική του εξουσία, ότι είναι ο ίδιος αφέντης στον τόπο του και κυρίαρχος στη ζωή του που μέχρι πρότινος ήταν έρμαιο στα χέρια του εκμεταλλευτικού συστήματος και των παραδοσιακών φορέων του. Η νέα επαναστατική αμεσοδημοκρατική διαδικασία -που συνίσταται στο συλλογικό αποφασιστικό ρόλο των ανοιχτών γενικών συνελεύσεων και ειδικά στη δυνατότητα να ανακαλούνται άμεσα και οποτεδήποτε οι άμισθοι εκλεγμένοι αντιπρόσωποι από τους ίδιους τους ψηφοφόρους τους- συσπειρώνει, εμπνέει, ξεσηκώνει το λαό και δείχνει το φωτεινό δρόμο για την αυθεντική Λαϊκή Εξουσία! «Με όραμα κι αποκοτιά...»!

Το 1943 ήταν η μεγάλη χρονιά του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα και της δημιουργίας των λαοκρατικών θεσμών. Καθώς το ένοπλο αντάρτικο κίνημα αύξησε τη δύναμή του και δημιουργούσε με τη δράση του μεγάλες ελεύθερες περιοχές στην ορεινή Ελλάδα το ζήτημα της διοίκησης και της οργάνωσης έπαιξε να αφορά αποκλειστικά ορισμένες απομακρυσμένες ορεινές περιοχές και να περιορίζεται στην κάλυψη των αναγκών του ένοπλου αγώνα αλλά στόχευε στην πολιτική διοίκηση ενιαίων εκτεταμένων περιοχών στις οποίες η ένοπλη αντίσταση βασιζόταν για τη συντήρηση και τη στελέχωσή της. Στις αρχές του 1943 εκδόθηκε από την επιτροπή Φθιώτι-

δας — Φωκίδος και Ευρυτανίας του ΕΑΜ **Εγκύκλιος** που θεσμοποίησε αυτό που συνέβαινε σε ευρεία κλίμακα σε όλη τη χώρα με πολλές τοπικές παραλλαγές. Η συνέντευξη ήρθε με την **απόφαση 6 του Κοινού Συμμαχικού Στρατηγείου των Ανταρτών**, το οποίο είχε συγκροτηθεί τον Ιούλιο 1943, με την οποία εδραιώθηκε η λαϊκή αυτοδιοίκηση και δικαιοσύνη στις ελεύθερες περιοχές στα πρότυπα του Κώδικα Ποσειδώνα. Λίγους μήνες αργότερα, στα τέλη 1943 με βάση διαταγή του **Γενικού Στρατηγείου του ΕΛΑΣ** τέθηκαν σε ισχύ «**Διατάξεις για την Αυτοδιοίκηση και Λαϊκή Δικαιοσύνη**», και είναι χαρακτηριστικά τα δύο άρθρα του κώδικα του ΕΛΑΣ: «**ΑΡΘΡΟ 1: Ο θεσμός της λαϊκής αυτοδιοίκησης σημαίνει ότι ο λαός συμμετέχει ενεργά στην διοίκηση για την άμηση και καλύτερη ικανοποίηση των κοινών συμφερόντων των πολιτών. ΑΡΘΡΟ 2: Οι κύριοι κλάδοι της λαϊκής αυτοδιοίκησης είναι α) η διοίκηση των κοινοτήτων, δήμων, επαρχιών και νομαρχιών και β) η λαϊκή δικαιοσύνη**» »(Θ. Τσουπαρόπουλου ό.π.).

Η ανταπόκριση των χωριών να σχηματίσουν κάποια μορφή νομικά οργανωμένης τοπικής εξουσίας ήταν μεγάλη. Σε σύντομο χρονικό διάστημα αυτοί οι νέοι διακανονισμοί εισήχθησαν σε χωριά σε όλη την Κεντρική Ελλάδα και παρόλο που κάποιες ριζοσπαστικές πλευρές εξαλείφτηκαν σε μεταγενέστερους κώδικες (το επισήμανε ο Γ. Μπέϊκος), οι περισσότεροι από τους κανόνες συνέχιζαν να καθορίζουν τις πρακτικές της λαϊκής εξουσίας. Οι θεσμοί της τοπικής αυτοδιοίκησης βασιζόνταν στην συμμετοχή των κατοίκων με τη μορφή της γενικής συνέλευσης. Τα όργανα της αυτοδιοίκησης η οποία αποτελούνταν από τον πρόεδρο της κοινότητας ή τον δήμαρχο, ένα συμβούλιο από πέντε επιτροπές, αντιμετώπιζαν τα καθημερινά ζητήματα στο χωριό όπως τη διαχείριση της δημόσιας περιουσίας και την τοπική φορολόγηση. Το σύστημα συμπληρώνονταν από διάφορες υποεπιτροπές οι οποίες αντιμετώπιζαν συγκεκριμένα κοινοτικά προβλήματα. Η πιο σημαντική από τις υποεπιτροπές ήταν η επιμελητεία τροφίμων για το ίδιο το χωριό που ήταν ευθύνη της Εθνικής Αλληλεγγύης (ΕΑ). Η επιτροπή της λαϊκής ασφάλειας ήταν υπεύθυνη για την προστασία «της ζωής, της τιμής και της περιουσίας του λαού» και την επιβολή του νόμου και της τάξης στο χωριό(Θ. Τσουπαρόπουλος ό.π., Β. Λάζου ό.π.). Μία από τις πιο δημοφιλείς μεταρρυθμίσεις του ΕΑΜ αφορούσε τα λαϊκά δικαστήρια. Τρεις τύποι δικαστηρίων εισήχθησαν στην Ελεύθερη Ελλάδα: ένα λαϊκό δικαστήριο το οποίο εκλέγονταν σε κάθε κοινότητα και δήμο, ένα αναθεωρητικό δικαστήριο το οποίο ασχολούνταν με τις υποθέσεις των εφέσεων και ένα ανώτερο δικαστήριο για τις εφέσεις από τα αναθεωρητικά δικαστήρια. Σε όλα τα δικαστήρια οι διαδικασίες ήταν ανοιχτές στο ακροατήριο και χωρίς νομικά έξοδα. Όλοι οι εκπαιδευμένοι δικηγόροι εξαιρούνταν. Τα λαϊκά δικαστήρια στα χωριά αντιμετώπιζαν κυρίως μικρά αδικήματα χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν βρέθηκαν σε θέση να καθορίζουν και σημαντικές διαφορές ανάμεσα στους κατοίκους των χωριών όπως ήταν η ανάγκη για αγροτική μεταρρύθμιση, η προστασία των κοινοτικών δασών και τα χορτολειαδικά δικαιώματα επί των βοσκοτόπων.

Στις 10 Μαρτίου 1944, η Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης (ΠΕΕΑ) ορκίστηκε ως η ανώτερη πολιτική εξουσία στην Ελεύθερη Ελλάδα. Επικεφαλής της ήταν ο Συνταγματάρχης Μπακιρτζής και κυριαρχούνταν από εξέχουσες προσωπικότητες, όπως ο γραμματέας του ΚΚΕ Γ. Σιάντος, ο οποίος ανέλαβε τη Γραμματεία Εσωτερικών της ΠΕΕΑ. Παρά την κυριαρχία του ΚΚΕ οι διακηρύξεις της ΠΕΕΑ ήταν μετριοπαθείς καθώς το ΕΑΜ έλπιζε ότι μπορούσε να επιτύχει υποστήριξη πολύ ευρύτερη των μελών και υποστηρικτών του κόμματος. Πράγματι μέχρι τον Απρίλιο 1944 η ΠΕΕΑ είχε επιτύχει μία ευρεία πολιτική βάση με τον μη κομμουνιστή καθηγητή Α. Σβώλο να γίνεται πρόεδρος και δύο Φιλελεύθερους να αναλαμβάνουν υπουργεία, και αυτό καταδεικνύει ότι με την πολιτική ευελιξία και ευρύτητα απεύθυνσης που επέδειξε το ΚΚΕ, η πολιτική του ΕΑΜ αγκαλιάστηκε από την τεράστια πλειοψηφία του Ελληνικού λαού. Σύμφωνα με την Ιδρυτική της Διακήρυξη η ΠΕΕΑ ανέλαβε τον έλεγχο των αντάρτικων δυνάμεων και τη διοίκηση των απελευθερωμένων περιοχών στην Ελεύθερη Ελλάδα. Επιπρόσθετα, ανέλαβε: «Την εξασφάλιση των ατομικών ελευθεριών του λαού στις ελεύθερες περιοχές, το σεβασμό της ατομικής ιδιοκτησίας καθώς και την εξασφάλιση της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης. Την ικανοποίηση των βιοτικών αναγκών του λαού και την περίθαλψη και προστασία των θυμάτων του πολέμου και της βίας των κατακτητών» (βλ. Επίσημα κείμενα ΠΕΕΑ Ιδρυτική Διακήρυξη σελ. 5,6, Β. Λάζου ό.π.).

Με την Εγκύκλιο 1 «Προς όλα τα όργανα Τοπικής Αυτοδιοίκησης» η Γραμματεία Εσωτερικών της ΠΕΕΑ ανακοίνωνε τους σκοπούς της για το θεσμό περιγράφοντας την αυτοδιοίκηση ως «θεμέλιο της αυριανής μεταπολεμικής αναδημιουργίας», που έπρεπε από τώρα να φροντίζει τις ανάγκες του λαού της Ελεύθερης Ελλάδας που τόσο επιβαρύνονταν από τις ανάγκες του πολέμου. Σε αυτό το πλαίσιο, συστηματοποιήθηκαν οι προηγούμενοι κώδικες τοπικής αυτοδιοίκησης και επικυρώθηκε η ισχύς των διατάξεων για τη λαϊκή αυτοδιοίκηση και δικαιοσύνη. Κάθε κοινότητα, δήμος, επαρχία και νομός διοικούταν από συμβούλια τα οποία επικουρούνταν στο έργο τους από λαϊκές επιτροπές (λαϊκής ασφάλειας, σχολική, εκκλησιαστική, κοινωνικής πρόνοιας, επισιτισμού και εξελεγκτική). Σε κάθε κοινότητα και δήμο λειτουργούσε λαϊκό δικαστήριο και σε κάθε έδρα παλιού ειρηνοδικείου αναθεωρητικό δικαστήριο. Επιπρόσθετα διορίζονταν ένας διοικητικός αντιπρόσωπος σε κάθε επαρχία, με αρμοδιότητα την «καθοδήγηση και παρακολούθηση των οργάνων της αυτοδιοίκησης» (βλ. Επίσημα κείμενα ΠΕΕΑ πράξη 4 ό.π.). Η αυτοδιοίκηση ασχολήθηκε με την ίδρυση ή την εξασφάλιση λειτουργίας σχολείων και μονάδων περίθαλψης, μικρών νοσοκομείων και φαρμακείων. Οι δάσκαλοι και οι ιατροί πληρώνονταν από την αυτοδιοίκηση. Επενέβη στο ζήτημα της αγοράς εργασίας, καθορίζοντας σε ορισμένες περιπτώσεις ημερομίσθια και ορίζοντας εκμετροπής εργασία σε κοινοτικά έργα. Ως αποτέλεσμα πραγματοποιήθηκαν δημόσια έργα, επισκευές γεφυρών και δημόσιων δρόμων αλλά και νέα έργα όπως ο ηλεκτροφωτισμός των κοινοτήτων. Σε ορισμένες περιοχές, εφαρμόστηκε και ο θεσμός

του λαϊκού πρατηρίου το οποίο διέθετε σε φτηνές τιμές εμπορεύματα, όπως αλάτι, σταφιδίνη και τσιγαρόχαρτα, τα οποία αγόραζε με πόρους από το δημοτικό ταμείο και από τους συνεταιρισμούς σε μεγάλες ποσότητες και τα πουλούσε με μικρό κέρδος.

Η ΠΕΕΑ πιστεύοντας πως «η δύναμη της πηγάζει από το λαό και από το λαό αντλούνται όλες οι εξουσίες», ανέλαβε την υποχρέωση να διεξάγει ελεύθερες εκλογές για «Εθνικό Συμβούλιο, που θα αποτελείται από αντιπροσώπους του λαού εκλεγόμενους ελεύθερα...» (βλ. Ιδρυτική Διακήρυξη ΠΕΕΑ ό.π.). Οι εκλογές προκηρύχθηκαν για τις 23 και 30 Απριλίου 1944. Στο έδαφος της Ελεύθερης Ελλάδας οι εκλογές «θα διεξάγονταν με κάλπες και καθολική μυστική ψηφοφορία για την εκλογή των αντιπροσώπων από κάθε δήμο και κοινότητα» ενώ στις κατεχόμενες περιοχές «η ψηφοφορία θα διεξάγονταν ανάλογα με τις συνθήκες» το οποίο σήμαινε ότι αν δεν ήταν δυνατή η μυστική ψηφοφορία με κάλπες «η εκλογή γίνεται ύστερα από τη συνεδρίαση και τις κοινές αποφάσεις των κατοίκων ή των αντιπροσώπων τους»²⁰. Σύμφωνα με εαμικές πηγές ψήφισαν 1.500.-1.800.000 άνθρωποι, άνδρες, νέοι (ψήφισαν όλοι όσοι συμπλήρωσαν το 18^ο έτος της ηλικίας τους) και γυναίκες (που ψήφιζαν για πρώτη φορά), και ήταν πολύ περισσότεροι από αυτούς που έλαβαν μέρος στις εκλογές το 1936 (ψήφισαν γύρω στο 1.000.000) - ψήφισαν για να εκλέξουν το **Εθνικό Συμβούλιο**. Τελικά, εκλέχθηκαν 206 αντιπρόσωποι. Σε αυτούς προστέθηκαν 22 μέλη της Βουλής τα οποία είχαν εκλεγεί πριν την επιβολή της δικτατορίας του Μεταξά και είχαν επιλέξει να υποστηρίξουν το ΕΑΜ. Ανάμεσά τους υπήρχαν καθηγητές πανεπιστημίου, στρατηγοί καθώς και δημόσιοι υπάλληλοι, παπάδες, δάσκαλοι και εργάτες, γεγονός το οποίο υποδήλωνε τη δυνατότητα του ΕΑΜ να στρατολογεί ανθρώπους από ποικίλα οικονομικά και κοινωνικά περιβάλλοντα (Πράξη 6 ΠΕΕΑ Επίσημα κείμενα ό.π. Β. Λάζου ό.π.).

Σύνοδος Εθνικού Συμβουλίου Κορυσχάδων. 14 Μάη 1944. Ιστορική μέρα. Μία από τις σπουδαιότερες και σημαντικότερες στη σύγχρονη ελληνική ιστορία, ένας κορυφαίος σταθμός στην πάλη του ελληνικού λαού για λευτεριά και πραγματική λαϊκή εξουσία, η μοναδική ίσως στιγμή που ίσχυσε πραγματικά - και για τους αντιπροσωπευτικούς θεσμούς του κράτους - ότι «όλες οι εξουσίες πηγάζουν από το λαό και ασκούνται από το λαό». Στις **Κορυσχάδες**, στο ορεινό αυτό χωριό της Ευρυτανίας, αρχίζει τη συνεδρίασή του το Εθνικό Συμβούλιο των αντιπροσώπων της μαχόμενης Ελλάδας, κορυφώνοντας έτσι τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα κατά της ναζιστικής και φασιστικής κατοχής κι επισφραγίζοντας από τη σκοπιά της πολιτικής οργάνωσης την εξουσία του λαού. Χώρος συνεδρίασης το σχολείο του χωριού, όπου στην είσοδό του μια επιγραφή δίνει το ιστορικό στίγμα: «ΕΠΙΔΑΥΡΟΣ 1821 - ΚΟΡΥΣΧΑΔΕΣ 1944». Κορυσχάδες 14 Μάη 1944, ώρα 2 μ.μ. Η αίθουσα του Εθνικού Συμβουλίου κατάμεστη. Στις πόρτες και στους διαδρόμους το πλήθος στριμώχνεται. Έξω από την αίθουσα, στην αυλή του σχολείου, η μπάντα των μουσικών της 13ης Μεταρ-

χίας του ΕΛΑΣ παίζει τον εθνικό ύμνο και αποδίδει τιμές. Η ιστορική συνεδρίαση αρχίζει. Ενα προσωρινό προεδρείο αναλαμβάνει να διευθύνει το πρώτο στάδιο των εργασιών. Κατόπιν γίνεται δοξολογία, στην οποία χοροστατεί ο ΕΑΜίτης Μητροπολίτης Κοζάνης **Ιωακείμ** και στη συνέχεια ο Εθνοσύμβουλοι δίνουν τον όρκο:

«Ορκίζομαι, ότι θα εκτελώ πιστά τα καθήκοντά μου, σαν μέλος του Εθνικού Συμβουλίου, έχοντας σαν γνώμονα το συμφέρον της Πατρίδας μου και του Ελληνικού λαού. Ότι θα αγωνιστώ με αυτοθυσία, για την απελευθέρωση της χώρας μου απ' το ζυγό των κατακτητών, ότι θα υπερασπιστώ παντού και πάντοτε τις λαϊκές ελευθερίες και θα είμαι παραστάτης και οδηγός του λαού στον αγώνα για τη λευτεριά του και για τα κυριαρχικά του δικαιώματα». Στιγμές άφταστου μεγαλείου και εθνικής ανάτασης.

Οι εργασίες του Εθνικού Συμβουλίου κράτησαν από τις 14 έως τις 27 Μάη 1944.

Το Εθνικό Συμβούλιο κατέληξε σε σημαντικές αποφάσεις για όλα τα ζητήματα που το απασχόλησαν. Δε χωράει όμως αμφιβολία πως μοναδικό ιστορικό και πολιτικό ενδιαφέρον έχουν τα θέματα που άπτονται της θεμελίωσης της Λαϊκής Εξουσίας, ιδιαίτερα αυτά που σχετίζονται άμεσα με τους λαοκρατικούς θεσμούς, με τους θεσμούς της Λαϊκής Αυτοδιοίκησης και της Λαϊκής Δικαιοσύνης. Αλλωστε όπως φαίνεται και από την εισήγηση του Γ. Σιάντου, αυτό που συντελούνταν τότε στην Ελλάδα ήταν μάλλον κάτι το εξαιρετικά πρωτόγνωρο, που όποιος δεν το έζησε, δεν είναι και σε θέση να το περιγράψει. «Η θέληση του λαού ν' αποκτήσει λαοκρατικούς θεσμούς - είπε ο Σιάντος - η θέλησή του να κυβερνήσει ξεπερνάει κάθε αισιόδοξη πρόβλεψη» («Εθνικό Συμβούλιο - περιληπτικά πρακτικά της πρώτης συνόδου του», έκδοση Κοινότητας Κορυτσάδων Ευρυτανίας, σελ. 124). Κάθε επιπλέον σχόλιο, ασφαλώς, περιττεύει.

Η κορυφαία, ίσως, στιγμή του Εθνικού Συμβουλίου ήταν έγκριση του ιστορικού ψηφίσματος, του καταστατικού χάρτη δηλαδή της Ελεύθερης και λαοκρατούμενης Ελλάδας. Σε κείνο το ιστορικό ντοκουμέντο μπήκαν οι βάσεις για μια μεταπολεμική ελληνική λαϊκή δημοκρατία, με πραγματικό κυρίαρχο τον ελληνικό λαό. «Όλες οι εξουσίες - υπογραμμίζοταν στο άρθρο 2 - πηγάζουν από το Λαό και ασκούνται από το Λαό. Η Αυτοδιοίκηση και η Λαϊκή Δικαιοσύνη είναι θεμελιώδεις θεσμοί του δημοσίου βίου των Ελλήνων». Ακόμη, μέσα από το ψήφισμα καθιερώθηκε η ουσιαστική ισότητα των δύο φύλων. «Όλοι οι Έλληνες, άνδρες και γυναίκες, έχουν ίσα πολιτικά και αστικά δικαιώματα», έλεγε το άρθρο 5, ενώ στο άρθρο 4 διακηρυσσόταν πως «οι λαϊκές ελευθερίες είναι ιερές και απαραβίαστες» και «το αγωνιζόμενο έθνος θα τις προστατεύσει από κάθε απειλή, από οπουδήποτε κι αν προέρχεται». Το ψήφισμα έκανε άλλη μια σπουδαία καινοτομία, αναγνωρίζοντας την εργασία ως «βασική κοινωνική λειτουργία» που «δημιουργεί δικαίωμα για την απόλαυση των αγαθών της ζωής». Ετσι, το λιγότερο αναγνώριζε ως υποχρέωση του κράτους να εξασφαλίζει εργασία στους πολίτες του. Τέλος με το άρθρο 7 του ψηφίσματος αναγνωριζόταν ότι «επίσημη γλώσσα για όλες τις εκδηλώσεις της δημόσιας ζωής και για όλους τους βαθμούς ης εκπαίδευσης, είναι η γλώσσα του λαού» («Κείμενα της Εθνικής Αντίστασης», εκδόσεις ΣΕ, τόμος Β, σελ. 159-161, Γ. Πετρόπουλος).

IV. ΕΠΙΛΟΓΟΣ. «Στο ελευτερωμένο τώρα μέρος της Ελλάδας ποιο πολίτευμα αρμόζει; Ύστερα από τόσες θυσίες, ποιος άλλος είναι σωστό να κυβερνάει την Ελλάδα, παρά οι ίδιοι οι Έλληνες που μόνοι τους κέρδισαν την ελευθερία τους;» (Αδαμάντιος Κοραής, αναφορά στο βιβλίο του Γ. Μπέικου, ό.π.).

Οι θεσμοί της Λαϊκής Αυτοδιοίκησης και Λαϊκής Δικαιοσύνης, όπως αναπτύχθηκαν παραπάνω, αποδεικνύουν ότι «η απονομή δικαίου «κατά συνείδηση» και χωρίς γραπτό νόμο οδήγησε στην εφαρμογή συντηρητικών εθίμων με απόλυτο σεβασμό στους θεσμούς της οικογένειας και της ιδιοκτησίας. Παράλληλα όμως διαφαίνεται και η έκδηλη προσπάθεια των λαϊκών δικαστών να προστατέψουν τους οικονομικά ασθενέστερους αδίκους... Η σημασία μίας τέτοιας προσπάθειας είναι έκδηλη, αφού για πρώτη και μοναδική φορά απονέμεται Δικαιοσύνη στο Ελληνικό Κράτος από αιρετούς δικαστές που είχαν εκλέξει τοπικές λαϊκές συνελεύσεις, ώστε ο θεσμός της Λαϊκής Δικαιοσύνης να έχει, στην πρώτη του τουλάχιστον φάση, ως μοναδική πηγή νομιμοποίησής του ο Λαός... Η μελέτη του θεσμού της Λαϊκής Δικαιοσύνης έχει όμως τη σημασία και ότι θα φωτίσει τον ευρύτερο θεσμό της Λαϊκής Αυτοδιοίκησης, στο πλαίσιο της οποίας αναπτύχθηκε η Λαϊκή Δικαιοσύνη. Η σημασία μίας τέτοιας συστηματικής μελέτης για το σύνολο των θεσμών στην Ελεύθερη Ελλάδα είναι φανερή: *Η άμεση άσκηση της εξουσίας από το Λαό με τη θέσπιση λαϊκών συνελεύσεων και λαϊκών επιτροπών με ποικίλες δικαιοδοσίες, αποτέλεσε αποφασιστικό παράγοντα για τη ριζική μεταβολή του πολιτικού κλίματος στην Ελλάδα κατά την τελευταία 50ετία. Για πρώτη φορά αναπτύσσεται όχι μόνο στον αγροτικό κόσμο αλλά και σε πλατύτερα αστικά στρώματα κάποια ανεξαρτοποιημένη από τα παλιά παραδοσιακά σχήματα πολιτική συνειδοτοποίηση και δοκιμάζονται νέες μορφές αποκεντρωμένης εξουσίας*» (Ν. Παπαντωνίου-Ν. Σβορώνος ό.π.).

Οι θεσμοί της λαϊκής αυτοδιοίκησης, δικαιοσύνης και εξουσίας αναδύθηκαν μέσα στις συνθήκες της Κατοχής ως απάντηση στο πιεστικό ερώτημα με ποιο τρόπο πρέπει να οργανωθεί ένας χώρος αυτονομημένος από κάθε κεντρική εξουσία, στη βάση της εξυπηρέτησης των αναγκών του ένοπλου αγώνα εναντίον των κατακτητών και στα πλαίσια μίας κλειστής και όσο το δυνατόν περισσότερο αυτόνομης οικονομίας. Το διοικητικό σύστημα που εφαρμόστηκε στην Ελεύθερη Ελλάδα ενεργοποίησε μία χωρίς προηγούμενο μαζική συμμετοχή στην τοπική κυβέρνηση. Η ανάδειξη της γενικής συνέλευσης ως κυρίαρχου οργάνου, η δημοκρατική εκλογή, έλεγχος και ανακλητότητα των αντιπροσώπων, η ισοτιμία γυναικών και ανδρών, αλλά και η επιδίωξη επίτευξης συμβιβασμού στα λαϊκά δικαστήρια με διαδικασίες δωρεάν για τους διαδίκους και η επιβολή ποινών με σκοπό τη βελτίωση του υπαίτιου αποτελούσαν ριζοσπαστικά μέτρα τα οποία είχαν άμεση επίδραση στις συλλογικές πρακτικές και νοοτροπίες. Παρόλο που υπάρχει μία σημαντική διάσταση απόψεων σχετικά με τις πολιτικές του ΕΑΜ και τη δράση του στα ανώτερα κλιμάκια, υπάρχει ελάχιστη αμφιβολία ότι στα χωριά η λαϊκή αυτοδιοίκηση και η λαϊκή δικαιοσύνη ήταν μία πραγματικότητα. Και το πιο σημαντικό ήταν μια πραγματικότητα η οποία είχε κατα-

λυτικές συνέπειες για τον πληθυσμό και έγινε ένας σημαντικός παράγοντας στις μεταπολεμικές εξελίξεις (βλ. Β. Λάζου ό.π.).

Ο ελληνικός λαός, όπως και σε άλλες δύσκολες συνθήκες και περιστάσεις, έδωσε απαντήσεις, νοσηματοδότησε αξίες και επέβαλε θεσμούς, πρωτίστως την ίδια την έννοια της Λαϊκής Αυτοδιοίκησης και Λαϊκής Δικαιοσύνης, που μας θυμίζουν ότι στις πιο μαύρες και σκοτεινές εποχές της σύγχρονης ιστορίας μας οι θεσμοί αυτοί έδωσαν λύσεις, διότι και βαθιές αλλαγές και ρήξεις έκαναν, και τεράστια συμμετοχή του λαού εξασφάλιζε, και έτσι διέσωσε την εθνική και κοινωνική συνοχή. Έργο τεράστιο και πρωτοφανές στην ελληνική ιστορία, και σαν τέτοια αποτελεί εγγραφή ανεξίτηλη στην συλλογική κοινωνική συνείδηση και ιστορική μνήμη, που σαν παρακαταθήκη θα πηδαλιουχήσει και την πολιτική σκέψη και τις κοινωνικές αντιστάσεις σε ένα θλιβερό παρόν, ενώ θα γεννά την ελπίδα για ένα καλύτερο μέλλον. Και σαν κατακλείδα μνημονεύουμε **Γ. Ρίτσο**: «Νικούμε. Νικούμε. Πάντα νικάει το δίκιο. Μία μέρα θα νικήσει ο άνθρωπος. Μία μέρα η λευτεριά θα νικήσει τον πόλεμο. Μία μέρα θα νικήσουμε για πάντα».

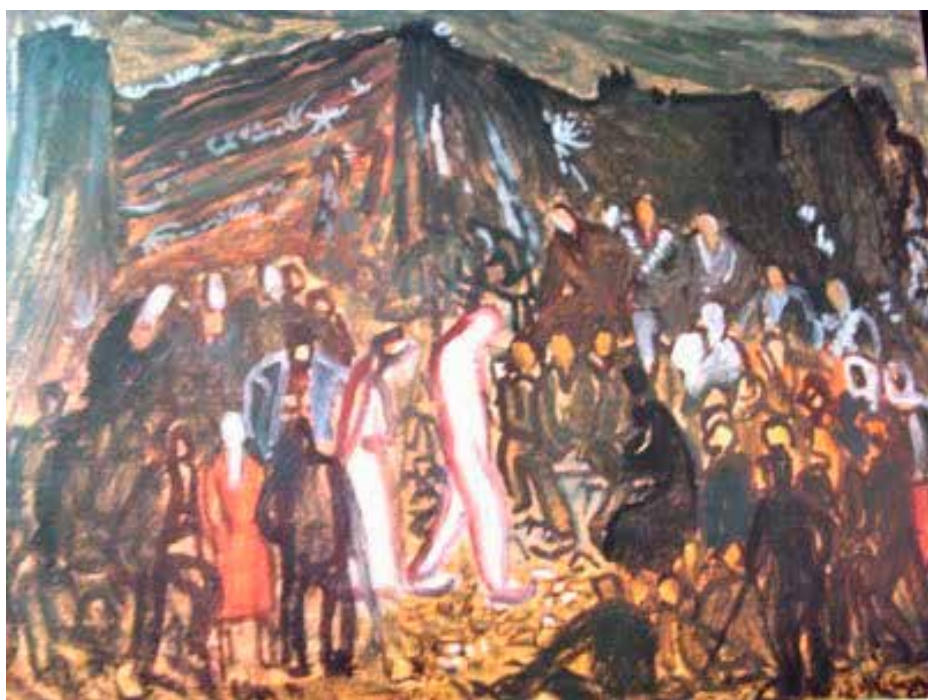
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΘΕΣΜΟΥΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

Βάλλιας Σεμερτζίδης -Λαϊκή Συνέλευση του ΕΑΜ

Βάλλιας Σεμερτζίδης- Συνεδρίαση Αυτοδιοίκησης στα Άγραφα

Βάλλιας Σεμερτζίδης- Λαϊκό Δικαστήριο στα Άγραφα

Ένα σπάνιο ντοκουμέντο συμφιλίωσης Ελλήνων και Ιταλών: η εγκύκλιος του Θωμά Τουλιά, διοικητή της Ελληνικής Φρουράς (Ε.Λ.Α.Σ.) στο Ιταλικό στρατόπεδο της Νευρόπολης.

Χαράλαμπος Αλεξάνδρου, συγγραφέας

Ένα εξαιρετικής ιστορικής σημασίας έγγραφο που φέρει την υπογραφή του Βουνεσιώτη αξιωματικού Ανθ/γου Θωμά Τουλιά διεσώθει ...δια μέσου Ιταλίας! Πράγματι στο βιβλίο «Storia della Resistenza Italiana all' Estero» «Ιστορία της Ιταλικής Αντίστασης στο Εξωτερικό» εκδοθέν το 1965, ο Ιταλός αξιωματικός Αλφόνσο Μπαρτολίνι που μετά την 8η /9/1943 προσχώρησε στον ΕΛΑΣ, δημοσιεύει ολόκληρο το έγγραφο του ακολουθεί.

Με ένα σπάνιο αναλυτικό και συμφιλιωτικό για την εποχή ύφος ο Τουλιάς, απευθυνόμενος στους Έλληνες χωρικούς και στους φιλοξενούμενους τους Ιταλούς της μεραρχίας Πινερόλο, εξηγεί τους λόγους που πρέπει να σταματήσουν τις μεταξύ τους προστριβές και αντιπαραθέσεις και να συμφιλιθούν στην κοινή πάλη ενάντια στο ναζιφασισμό. Επειδή όπως ήταν και σε ένα βαθμό ανθρωπινό, μερικοί Ιταλοί δυσανασχετούσαν με την προσφερόμενη εργασία τους στα χωριά, αναφέρει πως οφείλουν να την κρίνουν όχι σαν εργασία δούλων προς τα αφεντικά τους, αλλά να θεωρήσουν εαυτούς «αγωνιστές του πολυμορφικού αγώνα των λαών στον οποίο η εργασία αντιπροσωπεύει ένα σπουδαίο πεδίο μάχης».

Το έγγραφο που έχει ως παραλήπτες τις Λαϊκές Πολιτοφυλακές των χωριών που φιλοξενούνταν Ιταλοί, με κοινοποίηση το Γενικό Στρατηγείο του ΕΛΑΣ και την Συμμαχική Επιμελητεία για τους Ιταλούς, φέρει ημερομηνία την 20η /7/1944, αναδεικνύει επίσης ό,τι ο Θωμάς Τουλιάς ήταν ο διοικητής της Ελληνικής φρουράς στο Ιταλικό στρατόπεδο.

Δύο λόγια για τον Αλφόνσο Μπαρτολίνι: Ως αξιωματικός καριέρας, συμμετείχε στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ως λοχαγός των Βερσαλιέρων, πολεμώντας στο ελληνο-αλβανικό μέτωπο. Στις 8 Σεπτεμβρίου 1943 ημέρα την ιταλικής συνθηκολόγησης, βρισκόμενος στην Ελλάδα, ήταν ένας από τους πρώτους αξιωματικούς του ιταλικού

στρατού που δημιούργησε σχέσεις συνεργασίας με τα ελληνικά απελευθερωτικά κινήματα. Όντας διοικητής του 7ου Λόχου Βερσαλιέρων κοντά στο Δερβένι, στην Εύβοια, ηγήθηκε της επίθεσης κατά γερμανικής φρουράς. Στην ριψοκίνδυνη αυτή επιχείρηση που συμμετείχαν 60 Ιταλοί εθελοντές, στην πλειοψηφία τους βερσαλιέροι και του πυροβολικού, καθώς και περίπου εκατό Έλληνες αντάρτες, του χάρισε το Αργυρό Μετάλλιο Στρατιωτικής Ανδρείας. Στη συνέχεια συνέχισε τον αντιναζιστικό αγώνα μαχόμενος στις τάξεις του Ε.Λ.Α.Σ.

Επιστρέφοντας στην Ιταλία το 1945, υπήρξε μέλος της υπουργικής επιτροπής για την αναγνώριση του αγώνα των παρτιζάνων στο εξωτερικό. Για πολλά χρόνια ήταν Γεν. Γραμματέας της Α.Ν.Ρ.Ι. - Εθνική Ένωση Παρτιζάνων Ιταλίας.

Ακολουθεί το έγγραφο, που για πρώτη φορά έγινε γνωστό στη Ελλάδα με την δημοσίευση του δοκιμίου του Χαράλαμπου Αλεξάνδρου, «ΜΕΡΑΡΧΙΑ ΠΙΝΕΡΟΛΟ, Χρονικό της αντίστασης και του μαρτυρίου της (Σεπτέμβριος 1943-Δεκέμβριος 1944), εκδόσεις GRUPPO D ARTE, 2008 :

Ε.Λ.Α.Σ.

ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΡΟΥΡΑΣ ΣΤΟ ΙΤΑΛΙΚΟ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ

Αρ. Πρωτ. 223

Στις Επιτροπές Λαϊκών Πολιτοφυλακών όλων των χωριών όπου εργάζονται Ιταλοί Κοιν.: Γ.Σ. Ε.Λ.Α.Σ.

Συμμαχική Επιμελητεία για τους Ιταλούς

Έχοντας υπ' όψιν τα παράπονα σχετικά με την συμπεριφορά των χωρικών προς τους Ιταλούς στρατιώτες που εργάζονται κοντά τους, συνιστούμε τα ακόλουθα:

Όλοι οι Έλληνες πρέπει να αντιληφθούν ότι οι Ιταλοί που βρίσκονται στην Ελεύθερη Ελλάδα, δεν είναι οι Ιταλοί του Μουσολίνι. Αυτοί ανήκουν στην αντιφασιστική Ιταλία, που κάτω από μια λαϊκή αντιφασιστική Κυβέρνηση μάχεται στο πλευρό των συμμάχων και πραγματοποιεί τον ίδιο αγώνα, όπως όλα τα Ηνωμένα Έθνη. Ο Ελληνικός λαός, γνωρίζοντας αυτούς που στην πραγματικότητα είναι υπεύθυνοι των συμφορών τον, επιφυλάσσεται να τους επιβάλλει την αρμόζουσα τιμωρία, πρέπει όμως να επιδείξει ανωτερότητα, δίνοντας τα χέρια σ' εκείνους, που υπακούοντας χωρίς την θέλησή τους στις διαταγές των ανωτέρων τούς, προκάλεσαν πολλές καταστροφές.

Από την άλλη μεριά, οι Ιταλοί αναγνωρίζοντας τις ζημιές που προκάλεσαν -έστω χωρίς τη θέλησή τους- στον Ελληνικό λαό, πρέπει να μοιραστούν τις ανέχειές του με υπομονή και σταθερότητα, προσφέροντας την εργασία τους, όχι σαν δούλοι προς τους κυρίους τους, αλλά σαν αγωνιστές, στον πολυμορφικό αγώνα όλων των λαών, στον οποίο η εργασία αντιπροσωπεύει ένα σπουδαίο πεδίο μάχης. Πάνω σ' αυτή την αρχή, της αμοιβαίας κατανόησης, καθορίζουμε τα ακόλουθα:

1. Απαγορεύεται κατηγορηματικά στους χωρικούς να συμπεριφέρονται στους Ιταλούς με τρόπο που να παραβιάζει τους νόμους της ανθρωπιάς και της συνείδησης. Σ' ένα λαό που μάχεται για τέτοια υπέροχα ιδεώδη, όπως η ελευθερία, η πρόοδος, η ευημερία, δεν είναι καν ανάγκη να συζητούμε για κατάργηση βάνουσων μεθόδων. Η πειθώ και η καλοσύνη πρέπει να είναι στη πρώτη γραμμή στις σχέσεις μεταξύ χωρικών και Ιταλών.

2. Απαγορεύεται με κατηγορηματικό τρόπο στους χωρικούς να εξαναγκάζουν τους Ιταλούς να εργάζονται τις Κυριακές.

3. Επιτρέπεται στους Ιταλούς, κατά τη διάρκεια της ανάπαυσης (Κυριακή, ή το βράδυ όταν επιστρέφουν από την εργασία) να συγκεντρώνονται, να συζητούν και να τραγουδούν, αρκεί όλα αυτά να μη θέτουν σε κίνδυνο την κοινή τάξη και ησυχία του χωριού.

4. Οι Ιταλοί δεν πρέπει να έχουν απαιτήσεις που να ξεπερνούν τα όρια των δυνατοτήτων της οικογένειας που εργάζονται. Πρέπει να τρώνε αυτό που τρώνε όλα τα μέλη της οικογένειας, ούτε λιγότερο ούτε περισσότερο. Δεν πρέπει επίσης να επηρεάζονται από άλλους, που στάθηκαν τυχεροί να βρεθούν σε οικογένειες με καλύτερη οικονομική κατάσταση. 5. Απαγορεύεται η εργασία στους αξιωματικούς.

6. Οποιαδήποτε παραβίαση των υπεράνω αρχών και από την πλευρά των χωρικών αλλά και των Ιταλών στρατιωτών, πρέπει να καταγγέλλεται και να δικάζεται από Λαϊκό Δικαστήριο, στο οποίο πρέπει να συμμετέχει και ο Ιταλός αξιωματικός, αρχηγός του χωριού. Οι περιπτώσεις σοβαρών παραβάσεων πρέπει να καταγγέλλονται στο Διοικητή της Φρουράς μας.

7. Η Λαϊκή πολιτοφυλακή (ή οποιοδήποτε άλλο όργανο ή αστυνομική επιτροπή, επιφορτισμένη για την προστασία των Ιταλών) σε συμφωνία με τον αξιωματικό Ιταλό αρχηγό τον χωριού, μπορεί να αλλάζει οικογένεια σε κάποιο στρατιώτη, εάν κατά τη γνώμη τον αυτή δεν είναι σε θέση να τον σιτίσει. Αυτή η αλλαγή μπορεί να γίνει όταν ο χωρικός, στον οποίον εργάζεται ο Ιταλός, συμπεριφέρεται βίαια.

Η παρούσα, αφού εξηγηθεί καλά στο λαό και τους Ιταλούς, πρέπει να τοποθετηθεί σε ένα ορατό μέρος τον χωριού.

20 Ιουλίου 1944

Ο Διοικητής της φρουράς

Ανθ/γος Θωμάς Τουλιάς

ΠΟΙΟΣ ΗΤΑΝ Ο ΘΩΜΑΣ ΤΟΥΛΙΑΣ;

Αξίζει εδώ να παρουσιάσουμε τον αδικοχαμένο Θωμά Τουλιά, τον καπετάν — Μητρούσια, θρυλικό μαυροσκούφη του ΕΛΑΣ, υπασπιστή και φίλο του Άρη Βελουχιώτη, ο οποίος εκτελέστηκε το 1947, αρνούμενος να περάσει στον Εμφύλιο. Ο έπαισης Βουνεσιώτης Δημήτρης Αγαπητός — Κυρίτσης, πολιτικός μηχανικός και συγγραφέας ενός σημαντικού βιβλίου για τον Εμφύλιο στο χωριό του το Βουνέσι

σήμερα Μορφοβούνι, έχει περιγράψει επαρκώς την μορφή ενός αγωνιστή, ο οποίος έπεσε θύμα του Εμφυλίου και σκοτώθηκε από τους πρώην συντρόφους του. Παραθέτουμε αυτούσιο το κείμενο του Κυρίτση:

«Ο Θωμάς Τουλιάς υπήρξε μία από της σημαντικότερες αντιστασιακές μορφές του Βουνεσίου, την περίοδο της Εθνικής Αντίστασης. Η αντιστασιακή δράση και το τραγικό τέλος του "καπετάν Μητρούσια" από την παράλογη εκτέλεση του από τον ΔΣΕ, στις 5-1-1947, αλλά και τα δραματικά γεγονότα που ακολούθησαν μετά την δολοφονία του, διαμόρφωσαν την ιστορία του Βουνεσίου την περίοδο της κατοχής, του εμφυλίου, αλλά και για πολλά χρόνια αργότερα.

Γεννήθηκε το 1912. Πατέρας του ήταν ο Μήτρος Τουλιάς, μητέρα του η Μαρία Σακελλαρίου και αδέρφια του ο Σεραφείμ, Σωκράτης, Αγορίτσα και Βασίλης. Τελείωσε το δημοτικό σχολείο του Βουνεσίου και εν συνεχεία απασχολήθηκε στο μαγαζί του πατέρα του, στο χωριό. Νεαρός, μπήκε στη χωροφυλακή και πήγε στην Αθήνα για εκπαίδευση. Μετά την βασική του εκπαίδευση, τοποθετήθηκε σε σταθμό χωροφυλακής στην Μακεδονία και το 1936 μετατέθηκε στην Γενική Ασφάλεια του Βόλου. Η κατοχή, τον βρήκε διοικητή του σταθμού χωροφυλακής στην Αγριά Βόλου.

Με την ανάπτυξη του αντάρτικου το Μάρτη του 1943, αυτομόλησε με άλλους χωροφύλακες του σταθμού και από πατριωτικό καθήκον, κατατάχτηκε αυθόρμητα σε ανταρτική ομάδα του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ στο Πήλιο, να πολεμήσει τους κατακτητές. Με την ομάδα του, στις 19-3-1943, πήρε μέρος στην μάχη εναντίον της φρουράς των Ιταλών στην Τσαγκαράδα, στην οποία διακρίθηκε.

Το Μάη του 1943 πραγματοποιήθηκε σύμπληξη των ανταρτικών ομάδων της Ανατολικής Θεσσαλίας, στην περιοχή της Πίνδου, ώστε ενωμένες να αντιμετωπίσουν τις επικείμενες επιχειρήσεις των Ιταλών κατά των ανταρτών τον Ιούνιο του 1943. Έγινε σύμπληξη και της ομάδας του Θωμά Τουλιά, η οποία πέρασε από το Βουνέσι, στρατοπέδευσε και παρέμεινε για μια εβδομάδα στο παλαιό δημοτικό σχολείο.

Στις 8-6-1943 η ομάδα του πήρε μέρος στην μάχη του ΕΛΑΣ στην Πόρτα- Μουζάκι, εναντίον των Ιταλών. Στη μάχη αυτή τραυματίστηκε στο πόδι και μεταφέρθηκε στο ανταρτικό νοσοκομείο του Ασπροποτάμου. Από το νοσοκομείο πέρασε ο Άρης Βελουχιώτης, για να εμψυχώσει τους τραυματισμένους ΕΛΑΣίτες. Εκεί συνάντησε και τον Θωμά Τουλιά από

Ο Θωμάς Τουλιάς χωροφύλακας (δεξιά)
με συνάδελφό του.

Ο Θωμάς Τουλιάς με συναγωνιστές του

τον οποίο ζήτησε ενημέρωση για την μάχη της Τσαγκαράδας. Ο Άρης θαύμασε την παλληκαριά και τον πατριωτισμό του και τον ζήτησε, όταν αποθεραπευτεί, να πάει να τον συναντήσει και να τον εντάξει στην προσωπική του φρουρά. Όταν αποθεραπεύθηκε, τον Ιούλιο του 1943, πήγε στην Αμφιλοχία συνάντησε τον Άρη ο οποίος τον ενέταξε αμέσως στους μαυροσκούφηδες. Πήρε μάλιστα το όνομα <<Καπετάν Μητρούσιας >> από το όνομα του πατέρα του Μήτρος.

Με την παράδοση και αφοπλισμό των Ιταλών στο Μπαλάνο στις 9-9-1943, ο Άρης τον τοποθέτησε Φρουράρχο των Ιταλών στην Νεράιδα, όπου παρέμεινε μέχρι την απελευθέρωση. Σαν Φρουράρχος, για την ανακούφιση των Ιταλών κρατουμένων, πήρε σημαντικά μέτρα όπως, απαγόρευσε στους χωρικούς να κακομεταχειρίζονται τους κρατουμένους, να εργάζονται τις Κυριακές, να χρησιμοποιούν τους αξιωματικούς στις εργασίες τους, ενώ επέτρεψε στους Ιταλούς να συναθροίζονται στα χωριά, όπου είχαν διανεμηθεί, να συζητούν και να τραγουδούν μετά την εργασία τους, ιταλικά τραγούδια. Τέλος ίδρυσε για την περίθαλψή τους νοσοκομείο στην περιοχή της Σαΐκας. Μετά την απελευθέρωση παρέδωσε τον οπλισμό του στη Λοξάδα.

Το μεταβαρκιζανό καθεστώς για την αντιστασιακή του δράση και την ένταξή του στο ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, τον τοποθέτησε στον πίνακα Β, απαγορεύοντας του να επανέλθει στην χωροφυλακή.

Τον Απρίλη του 1945 συλλαμβάνεται στην Καρδίτσα από την χωροφυλακή, μεταφέρεται και κρατείται στο Βόλο με την κατηγορία ότι, ως επικεφαλής ομάδας ανταρτών το 1943, συμμετείχε στην δολοφονία δύο Ελλήνων συνεργατών των Ιταλών στην περιοχή της Αγριάς. Λόγω έλλειψης στοιχείων σε βάρος του, απελευθερώνεται, επιστρέφει στο χωριό και εργάζεται στο καφενείο του πατέρα του.

Στις 12-5-1946 παντρεύεται μια ωραία κοπέλα από τον Άγιο Ακάκιο, την Αννούλα Αλεξίου, με κουμπάρους τον Κώστα και Αριστείδη Κυριαζή, (με την οποία απέκτησε ένα γιό, τον Θωμά, ο οποίος γεννήθηκε τον Ιούνιο του 1947, έξι μήνες μετά την εκτέλεση του πατέρα του).

Με την ανάπτυξη του δεύτερου αντάρτικου, τον Οκτώβρη του 1946, πιέζεται από την Οργάνωση Ένοπλων Καταδιωκομένων Ανταρτών Βουνεσίου, στην οποία επικεφαλής είναι ο Απόστολος Γόρδιος, να ξαναβγεί στο βουνό, με την υπόσχεση, ότι θα γίνει ο νέος τους καπετάνιος. Αρνείται την πρόταση και έρχεται σε μεγάλη ρήξη με την Οργάνωση των ανταρτών, η οποία του επιβάλει πρόστιμο τριάντα οκάδες καλαμπόκι και τον θέτει υπό στενή παρακολούθηση. Το απόγευμα στις 5-1-1947, συλλαμβάνεται από αντάρτες του Δημοκρατικού Στρατού στο καφενείο του πατέρα του, μαζί με τους αδερφούς Κώστα και Αριστείδη Κυριαζή, οδηγούνται στο Φρουραρχείο Βουνεσίου και από εκεί τους πηγαίνουν στο εκκλησάκι του Αγίου Αθανασίου για ανάκριση, όπως τους είπαν, από τον Καπετάν Κορόζη. Χωρίς καμιά ανάκριση, κάτω από σφοδρή χιονοθύελλα, μεταφέρονται από αντάρτες στην γέφυρα της Παπαλέξαινας στην Νευρόπολη, όπου εκτελούνται, χωρίς ποτέ να βρεθούν τα πτώματά τους. Την απόφαση για την εκτέλεση πήρε το Αρχηγείο των Αγράφων του ΔΣΕ».

Πηγές - Βιβλιογραφία:

Αλφόνσο Μπαρτολίνι, «Storia della Resistenza Italiana all' Estero» - «Ιστορία της Ιταλικής Αντίστασης στο Εξωτερικό», Ιταλία 1965.

- Αγαπητός – Κυρίτης Δημήτρης, «Το Μορφοβούνι (Βουνέσι) στην Αντίσταση και τον Εμφύλιο. Ο αφοπλισμός του Κωστόπουλου», εκδόσεις Βεργίνα, Αθήνα 2020.
- Αλεξάνδρου Χαράλαμπος, Μεραρχία Πινερόλλο, Αθήνα 2008.

Γεφύρι Παπαλέξαινας, 1954. Φωτ. Κ. Η. Κάτσιανος

Δημοτικά Τραγούδια της συλλογής Σεραφείμ Θεοδωρή από το Νεοχώρι Καρδίτσας

Γράφει ο Παναγιώτης Νάννος

Είναι φορές που ψάχνουμε εναγωνίως τεκμήρια της Τοπικής Ιστορίας και με κόπο αναζητούμε ζώσες μαρτυρίες και πρωτογενείς ιστορικές πηγές, οι οποίες στερεύουν και γίνονται όλο και πιο σπάνιες στις μέρες μας. Σπανιότερα, ανακαλύπτεις κρυμμένους θησαυρούς, που έμειναν για δεκαετίες θαμμένοι στην λησμονιά και ψάχνουν τρόπο να βγουν στην επιφάνεια. Έτσι συνέβη με την συλλογή των δημοτικών τραγουδιών του Σεραφείμ Θεοδωρή από το Νεοχώρι Λίμνης Πλαστήρα, την οποία μας εμπιστεύτηκε η κόρη του Ευαγγελία και η σύζυγός του Αγορίτσα, τις οποίες ευχαριστούμε θερμά.

Πριν την παρουσίαση των τραγουδιών, 60 χρόνια μετά, έχουμε ηθική υποχρέωση να παρουσιάσουμε τον δημιουργό των συλλογών, τον αείμνηστο Σεραφείμ Θεοδωρή του Θεοδώρου. Γεννήθηκε στο Νεοχώρι Καρδίτσας το 1922 και απεβίωσε στον τόπο του στις 11.3.2004.

Ήταν πολυσχιδής και χαρισματική προσωπικότητα, φιλοπρόδοος άνθρωπος της προσφοράς, έχαιρε εκτίμησης όχι μόνο στο χωριό του, αλλά και στις γειτονικές κοινότητες.

Είχε ταλέντο στη μάθηση, ήταν φιλοπρόδοος άνθρωπος και ανήσυχο πνεύμα. Συμμετείχε σε εκπαιδευτικά προγράμματα του Κράτους, μεταξύ των άλλων στη Γεωργική Σχολή της Λάρισας. Απόκτησε πρακτικές γνώσεις, είχε καλλιεργημένη αντίληψη και γι' αυτό έμαθε να κεντρώνει οπωροφόρα δέντρα, κέντρωνε άγρια όπου τον ζητούσαν σε όλα τα χωριά της Νευρόπολης, ασχολήθηκε με τα μελίσσια, με κηπευτικά, εφαρμόζε νέες τεχνικές στη γεωργία, συγκέντρωνε γεωπονικά βιβλία και φυλλάδια, «εκπαίδευε» όποιον ζητούσε την βοήθειά του.

Παράλληλα ήταν ξυλουργός και επιδιόρθωνε όλα τα έπιπλα, έκαμε βαρέλια για το τυρί των Σαρακατσάνων, είχε εργαστήριο στο σπίτι του και κάλυπτε πάσης φύσεως ξυλουργικές ανάγκες του Νεοχωρίου, συνήθως χωρίς αμοιβή, αναλαμβάνοντας μέρος της φτώχειας της εποχής του και ανάλογα της οικονομικής αδυναμίας των χωριανών του.

Του άρεσε η μουσική, ήταν αυτοδίδακτος στο βιολί και συμμετείχε περιστασιακά σε κοινωνικές εκδηλώσεις του χωριού. Σταμάτησε να παίζει δημόσια όταν σκοτώθη-

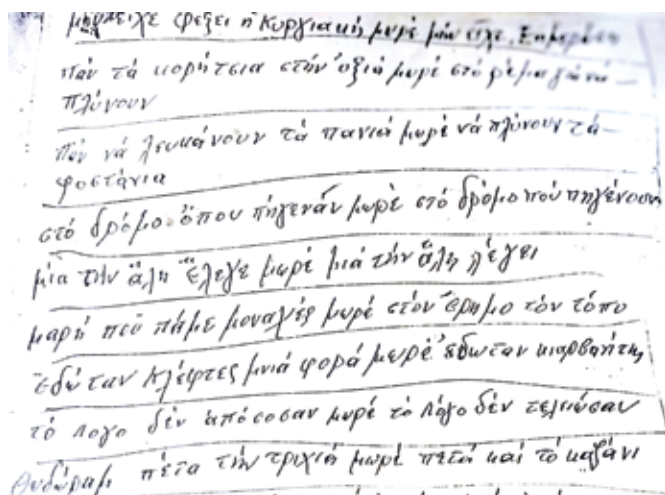

κε ο αδελφός του τη δεκαετία του 1970. Έμαθε Βυζαντινή μουσική σε σεμινάριο στην Κορώνα και ήταν ψάλτης του Νεοχωρίου για 60 χρόνια. Στο σπίτι του φιλοξενήθηκαν αμέτρητοι διαβάτες, που βράδιαζαν στο Νεοχώρι.

Την δεκαετία του 1960 στην προσπάθειά του να μάθει περισσότερα δημοτικά τραγούδια για να έχει πλούσιο ρεπερτόριο στις κοινωνικές εκδηλώσεις και τα γλέντια, άρχισε να συγκεντρώνει τοπικά τραγούδια από χωριανούς και φίλους. Σημείωνε σε πρόχειρα λευκά χαρτιά, συνήθως ψηφοδέλτια, άλλα χαρτιά που έβρισκε μπροστά του. Αυτά τα χαρτιά τα φωτοτύπησε και τα έδωσε σε σπιράλ, αντίγραφο του οποίου έχουμε στο αρχείο μας, με τη μορφή δύο συλλογών. Ενδεχόμενα να υπάρχουν και άλλες καταγραφές, είτε σκόρπιες, είτε οργανωμένες, άγνωστο μέχρι αυτή τη στιγμή που γράφεται το σημείωμα αυτό.

Ο καταγραφέας είχε γραμματικές γνώσεις αυτοδίδακτου ανθρώπου που δεν του δόθηκαν ευκαιρίες για να μάθει γράμματα σε σχολείο, αλλά στάθηκε τυχερός διότι αποφοίτησε από την Αγραφιώτικη Παράδοση της κοινωνικής και αλληλέγγυας Οικονομίας, του Εθελοντισμού και της Προσφοράς. Έτσι, η «Μακρυγιαννική» γραφή του φέρει την ομορφιά της αλήθειας του χαρακτήρα και της προσωπικότητάς του. Πρόκειται για αυθεντικό υλικό, αποτύπωμα ενός γνήσια λαϊκού ανθρώπου, ο οποίος υπηρέτησε συνειδητά σπουδαίες αξίες, τοπικό πολιτισμό, Εκκλησία, την τοπική κοινωνία στο σύνολό του. Το γεγονός ότι μας παρέδωσε δύο μέχρι σήμερα χειρόγραφες συλλογές τραγουδιών φανερώνει τον βαθύτερο πόθο της διάσωσης του Λαϊκού μας Πολιτισμού.

Με την συμπλήρωση 20 χρόνων από τον θάνατό του, δημοσιεύουμε τα πρώτα δέκα (10) τραγούδια ξεκινώντας από την «φωτοτυπημένη συλλογή», η οποία θα δημοσιευτεί σε συνέχειες μέχρι ολοκλήρωσης και αφιερώνουμε στη μνήμη του την εργασία αυτή. Το 2ο μέρος θα δημοσιευτεί στο 7ο τεύχος 2024 και αφορά τραγούδια για ξενιτεμένα πουλιά και ξένους, συνδρομή στο αφιέρωμα για την Μετανάστευση και τους δικούς μας μετανάστες.

Φωτογραφία ένα τραγούδι με την ιδιαίτερη μακρυγιαννική γραφή του

1

Μην είχε φέξει η Κυριακή, μωρέ, μην είχε ξημερώσει
παν τα κορίτσια στην οξυά, μωρέ, στο ρέμα για να πλύνουν
παν να λευκάνουν τα πανιά, μωρέ, να πλύνουν τα φουστάνια
στο δρόμο όπου πήγαιναν, μωρέ, στο δρόμο που πηγαίνουν
η μία την άλλη έλεγε, μωρέ, η μία την άλλη λέει
μαρή που πάμε μοναχές, μωρέ, στον έρημο τον τόπο
εδώ ήταν κλέφτες μια φορά, μωρέ, εδώ ήταν Αρβανίτες
το λόγο δεν απόσωσαν, μωρέ, το λόγο δεν τελειώσαν
Θοδώρα μ' πέτα την τριχιά, μωρέ, πέτα και το καζάνι
και πάτα πάνω στο ζιγκί, μωρέ, και ρίξ' απάν' τη σέλα
να πάμε πάνω στα βουνά, μωρέ, στα κλέφτικα λημέρια.

2.

Παραπονιάρια μου καρδιά τι έχεις και δακρύζεις
όλο αγάπη εσύ σκορπάς μα πόνο αντικρίζεις
για αυτό, παραπονιάρια μου καρδιά, να μην ξαναγαπήσεις
κι εμένα νε στον πόνο μου ήσυχη να μ' αφήσεις.

3.

Κάτω στα, γεια σ' Γαρυφαλιά μου, κάτω στα αρβανιτοχώρια
κάτω στα αρβανιτοχώρια και στα Βλάχικα κονάκια
μπήκαν κλε, γεια σ' Γαρυφαλλιά μου, μπήκαν κλέφτες για να κλέψουν
μπήκαν κλέφτες για να κλέψουν και ληστές για να ληστέψουν
πήραν άσπρα, γεια σ' Γαρυφαλλιά μου, πήραν άσπρα πήραν γρόσια
πήραν άσπρα πήραν γρόσια πήραν χίλια πεντακόσια
πήραν μια γεια σ' Γαρυφαλλιά μου, πήραν μια Αρβανιτοπούλα
πήραν μια Αρβανιτοπούλα, όμορφη κι αρχοντοπούλα

4.

Κάτω στα δασιά πλατάνια, κάτω στα δασιά(να) πλατάνια,
στην κρυόβρυση Διαμαντούλα μ', αει στην κρυόβρυση.
Κάθονταν δυο παλικάρια, κάθονταν δυο παλικάρια,
και μια λυγερή Διαμαντούλα μ' και μια λυ- βρε λυγερή.
Κάθονταν και 'τρωγαν και 'πιναν κάθονταν και 'τρωγαν και 'πιναν,
και κουβέντιαζαν Διαμαντούλα μ' και κουβέντιαζαν.
Διαμαντούλα μ' γιατί είσαι τέτοια, Διαμαντούλα μ' γιατί είσαι τέτοια,
τέτοια κίτρινη Διαμαντούλα μ' τέτοια κίτρινη.
Μην ο ίσκιος σε πατάει μην ο ίσκιος σε πατάει,
μην φάντασμα Διαμαντούλα μ' μην φάντασμα.

Ούτε ίσκιος με πατάει ούτε ίσκιος με πατάει,
Ούτε φάντασμα, Διαμαντούλα μ', ούτε φα - βρε φάντασμα.
Με πατάει το παλικάρι, με πατάει το παλικάρι τα μεσάνυχτα
Διαμαντούλα μ' τα μεσάνυχτα.

5.

Τώρα τ' αργά τ' αργούτσικα, τώρα το βράδυ βράδυ
ωρέ όλες οι νιές διαβαίνουνε
όλες οι νέες διαβαίνουνε κι' όλες καλησπεράνε
αί διαβαίνει κι - διαβαίνει κι η αγάπη μου
αί διαβαίνει κι η αγάπη μου και δεν καλησπεράει
μωρέ που πας αγγε- πού πας αγγελικό κορμί
πού πας αγγελικό κορμί, βέργα καμαρωμένη
μωρέ πάω γι' αθά - πάω για αθάνατο νερό
αί πάω για αθάνατο νερό, για αθάνατο βοτάνι
ωρέ να δώσω την - να δώσω την αγάπη μου
να δώσω την αγάπη μου ποτέ να μην πεθάνει.

6

Ωρέ καμάρι το 'χουν τα βουνά
καμάρι το 'χουν τα βουνά και οι κοντοραχούλες
αί μωρέ καμάρι το 'χει, καμάρι το 'χει κι ένας γαμπρός
καμάρι το έχει κι ένας γαμπρός, με τις πολλές κουινιάδες
Αι μωρέ η μία τον φέρνει- η μία τον φέρνει τ' άλογο
η μία τον φέρνει τ' άλογο και η άλλη τον σελώνει
ωρέ κι η τρίτη, η τρίτη η μικρότερη
η τρίτη η μικρότερη κρυφά τον κουβεντιάζει
Ω ρε γαμπρέ μου, γαμπρέ μου τι μας άργησες
αί γαμπρέ μου τι μας άργησες, χορτάριασε η αυλή μας
Ω ρε γαμπρέ μου να, γαμπρέ μου να 'ρχεσαι συχνά
να σκάζουν οι εχθροί μας.

7

Σ' αφήνω την καλονυχτιά, αγάπη μου γραμμένη,
κι εγώ θα πάω στο σπίτι μου με την καρδιά καμένη
οι νύχτες είναι βάσανο για κείνους π' αγαπούνε
γιατί υποφέρουν μυστικά και δεν το μαρτυρούνε.
Μια χάρη κυρά μου σου ζητώ και να με συμπαθήσεις
το παραθύρι το ακρινό απόψε μην το κλείσεις
νύχτα θα 'ρθω στο σπίτι σου να σε γλυκοφιλήσω
θα σε χαϊδέψω τα μαλλιά και θα σ' αποκοιμίσω.

8

Στης αραπίνας, στης αραπίνας το βουνό
στης αραπίνας το βουνό στης αραπιάς τον κάμπο
Άιντε κάνεις δεν - το κάνεις δεν το περπάτησε
κανείς δεν το περπάτησε πεζός και αρματωμένος
γιε μου εγώ μόνον - εγώ μόνον περπάτησα
μόνον εγώ περπάτησα πεζός κι αρματωμένος
γιε μου και πέτυχα - και πέτυχα και βάρεσα
και πέτυχα και βάρεσα το στοιχειωμένο ελάφι
αχ πό <χει σταυρό - πο <χει σταυρό στα κέρατα
που έχει σταυρό στα κέρατα φεγγάρι στα καπούλια
αχ κι ανάμεσα κι ανάμεσα στα δίπλατα
κι ανάμεσα στα δίπλατα σταυρό μαλαματένιο.

9

Άιντε μια παπαδιά περα- περατιανή πηγέ, αχ μωρέ,
πηγέ με τους λεβέντες.
Πάει κι ο παπάς, αχ βρε παπαδιά, πάει κι ο παπάς από κοντά,
Άιντε πάει κι ο παπάς από κοντά, ε μωρέ, πηγέ παρακαλώντας.
Σια που τ' αφή, αχ βρε παπαδιά, σια που τ' αφήνεις τα παιδιά
σια που τ' αφήνεις τα παιδιά, το έ- το έρημο το σπίτι
φωτιά να κά- αχ μωρέ παπά, φωτιά να κάψει τα παιδιά
φωτιά να κάψει τα παιδιά, το έ, μωρέ, το έρημο το σπίτι.
Κι εγώ θα πάω, αχ μωρέ παπά, κι εγώ θα πάω μωρέ,
Θα πάω με τους λεβέντες

10

Ξύπνα περδικομάτα μου, μωρέ, κι ήρθα στη γειτονιά σου
Χρύσα πλεξούδια σου φερα, μωρέ να πλέξεις τα μαλλιά σου
ας ήρθες βρε λεβέντη μου, μωρέ κι ας έκανες και κόπο
ήρθες μωρέ λεβέντη μου μωρέ, κι ομόρφυνες τον τόπο
Δεν τ'όξερα λεβέντη μου, μωρέ πού ήταν η αφεντιά σου
να φτιάξω πίτα με τυρί, μωρέ ψάρια τηγανισμένα
να στρώσω για να κοιμηθείς, μωρέ να ρθω στην αγκαλιά σου
να σε χορτάσω με φιλιά, μωρέ και με ωραία χάδια.

(Η συνέχεια στο 7ο τεύχος/2024)

Η αμπελοκαλλιέργεια στο Φανάρι Καρδίτσας

Κείμενο και φωτογραφίες του Απόστολου Φλωρίδη

Η αρχή της αμπελοκαλλιέργειας στο Φανάρι χάνεται στο πέρασμα του χρόνου. Κανείς σήμερα δεν γνωρίζει πότε φυτεύτηκε για πρώτη φορά, ούτε ποιος έφερε την πρώτη ρίζα κλήματος στην περιοχή του Φαναρίου Καρδίτσας. Για το κρασί όμως και τις επιπτώσεις από την πόση του η παράδοση έχει την δική της άποψη. Μια παράδοση λέει ότι το έφερε ένας ξενιτεμένος από το Φανάρι. Στην απόφασή του να γυρίσει πίσω στην πατρίδα θέλησε να πάρει και το φυτό αυτό μαζί του που μέχρι τότε ήταν άγνωστο στους συμπατριώτες του. Επειδή ήταν ευαίσθητο και μικρό το φύτεψε στο κρανίο ενός πουλιού. Ταξιδεύοντας οι ρίζες του μεγάλωναν και τότε το μεταφύτεψε σε ένα πιο μεγάλο κρανίο από άγριο ζώο που βρέθηκε στο δρόμο του. Όμως μέχρι να φτάσει στο χωριό το φυτό μεγάλωνε κι άλλο. Τότε στο δρόμο του βρήκε το κρανίο από ένα γάιδαρο (γουμάρι), και το μεταφύτεψε σε αυτό μέχρι την οριστική μεταφύτευσή του στο χώμα. Στο χωριό άρχισε η καλλιέργεια του, και ο καρπός του, ζουμερός και εύγευστος, άρεσε πολύ. Το χυμό του σταφυλιού τον κάνανε κρασί και για αυτό όποιος πίνει κρασί στην αρχή κελαηδάει σαν πουλί, στη συνέχεια σαν άγριο ζώο και στο τέλος συμπεριφέρεται σαν γουμάρι (χωρίς ηθικές αναστολές). Ότι κι αν λέγεται από την παράδοση, η αμπελοκαλλιέργεια στο Φανάρι ήταν πολύ δύσκολη και γι' αυτό οι κάτοικοι δεν την είχαν

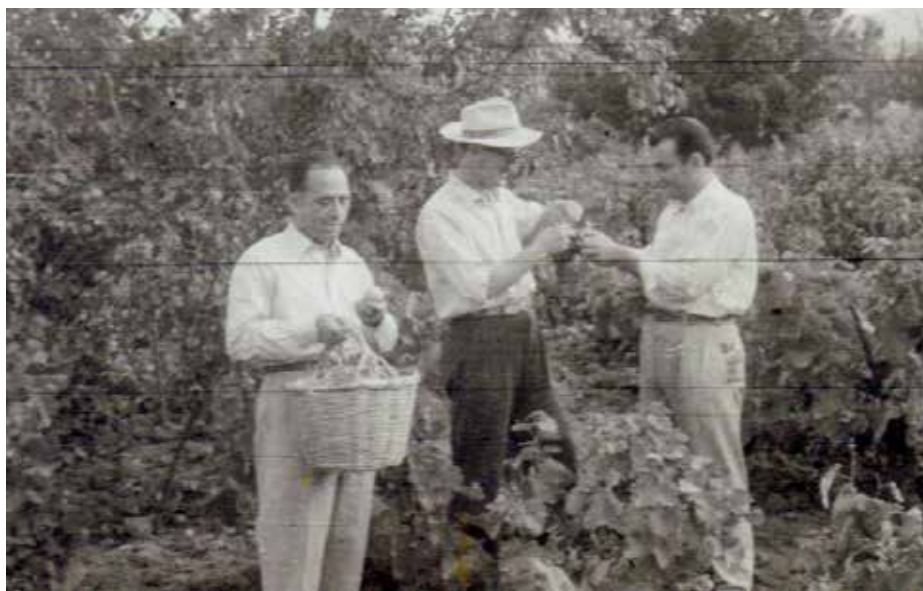

Σκάψιμο αμπελιού

ποτέ σαν κύρια απασχόληση. Οι περιοχές που καλλιεργήθηκε το αμπέλι έχουν τις τοπικές ονομασίες Παλπάνα, Ισιάδα Χαλίκια, Κάναλο, Αγίασμα και πηγή.

Για να φυτευτεί ένα αμπέλι απ' αρχής χρειαζόταν πολύ δουλειά. Να ξεριπιώσουν το χωράφι αν είχε θάμνους, ρίζες και να το καθαρίσουν από τις πέτρες. Να σκάψουν βαθειά το χώμα με κασμάδες, σκεπαρνές και δικέλια.

Στη συνέχεια τεντώνανε ένα σκοινί. Έτσι μπορούσαν να ανοίγουν με ένα λοστό σε ευθεία τρύπες γύρο στους σαράντα πόντους βάθος. Αφού μπήγανε το λοστό στο χώμα, τον κινούσαν δεξιά, αριστερά και κυκλικά για να ανοίξει η τρύπα πιο πολύ. Η κάθε τρύπα είχε απόσταση από την άλλη ένα μέτρο περίπου. Στην αρχή ρίχνανε λίγο χώμα ψιλό ή άμμο ποταμίσια. Κατόπιν τοποθετούσαν μια κληματοβέργα, αφήνοντας μόνο 10 πόντους πάνω από την επιφάνεια της γης, βάζοντας και μια βέργα, από καλάμι ή άλλο δέντρο, που είχε μέγεθος γύρο στους 80 πόντους. Στη συνέχεια ρίχνανε το χώμα πατώντας το πολύ καλά με ένα στρογγυλό ξύλο γύρο - γύρο. Τον πάσσαλο τον βάζανε στην αρχή για να βλέπουν που είναι το κλήμα και αργότερα όταν έδινε βλαστό, να τον δένουν για να μην σπάει από τον αέρα. Η δουλειά αυτή γινόταν από τέλη Φεβρουάριου έως αρχές Απριλίου. Συνήθως το Αμπέλι το ποτίζανε 1-2 φορές το καλοκαίρι. Μετά από ένα με δύο χρόνια τα μπολιάζανε με ημέρες ποικιλίες ανάλογα με το τι σταφύλια θέλανε, επιτραπέζια για τη παλάντζα (εμπόριο) ή για παραγωγή κρασιού. Οι ποικιλίες ήτανε Μαυρούδια, Κοκκινούδια τα οποία ήταν σε δύο ποιότητες, Άσπρο Μοσχάτο, Μαύρο Μοσχάτο, Κρυστάλλι, Μπατίκι, Κέρινο, Αλπουνουρές Ασπρούδια και Ροζακί. Οι ποικιλίες αυτές είναι με τοπικές ονομασίες.

Η οικογένεια Παπαστεργίου στο αμπέλι, 1962

Κάποια χρονιά έπεσε φυλλοξέρα σχεδόν σε όλη την Ελλάδα. Οι καταστροφές ήταν μεγάλες και από τότε αλλάξαν όλα. Φέρανε καινούρια κλήματα αμερικάνικα, αντοχής στη φυλλοξέρα και πάνω σ' αυτά μπολιάζανε. Πολλοί κρατήσανε τις παλιές ποικιλίες αλλά άλλοι φέρανε και Γαλλικές. Το μπολιάσμα και αυτό ήταν δύσκολη δουλειά. Έπρεπε να είναι καλός γνώστης αυτός που θα το έκανε. «Ναχ καλό χερ» λέγανε οι παλιοί και ένας από αυτούς ήταν ο Χρυσόστομος θώδος και Αγορόπουλος Βασίλης. Ο εμβολιασμός γινότανε τον Μάρτιο. Ο εμβολιαστές ετοίμαζε τα μπόλια (μοσχεύματα) από νωρίς το πρωί μετά από καθοδήγηση του κτηματία σύμφωνα με ποιες ποικιλίες ήθελε. Το κάθε μπόλι είχε μέγεθος 5-6 πόντους, είχε πάνω ένα ή δύο μάτια και στο κάτω μέρος τα έδινε το σχήμα ψιλής πέννας και τα έβαζε σε μια ψούρα (χωμάτινο βαθύ πιάτο) με νερό για να μην αφυδατωθούν. Μετά έκανε ένα λάκκο γύρο από το κάθε κλήμα 10 - 15 πόντους βαθύ.

Καθάριζε το κλήμα από χώματα κι επιφανειακά ριζίδια. Ο εμβολιαστής έκοβε το κλήμα, 10-15 πόντους κάτω από την επιφάνεια της, με το κλαδευτικό ψαλίδι ή με ένα μαχαίρακι (σουγιά). Κατόπιν έκανε μια κάθετη τομή στον κορμό. Για να ανοίξει την τομή έβαζε το σουγιά μέσα στη σχισμή και τον κουνούσε δεξιά - αριστερά, πάνω - κάτω. Έβαζε μέσα στο άνοιγμα το εμβόλιο (μπόλι) με τέτοιο τρόπο ώστε να εφάπτεται όσο καλύτερα γίνεται. Στη συνέχεια έδενε σφιχτά το κλήμα με ένα ειδικό χόρτο. Έβαζε τον πάσσαλο στη θέση του και γέμιζε τη γούρνα με χώμα σχηματίζοντας ένα λόφο 5-10 πόντων πάνω από την επιφάνεια της γης, έτσι ώστε να μη κρατά τα νερά της βροχής και σαπίσει το μπόλι. Τα μπολιασμένα κλήματα έδιναν καρπό

Στο αμπέλι της Μαρίας Ντζιού, 1961

μετά από ένα ή δύο χρόνια. Τα νέα κλήματα έπρεπε να κλαδευτούν και να πάρουν το τελικό τους σχήμα. Όταν γινόταν αυτό, τα φυτά έμοιαζαν σαν ποτήρι (κυπελλοειδές) και είχαν μόνο τρεις ή τέσσερις βραχίονες.

Από τον Νοέμβριο και μετά άρχιζε πάλι το ξελάκκωμα. Σιγά - σιγά μεταφέρονε με τα ζώα κοπριά και ρίχνανε γύρω - γύρω από το κλήμα όλο το χειμώνα. Με τις βροχές η κοπριά έδινε στο φυτό τις ουσίες που χρειαζόταν. Την Άνοιξη το κλήμα έδινε καλούς βλαστούς και το καλοκαίρι πλούσιους καρπούς. Το πρώτο σκάψιμο (σκάλος) γινόταν τον Απρίλιο και το δευτέρισμα τον Ιούνιο. Η δουλειά του Αμπελουργού κοπιαστική πολύ δεν σταματούσε όλο το χρόνο.

Τον Γενάρη άρχιζε το κλάδεμα. Όσοι δεν κλαδεύανε το Γενάρη έπρεπε να περιμένουν τη χάσ' (χάση) του φεγγαριού, τότε που οι χυμοί των φυτών δεν είναι ανεβασμένοι. Μια παροιμία λέγει: Γενάρη μήνα κλάδευε, φεγγάρι μη ξετάξεις. Αυτός που θα έκανε το κλάδεμα έπρεπε να είναι πολύ καλός γνώστης της δύσκολης αυτής δουλειάς. Έπρεπε να γνωρίζει πόσα μάτια έπρεπε να αφήσει σε κάθε βέργα. Το συνήθεις κλάδεμα ήταν δυο με τρία μάτια σε κάθε βέργα πάνω από την τσίμπλα. Τσίμπλα λεγόταν το μάτι της βάσης που ήταν ψηλό και όχι καρποφόρο. Από αυτό μέτραγε ο κλαδευτής και κλάδευε το αμπέλι. Αν έκανε κάποιο λάθος τα φυτά δεν καρποφορούσαν.

Μόλις άρχιζε η βλάστηση και το ύψους των βλαστών ήταν περίπου δέκα πόντους έπρεπε να κιαφιστεί (ραντιστεί). Το ράντισμα γινόταν ή πολύ πρωί όταν ακόμη κρατούσε η πρωινή αύρα ή αργά το βράδυ όταν άρχιζε να πέφτει η δροσιά. Πρωί - πρωί ο αμπελουργός έπαιρνε μια σκόνη από θειάφι και μια αριά κάλτσα και πήγαινε στο αμπέλι. Έβαζε το θειάφι στη κάλτσα και πήγαινε πάνω από το κλήμα. Έκανε ένα απότομο τίναγμα πάνω - κάτω και με αυτό τον τρόπο εναποθετούσε πάνω στο φυτό τη σκόνη. Η σκόνη, με την υγρασία της πρωινής ή της βραδινής δροσιάς, κολλούσε πάνω στο φυτό. Γι' αυτό το λόγο το ράντισμα δεν γινόταν ποτέ το μεσημέρι.

Το ράντισμα επαναλαμβανόταν μετά από δεκαπέντε ημέρες. Μόλις έβγαιναν τα πρώτα τσαμπιά με σταφύλια έπρεπε τα κλήματα να βλαστολογηθούν. Να αφαιρεθούν δηλαδή τα μη καρποφόρα βλαστάρια (στέρφα) και να μείνουν αυτά με τους καρπούς. Έτσι το φυτό εφοδίαζε με περισσότερους χυμούς τα γόνιμα βλαστάρια. Μετά γινόταν ένα σκόνισμα ακόμα, αυτή τη φορά με θειοχαλκίνη (θειάφι και χαλκό) που είχε χρώμα μπλε. Όταν τελείωνε η γονιμοποίηση και οι ρώγες στα τσαμπιά είχαν το μέγεθος ρεβιθιού γινόταν και το επόμενο ράντισμα, με ασβεστόπετρα και γαλαζόπετρα. Πέτρες από ασβέστη που τις βάζανε από βραδύς στο νερό να λιώσουν και να γίνουν σα χυλός. Επίσης στουμπίζανε γαλαζόπετρα να γίνει φιλή σκόνη και τη βάζανε μέσα σε ένα δοχείο με νερό μέχρι να λιώσει. Με αυτά τα υλικά πηγαίνανε στο αμπέλι, τα ανακατεύανε στην κατάλληλη αναλογία και ραντίζανε με ψεκαστήρα τα κλήματα. Το μίγμα αυτό το έλεγαν βαρδυγάλιο πολτό. Αυτό γινόταν ανά 10 ημέρες ή μετά από κάθε βροχή μέχρι το γυάλισμα των σταφυλιών. Μέχρι το γυάλισμα

(φούσκωμα) των σταφυλιών έπρεπε να γίνουν και άλλες δουλειές. Είχαν να κορφολογήσουν τα αμπέλια για να μην έχουν οι βλαστοί μεγάλο μήκος και να ξεφυλλίσουν τα κλήματα. Έπρεπε δηλαδή να βγάλουν τα πατόφυλλα (φύλλα της βάσης) κάτω από τα σταφύλια για να αερίζονται καλά και να τα βλέπει ο ήλιος ώστε να μπορέσουν να ωριμάσουν.

Την περίοδο αυτή βάζανε και αμπελοφύλακες, μερικοί από αυτούς ήταν ο Βαγγέλης Μακρής, ο Θανάσης και ο Κώστας Νούκας, ο Δημήτρης Λώλος και ο Σωτήρης Κακαές. Η θητεία του αμπελοφύλακα έληγε την ημέρα της γιορτής του Αγίου Σεραφείμ που ήταν την τελευταία Κυριακή του Σεπτεμβρίου (τρυγητής).

Τα πρώτα σταφύλια κόβονταν τον Αύγουστο και ο κάθε αμπελουργός τα πήγαινε στο σπίτι του με μεγάλη χαρά. Την 6η Αυγούστου ημέρα του πανηγυριού πολλοί παγαίνανε σταφύλια στην εκκλησία και τα ευλογούσε ο παπάς για καλύτερη παραγωγή

Ο αμπελοφύλακας Κώστας Νούκας

και υγεία του αμπελουργού, στο τέλος της λειτουργίας τα μοιράζανε στους πιστούς.

Αργότερα που ωριμάζανε όλο και πιο πολλά πήγαινε με το ζώο φορτωμένο με κάσες που τις γέμιζε με σταφύλια. Μόλις έβγαινε η Πούλια ή ο Περγυλαντζής (άστρο της Αυγής) μετά τα μεσάνυχτα, ξεκινούσε, με το φορτωμένο ζώο, την παλάντζα και τον φορτωτήρα (ραβδί με διχάλα στη μία του άκρη), για τα Τρίκαλα ή την Καρδίτσα. Στο δρόμο διαλαλούσε « Σταφύλια από το Φανάρι». Πράγματι ήταν τα καλύτερα σταφύλια της περιοχής. Τα πιο κατώτερης ποιότητας τα πηγαίνανε στα καμποχώρια και τα αντάλλασαν με σιτάρι, κριθάρι και καλαμπόκι.

Την επόμενη μέρα από την γιορτή του Αγίου Σεραφείμ, όλοι ξεχύνονταν στα αμπέλια και άρχιζε ο τρύγος. Συγγενείς και φίλοι όλοι τρέχανε να βοηθήσουν μια και τα πειράγματα, τα κουτσομπολιά τα τραγούδια και τα ανέκδοτα που ήταν πολλά

έκαναν τον τρύγο διασκέδαση. Ο νοικοκύρης ετοίμαζε φαγητό, κρύο νερό και ότι άλλο χρειαζόταν και τότε λέγανε μπάρμπα στου σκάλου (σκάψιμο) δεν αδειάζου στου τρύγου κι γω κι τα πιδιά μ'.

Μετά τον τρύγο τα σταφύλια έρχονταν στο σπίτι όπου υπήρχε το πατητήρι και άρχιζε το πάτημα. Τα βάζανε σε ένα τσουβάλι και πάνω σε ένα τσίγκο ή σανίδια σχήματος Π ή άλλα αυτοσχέδια πατητήρια (πατήθρες). Τότε, ο πιο βαρύς πάταγε το τσουβάλι και άρχιζε να τρέχει ο μούστος. Τα πειράγματα άρχιζαν, «από πότε εχς να πλύνς τα πουδάριας;», «καλά που ήρθα να πατήσου να πλύνου τα πουδάρια μ» και πολλά άλλα. Ο μούστος μαζεύονταν σε δοχείο και στη συνέχεια έμπαινε στο βαρέλι που ήταν έτοιμο από πριν. Γραδάριζε ο νοικοκύρης το μούστο που έπρεπε να είχε από 11,5 ως 13 βαθμούς. Το γραδόμετρο ήταν ειδικό όργανο. Άλλοι βάζανε αυγό στο δοχείο και ανάλογα του ήταν, αν καθόταν στον πάτο του δοχείου ή τη μέση ή πιο πάνω, καταλάβαιναν τα γράδα (βαθμούς). Αν ήταν κάτω από 11 βαθμούς βράζανε μούστο τον συμυκνώνανε και τον ρίχνανε να ανε-

Φαναριώτης πωλητής σταφυλιών στα Τρίκαλα, 1956

βάσουν τα ζάχαρα (γράδα). Το βαρέλι δεν έπρεπε να ήταν γεμάτο μέχρι επάνω αλλά 8 εκατοστά πιο κάτω από το χείλος, γιατί με το βρασμό ο μούστος χυνόταν έξω. Αφού βάζανε ρετσίνι 1-2 % το αφήνανε ανοιχτό για 40 ημέρες περίπου. Μετά κλείνανε την τρύπα του βαρελιού με ένα φελλό και το σφραγίζανε με γύψο ή τσιμέντο για να μη πάρει αέρα. Αυτή η διαδικασία γινόταν όταν ήθελαν να κάνουν λευκό κρασί. Για να φτιάξουν κόκκινο ακολουθούσαν άλλη διαδικασία. Χυμός και σταφύλια μπαίνανε όλα μαζί σε μια κάδη (βαρέλι ανοιχτό από την επάνω πλευρά και τρύπα από το κάτω μέρος βουλωμένη με στρογγυλό ξύλο που το λέγανε τύλο) για δύο μέχρι πέντε ημέρες ανάλογα με το χρώμα που θέλανε. Το χρώμα το κρασί το έπαιρνε από τη φλούδα των σταφυλιών που ήταν μέσα στην κάδη. Μετά τραβούσανε τον τύλο και μαζεύανε τον μούστο σε δοχεία και μετά στο βαρέλι για 40 ημέρες περίπου χωρίς ρετσίνι. Βάζανε τον τύλο πάλι στην κάδη και αυτό που έμεναν τα λέγανε τσίπουρα. Τα σταφύλια που έμεναν πέρα από το εμπόριο ή το κρασί οι νοικοκυρές τα καθαρίζανε από τις σάπιες ή τις μαραμένες ρώγες και τα ηλιάζανε στον ήλιο για να γίνουν σταφί-

δες.

Το μούστο που περίσσευε τον βάζανε σε ένα μεγάλο δοχείο και έριχναν άσπρο χώμα ή στάχτη για να κόψει ο μούστος. Το χώμα ή τη στάχτη τη ρίχνανε για να παρσύρει όλα τα στερεά και τα ξινά στον πάτο και έτσι να γλυκάνει ο μούστος. Αφού καθάριζε (λαγάριζε) τον βάζανε σε ένα μεγάλο καζάνι και τον βράζανε μέχρι να γίνει σιρόπι. Κατά τη διάρκεια του βρασμού τραβούσανε τον αφρό με ξύλινη κουτάλα ή φύλλα από συκιά. Το σιρόπι αυτό είναι το πετιμέζι. Όσπου να βράσει ο μούστος είχε έτοιμα κολοκύθια σε φέτες με διαφορετικά κεντίδια (σχέδια), μελιτζάνες και κυδώνια μέσα σε ασβεστόνερο για να σφίξουν και να γίνουν τραγανά. Κατόπιν τα ξέπλενε καλά και τα έβαζε μέσα στο πετιμέζι για να βράσουν και αυτά. Όταν κρυώνανε τα έβαζε στη τσουκάλια ή στο πιθάρι και τα σκέπαζε με πετιμέζι. Αυτά ήταν τα ρετζέλια.

Πολλοί φτιάχνανε και σταφλαρμιά/σταφλαμιά.. Παίρνανε ένα πιθαράκι βάζανε μέσα ένα ξύλο με πολλές διχάλες μυρωδικά όπως μοσχομόλοχα, ή σινάπι και στις

Εκπληκτική φωτογραφία ίσως των πρώτων μεταπολεμικών χρόνων, με εξαιρετικές λεπτομέρειες: Η γιαγιά Τσαντίκου από το Φανάρι παρασκευάζει ρετζέλια, ξύνοντας με μαχαίρι την φλούδα του κολοκυθιού και τα τοποθετεί σε ξύλινη κουπάνα. Δίπλα με δύο παλαιότατα χάλκινα σκεύη ιδανικά να βράσιμο φαγητών και γλυκών, εκεί έχει λιωμένο ασβέστη όπου θα «αργάσουν» τα ρετζέλια και θα γίνουν τραγανά όταν θα βράσουν. Στο βάθος μεγάλο λαγήνι, αγγείο από τοπικό εργαστήριο, αντιπροσωπευτικό δείγμα τοπικής αγγειοπλαστικής.

διχάλες κρεμάγανε σακουλάκια με ρώγες σταφυλιού ή ολόκληρα σταφύλια και το γεμίζανε με πετιμέζι λίγο πιο αραιό. Βάζανε καπάκι και το χρίζανε (σφραγίζανε). Τη σταφλαρμιά την ανοίγανε τα Φώτα.

Η νοικοκυρά έφτιαχνε και χαλβά. Πετιμέζι με αλεύρι ανακατεμένο με νερό, κάρυδια και αμύγδαλα και το έψηνε στη γάστρα, έβαζε και λίγο σουσάμι από πάνω και

όταν κρύωνε το σερβίριζε για γλυκό. Άλλοι πάλι φτιάχνανε μουσταλευριά. Από την κάδη όπου είχαν μείνει τα τσίπουρα η νοικοκυρές έπαιρναν μερικά τα βάζανε σε ένα άλλο δοχείο και τα αφήνανε στον ήλιο μέχρι να ξινίσουν. Κατόπιν έριχνε νερό και λίγες μέρες μετά μάζευε το ξινόνερο και το έριχνε μέσα σε ένα μεγάλο πιθάρι με ξύδι της προηγούμενης χρονιάς και πυτιά (το παχύρευστο στρώμα που πιάνει το ξύδι, στο πάνω μέρος. Με αυτό τον τρόπο φτιάχνανε το ξύδι της χρονιάς. Τα υπόλοιπα τσίπουρα τα ανακατεύανε με ένα μεγάλο ξύλο μέχρι να τελειώσει η βράση. Μετά σκεπάζανε τη κάδη ωσότου να τα πάνε στο καζάνι να βγάλουν το τσίπουρο.

Καζάνια δεν είχαν όλοι. Μόνο ο Μήτρος ο Κακαές, ο Δημήτρης Μπατίης και ο Βαγγέλης ο Λώλος. Το καζάνι ήταν ειδικό μεγάλο καζάνι, γανωμένο, με καπάκι σαν καμπάνα που στην άκρη είχε ένα μεγάλο σωλήνα που στένευε στο τελειωμά του. Το παράξενο καπάκι το λέγανε Λουλά. Ο ιδιοκτήτης του καζανιού είχε ειδική άδεια από την εφορία και λειτουργούσε όλο το 24ωρο για όσο χρόνο χρειαζόταν. Το καζάνι έπρεπε να είναι πάντα δίπλα σε τρεχούμενο νερό όπως τα Πηλιουρίκια ή τη Βρωμερή. Από αρχές Νοεμβρίου άρχιζε η λειτουργία του καζανιού. Παίρνανε τα στέμφυλα (τσίπουρα) από την κάδη, ξύλα, δοχεία και ανάλογα τη σειρά που είχανε παγαίνανε στο καζάνι. Βάζανε τα στέμφυλα με τον ζωμό, το τσιπροκράσι όπως το λέγανε, μέσα στο καζάνι και κλίνανε καλά το καπάκι και το σφραγίζανε με ένα προζύμη από αλεύρι και στάχτη. Κατόπιν άναβαν την φωτιά και άρχιζε ο βρασμός. Το νερό έπεφτε πάνω στο λουλά και ο ατμός που έβγαине ψύχονταν και υγραποιούταν. Το υγρό αυτό ήταν

Επιστροφή από το αμπέλι

το τσίπουρο. Το μαζεύανε σε δοχείο και όταν τελείωναν το ξαναβράζανε. Τη δεύτερη φορά βάζανε στο βρασμό και γλυκάνισο για να γίνει πιο μαλακόπιστο και να έχει καλή μυρωδιά μερικοί όμως δεν χρησιμοποιούσαν γλυκάνισο και το κάνανε τράιο (σκέτο) όπως το λέγανε. Τις πρώτες σταγόνες που έβγαιναν από το δεύτερο βρασμό τις μαζεύανε γιατί ήταν πολλών βαθμών και ήταν σαν το οινόπνευμα. Το πρωτοστάλαμα όπως το λέγανε, το είχαν για φάρμακο, ιλιάτσ', (ιλιάτσι) για εντριβές ή βρέχανε πανί η πετσέτα, και το βάζανε στο κεφάλι ή τη κοιλιά.

Με το πρωτοστάλαγμα φτιάχνανε και ποντες (πόντσι) με λίγο νερό και ζάχαρη, το βράζανε και το πίνανε. Το πιο συνηθισμένο πόντης γινόταν με 2 μέρη πετιμέζι και ένα πρωτοστάλαμα. Έκανε καλό για στομαχικές ή κοιλιακές ενοχλήσεις και

για κρυολογήματα. Επίσης βράζανε πρωτοστάλαμα και το μυρίζανε για να ξεβουλώσει ή μύτη από το συνάχι. Με τα πρώτα κρύα στις αρχές του Δεκέμβρη δοκιμάζανε το κρασί, αν είχε καθαρίσει, το χρώμα και αν ήταν διαυγές. Αν όλα ήταν εντάξει μαζεύανε κρασί στα τουλούμια (ασκοί από δέρμα αρνιού ή κατσικιού) το φορτώνανε στα ζώα και βγαίνανε γύρα στα χωριά και το πουλούσαν όπως άλλωστε και το τσίπουρο και το ξύδι.

Με τον αναδασμό και τη μονοκαλλιέργεια του βαμβακιού, τα αμπέλια εγκαταλείφθηκαν. Αργότερα το κράτος έδωσε κάποια επιδότηση για να καταστρέψουν τα αμπέλια. Οι λιγοστοί που δεν ενέδωσαν συνεχίζουν να καλλιεργούν τα αμπέλια

Επιστροφή από το αμπέλι

τους με τον παραδοσιακό τρόπο και να έχουν γνήσια προϊόντα. Ένας από τους εναπομείναντες αμπελουργούς είναι ο Γιώργος Δ. Χαχούλιας. Με τις γνώσεις που κληρονόμησε και την εμπειρία που απόκτησε μεγαλώνοντας δίπλα σε αυτούς που γνώριζαν, έχοντας και το μεράκι απόκτησε δικό του καζάνι για το τσίπουρο και φτιάχνει και κρασί. Είναι γενναιόδωρος και φιλόξενος σε όσους τον επισκέπτονται.

Στους λιγοστούς αμπελοκαλλιεργητές που απέμειναν στέλνω την αγάπη μου και την εκτίμησή μου. Εύγε, που συνεχίζετε να κρατάτε ζωντανό ένα κομμάτι του παραδείσου, που μας άφησαν και που με τους καρπούς του μας μεγάλωσαν, οι προγονοί μας. Εύγε που δεν σας λύγισαν οι δυσκολίες και, ο πολύς κόπος που χρειάζεται αυτός ο μικρός παράδεισος για να κρατηθεί ζωντανός. Τις ολόψυχες ευχαριστίες μου στους γέροντες που με μεγάλη ευχαρίστηση μου διηγήθηκαν όλα όσα αναφέρονται παραπάνω.

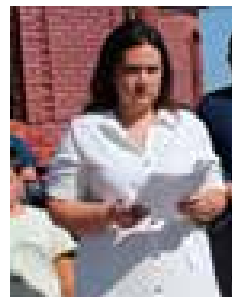
Πηγές – τεκμηρίωση: Πρόκειται για βιωματική περιγραφή παραδοσιακής αμπελοκαλλιέργειας, η οποία ισχύει για κάθε άλλο χωριό, ειδικά αυτά των αμπελουργικών ζωνών, όπως Μοσχάτο – Μεσενικόλα – Μορφοβουνίου, Δαφνοσπηλιάς – Λεονταρίου, χωριών Δήμου Μουζακίου, κ.α. Όλες οι φωτογραφίες είναι από την Συλλογή Α. Φλωρίδη.

Πρακτικά Εκδήλωσης 20/08/2023

80 Χρόνια από το κάψιμο των χωριών από Ιταλούς και Γερμανούς κατακτητές το 1943

Ιστορική μέρα για το Δήμο Λίμνης Πλαστήρα

Με ιδιαίτερη επιτυχία πραγματοποιήθηκαν την Κυριακή (20/8/2023) στις 10 π.μ. στο Μορφοβούνι οι εκδηλώσεις του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα, «Μνήμες πολέμου - ρίζες Ειρήνης και Προόδου». Πρόκειται για αφιέρωμα στα 80 χρόνια από το κάψιμο των χωριών από τους Ιταλούς και Γερμανούς κατακτητές το 1943. Η εκδήλωση ξεκίνησε με επιμνημόσυνη δέηση στο μνημείο πεσόντων στην πλατεία του χωριού, παρουσία δημοτών από όλα τα χωριά του Δήμου.

Ακολούθησε προσκλητήριο νεκρών ολοκαυτώματος 1943 από όλες τις κοινότητες της Λίμνης Πλαστήρα, το οποίο ανάγνωσε η τελετάρχης κ. *Μυρσίνη Ποδηματά*.

Βουνέσι 13/4/1943, εκτελέστηκαν από τους Ιταλούς:

Γιαννάκου Ελένη, Καφετζής Αντώνης, Κοντοστεργίος Γιάννης, Κυρίτσης Γιώργος, Κωσταρέλος Νίκος, Νταλαγιώργος Σωτ., Πεντζοπούλου Αγορίτσα, Ρεφενέ Παναγιώτα, Ρεφενές Βασίλης, Ρεφενές Γιώργος, Σταμογιώργος Γιάννης, Σταμογιώργος Θωμάς Σταμογιώργος Γιώργος.

Βουνέσι: Εκτελέστηκαν από Γερμανούς 1943

Βασιλούλης Ευάγγελος, Βησσαρίου Βασίλης, Γαλανούλης Βασίλης, Κατσακιώρης Θεόδωρος, Καφαντάρης Κώστας (όχι ο Νικηταράς), Καφεντζή Παρασκευή (Τσέβω), Μπακαλάκος Χριστόφορος, Πίντζιος Απόστολος.

Λοιποί νεκροί άμαχοι Βουνεσίου (1941 – 1944):

Καρανίκας Ηλίας, Μανώλης Χρήστος, Σταύρου Βασίλειος, Τσιμογιάννης Ευάγγελος (μαθητής), αβάπτιστο αγόρι Φώτη Κοτοπούλη.

Μεσενικόλας: εκτελέστηκαν από τους Ιταλούς:

Παπαρηγορίου Δημήτριος Ιερέας, Αντωνάκη Αικατερίνη, Βλάτσιου Καλλιόπη, Ευθυμίου Αικατερίνη, Καραμήτρος Αντώνιος, Καλλιás Βασίλειος, Καρβούνη Κωνσταντίνα, Μήτσιου Χαρίκλεια, Παπαρηγορίου Βασίλειος, Στυλογιάννη Μαρία, Στυλογιάννης Νικόλαος, Σφέτσιου Αγορίτσα.

Ιταλοί σκότωσαν σε άλλη χρονική στιγμή αμάχους Μεσενικόλα

Αθανασίου Θωμά, Καραμήτρος Χρήστος (30/3/1943)

Μεσενικόλας: εκτελέστηκαν από τους Γερμανούς

Ζαχαρή Χαρίκλεια, Καρασιώτος Αναστάσιος, Μαστραπάς Γεώργιος,
Μηλιώνης Ιωάννης, Μηλιώνης Ευάγγελος, Τσιλιώνης Σωτήριος,
Τσαγανός Βασίλειος, Σφέτσιου Αριστέα.

Επίσης οι Γερμανοί σκότωσαν σε άλλη χρονική στιγμή τους:

Καραμήτρο Δημήτριο, Καραμήτρο Γεώργιο, Καλαμάτα Αριστείδη,
Μπαλάφα Γεώργιο Μπουμπουλίδη Σωτήριο.

Μοσχάτο (Βλάσδο): Εκτελέστηκαν από τους Γερμανούς

Ασκητής Θωμάς, Πελεκούδας Απόστολος, Δημάκης Μελέτης,
Καρακώστας Μιχάλης, Καλλισθένη Παπάκου, ανάπηρη γυναίκα
και ένα παιδί, ο Δημήτρης Αργύρης από το Νεοχώρι

Μ-Πεζούλα: Εκτελέστηκαν από τους Γερμανούς:

Αντωνάκης Δημήτριος, Αντωνάκη Ανδριανή ή Ανδρονίκη, σύζυγος Δημητρίου,
Αντωνάκη Γεωργία, Αντωνάκη Παρασκευή

Θυμιόπουλος Δημήτριος του Νικολάου, Καλούτσας Αναστάσιος του Αποστόλου,
Κοράκη Δημητρούλα, Μαλέτσικας Ιωάννης του Αντωνίου (1875),

Μαλέτσικα Μαριγούλα, Μαλέτσικα Παρασκευή, Μαλέτσικας Χρήστος του Ιωάν-
νου (1917),

Μαυρογιάννης Απόστολος του Νικολάου, Μπαλασκόνη Ευαγγελία, Μπαλασκό-
νη Μαρία,

Πασχάλη Ευθυμία.

Σερμενίκο (Φυλακτή): Εκτελέστηκαν από τους Γερμανούς οι:

Γιαννάκος Χρήστος του Αναστασίου, Μαγαλιός Γιώργος του Αθανασίου,

Γωγούλης Χρήστος του Ιωάννη, Λινάς Κώστας του Νικολάου

Λινά Βαΐα, σύζυγος Κώστα, Αυγέρου Κωνσταντία.

Νεοχώρι: Εκτελέστηκαν από τους Γερμανούς οι:

Τσιούνης Παντελής και ο Βασίλης Κρομούδας (Φρίξος).

Καρίτσα: Εκτελέστηκαν από τους Γερμανούς οι:

Ηλίας Βασ. Τσιλίκας (πρόεδρος) Σταυρούλα Κοντοχρήστου

Μέγα Ρέμα Καρίτσας, σύζυγος Γιώργου Μαλέτσικα

Νεράιδα Πεζούλας: ανεξακρίβωτος αριθμός άοπλων Ιταλών Μεραρχίας Πινερό-
λο Περισσότεροι από 1.000, νεκροί, συνολικά τον χειμώνα του 1943 - 1944.

Ακολούθησε κατάθεση στεφάνων ως εξής:

Ο βουλευτής Καρδίτσας κ. *Γιώργος Κωτσός*, καταθέτει στεφάνι εκ μέρους του προέδρου της Βουλής και της Κυβέρνησης, της οποίας εκπρόσωπος ήταν ο υφυπουργός Πολιτικής Προστασίας κ. Χρήστος Τριαντόπουλος, ο οποίος αναγκάστηκε να επιστρέψει εσπευσμένα το βράδυ του Σαββάτου στην Αθήνα, λόγω των μεγάλων πυρκαγιών στην Αλεξανδρούπολη.

η κ. *Sibylla Bentik* Γενική Πρόξενος Γερμανίας, αποδίδει τιμή στους νεκρούς του 1943

Ο περιφερειάρχης Θεσσαλίας κ. Κ. Αγοραστός καταθέτει στεφάνι,

Ο κ. *Nicolo Duradi* Γραμματέας του Εθνικού Συνδέσμου Αντιστασιακών Ιταλίας αποδίδει τιμή στους νεκρούς του 1943.

Η κ. *Denis Sakoleva*, καταθέτει στεφάνι εκ μέρους της «Ελληνο -Γερμανικής Συνελεύσεως», Διακρατικός φορέας της Αυτοδιοίκησης.

Στεφάνια κατέθεσαν επίσης:

- Ο δήμαρχος Λίμνης Πλαστήρα κ. Παναγιώτης Νάνος, εκ μέρους του Δήμου και των Κοινοτήτων,
- Ο διοικητής του ΑΤ Λίμνης Πλαστήρα κ. Δ. Κωνσταντός, εκ μέρους της Αστυνομίας και των κρατικών υπηρεσιών,
- Ο αντιπρόεδρος του Συλλόγου Καρδιτσιωτών Αθήνας, κ. Απ. Κοτοπούλης.
- Ο πρόεδρος της Κοινότητας Μορφοβουνίου κ. Σεραφείμ Νάνος
- Ο πρόεδρος του Συλλόγου Απανταχού Μορφοβουνιωτών κ. Γιώργος Βασιλούλης, εκπρόσωπος των Συλλόγων απανταχού Μορφοβουνιωτών Αθήνας – Βόλου - Καρδίτσας

Τέλος, τηρήθηκε ενός λεπτού σιγή και μετά όλοι μαζί έψαλαν τον εθνικό ύμνο και μετέβησαν στο Πολιτιστικό Κέντρο «Αντώνης Σαμαράκης».

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ ΕΠΙΣΗΜΩΝ

Καλωσόρισμα του δημάρχου Λίμνης Πλαστήρα Παναγιώτη Νάνου,

Αξιότιμε Κύριε Γεώργιε Κωτσέ, εκπρόσωπε
του Προέδρου της Βουλής των Ελλήνων και της Κυβέρνησης,
Αξιότιμη Κυρία Σίβυλλα Μπέτνικ,
Γενική Πρόξενη της Γερμανικής Πρεσβείας στην Θεσσαλονίκη,
Αξιότιμε Κύριε Κώστα Αγοραστέ, Περιφερειάρχη Θεσσαλίας,
Αξιότιμοι κ.κ. συνάδελφοι στην Περιφερειακή και Τοπική Αυτοδιοίκηση,
Αξιότιμε Κύριε Nicolo Durante, εκπρόσωπε των Αντιστασιακών της Ιταλίας,
Αξιότιμη Κυρία Denis Sakolleva, εκπρόσωπε της Ελληνο-Γερμανικής Συνελεύσεως,
Αξιότιμοι Κυρίες και Κύριοι εκπρόσωποι της Ελληνικής Αστυνομίας και άλλων
υπηρεσιών,

Αξιότιμες Κυρίες και αξιότιμοι Κύριοι,

Εκ μέρους της δημοτικής αρχής και
των πολιτών του Δήμου Λίμνης Πλαστή-
ρα, σας καλωσορίζω στο δήμο Λίμνης
Πλαστήρα και από καρδιάς σας ευχαρι-
στώ για την ανταπόκριση στην πρόσκλη-
ση, σε μια συμβολική και συνάμα ιστορι-
κή εκδήλωση. Η παρουσία σας μας τιμά
ιδιαίτερα και δίνει αίγλη στην εκδήλωση
Μνήμης για τα 80 χρόνια από την ολο-
κληρωτική καταστροφή των χωριών της
Λίμνης Πλαστήρα από τους Ιταλούς και
Γερμανούς κατακτητές το 1943.

«Όλβιος όστις ιστορίας έσχε μάθηναι» έλεγε ο Ευρυπίδης, ήτοι, «όλβιος, ευτυ-
χής, όποιος από την ιστορία παίρνει μαθήματα», διδάγματα τα οποία είναι ιδιαίτε-
ρα χρήσιμα για την θεμελίωση της συλλογικής και ατομικής αυτογνωσίας μας. Λαός
που ξεχνά την Ιστορία του είναι καταδικασμένος να χαθεί, διότι χάνει την γνώση,
τον προορισμό, το όραμα αλλά και το συλλογικό του σφρίγος. Χάνει την ταυτότητα
και τον Πολιτισμό, στοιχεία τα οποία αποτελούν κεντρικούς πυλώνες της ύπαρξης
όπως αποτυπώνεται στη Γλώσσα, την Ιστορία, την Παράδοση, τα στέρεα θεμέλια
ενός παρόντος που γίνεται ταυτόχρονα παρελθόν αλλά και μέλλον.

Υπό την έννοια αυτή η Ιστορία δεν περιορίζεται στην γνώση των γεγονότων, αλλά
μετατρέπεται σε συνείδηση, ήτοι συλλογική και ατομική αυτογνωσία. Η τελευταία εί-
ναι το κύριο συστατικό που διατηρεί το επίπεδο της εθνικής συνείδησης και του φρο-
νήματος ισχυρό. Πολλοί θα μας ήθελαν με χαλαρή συνείδηση, με απλωμένες παλάμες
για δανεικά, με άδειες τσέπες, για να μπορέσουν εύκολα να μας εξ-αγοράσουν.

Η ισχύς μας οφείλει να είναι προτεραιότητα σε όλα τα επίπεδα: οικονομικό, αμυντικό, πολιτικό σε εσωτερικό και εξωτερικό επίπεδο, προπάντων με κοινωνικό πρόσημο, με διασφάλιση όρων και προϋποθέσεων για αξιοπρεπή διαβίωση του λαού σε όλα τα επίπεδα και όχι μόνο τα υλικά αγαθά.

Το βαθύτερο διακύβευμα για όλους μας είναι η διατήρηση της Ελληνικής ψυχής, η διάσωση της Ελληνικής γλώσσας, η διατήρηση συλλογικών αξιών αλλά και των ευγενών στόχων που θα μας επιτρέψουν να διατηρήσουμε τον Πολιτισμό και την Ταυτότητά μας, την ίδια την Πατρίδα μας. Αντίδοτο στους κινδύνους των καιρών είναι το φρόνημα συνειδήσεως και πατριωτισμού ενός εκάστου και πως αυτά εκφράζονται ως συλλογική στάση.

Συνεπώς η γνώση της Ιστορίας και τα μαθήματα που παίρνονται κάθε φορά είναι αυτά που διασφαλίζουν την ίδια την ύπαρξή μας, είναι η δυναμική μας θέση σε ένα νέο ξεκίνημα, με όραμα, αποφασιστικότητα, προπαντός με μια εθνική ομοψυχία που παραμένει αιτούμενο.

Με αυτές τις σκέψεις ως δημοτική αρχή, οργανώσαμε τις εκδηλώσεις μνήμης για τα 80χρονα από το ολοκληρωτικό κάψιμο των χωριών από τους Ιταλούς και Γερμανούς κατακτητές το 1943. Δεν πρόκειται να αναφέρουμε εδώ λεπτομέρειες από τα γεγονότα, δεδομένου ότι αυτά έχουν καταχωρηθεί στο 4ο τεύχος του περιοδικού Ιστορήση, το οποίο αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της εκδήλωσης.

Οργανώσαμε τις εκδηλώσεις μνήμης ως μία συμβολική κίνηση, δεδομένου ότι παραμένουν ακόμα άταφα εγκλήματα πολέμου, όσο δεν υπάρχει ακόμα η αναγνώριση, έστω και με την λέξη συγγνώμη...

Θυμίζουμε τον βομβαρδισμό του Βουνεσίου από τους Ιταλούς, τον Μάρτιο του 1943, με 2 νεκρούς.

Θυμίζουμε το κάψιμο των χωριών Βουνέσι και Μεσενικόλα, από τους Ιταλούς, τον Ιούνιο του 1943, με 25 νεκρούς, ηλικιωμένους και ανάπηρους που δεν μπόρεσαν να απομακρυνθούν.

Θυμίζουμε το κάψιμο των χωριών Βουνέσι, Μεσενικόλα, Μοσχάτο, Πεζούλα, Νεράϊδα Πεζούλας, Φυλακτή, Καρίτσα, Νεοχώρι, από τους Γερμανούς από 27 / 11 / 1943 μέχρι 3/12/1943, με 44 νεκρούς.

Θυμίζουμε ότι οι Ιταλοί και Γερμανοί κατακτητές προέβησαν σε αδιανόητες πράξεις, όπως η εκτέλεση αμάχων, αναπήρων, ηλικιωμένων, όσων έβρισκαν μπροστά τους, οι βιασμοί γυναικών, οι φριχτοί βασανισμοί, οι κλοπές, η ωμή βία και βαρβαρότητα σε βάρος του ντόπιου πληθυσμού, η προσβολή αξιών, πράξεις που συνιστούν στο σύνολό τους εγκλήματα πολέμου, τα οποία δεν παραγράφονται.

Όμως, πέρα από τις καταστροφές σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο, με το κάψιμο των χωριών αφανίστηκαν αρχιτεκτονικά και άλλα στοιχεία της ταυτότητας των κοινοτήτων. Μέσα σε μια μέρα χάθηκαν μνημεία του Λαϊκού Πολιτισμού, τα οποία αποτελούσαν την Ταυτότητα και την Παράδοση του τόπου μας. Όλα έγιναν

στάχτη μαζί με αμέτρητα πολύτιμα ιστορικά τεκμήρια Συλλογικής και ατομικής μνήμης. Ουσιαστικά χάθηκε η ίδια η Ταυτότητα του τόπου μας κι έγινε στάχτη ένας ολόκληρος Λαϊκός Πολιτισμός.

Αναδεικνύουμε το άγνωστο έγκλημα πολέμου με θύματα περισσότερους από 1.000 νεκρούς Ιταλούς, αφοπλισθέντες στρατιώτες της Μεραρχίας Πινερόλο, στη Νεράϊδα Πεζούλας.

Αναδεικνύουμε το μεγαλείο ψυχής των Αγραφιωτών προγόνων μας, οι οποίοι φιλοξένησαν και έσωσαν τον χειμώνα του 1943 – 1944 τους πρώην εχθρούς τους, εκείνους που έκαψαν λίγους μήνες πριν τα χωριά, περίπου 5.500 Ιταλούς της Μεραρχίας Πινερόλο.

Αναδεικνύουμε την διάσωση της Εβραϊκής Κοινότητας με την φιλοξενία οικογενειών στα Αγραφιώτικα χωριά, πρωτίστως στο Μαστρογιάννη – σήμερα Αμάραντος, αλλά και στα παραλίμνια σήμερα χωριά, όπως η Καστανιά, η Φυλακτή, το Μοσχάτο, η Καρίτσα, το Νεοχώρι κ.α., όπου οι ντόπιοι περιέθαλψαν και προστάτεψαν τους Εβραίους της Καρδίτσας και από άλλες περιοχές.

Αναδεικνύουμε την αρχή μιας τραγωδίας, του Κατοχικού Εμφυλίου ο οποίος ξεκίνησε εδώ στο Βουνέσι με τον αφοπλισμό Κωστόπουλου – Σαράφη και την εκτέλεση τριών εκ των αφοπλισθέντων, 3/3/1943. Μιλάμε ξανά για την κατάρα που μας κατατρέχει ως έθνος να ανοίγουμε Εμφυλίους πολέμους εν μέσω Επαναστάσεων και άλλων εθνικών αγώνων, από το 1821, τον Εθνικό Διχασμό το 1916, το 1943, τις μετεμφυλιοπολεμικές δεκαετίες, τρανή απόδειξη ότι δεν διδασκόμαστε από την Ιστορία.

Αποδίδουμε λησμονημένα γεγονότα στη Συλλογική Μνήμη, στις επόμενες γενιές για να γνωρίζουν οι αγέννητοι την Ιστορία του Τόπου μας. Μέσα από το 4ο τεύχος του περιοδικού «Ιστορία» καταθέτουμε μοναδικά τεκμήρια, φωτίζοντας την ιστορική αλήθεια. Εμποδίζουμε την συλλογική λήθη, διότι η Μνήμη είναι εγγύηση ότι δεν θα επανέλθει το φάντασμα του πολέμου. Το κάνουμε με υψηλό αίσθημα ευθύνης, στη μνήμη όσων έπεσαν για την Ελευθερία της Πατρίδας και όσων αγωνίστηκαν ενάντια στον Ναζισμό και Φασισμό, διεκδικώντας «ελεύθερη πατρίδα και πανανθρώπινη την Λευτεριά».

Αναγνωρίζουμε ως Μαρτυρικό τον Δήμο Λίμνης Πλαστήρα όχι γιατί θέλουμε να ξύσουμε πληγές του παρελθόντος, αλλά διότι θεωρούμε ότι παραμένει ακόμα άταφο το έγκλημα πολέμου, όσο δεν υπάρχει αναγνώριση και έστω μία συγγνώμη από εκείνους που οφείλουν να την πουν.

Δεν θέλουμε την Ιστορία ως συλλογή επικήδειων λόγων, ούτε ως βολικό άλλοθι της δικής μας ολιγωρίας ή ακόμα και αδικαιολόγητης έπαρσης για τα κατορθώματα προηγούμενων γενεών, απόρροια μιας οικείας ημιμάθειας.

Αντιλαμβανόμαστε την ιστορική Μνήμη ως θεμέλιο Ειρήνης, Προόδου και Φιλίας των Λαών. Είμαστε εδώ με απλωμένο χέρι συνεργασίας και ισοτιμίας, με το χαμόγελο της αισιοδοξίας, από κοινού να κτίσουμε την Ευρώπη των λαών, της ειρήνης και των αξιών, της Προόδου και του Πολιτισμού.

Είμαστε εδώ αποφασισμένοι να μετατρέψουμε τον πολιτικό λόγο σε έργο. Η πρώτη συμβολική κίνηση έγινε με το Σύμφωνο Συνεργασίας που υπογράψαμε στο Μορφοβούνι οι δήμαρχοι Λίμνης Πλαστήρα Παναγιώτης Νάνος και Coswig (Anhalt) Γερμανίας Axel Clauß.

Συνεχίζουμε την συνεργασία με τον Γερμανό γλύπτη κ. Rainer Fest, διεθνή καλλιτέχνη εγνωσμένης αξίας, ο οποίος φιλοτέχνησε το πρώτο γλυπτό που εγκαταστάθηκε μαζί με αυτό του Γιάννη Τρούκη, στο Υπαίθριο Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, τα αποκαλυπτήρια των οποίων θα γίνουν αμέσως μετά την εκδήλωση μνήμης. Η χορηγία της εταιρίας «Γερανολιμενική ΑΕ» και του Αντώνη Μαζωνάκη, μαζί με την δωρεά της οικογένειας του αείμνηστου Γιάννη Τρούκη, σηματοδοτούν την έναρξη της εικαστικής ανάπτυξης του Υπαίθριου Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης «Χωρο — χρόνου άγραφον», ένα δυναμικό και συνάμα φιλόδοξο εγχείρημα Περιβαλλοντικής Καινοτομίας, το οποίο με την ολοκλήρωσή του προορίζεται να γίνει διεθνές τοπόσημο Πολιτισμού. Από τις μνήμες της στάχτης των καμμένων μας χωριών, περνάμε στη φλόγα της Ειρήνης και της Δημιουργίας, μιλώντας την διεθνή γλώσσα της Τέχνης.

Ογδόντα χρόνια μετά την ολοκληρωτική καταστροφή, επιλέξαμε ως κεντρική πολιτική επιλογή να μετατρέψουμε την λίμνη Πλαστήρα σε εθνικό σημείο αναφοράς για την Περιβαλλοντική Καινοτομία. Διεκδικούμε η λίμνη Πλαστήρα να γίνει συνώνυμο μιας άλλης Περιβαλλοντικής Φιλοσοφίας. Τόπος εναλλακτικής εκπαίδευσης Ελλήνων και Ξένων μαθητών, φοιτητών, πάσης φύσεως ενηλίκων επισκεπτών, οι οποίοι μέσα από την βιωματική εμπειρία και μάθηση θα αφυπνίζουν τις αισθήσεις με επίκεντρο το Περιβάλλον.

Σχεδιάζουμε η ευρύτερη περιοχή της Λίμνης να γίνει Τόπος εικαστικής δημιουργίας, στην οποία κεντρική θέση έχουν τα έργα της Φύσης, η οποία είναι ο μεγάλος εικαστικός πρωταγωνιστής.

Ιστορικός Τόπος και φυσικό Τοπίο, μέσα από τις ημέρες και τα έργα των ανθρώπων, μέσα από την διεθνή συν-δημιουργία, να καταστεί σε βάθος χρόνου αναγνωρίσιμο τοπόσημο, το οποίο θα συμβάλλει στην ανάπτυξη ενός ποιοτικού Τουρισμού και θα συνεισφέρει στην Οικονομική και Κοινωνική Ανάπτυξη.

Στην υλοποίηση του οράματός μας απευθύνουμε ανοιχτή πρόσκληση σε όλους, Κράτος, Ευρωπαϊκή Ένωση, Φορείς, Ιδιώτες, όλοι όσοι θα ήθελαν να γίνουν συνδουπόροι μιας δημιουργικής διαδρομής, η οποία ήδη ξεκίνησε.

Καταθέτουμε την πρότασή μας στο Ελληνο — Γερμανικό Ταμείο για το Μέλλον, με την βεβαιότητα ότι θα τύχουμε οικονομικής στήριξης για την εικαστική ανάπτυξη του Υπαίθριου Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης.

Απευθύνουμε πρόσκληση στην Περιφέρεια Θεσσαλίας και το Ελληνικό Κράτος να στηρίξουν την μετατροπή της Λίμνης Πλαστήρα από Τοπίο εξαιρετικής ομορφιάς, σε Τόπο Περιβαλλοντικής Καινοτομίας μετατρέποντας την αρχική αξία σε ανανεώσιμη

πηγή προστιθέμενης αξίας για την Τοπική και Περιφερειακή Οικονομία, συνάμα ως ένα θετικό παράδειγμα για την Επιστήμη και την Εκπαίδευση σε διεθνές επίπεδο.

Ολοκληρώνουμε το καλωσόρισμα όπως ακριβώς αρχίσαμε με την πάντα επίκαιρη ρήση του Ευρυπίδη «Όλβιος όστις ιστορίας έσχε μάθῃσιν» και θέτω μία πρόταση στην κρίση σας: Για να γίνουμε ευτυχείς από τα μαθήματα της Ιστορίας, ως Έλληνες οφείλουμε να αναγνωρίσουμε την Εθνική Ομοψυχία και Ενότητα ως υψηλή προτεραιότητα. Να καταστήσουμε τις έννοιες αυτές κοινό κτήμα, να τις υπηρετήσουμε με έργα και όχι με λόγια. Να εμποδίσουμε τους αθέατους Εμφύλιους στην Συλλογική μας διαδρομή. Ας μην ξεχνάμε ότι η Ιστορία μας βλέπει όλους και ανάλογα μας κρίνει.

Εμείς σήμερα εδώ συμβολικά αποδίδουμε Μνημείο Συμφιλίωσης για την περίοδο 1940 — 1967, συμφιλίωσης των λαών αλλά και εθνικής συμφιλίωσης των Ελλήνων από τον πρώτο κατοχικό Εμφύλιο, τον δεύτερο 1944 — 1949, μέχρι τον τελευταίο νεκρό στο Βουνέσι, το 1967 από το καθεστώς της Χούντας.

Με τις σκέψεις αυτές και πάλι σας καλωσορίζω και σας ευχαριστώ θερμά για την ανταπόκριση στην πρόσκλησή μας.

**Χαιρετισμός από τον κ. Γιώργο Κωτσό, βουλευτή Καρδίτσας
εκπρόσωπο της Βουλής των Ελλήνων και της Κυβέρνησης**

Σεβαστέ πατέρα της Εκκλησίας μας, θα μου επιτρέψετε εξ ονόματός σας και επειδή ο σεβαστός Δήμαρχος έκανε τις προσφωνήσεις, να τις αποφύγω για την οικονομία του χρόνου.

Ημέρα μνήμης, ημέρα τιμής, αναστοχασμού και περισυλλογής η σημερινή. Μνήμης και τιμής διότι τιμούμε όλες εκείνες και όλους εκείνους που πλήρωσαν με τη ζωή τους μία από τις πλέον σκοτεινές περιόδους της ανθρωπότητας, μία από τις περιόδους όπου αποδείχθηκε πως το ανθρώπινο γένος όταν θέλει μπορεί να γίνει πιο θηρίο και από τα ίδια

τα θηρία. Απ' ότι διαφαίνεται για μία ακόμη φορά η Ελλάδα είναι γεμάτη με ήρωες, είτε επώνυμους είτε αφανείς, όπως είναι όλοι αυτοί που το προσκλητήριο τους είχαμε σήμερα με την εκδήλωση που έχουμε την τιμή να παρευρισκόμαστε.

Παράλληλα είναι και ημέρα αναστοχασμού και περισυλλογής διότι ξέρετε τίποτα δεν είναι δεδομένο, όλα καλλιεργούνται, όλα περνούν μέσα από την σκληρή δουλειά και την προσπάθεια όπως και η ειρήνη. Βιώνουμε τις τελευταίες δεκαετίες στη χώρα μας περίοδο ειρήνης αλλά πρέπει να προσπαθούμε σκληρά προς αυτή την κατεύθυνση γιατί βλέπετε ότι στη γειτονιά μας και ιδιαίτερα στα ανατολικά μας σύνορα υπάρχουν εντάσεις, υπάρχουν προκλήσεις. Μάλιστα αυτές τις ημέρες στην μαρτυρική και

κατεχόμενη Κύπρο βιώνουμε τέτοιου είδους προκλήσεις, αλλά ταυτόχρονα στην Ανατολική Ευρώπη μαίνεται ένας πόλεμος εδώ και ένα χρόνο περίπου.

Δράττομαι την ευκαιρία, μιας και έχουμε την τύχη να φιλοξενούμε και την Πρόξeno της Γερμανίας, να καταθέσω και δυο τρεις σκέψεις αναφορικά με την Ευρώπη. Ανήκουμε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, είμαστε μέλος αυτής της μεγάλης οικογένειας, η οποία δυστυχώς παραμένει ημιτελής, παραμένει ανολοκλήρωτη. Ναι μεν έχουμε οικονομική και νομισματική ένωση, αλλά θα πρέπει σε κάποια στιγμή να προχωρήσουμε και σε κοινή εξωτερική πολιτική, σε κοινή αμυντική πολιτική. Τα σύνορα της χώρας μας δεν είναι μόνο σύνορα της Ελλάδας, είναι και σύνορα της Ευρώπης και οφείλει όλη η Ευρωπαϊκή Ένωση να στέκεται στο πλευρό μας, όταν η χώρας μας δέχεται είτε απειλές είτε προκλήσεις, είτε έχουν να κάνουν με το προσφυγικό - μεταναστευτικό που δημιούργησε πλείστα όσα προβλήματα, είτε με έναν ασταθή, προκλητικό και πολλές φορές εκνευρισμένο γείτονα.

Είμαι βέβαιος λοιπόν για να 'ρθω να συνηγορήσω μ' αυτά που είπε ο Δήμαρχος ότι τα παθήματα εκείνης της περιόδου έχουν γίνει μαθήματα όχι μόνο για μας αλλά για το σύνολο της Ευρώπης, για το σύνολο του κόσμου θα 'λεγα.

Γι αυτό δεν πρέπει να ξεχνάμε, πρέπει όλα αυτά τα θυμόμαστε, να τα γνωρίζουμε, αλλά κυρίως να προσπαθούμε σκληρά να διασφαλίσουμε το υπέρτατο αγαθό της Ειρήνης αλλά και της ομοψυχίας.

Σας ευχαριστώ πολύ.

**Χαιρετισμός από την κυρία Sibylla Bentik,
Γενική Πρόξenos της Γερμανίας στην Ελλάδα.**

Αξιότιμε κύριε Δήμαρχε,

Αξιότιμοι, κύριε Περιφερειάρχη και κύριε Βουλευτά, αξιότιμες κυρίες και κύριοι.

Σας ευχαριστώ για την πρόσκληση προς εμένα ως εκπρόσωπο της Γερμανίας.

Πριν από ογδόντα χρόνια, οι Γερμανοί κατακτητές διέπραξαν εδώ σκληρά και απάνθρωπα εγκλήματα.

Η Γερμανία ξεκίνησε τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, και ήδη αυτός ο πόλεμος από μόνος του ήταν ένα έγκλημα. Κατά τη διάρκεια του πολέμου και της κατοχής, η Ελλάδα υπέφερε αφάνταστα από τη ναζιστική Γερμανία.

Η σημερινή Γερμανία θρηνεί τα θύματα μαζί με εσάς. Αυτό δεν θα το ξεχάσουμε ΠΟΤΕ, και θα σταθούμε ενωμένοι ενάντια στις νέες τάσεις του φασισμού, του ρατσισμού και του αντισημιτισμού. ΠΟΤΕ ΞΑΝΑ!

Χαιρετισμός από τον κύριο Κώστα Αγοραστό, Περιφερειάρχη Θεσσαλίας
Εκπρόσωποι της Εκκλησίας,
κύριε Βουλευτά, κυρία Πρόξενε, κύριε Δήμαρχε,
εκπρόσωποι της Αστυνομίας, κυρίες και κύριοι,
χορηγοί όλων αυτών των εξαιρετικών που θα ακολουθήσουν, αν κάτι μπορεί να σώσει την ανθρωπότητα αυτό είναι η ιστορική μνήμη. Η ιστορική μνήμη μπορεί να φέρει την ισορροπία στην ανθρωπότητα και την Ειρήνη. Και βέβαια σήμερα μια εποχή που δεν είναι ήρεμη, σε μια εποχή όπου η μόνη ασφάλεια είναι η ανασφάλεια, η ιστορική μνήμη πρέπει να αναζωπυρωθεί και να έχουμε την εθνική αυτογνωσία αυξημένη.

Κυρίες και κύριοι,

όλοι οι αφανείς ήρωες, γιατί σε κάθε γεγονός υπάρχουν οι ήρωες που είναι γνωστοί και οι υπάρχουν μεγαλύτεροι ήρωες που είναι άγνωστοι, όλοι που πέσανε για τον αγώνα για Ελευθερία, Δημοκρατία, για το Δίκαιο της χώρας τους, για να μείνει η χώρα τους ελεύθερη, για να παραδώσουν μια ελεύθερη χώρα, για να μην εκχωρήσουν κανένα δικαίωμα της χώρας, της χώρας μας, είναι ήρωες.

Και ήταν έτοιμοι για όλα και το απέδειξαν, έδωσαν τη ζωή τους, δεν φοβήθηκαν γιατί πάντα οι αθώοι είναι έτοιμοι για όλα, οι ένοχοι φοβούνται. Οι αθώοι πάντα και κάθε στιγμή είναι έτοιμοι για τη ζωή και για το θάνατο, για την εύνοια και την δυσμένεια της τύχης, για την καταιγίδα και την καλοκαιρία. Μονάχα για ένα πράγμα ποτέ δεν είναι έτοιμος ο άξιος και αθώος, για την ατιμία.

Κυρίες και κύριοι,

να τιμούμε σήμερα τα 80 χρόνια από τον άδικο χαμό των ανθρώπων αυτών που πέσαν για την ελευθερία, δικαίωσή τους είναι να επιστραφεί το κατοχικό δάνειο της Γερμανίας στη χώρας, δεν είναι δικαίωση απλώς ένα μνημείο, γιατί πέσαν για την πατρίδα, γιατί εκείνη την εποχή δανείστηκε η Γερμανία όπως κι εμείς δανειστήκαμε και μπήκαμε στα μνημόνια.

Οφείλουν, δεν λέω για τις καταστροφές και τις αποζημιώσεις για αυτές, οφείλουν οι Γερμανοί το κατοχικό δάνειο το οποίο πήραν, το οποίο ήταν μέσα από διεθνείς συμβάσεις, αυτό θέλουμε να επιστραφεί. Δεν απεμπολούμε τα εθνικά μας δικαιώματα, ωραίες είναι και οι διακρατικές συνεργασίες, αλλά το ζητούμενο είναι ένα, επιστροφή του δανείου. Αυτό θα είναι η δικαίωση των ανθρώπων που πολέμησαν εκεί, πολέμησαν για την πατρίδα, την οικογένεια, για τα παιδιά τους, την γυναίκα τους, τη γη τους, το χωριό τους, την πατρίδα τους και δεν φοβήθηκαν.

Σε μια εποχή όπως η σημερινή, που βλέπετε τι γίνεται και μερικά πράγματα δεν έρχονται στην επιφάνεια, που είναι η Ουκρανία σήμερα, ακούγεται ο πόλεμος στην

Ουκρανία; Έχει χαθεί απ' το προσκήνιο γιατί κάποιοι δεν θέλουν να υπάρχει. Έναν πόλεμο στην Ουκρανία μας έφερε σε δυσχερή θέση ακόμα και την Ευρωπαϊκή Ένωση, διότι φανέρωσε ότι υπήρχαν διαφορετικές συμφωνίες μεταξύ κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το πετρέλαιο. Ενωμένη Ευρώπη, πιστεύουμε, μας βοήθησε και τη βοηθήσαμε, αλλά είμαστε εδώ όχι για να προσπορίσουμε, είμαστε εδώ για να διεκδικήσουμε, ίδια δικαιώματα, ίδιες αξίες, γιατί όλοι είμαστε ίδιοι. Μπορεί να είμαστε διαφορετικοί αλλά είμαστε εξίσου χρήσιμοι ο καθένας και η καθεμία μας.

Συγχαρητήρια, εγώ θέλω να συγχαρώ όλες και όλους που είσατε σήμερα εδώ, δεν είναι ότι εμείς μιλάμε λέμε κάποια πράγματα, η δική σας παρουσία δίνει τη μεγαλύτερη δύναμη, τη μεγαλύτερη αίγλη, την προστιθέμενη αξία σ' αυτό το προσκλητήριο νεκρών.

Είναι παρόντες όλοι εδώ σήμερα, παρακολουθούν και είναι περήφανοι που γεμίζει αυτή η αίθουσα ή η πλατεία, αλλά ταυτόχρονα είναι περήφανοι για τη σκέψη που έχει καθεμία και ο καθένας μέσα, μια Ελλάδα δυνατή, περήφανη, ισότιμη και αυτό που της αξίζει πρέπει να το πάρει. Αυτό θέλουνε: καθαρά πράγματα. Σας ευχαριστούμε πολύ.

Είμαστε εδώ, για να διατηρηθεί η ιστορική μνήμη, γιατί δημιουργεί ισορροπίες σε όλο τον κόσμο. Ναι ποτέ ξανά, ποτέ ξανά αθώα θύματα, ποτέ ξανά να θέλει κάποιος να πάρει την χώρα κάποιου άλλου και να επιβάλλει να επιβληθεί, ποτέ ξανά, αλλά στην πράξη, γιατί ο καλύτερος τρόπος να πεις κάτι είναι να το κάνεις.

Ευχαριστούμε πολύ, παρόντες όλοι στο προσκλητήριο μνήμης.

ΟΜΙΛΙΕΣ

Ο *Ηλίας Νασιάκος* από το Μορφοβούνι, παιδί 13 ετών τότε, θυμάται και διηγείται για το κάψιμο του χωριού Βουνέσι από τους Ιταλούς τον Ιούνιο του 1943:

Οι Ιταλοί μετά την καταστροφή των χωριών της περιοχής Μουζακίου, κοντόφθαναν στο χωριό μας και όπου περνούσαν έκαιγαν τα χωριά και θανάτωναν όσους έβρισκαν στο δρόμο τους. Έτσι στα γρήγορα ξεκινήσαμε για μεγαλύτερη πορεία και δια μέσου της Νευρόπολης, φθάσαμε στα καλύβια Πεζούλας, στη Νεράιδα και από εκεί στην κορυφή του βουνού Βοτσικάκι. Κουβαλούσαμε μαζί μας η κάθε οικογένεια ό,τι μπορούσε από το νοικοκυριό της. Το κυριότερο ήταν ένα φορτίο αλεύρι, λίγα όσπρια και τα σκεπάσματα για τη νύχτα. Δηλαδή όσα μπορούσε να σηκώσει ένα μουλάρι.

Όσοι είχαν δύο μεταφορικά ζώα ήταν σε πλεονεκτική θέση. Τα άλλα μικροπράγ-

ματα, καμιά κατσαρόλα κ.λ.π. τα κουβαλούσαμε στα χέρια ή στην πλάτη. Τα παιδιά της κάθε οικογένειας είχαν αναλάβει το έργο της φύλαξης και οδήγησης των άλλων υπαρχόντων ζώων, αγελάδες, γίδες, πρόβατα, γουρούνια κ.λ.π. Δεν ξεχνώ ακόμα, ότι το δυσκολότερο από τα ζώα ήταν το γουρούνι, αν εξαιρέσουμε τις κότες. Αυτό δенаκολουθούσε εύκολα την πορεία της ατέλειωτης φάλαγγας και αποτελούσε ιδιαίτερο μπελά. Όσο για τις κότες τις είχαμε δεμένες και τις σφάζαμε από τις πρώτες μέρες και μόνο για μαγιά έμειναν ελάχιστες.

Όταν φθάσαμε στις πλαγιές του βουνού, κατασκηνώσαμε πάλι πρόχειρα με τα υπάρχοντά μας και έμοιαζε το βουνό σαν απέραντη κατασκήνωση τσιγγάνων. Εκεί κάναμε στα γρήγορα ένα οικογενειακό συμβούλιο, διότι είχαμε αφήσει στην πρώτη κατασκήνωση, στον Άγιο Αθανάσιο, τη γιαγιά μας Αλεξάνδρα, που δεν μπορούσε να περπατήσει. Αποφασίσαμε τότε να πάει εσπευσμένα ο πατέρας να προλάβει να τη μεταφέρει κι αυτή με το μουλάρι, όπως και έγινε.

Στο χωριό έμειναν εκτός από τους ένοπλους αντάρτες και καμιά δεκαριά περίπου ηλικιωμένα άτομα, είτε επειδή δεν μπορούσαν να ακολουθήσουν στην έξοδο των κατοίκων, είτε από σκοπιμότητα για να φυλάξουν τα σπίτια τους, όπως νόμιζαν, αψηφώντας τον κίνδυνο και ελπίζοντας στην επιείκεια του αναμενόμενου κατακτητή. Εκτός αυτών των ηλικιωμένων ατόμων, στο χωριό μας έμεινε οικογενειακώς και ο συγχωριανός μας Αντισ/ρχης Θεοδόσιος Κυριαζής μαζί με τη μάννα του Στρατηγού Θ. Πετζόπουλου, στο σπίτι της οποίας έμενε τότε. Είχε δώσει κι αυτός πίστη στις διακηρύξεις της κατοχικής κυβέρνησης Αθηνών, που συνιστούσε στους Έλληνες αξιωματικούς, να μη φοβούνται τα κατοχικά στρατεύματα και να δηλώνουν την ιδιότητά τους σ' αυτά, οπότε δεν επρόκειτο να τους πειράξουν.

Ας ξαναγυρίσουμε όμως στον καταυλισμό του βουνού, που ήταν οι περισσότεροι συγχωριανοί μας και οι υπόλοιποι ήταν σκορπισμένοι σε άλλες περιοχές. Από εκεί με αγωνία παρακολουθούσαμε νοερά την τύχη των σπιτιών μας στο χωριό, με όλα τα υπάρχοντά μας, διότι όπως είναι γνωστό δεν μπορούσαμε να μεταφέρουμε παρά μόνο ελάχιστα χρειώδη και τρόφιμα. Εκεί στο βουνό δεν μπορούσαν να προσαρμοστούν εύκολα ούτε τα ζώα μας. Έτρωγαν ένα χόρτο σαν λάπατο, που το έλεγαν «στρογγάνι» και τους προκαλούσε διάρροια. Τα ντόπια ζώα δεν τα πείραζε, γιατί απόφευγαν να το τρώνε ή το είχαν συνηθίσει.

Δεν πέρασαν όμως εκεί στο βουνό πολλές ημέρες, όταν στις 7-6-1943 γιορτή του Αγίου Πνεύματος νομίζω, είδαμε, ότι από τη θέση του χωριού μας, ανέβαινε προς τον ουρανό μια φαρδιά και πελώρια στήλη καπνού, που όλο και μεγάλωνε. Όλοι παγώσαμε και ώρες ολόκληρες μείναμε αποσβολωμένοι σαν αγάλματα, ακίνητοι με το βλέμμα στραμμένο προς το χωριό μας. Τα μάτια βουρκωμένα θάμπωσαν και με δυσκολία πλέον μπορούσαμε να παρακολουθούμε, αφήνοντας οι περισσότεροι επιφωνήματα στεναγμών και κατάρες στους εμπρηστές. Το χωριό μας καίγονταν απ' άκρη σ' άκρη και από τα 350 περίπου σπίτια, δεν έμειναν ούτε 10. Την ίδια τύχη είχε

και το διπλανό μας χωριό Μεσενικόλας, που ακριβώς το ίδιο θέαμα παρουσίαζε. Επί ημέρες βλέπαμε δύο χαρακτηριστικές πλατιές στήλες καπνών, πάνω από τα δύο χωριά, που καίγονταν. Ήταν τόσο μεγάλες, που ξεπρόβαλαν πάνω από τις ράχες Αγίου Αθανασίου, Αλαταριές, Σημείου και Σταλού, που φυσικά έκρυσαν από μας την απ' ευθείας ορατότητα των χωριών, γιατί ως γνωστόν βρίσκονται τα χωριά αυτά από την ανατολική πλαγιά της οροσειράς αυτής. Τις νύχτες βλέπαμε αντί των καπνών, την ανταύγεια της φωτιάς, που ρόδιζε τον ορίζοντα και έμοιαζε με διαρκές γλυκοχάραμα καλοκαιρινής αυγής.

Μετά λίγες ημέρες από το κάψιμο του χωριού και αφού μάθαμε, ότι έφυγαν οι Ιταλοί, αρχίσαμε να κατεβαίνουμε από τα βουνά και να πλησιάζουμε προς το χωριό μας. Ξανασταθμεύσαμε στη Νευρόπολη στα χωράφια μας και όπως και άλλοι συγχωριανοί μας, εγώ με τη μάννα μου πήγαμε διερευνητικά στο χωριό να ιδούμε, τι μπορούσαμε να κάνουμε. Μόλις φθάσαμε στη θέση Σκάλες, αντικρίσαμε θέαμα απίστευτα αποκρουστικό. Όλο το χωριό φαινόταν σαν μια απέραντη μαύρη απανθρακωμένη μάζα με στάχτες και ερείπια μαύρα και έντονη μυρωδιά από τα αποκαΐδια. Αναλυθήκαμε σε νέα γοερά κλάματα και αισθανθήκαμε τα πόδια μας να τρέμουν και να μη μπορούν να μας κρατήσουν. Με πολύ δυσκολία κατηφορίσαμε και πήγαμε σπίτι μας, για να το βρούμε καμένο, καθώς και όλους τους βοηθητικούς χώρους, στάβλους, αποθήκες κ.λ.π.

Δεν είχε απομείνει απολύτως τίποτα. Οι γυμνοί τοίχοι του διώροφου σπιτιού μας ήταν ακόμα όρθιοι, έτοιμοι όμως να γκρεμιστούν με την πρώτη βροχή ή καταιγίδα, διότι εκτός του ότι ήταν λιθολασπόκτιστοι και μικράς σχετικά αντοχής, είχαν καεί ακόμα και τα ξύλινα διαζώματα (ξυλοδεσιές), που φαινόταν μέχρι το βάθος καρβουνιασμένα. Θυμάμαι ακόμα, ότι στον όροφο και στη θέση της άλλοτε κουζίνας μας, κρέμονταν μετέωρο στη θέση του ένα τηγάνι από καρφί στον τοίχο. Από όλα τα υπάρχοντά μας δεν έμεινε απολύτως τίποτα. Λυπόμασταν να βγάλουμε διάφορα πράγματα και να τα σκορπίσουμε έξω, οπότε κάτι θα έμενε. Μερικοί συγχωριανοί μας προσπάθησαν, πριν φύγουν, να κρύψουν σε διάφορες θέσεις ορισμένα πράγματα για να τα γλιτώσουν. Ένα ονομαστό υπόγειο θολωτό και ευρύχωρο καταφύγιο ήταν του Γ. Τσούλα, στο οποίο πολλοί έκρυψαν πράγματα, αλλά δεν γλίτωσε τίποτα, διότι μεταδόθηκε και σ' αυτό η καταστρεπτική φωτιά. Σιγά σιγά και με άφατη θλίψη και πόνο, όλοι οι συγχωριανοί μας, ξαναγύρισαν στο χωριό. Προσπαθήσαμε η κάθε οικογένεια να στεγαστεί πρόχειρα, όπως μπορούσε, φτιάχνοντας καλύβες, ή διορθώνοντας καμιά γωνιά μέσα στα ερείπια των καμένων σπιτιών.

Το Νοέμβριο πέρασαν και οι Γερμανοί από τα χωριά μας μετά από συνεχείς σκληρότατες και φονικές μάχες με τους αντάρτες του Ε.Λ.Α.Σ., έκαψαν κι αυτοί όσα σπίτια είχαν μείνει από τους Ιταλούς, αλλά και ό,τι στο μεταξύ πρόχειρα είχαμε φτιάξει το καλοκαίρι, καθώς και τα επάνω χωριά της Νεβρόπολης, Πεζούλα, Φυλακτή, Νεράιδα, Νεοχώρι κλπ. όπου δεν είχαν φτάσει το καλοκαίρι οι Ιταλοί και συνέχιζαν μεγάλες μάχες σ' όλη την περιοχή μας.

Ομιλία του κ. Nicolo Duradi

Γραμματέα του Εθνικού Συνδέσμου Αντιστασιακών Ιταλίας με θέμα: «Η επικαιρότητα του τιμήματος της Αντίστασης για την οικοδόμηση της Ευρώπης του Σήμερα και του Αύριο».

Πριν από την παρέμβασή μου, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους παρευρισκόμενους, τους πολίτες της Λίμνης Πλαστήρα και των άλλων δήμων, τον δήμαρχο Παναγιώτη Νάνο που θέλησε να παρευρίσκομαι εδώ μαζί σας, για να γιορτάσουμε αυτή τη σημαντική επέτειο. Ευχαριστώ επίσης τον εξαιρετικό ιστορικό Χαράλαμπο Αλεξάνδρου για τη φιλία του, μοιλονότι σήμερα συναντιόμαστε για πρώτη φορά, και για τη θεμελιώδη βοήθεια που μου παρείχε για την δημιουργία του διεθνούς συμμετοχικού προγράμματος που βλέπει τον σύνδεσμο

που εδώ αντιπροσωπεύω τον Εθνικό Σύνδεσμο των Αντιστασιακών της Ιταλίας, ANPI, την δημοτική αρχή μου του Όζιμο Osimo, να προάγει μια έρευνα, μαζί με τους εταίρους της Ελλάδας και της Κροατίας, αφορούσα την συνεργασία των Ιταλών στην Αντίσταση των δύο χωρών και αντιστρόφως.

Έχοντας μελετήσει προσωπικότητες και τοποθεσίες του εν λόγω προγράμματος, δεν μπορώ παρά να θυμηθώ ότι δεν είμαι ο πρώτος Οζιμάριος που επισκέπτεται αυτά τα μαρτυρικά από τον πόλεμο μέρη: πριν από 80 χρόνια ο συμπολίτης μου Ivo Sanseverinati (Ιβο Σανσεβερενάτι), ανθυπολοχαγός του 313ου Συντάγματος Πεζικού της Μεραρχίας Pineroło, μετά τις 8 Σεπτεμβρίου δεν είχε καμία αμφιβολία στο να τοποθετηθεί προς στην σωστή πλευρά της Ιστορίας, αυτής τη Αντίστασης, στην 10η Μεραρχία του ΕΛΑΣ υπό τις διαταγές του Στρατηγού Ευαγγέλου Καλαμπαλίκη.

Στην Ιταλία, τα γεγονότα της μεραρχίας Pineroło είναι μια σχεδόν άγνωστη ιστορία, γιατί το να πει κανείς ότι ακόμη και οι Ιταλοί διέπραξαν φρικτά εγκλήματα στα εδάφη που κατείχαν, έρχεται σε αντίθεση με τον ψευδή μύθο του δήθεν «κακού Γερμανού και καλού Ιταλού». Αντίθετα, είναι απαραίτητο να υπερασπιστούμε την ιστορική αλήθεια, λέγοντας ότι ο φασισμός, εκτός από τις διώξεις, τη βία, τα εγκλήματα, τη στέρηση της ελευθερίας και των ατομικών και συλλογικών δικαιωμάτων, ήταν όχι μόνο συνεργός αλλά και δάσκαλος του ναζισμού, σε σημείο να γίνει πρόδρομος, σε ορισμένες περιπτώσεις, σφαγών αθώων πολιτών, όλων των ηλικιών και των φύλων, βιασμών, εκτοπίσεων, πυρπολισμό χωριών: το μαρτυρούν οι κατακτητικοί πόλεμοι στις αφρικανικές χώρες το 1935 και το 1936, το φωνάζουν οι λαοί της Γιουγκοσλαβίας και της Αλβανίας, τα θύματα του Μορφοβουνίου, του Μεσενικόλα του Δομένικου, της Τσαρίτσανης και ολόκληρης της Θεσσαλίας. Η δράση εκείνων

που σήμερα θέλουν να ελαχιστοποιήσουν τα λάθη του Μουσολίνι και της δικτατορίας του είναι εμφανής: οι εν λόγω ιστορικές απάτες προσπαθούν να αφαιρέσουν οτιδήποτε δεν ταιριάζει στο αφήγημα του φασισμού, του δημιουργού, σύμφωνα με αυτούς, της αναγέννησης και του μεγαλείου της Ιταλίας, του οποίου το μόνο λάθος, όπως ισχυρίζονται, ήταν η συμμαχία με τον Χίτλερ και η συμμετοχή στον πόλεμο στο πλευρό του.

Η «Μεραρχία Pinerolo» και οι άλλες μεραρχίες του Ιταλικού Βασιλικού Στρατού στο εξωτερικό, εγκαταλελειμμένες από τον Βασιλιά και την Ιταλική Προσωρινή Κυβέρνηση του Στρατάρχη Badoglio, μετά την ανακωχή της 8ης Σεπτεμβρίου 1943, την στιγμή της ελεύθερης επιλογής, η πλειοψηφία αυτών των Ιταλών δεν είχε καμία αμφιβολία, με ποια πλευρά να βρεθεί και με την απόφασή τους αυτή ανακτήθηκε η αξιοπρέπεια του λαού μας. Η απόφαση αυτή προέβλεπε την ένωση και μάχη με τα Ελληνικά αντάρτικα σχήματα, καθώς και με αυτά που ήδη δρούσαν στα έθνη που είχαν θέα την Αδριατική και το Ιόνιο, με στόχο την καταπολέμηση του τέρατος που για χρόνια τους έκανε να πιστεύουν σ' ένα σχέδιο ανελεύθερο και αυτοκρατορικό, πού αποδείχθηκε απεναντίας αδύναμο και εύθραυστο.

Πολλοί Ιταλοί προσχώρησαν στην ελληνική και γιουγκοσλαβική αντίσταση γιατί έγινε σαφές σχεδόν σε όλους, ότι ο φασισμός, οι αρχές του, δεν είχαν μολύνει μόνο την Ιταλία αλλά και την Ευρώπη, εις τρόπον ώστε η ήπειρος, και ο κόσμος ολόκληρος να βρεθεί δια πυρός και σιδήρου. Πολεμώντας σε εκείνα που ήταν κατοχικά εδάφη ή, όπως για παράδειγμα, στις Μάρκες, στην περιοχή μου, στους τόπους εκτόπισης, όπως συνέβη με την Ντίτα, που ήταν το ψευδώνυμο της Αφροδίτης Μαρασλή, Ελληνίδας από την Κωνσταντινούπολη, τους Ελληνοκύπριους Γρηγόριου Κονδαξή και Γεωργίου Βρετέα, σήμαινε επίσης θάνατος για την αξιοπρέπεια, την δημοκρατία την ελευθερία της δικής τους πατρίδας.

Ο αγώνας με το μέρος αυτής της πλευράς σήμαινε την επιθυμία να οικοδομηθεί μια νέα γεωπολιτική ταυτότητα όπου τα έθνη δεν ήταν πλέον θύματα του εγωιστικού αισθήματος, του εθνικισμού που τα έθετε το ένα ενάντια στο άλλο, με μια ιδέα βασισμένη στην υποτιθέμενη ανωτερότητα του ενός έναντι του άλλου, αλλά ενός έθνους, μιας ηπείρου, ενός κόσμου όπου η αλληλεγγύη και η ισότητα ήταν οι πυλώνες του νέου μέλλοντος.

Όλα αυτά σήμαιναν επίσης αγώνας για την ειρήνη: σήμαιναν να τεθούν τέλος στις συγκρούσεις που δεν κοιτούν στα μάτια κανένα, ανθρώπους, σπίτια, μέσα διαβίωσης. Με τον πόλεμο, όλα εξαφανίζονται και ακυρώνονται σε μια στιγμή και στο πέρασμά του το μόνο που μένει είναι θάνατος και καταστροφή, όπως έχει δηλώσει επανειλημμένα ο Πάπας Φραγκίσκος, σχετικά με την σύγκρουση που βρίσκεται σε εξέλιξη αυτή τη στιγμή στις πύλες της Ευρώπης: «... τι είδους νίκη θα είναι αυτή πάνω από ένα σωρό ερείπια;»

Το κίνημα της Αντίστασης ήταν τόσο ισχυρό και καθαριστικό για την αλλαγή της

τύχης του πολέμου, και οι αξίες και οι αρχές που εμπύχωσαν την Αντίσταση ήταν οξυδερκής. Χάρη σ' αυτές τις αξίες, οι αντάρτες ένωσαν την υποστήριξη του άμαχου πληθυσμού που τους βοηθούσε υποστηρίζοντάς τους με ό,τι λίγο φαγητό τους είχε απομείνει και κάτι άλλα ελάχιστα: και η αλληλεγγύη ενεργοποιήθηκε ακόμη και προς εκείνους που είχαν αφαιρέσει τα υπάρχοντά τους και μέχρι την προηγούμενη μέρα ήταν ο εχθρός.

Η ειρήνη, η ελευθερία, η δημοκρατία, η ισότητα, η αλληλεγγύη είναι οι αξίες που άδραξαν οι παρτιζάνοι και ο ίδιος ο λαός, αλλά δεν εξάντλησαν το έργο τους με την απελευθέρωση από την κατοχή και την ήττα του ναζιφασισμού: αυτές οι ιδέες επέτρεψαν στην Ιταλία να ξεπεράσει το πραξικόπημα και το νεοφασισμό της δεκαετίας του '70 και την Ελλάδα να επιβιώσει από τη δικτατορία των Συνταγματαρχών.

Στην Ελλάδα λέει ένα ρητό «Ιταλία και Ελλάδα: δύο λαοί ένα πρόσωπο»: με τον ίδιο τρόπο τα Συντάγματά μας επιβεβαιώνουν και υποστηρίζουν τις ίδιες αρχές. Στα άρθρα 10 και 11 του ιταλικού Συντάγματος διατυπώνονται τα εξής: «το ιταλικό νομικό σύστημα συμμορφώνεται με τους γενικά αναγνωρισμένους κανόνες του διεθνούς δικαίου» καθώς «η Ιταλία αποκηρύσσει τον πόλεμο ως όργανο προσβολής κατά της ελευθερίας των άλλων λαών και ως μέσο επίλυσης των διεθνών αντιπαραθέσεων; επιτρέπει, επί ίσοις όροις με τα άλλα κράτη, στους περιορισμούς της κυριαρχίας που είναι απαραίτητοι για μια τάξη που διασφαλίζει την ειρήνη και τη δικαιοσύνη μεταξύ των εθνών· προωθεί και ευνοεί διεθνείς οργανισμούς που στοχεύουν σε αυτόν τον σκοπό.». Ομοίως, το άρθρο 2 του Ελληνικού Συντάγματος ορίζει: «Ο σεβασμός και η προστασία της αξιοπρέπειας του ανθρώπου αποτελούν θεμελιώδη υποχρέωση της Πολιτείας. Η Ελλάδα, τηρώντας τους παγκοσμίως αναγνωρισμένους κανόνες του διεθνούς δικαίου, επιδιώκει την εδραίωση της ειρήνης και της δικαιοσύνης, καθώς και την ανάπτυξη φιλικών σχέσεων μεταξύ λαών και κρατών».

Αυτά τα δύο σχέδια, επαναλαμβάνω, έχουν τους ίδιους Πατέρες. Αναρωτιέμαι λοιπόν: γιατί το φιλόδοξο σχέδιο μιας Ευρώπης των λαών, της αλληλεγγύης, της ανθρωπιάς επιτρέπει στη Μεσόγειο να μετατραπεί σε νεκροταφείο όσων αναζητούν ένα μέλλον για τον εαυτό τους και για τα παιδιά τους; Γιατί επιτρέπει στην ψυχρότητα των οικονομικών αριθμών οι λαοί να πεινρούν στερώντας τους τα δικαιώματά τους;

Ίσως η τωρινή πολιτική τάξη, όλων των εθνών, θα έπρεπε να ανακαλύψει εκ νέου και να εκτιμήσει το μήνυμα της διεθνιστικής Αντίστασης, αντί να το υποβαθμίζει μόνον σε ένα ιστορικό γεγονός. Αυτό πριν από 80 χρόνια δεν είναι ένα μεμονωμένο γεγονός, είναι ένας δρόμος χαραγμένος για τις νέες γενιές, ένα μονοπάτι που οδηγεί σε ένα μέλλον που δεν είναι ουτοπικό αλλά πολύ συγκεκριμένο που θα μπορούσε να δώσει στον κόσμο την σωστή της διάσταση της ανθρωπιάς και αξιοπρέπειας. Για να γίνει αυτό, ωστόσο, είναι απαραίτητο να απορρίψουμε κάθε προσπάθεια αμαύρωσης της ιστορίας, αλλά, αντίθετα, είναι απαραίτητο να περάσουμε αυτή τη Μεγάλη Ιστορία στους νεότερους, που δεν είχαν την τύχη να ακούσουν από πρώτο

χέρι μαρτυρίες για αυτά που συνέβησαν. Τα Συντάγματά μας υπερασπίζονται και εφαρμόζονται και με αυτή την εκπαιδευτική δράση. Ας φροντίζουμε να ανταποκρινόμαστε στις προσδοκίες αυτών που προηγήθηκαν από εμάς.

Για αυτούς τους λόγους θα ήθελα να συγχαρώ τον Δήμο Λίμνης Πλαστήρα που ανακήρυξε το 2023 έτος Ειρήνης και Συμφιλίωσης και μνήμης του μαρτυρίου των κατοίκων του από τους ναζιφασίστες: μια υπέροχη πρωτοβουλία. Και όπως έγραψαν οι Έλληνες παρτιζάνοι στους στρατιώτες της Μεραρχίας Asqui στην Κεφαλονιά: Ζήτω η ελεύθερη Ελλάδα. Ζήτω η ελεύθερη Ιταλία!

Ιστορία: θεμέλιο Ειρήνης και Προόδου

Χαράλαμπος Κων. Αλεξάνδρου, συγγραφέας,

πρόεδρος Κέντρου Ιστορίας – Πολιτισμού Κερασιás Πηλίου

Η Φιλοσοφία της Ιστορίας

Η βιογραφία καταγράφει τη ζωή ενός ατόμου και τελειώνει με τον θάνατό του, σε ορισμένες περιπτώσεις επιφανών προχωρεί και με την μεταθανάτια φήμη τους. Η ιστορία είναι η καταγραφή αυτών που συνέβησαν στην ανθρωπότητα. Ως εκ τούτου δεν δύναται να σταματήσει, εφό-

σον υπάρχουν άνθρωποι. Όταν οι άνθρωποι διαβάζουν ιστορία, εννοούμε την πολιτική ιστορία, γιατί υπάρχουν πολλές μορφές της, όπως π.χ. της τέχνης, της ιατρικής, της φιλοσοφίας κλπ, δεν το κάνουν για να μάθουν μόνο το παρελθόν ελπίζουν να παραδειγματιστούν και για το μέλλον. Το εάν η ιστορία διδάσκει το πώς να αποφεύγονται τα λάθη του παρελθόντος, είναι σημείο αντιλεγόμενο. Δεν μπορούμε να αρνηθούμε όμως ότι η ιστορία φωτίζει την πορεία που ακολούθησε η ανθρωπότητα ως σήμερα, διευκολύνοντας την κατανόηση του παρόντος με βάση την γνώση του παρελθόντος. Έτσι συντελεί ως ένα σημείο και στην πρόβλεψη του μέλλοντος, γιατί ό,τι συνέβη στο παρελθόν υπό ορισμένες προϋποθέσεις μπορεί να συμβεί και στο μέλλον.

Πως μπορεί να διαφωνήσει κανείς με έναν από τους πατέρας της, τον Θουκυδίδη, που στην εισαγωγή της ιστορίας του Πελοποννησιακού Πολέμου έγραφε 2500 χρόνια πριν: «Θα είναι όμως αρκετή ικανοποίηση για μένα, αν το έργο μου θεωρηθεί ωφέλιμο από εκείνους που θα θελήσουν να μάθουν με ακρίβεια τι έγινε στο παρελθόν, και τι θα γίνει στο μέλλον με τον ίδιο ή παραπλήσιο τρόπο». Ήταν δε

τόσο βέβαιος στον ισχυρισμό του, ώστε συμπλήρωσε κατηγορηματικά: «Έγραφα την ιστορία μου για να μείνει κτήμα των ανθρώπων (Κτήμα ες αεί) και όχι ένα εφήμερο ανάγνωσμα». Σήμερα 25 αιώνες αργότερα είναι εξαιρετικά δύσκολο να αμφισβητηθεί.

Σε ορισμένες περιστάσεις οι άνθρωποι νόμισαν ότι είχε φτάσει, το λεγόμενο τέλος της ιστορίας, δηλαδή μια ανθρωπότητας χωρίς αντιπαραθέσεις και συγκρούσεις. Μετά την λήξη τον Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, και την δημιουργία της Κοινωνίας των Εθνών το 1919, πιστεύτηκε ότι στο εξής θα επικρατήσει η «επί γης ειρήνη». Δύο δεκαετίες ακριβώς αργότερα υπήρξε η παταγώδης διάψευση με τον καταστροφικό Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Κάτι ανάλογο συνέβη με την πτώση των τειχών του Βερολίνου, πριν μερικά χρόνια. Σε πείσμα όλων αυτών που προδίκαζαν το τέλος της, η ιστορία συνεχίζει να γράφει την ιστορία της «Κατά το Ανθρώπινον», όπως επεσήμανε ο Θουκυδίδης.

Κάθε εποχή θεωρεί την ιστορία από την σκοπιά της με τα δικά της κριτήρια και με τους δικούς της σκοπούς. Γι' αυτό σε κάθε ιστορική εποχή η ιστορία επαναπροσδιορίζεται, προς επίρρωση του ορισμού της ως «Πολιτική του Παρελθόντος», εκ μέρους του Γούντροου Ουίλσον (Προέδρου των ΗΠΑ 1913-1921). Η Ιστορία έχει αξία μόνο στο μέτρο που μπορεί να φωτίσει το παρόν και να μας βοηθήσει να επηρεάσουμε το μέλλον. Ο Ναπολέων τονίζοντας την σημασία της, σε μια από τις τελευταίες λέξεις του είπε: «Είθε ο υιός μου να σπουδάσει ιστορία, διότι αυτή είναι η μόνη αληθής φιλοσοφία». Η καταγραφή της ιστορίας ενός έθνους είναι απαραίτητη, γιατί έθνος χωρίς ιστορία δεν υπάρχει. Είναι το ισχυρότερο συστατικό στοιχείο της ύπαρξής του. Έθνη χωρίς μνήμη δεν υφίστανται.

Η Ιστορία ως θεμέλιο ειρήνης και προόδου.

Ας περάσουμε τώρα στο θέμα της σημερινής ιστορικής συνάντησης για να εξετάσουμε την εν συντομία την περίπτωση της Ιταλικής μεραρχίας «Πινερόλο», που χρήζει ακόμη ιστορικής μελέτης παρά την παρέλευση 80 ετών. Η «Πινερόλο» έλαβε μέρος σ' όλες τις φάσεις της Ιταλικής κατοχής και είναι αυτή που παρέμεινε το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα στη χώρα μας. Το 2021 συμπλήρωσε 200 χρόνια από την ίδρυση της, είναι εν ενεργεία με έδρα το Μπάρι. Συμμετείχε στον μέτωπο της Αλβανίας στις ιστορικές μάχες του υψώματος 731, υπερασπιστές του οποίου ήταν το 5ο σύνταγμα με στρατιώτες από την Καρδίτσα και τα Τρίκαλα. Στην συνέχεια εγκαθίσταται στην Θεσσαλία ως στρατός κατοχής, όπου γίνεται υπεύθυνη για τα πλέον στυγερά εγκλήματα που διέπραξαν οι φασιστικές δυνάμεις στην Ελλάδα. Ογδόντα ακριβώς χρόνια πριν, με την Ιταλική συνθηκολόγηση, ο διοικητής της στρατηγός Αντόλφο Ινφάντε υπέγραψε στις 11/9/1943 πρωτόκολλο συνεργασίας στην Πύλη Τρικάλων με τις αντιστασιακές οργανώσεις και την Αγγλική στρατιωτική αποστολή. Στα μέσα Οκτωβρίου του 1943 ο ΕΛΑΣ αφόπλισε 3.500 εξ αυτών, που είχαν στρα-

τοπεδεύσει μεταξύ Καρδίτσας και Τρικάλων. Για την ασφάλεια τους οδηγούνται στη Νεράιδα και στο Νεοχώρι όπου δημιουργείται χώρος συγκέντρωσης, με πρωτοβουλία της Αγγλικής Στρατιωτικής Αποστολής. Αρχές Νοεμβρίου φτάνουν στα χωριά άλλοι 2.500 Ιταλοί, προερχόμενοι από το Καρπενήσι. Ο συνολικός αριθμός των Ιταλών ανέρχεται έτσι στους 6.000!.

Στις 27/11/1943 δύο τάγματα της 4ης Μεραρχίας των ΕΣ-ΕΣ, Αστυνομία, στο πλαίσιο εκκαθαριστικής επιχείρησης επιδράμουν στην Νεράιδα. Οι Ιταλοί διασκορπίζονται στις γύρω περιοχές για να σωθούν. Όταν επιστρέφουν βρίσκουν τους χώρους διαμονής τους κατεστραμμένους όπως και τις αποθήκες τροφίμων. Βιώνουν όπως όπως, αποτέλεσμα να χάσουν την ζωή τους 1.000 περίπου εξ αυτών τον χειμώνα 43-44, από ασθένειες και ανέχειες. Πριν δούμε την τύχη των υπολοίπων, ας φέρουμε στην μνήμη μας, δύο ξεχωριστά ιστορικά παραδείγματα.

α. ένα πολεμικό γεγονός.

Αρχές Φεβρουαρίου του 1943 τάγμα Ιταλών της «Πινερόλο» ξεκινώντας από την Καλαμπάκα, πραγματοποιεί επιδρομή λεηλασίας και καταστροφών στην Οξύνηια (Μερίτσα) (1). Στο δρόμο της επιστροφής πέφτει σε ενέδρα ανταρτών με αποτέλεσμα την σύλληψη 150 και το θάνατο περί των 100, εξ αυτών. Οι αιχμάλωτοι οδηγούνται στο Δημοτικό σχολείο του χωριού Αγναντιά, όπου ένας από τους τοπικούς επικεφαλής του τοπικού αντάρτικου αποσπάσματος απευθύνεται σ' αυτούς ως εξής:

«Αδέλφια μας δεν έχουμε τίποτε μαζί σας. Ξέρουμε πως και σεις είστε παιδιά ενός γειτονικού λαού της Ελλάδας. Δεν πολεμάτε εθελοντικά, δεν πολεμάτε για ιδιωτικά σας συμφέροντα. Σας έφεραν εδώ να πολεμήσετε εκείνοι που έχουν υψηλά συμφέροντα, ενώ οι ίδιοι δεν παίρνουν μέρος στον πόλεμο. Ξέρουμε πως σας περιμένουν μανάδες, αδελφούλες, γυναίκες, παιδιά σας. Δεν έχετε τίποτε εναντίον μας, όπως και μείς δεν έχουμε τίποτα προσωπικά με σας. Μισούμε και μείς εκείνους που δημιουργούν πολέμους. Είμαστε μαζί σας, αδέλφια. Από σας απαιτούμε, αύριο που θα επιστρέψετε στα τμήματά σας, να πείτε αυτά που ακούτε απόψε δω και στους άλλους αδελφούς σας, πως πρέπει να αγωνιστείτε να σταματήσει ο πόλεμος για να επιστρέψετε όσο το δυνατόν πιο γρήγορα στα προσφιλή σας πρόσωπα «.

Οι μαραζωμένοι Ιταλοί σηκώθηκαν όλοι, αναζωογονήθηκαν. Αρχίσαν να μας αγκαλιάζουν. Δεν ξέραμε τη γλώσσα τους, όμως απ' τις κινήσεις των χεριών τους και την έκφραση των προσώπων τους το καταλάβαινες. Τους μετρήσαμε και βρήκαμε ότι ήταν 166, θα γράψει ένας αυτόπτης. Οι αιχμάλωτοι Ιταλοί απελευθερώθηκαν.

Η ομιλία έγινε στα Ελληνικά, από Έλληνα μεταφράζονταν στα Γαλλικά, Ιταλός γνώστης της Γαλλικής πραγματοποιούσε μετάφραση στα Ιταλικά.

Αξίζει να υπογραμμιστεί ο,τι το γεγονός της απελευθέρωσης 150 και πλέον Ιταλών, δεν εμπόδισε τον διοικητή της «Πινερόλο» στρατηγό Μπενέλλι να δώσει εντολή εκτέλεσης, 4ημέρες μετά στις 16/3/1943, 140 κατοίκων του Δομένικο...

β. ένα μεταπολεμικό γεγονός

«Στα 1952 πήγα στην Αθήνα», γράφει ο Ερχαρτ Κέστνερ γνωστός Γερμανός συγγραφέας. «Η γερμανική πρεσβεία, όταν άκουσε πως είχα πρόθεση να πάω στη Κρήτη, μου συνέστησε, επειδή ήταν πολύ νωρίς ακόμα και οι πληγές από τη γερμανική κατοχή ανεπούλωτες, να λέω πως είμαι Ελβετός. Αλλά εγώ τους ήξερα τους Κρήτες. Από την πρώτη στιγμή είπα πως ήμουν Γερμανός και όχι μόνο δεν κακόπαθα, αλλά ξανάζησα παντού όπου πέρασα την θρυλική κρητική φιλοξενία. Ένα σούρουπο, καθώς ο ήλιος βασίλευε, πλησίασα το γερμανικό νεκροταφείο, έρημο με μόνο σύντροφο τις τελευταίες ηλιαχτίδες. Έκανα όμως λάθος. Υπήρχε εκεί και μια ζωντανή ψυχή, ήταν μια μαυροφορεμένη γυναίκα. Με μεγάλη μου έκπληξη την είδα να ανάβει κεριά στους τάφους των Γερμανών νεκρών του πολέμου και να πηγαίνει μεθοδικά από μνήμα σε μνήμα. Την πλησίασα και τη ρώτησα:

- Είστε από εδώ;

— Μάλιστα.

— Και τότε γιατί το κάνετε αυτό; Οι άνθρωποι αυτοί σκότωσαν Κρητικούς.

Κέστνερ γράφει: Η απάντηση της, μόνο στην Ελλάδα θα μπορούσε να δοθεί.

— Παιδί μου, από τη προφορά σου φαίνεσαι ξένος και δεν θα γνωρίζεις τι συνέβη εδώ στα '41 με '44. Ο άντρας μου σκοτώθηκε στη μάχη της Κρήτης κι έμεινα με το μονάκριβο γιο μου. Μου τον πήραν οι Γερμανοί όμηρο στα 1943 και πέθανε σε στρατόπεδο συγκεντρώσεως, στο Σαξενχάουζεν. Δεν ξέρω που είναι θαμμένο το παιδί μου. Ξέρω όμως πως όλα τούτα τα παιδιά μιας μάνας σαν κι εμένα ήταν. Και ανάβω στη μνήμη τους, επειδή οι μάνες τους δεν μπορούν να έρθουν εδώ κάτω. Είμαι βέβαιη πως μια άλλη μάνα θα ανάβει το καντήλι στη μνήμη του γιού μου στη Γερμανία». (2)

Η σωτηρία των Ιταλών της Νεράιδας.

Επανερχόμενοι στη τύχη των Ιταλών. Αποφασίζεται από κοινού ο ΕΛΑΣ με την Αγγλική Αποστολή να μεταφερθούν και να ζήσουν στις οικογένειες των ορεινών χωριών της Καρδίτσας και των Τρικάλων. Η εν λόγω απόφαση θα σώσει χιλιάδες από βέβαιο θάνατο (3). Η κοινή διαβίωση έδωσε την δυνατότητα να αναπτυχθεί μια φιλία,ενίοτε αδελφική, μεταξύ των πρώην κατακτητών και των πρώην θυμάτων τους, στην πλειονότητα των περιπτώσεων. Φιλοξενήθηκαν στρατιώτες που ανήκαν σε τμήματα που κατέστρεψαν τα χωριά της περιοχής τον Ιούνιο του 1943 και ενδεχομένως στρατιώτες που πολέμησαν ενάντια στους υπερασπιστές του υψώματος 731, προερχομένους από τα Τρίκαλα και την Καρδίτσα. Δυστυχώς μέχρι σήμερα δεν

υπήρξε καμία συστηματική μελέτη για την καταγραφή της μοναδικής αυτής εμπειρίας. Καλόν είναι να υπάρξει μια ύστατη προσπάθεια για την αποτύπωσή της.

Επιπλέον το 2009 αναγέρθηκε στην είσοδο της Νεραΐδας μνημείο στην μνήμη των 1.000 Ιταλών, από την Ένωση Αγραφιώτικων χωριών Καρδίτσας, με την βοήθεια των δήμων Νευρόπολης και Ιτάμου. Και όπως παρατήρησε πρόσφατα καθηγητής, σε σχετική εκδήλωση στην Ιταλία, το μοναδικό μνημείο που υπάρχει για την «Πινερόλο» βρίσκεται στην Ελλάδα!. Άλλο ένα δείγμα από τα πολλά της ελληνικής μοναδικότητας, όπως τόνισε ο Γερμανός συγγραφέας.

Ογδόντα χρόνια μετά, η ιστορική έρευνα αποκάλυψε τα ονόματα των υπευθύνων Ιταλών και Γερμανών εγκληματιών πολέμου σ' αυτή την περιοχή. Καθώς από ποιες στρατιωτικές μονάδες διαπράχθηκαν. Σύντομα θα γίνουν όλα γνωστά, με κάθε λεπτομέρεια. Αυτό σημαίνει πως δεν ξεχνάμε, για την μνήμη των νεκρών και για την Ιστορία. Όχι από εκδίκηση. Αλλά και γιατί «όποιος δεν θυμάται το παρελθόν του, είναι καταδικασμένος να το ξαναζήσει». (Τζώρτζ Σαντιγιάννα) Ισπανοαμερικανός φιλόσοφος.

Πηγές - Βιβλιογραφία:

Παπαχρήστος Ευθύμης: *Η Μάχη Της Οξύνειας (Μερίτσας) Το 1943. Η Πρώτη Νικηφόρα Μάχη Της Εθνικής Αντίστασης*. Σταμούλης 2023.

Ρωμαίος Γιώργος: *Από τον ανήλικΟ Όθωνα στην καγκελάριο Μέρκελ*, Πατάκης 2012.

Αλεξάνδρου Χαράλαμπος: *Η Μεραρχία Πινερόλο*

Εκδήλωση στη Νεραΐδα τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, διακρίνονται τα ερείπια από το κάψιμο των Γερμανών

ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΑΝΑΛΟΓΙΟ

Ποιητικό αναλόγιο από την θεατρική ομάδα του Δήμου Λίμνης Πλαστήρας ΟΜ, με τον κ. Βασίλη Ντούλια, την κ. Ιωάννα Ποδηματά και την κ. Ουρανία Ποδηματά. Τα κείμενα και η επιλογή ποιημάτων είναι του ποιητή και συγγραφέα, κ. Βαγγέλη Ντελή.

Για να εδραιωθεί στον κόσμο μας πως δεν γίνεται πια ο πολιτισμένος άνθρωπος να πολεμά, ως μάθαμε τόσες και τόσες φορές που πληγωθήκαμε παρασυρμένοι από εθνικιστές ηγέτες ή από την τύφλωση μιας ανωτερότητας που μας πέρασαν οι δάσκαλοι από την αίσθηση του συμφέροντος που μας θαμπώνει τα μάτια, από τον φόβο ίσως του άλλου και όμως φτάνει μια μονάχα στιγμή και ο πόλεμος θερίζει στην γειτονιά μας. Ο πόλεμος είναι ακόμη εδώ, δεν λείπουν οι απειλές, δεν θα χρειαστεί πολύ σκέψη, το μόνο ανάχωμα είμαστε εμείς, η ορθή σκέψη, το απόλυτο όχι στον πόλεμο. Δεν είναι λύση ποτέ ο πόλεμος.

Η κ. Γιάννα Ποδηματά, συντονίστρια και ηθοποιός της θεατρικής Ομάδας «ΟΜ», διαβάζει κείμενα και ποιήματα

Ποιήματα για τον πόλεμο και την ειρήνη

Έχει γραφτεί κι έχει λεχθεί πως δεν υπάρχει χειρότερο από τον πόλεμο. Και κάθε φορά που είμαστε σίγουροι πως η ειρήνη έχει πια εδραιωθεί στον κόσμο μας, πως δεν γίνεται πια ο πολιτισμένος άνθρωπος να πολεμά, πως μάθαμε τόσες και τόσες φορές που πληγωθήκαμε παρασυρμένοι από εθνικιστές ηγέτες ή από την τύφλωση μιας ανωτερότητας που μας πέρασαν οι δάσκαλοι, από την αίσθηση του συμφέροντος που μας θαμπώνει τα μάτια, από τον φόβο ίσως του άλλου, κι όμως φτάνει μια μονάχα στιγμή κι ο πόλεμος θερίζει στη γειτονιά μας. Ο πόλεμος είναι ακόμη εδώ. Δεν λείπουν οι απειλές. Δεν θα χρειαστεί πολλή σκέψη. Το μόνο ανάχωμα είμαστε εμείς. Η ορθή σκέψη. Το απόλυτο όχι στον πόλεμο. Δεν είναι λύση ποτέ ο πόλεμος.

Βαγγέλης Ντελής «Ειρήνη»

«Είδα τα κόκκινα μάτια να με ψάχνουν στα χαλάσματα.

Άκουσα τις φωνές του πόνου.

Ένωσα τη μυρωδιά του θανάτου και της καμένης σάρκας.

Δάκρυσα από το φόβο.

Κάθε δευτερόλεπτο ο χαμός σφύριζε δίπλα μου.

Τα γκρεμισμένα σπίτια, οι καπνοί που με έπνιγαν, ο κρότος από τις οβίδες.

Η σκόνη και η υγρασία δεν μ' αφήνουν να δω καθαρά.
Πού πηγαίνω; Από πού έρχομαι; Ποιος είμαι;
Το τοπίο της θλίψης απλώνει ως εκεί που ανατέλλει ο ήλιος.
Γκρεμισμένα κτίρια. Παιδιά θαμμένα στα χαλάσματα.
Ο πατέρας μακριά πολεμά. Για ποιον;
Ο ουρανός μας ξέχασε. Η άνοιξη μας ξέχασε.
Μονάχα οι έξυπνες βόμβες μας θυμούνται και θέλουν να μας αφανίσουν.
Γιατί; Ποιον πείραξε εκείνο το κορίτσι με τις ξανθιές πλεξούδες;
Κι εκείνο το αγόρι με τα μεγάλα μάτια που έβλεπες μέσα το μέλλον;
Ποιον πείραξε η μητέρα με την τρυφερή αγκαλιά;
Κι ο πατέρας με τα μπράτσα που κρατούσαν το χρόνο να μην φύγει;
Ειρήνη! Μια λέξη μονάχα...
Κι όμως τι λέξη!
Ειρήνη σαν ζεστή αγκαλιά, σαν γλυκό «σ' αγαπώ» στο μάγουλο που διψά το φιλί.
Ειρήνη σαν φως στο σκοτάδι του κόσμου.

Από την εποχή του Ομήρου μέχρι και σήμερα δεν υπάρχει τίποτα που να μην το έχουν γράψει η ποιητές. Για τον πόλεμο, τη βαναυσότητα του, την ασχήμια του έχουν μιλήσει ξανά και ξανά. Και όμως τελικά αυτός πάντα επιστρέφει. Λες και η ανθρωπότητα ποτέ δεν έμαθε, ποτέ δεν διδάχτηκε. Υπάρχει άραγε νικητής και νικημένος στον πόλεμο; Όσοι έχουν πάρει σε πολέμους μας μιλούν με τη σιωπή τους. Κανείς δεν νικά στον πόλεμο. Όλοι έχουν τους νεκρούς τους.

Γιάννης Ρίτσος «Ειρήνη»

Τ' όνειρο του παιδιού είναι η ειρήνη.

Τ' όνειρο της μάνας είναι η ειρήνη.

Τα λόγια της αγάπης κάτω απ' τα δέντρα, είναι η ειρήνη.

Ο πατέρας που γυρνάει τ' απόβραδο μ' ένα φαρδύ χαμόγελο στα μάτια

μ' ένα ζεμπίλι στα χέρια του γεμάτο φρούτα

κ' οι σταγόνες του ιδρώτα στο μέτωπό του

είναι όπως οι σταγόνες του σταμνιού που παγώνει το νερό στο παράθυρο,

είναι η ειρήνη.

Όταν οι ουλές απ' τις λαβωματιές κλείνουν στο πρόσωπο του κόσμου

και μες στους λάκκους που 'σκαψαν οι οβίδες φυτεύουμε δέντρα

και στις καρδιές που 'καψε η πυρκαϊά δένει τα πρώτα της μπουμπούκια η ελπίδα

κ' οι νεκροί μπορούν να γείρουν στο πλευρό τους και να κοιμηθούν δίχως παρ

πονο

ξέροντας πως δεν πήγε το αίμα τους του κάκου,

είναι η ειρήνη....

Ειρήνη είναι ένα ποτήρι ζεστό γάλα κ' ένα βιβλίο μπροστά στο παιδί που ξυπνει.
Τότε που τα στάχυα γέρνουν τόνα στ' άλλο λέγοντας: το φως το φως, το φως,
και ξεχειλάει η στεφάνη του ορίζοντα φως
είναι η ειρήνη....

Ειρήνη είναι οι θημωνιές των αχτίνων στους κάμπους του καλοκαιριού
είναι τ' αλφαριθμητικά της καλοσύνης στα γόνατα της αυγής.
Όταν λες: αδελφέ μου — όταν λέμε: αύριο θα χτίσουμε
όταν χτίζουμε και τραγουδάμε
είναι η ειρήνη....

Η ειρήνη είναι τα σφιγμένα χέρια των ανθρώπων
είναι το ζεστό ψωμί στο τραπέζι του κόσμου
είναι το χαμόγελο της μάνας.
Μονάχα αυτό.

Τίποτ' άλλο δεν είναι η ειρήνη.
Και τ' αλέτρια που χαράζουν βαθιές αυλακιές σ' όλη τη γης
ένα όνομα μονάχα γράφουν:
Ειρήνη. Τίποτ' άλλο. Ειρήνη.

Οι Έλληνες έζησαν μεγάλους πολέμους από την αρχαιότητα ως τη σύγχρονη
εποχή. Και ήταν πάντα βαρύ το τίμημα. Οι νεκροί πολλοί. Οι ζωντανοί με τραύματα
στο κορμί και την ψυχή τους ποτέ δεν ξεχνούν. Η γεύση του θανάτου πικρή στη σκέ-
ψη και τα λόγια τους. Μια σκιά πάντα συνοδεύει την παρουσία τους. Πώς να ξεχά-
σεις το αίμα και τον πόνο;

Νικηφόρος Βρεττάκος

«Ένας στρατιώτης μουρμουρίζει στο αλβανικό μέτωπο»
Ποιος θα μας φέρει λίγον ύπνο εδώ που βρισκόμαστε;
Θα μπορούσαμε τότες τουλάχιστο
να ιδούμε πως έρχεται τάχατε η μάνα μας
βαστάζοντας στη μασχάλη της ένα σεντόνι λουλακιασμένο
με μια ποδιά ζεστασιά και κατηφέδες από το σπίτι μας
Ένα φθαρμένο μονόγραμμα στην άκρη του μαντηλιού: ένας κόσμος χαμένος.
Τριγυρίζουμε πάνω στο χιόνι με τις χλαίνες κοκκαλιασμένες.
Ποτέ δεν βγήκε ο ήλιος σωστός απ' τα υψώματα του Μοράβα,
ποτέ δεν έδωσε ο ήλιος αλάβωτος απ' τ' αρπάγια της Τρεμπεσίνας.
Τρεκλίζω στον άνεμο χωρίς άλλο ρούχο,
διπλωμένος με το ντουφέκι μου, παγωμένος και ασταθής.
(Σαν ήμουν μικρός καθρεφτιζόμουν στα ρυάκια της πατρίδας μου
δεν ήμουν πλασμένος για τον πόλεμο).

Ο κ. Βασίλης Ντούλιας σκηνοθέτης και ηθοποιός της θεατρικής Ομάδας «ΟΜ»,
διαβάζει κείμενα και ποιήματα μαζί με την ηθοποιό κ. Ουρανία Ποδηματά

Δε θα μου πήγαινε αυτή η προσβολή περασμένη υπό μάλης,
δε θα μου πήγαινε αυτό το ντουφέκι αν δεν ήσουν εσύ,
γλυκό χρώμα που νιώθεις σαν άνθρωπος,
αν δεν ήτανε πίσω μας λίκνα και τάφοι που μουρμουρίζουν
αν δεν ήτανε άνθρωποι κι αν δεν ήταν βουνά με περήφανα
μέτωπα, κομμένα θαρρείς απ' το χέρι του θεού
να ταιριάζουν στον τόπο, στο φως και το πνεύμα του.

Η νύχτα μάς βελονιάζει τα κόκκαλα μέσα σ' αμπριά· εκεί μέσα
μεταφέραμε τα φιλικά μας πρόσωπα και τ' ασπαζόμαστε
μεταφέραμε το σπίτι και την εκκλησιά του χωριού μας
το κλουβί στο παράθυρο, τα μάτια των κοριτσιών,
το φράχτη του κήπου μας, όλα τα σύνορά μας,
την Παναγία με το γαρούφαλο, ασίκισσα,
που μας σκεπάζει τα πόδια πριν απ' το χιόνι,
που μας διπλώνει στη μπόλια της πριν απ' το θάνατο.

Μα ό,τι κι αν γίνει εμείς θα επιζήσουμε.
Άνθρωποι κατοικούν μες στο πνεύμα της Ελευθερίας αμέτρητοι,
Άνθρωποι όμορφοι μες στη θυσία τους, Άνθρωποι.
Το ότι πεθάναν, δεν σημαίνει πως έπαψαν να υπάρχουν εκεί,
με τις λύπες, τα δάκρυα και τις κουβέντες τους.
Ο ήλιος σας θα 'ναι ακριβά πληρωμένος.
Αν τυχόν δεν γυρίσω, ας είστε καλά,
σκεφτείτε για λίγο πόσο μου στοίχισε.
(Σαν ήμουνα μικρός καθρεφτιζόμουν στα ρυάκια της πατρίδας μου
δεν ήμουν πλασμένος για τον πόλεμο).

Οι ποιητές που έζησαν τον πόλεμο, είτε ως πολεμιστές είτε ως παρατηρητές, έχουν διασώσει στα ποιήματά τους την πιο ακραιφνή περιγραφή. Είναι βαθιά χαρακιά στην ψυχή το αίσθημα αυτό του θανάτου που τυφλά σκορπάει το θρήνο. Οι άμαχοι, οι στρατιώτες, η ανέχεια, η σκληρότητα της επιβολής, η ανάγκη της επιβίωσης, ο χρόνος που επιβραδύνει. Τα νεκροταφεία. Οι αγνοούμενοι. Τα ορφανά παιδιά. Η καταστροφή. Η φτώχεια. Η αναγγελία θανάτου...

Τίτος Πατρίκιος «Οφειλή»

Μέσα από τόσο θάνατο που έπεσε και πέφτει,
πολέμους, εκτελέσεις, δίκες, θάνατο κι άλλο θάνατο
αρρώστεια, πείνα, τυχαία δυστυχήματα,
δολοφονίες από πληρωμένους εχθρών και φίλων,
συστηματική υπόσκαψη κ' έτοιμες νεκρολογίες
είναι σα να μου χαρίστηκε η ζωή που ζω.
Δώρο της τύχης, αν όχι κλοπή απ' τη ζωή άλλων,
γιατί η σφαίρα που της γλύττωσα δε χάθηκε
μα χτύπησε το άλλο κορμί που βρέθηκε στη θέση μου.
Έτσι σα δώρο που δεν άξιζα μου δόθηκε η ζωή
κι όσος καιρός μου μένει
σαν οι νεκροί να μου τον χάρισαν για να τους ιστορήσω.

Και οι κυρίαρχοι του κόσμου, κρυμμένοι στην ασφάλειά τους, διατάζουν, κάνουν σχέδια επί χάρτου, απορρίπτουν την πραγματική αίσθηση της ζωής και λειτουργούν απρόσωπα κι απάνθρωπα. Δεν νιώθουν την απώλεια. Ο τρόμος γι' αυτούς είναι μόνο μια λέξη. Κι ο θρήνος μια παράπλευρη απώλεια. Δεν τολμούν να δουν τα δακρυσμένα μάτια. Φταίει ο λαός που τους δίνει τα ηνία του κράτους. Κι ο λαός θα χύσει στο τέλος το αίμα του...

Μπέρτολντ Μπρεχτ «Γερμανικό εγχειρίδιο πολέμου»

Αυτοί που βρίσκονται ψηλά
Θεωρούνε ταπεινό
Να μιλάς για το φαΐ
Ο λόγος; Έχουνε κι όλας φάει
Οι ταπεινοί αφήνουνε τον κόσμο
Χωρίς να'χουνε δοκιμάσει κρέας της προκοπής
Πώς ν' αναρωτηθούν πούθε έρχονται
Και πού πηγαίνουν
Είναι τα όμορφα δειλινά τόσο αποκαμωμένοι
Το βουνό και την πλατειά τη θάλασσα
Δεν τα 'χουν ακόμα δει
Όταν σημαίνει η ώρα τους
Αν δεν νοιαστούν οι ταπεινοί
Γι' αυτό που είναι ταπεινό
Ποτέ δεν θα υψωθούν
Το ημερολόγιο
Δεν δείχνει ακόμα την ημέρα
Όλοι οι μήνες, όλες οι ημέρες
Είναι ανοιχτές
Κάποια απ' αυτές θα σφραγιστεί
Μ' έναν σταυρό
Οι εργάτες φωνάζουν για ψωμί
Οι έμποροι φωνάζουν γι' αγορές
Οι άνεργοι πεινούσαν
Τώρα πεινάνε κι όσοι εργάζονται
Αυτοί που αρπάνε το φαΐ απ' το τραπέζι
Κηρύχνουν τη λιτότητα
Αυτοί που παίρνουν όλα τα δοσήματα
Ζητάνε θυσίες
Οι χορτάτοι μιλάνε στους πεινασμένους
Για τις μεγάλες εποχές που θα 'ρθουν
Αυτοί που τη χώρα σέρνουνε στην άβυσσο
Λες πως η τέχνη να κυβερνάς το λαό
Είναι πολύ δύσκολη για τους ανθρώπους του λαού
Αυτοί που βρίσκονται ψηλά λένε
Πόλεμος και ειρήνη
Είναι δυο πράγματα ολότελα διαφορετικά

Όμως η ειρήνη τους και ο πόλεμός τους
Μοιάζουν όπως ο άνεμος κι η θύελλα
Ο πόλεμος γεννιέται απ' την ειρήνη τους
καθώς ο γιος από την μάνα
έχει τα δικά της απαίσια χαρακτηριστικά
ο πόλεμός τους σκοτώνειό,τι άφησε όρθιο η ειρήνη τους
Όταν αυτοί που είναι ψηλά
Μιλάνε για ειρήνη
Ο απλός λαός ξέρει
Πως έρχεται ο πόλεμος
Όταν αυτοί που είναι ψηλά
Καταριούνται τον πόλεμο
Διαταγές για επιστράτευση
Έχουν υπογραφεί
Στον τοίχο με κιμωλία γραμμένο
Θέλουνε πόλεμο
Αυτός που το 'χε γράψει
Έπεσε κιόλας
Αυτοί που βρίσκονται ψηλά λένε
Να ο δρόμος για τη δόξα
Αυτοί που είναι χαμηλά λένε
Να ο δρόμος για το μνήμα
Τούτος ο πόλεμος που έρχεται
Δεν είναι ο πρώτος
Πριν απ' αυτόν γίνανε κι άλλοι πόλεμοι
Όταν ετέλειωσε ο τελευταίος
Υπήρχαν νικητές και νικημένοι
Στους νικημένους ο φτωχός λαός
Πέθαινε απ' την πείνα
Στους νικητές ο φτωχός λαός
Πέθαινε το ίδιο
Σαν θα 'ρθει η ώρα της πορείας
Πολλοί δεν ξέρουν
Πως επικεφαλής βαδίζει ο εχθρός τους
Η φωνή που διαταγές τους δίνει
Είναι του εχθρού τους η φωνή
Εκείνος που για τον εχθρό μιλάει
Είναι ο ίδιος τους ο εχθρός
Νύχτα

Τ' ανδρόγυνα ξαπλώνουν στο κρεβάτι τους
Οι νέες γυναίκες θα γεννήσουν ορφανά
Στρατηγέ το τανκς σου
Είναι δυνατό μηχανήμα
Θερίζει δάση ολόκληρα
Κι εκατοντάδες άνδρες αφανίζει
Μόνο που έχει ένα ελάττωμα
-χρειάζεται οδηγό
Στρατηγέ το βομβαρδιστικό
Είναι πολυδύναμο
Πετάει πιο γρήγορα απ' τον άνεμο
Κι απ' τον ελέφαντα σηκώνει βάρος πιο πολύ
Μόνο που έχει ένα ελάττωμα
-χρειάζεται πιλότο
Στρατηγέ ο άνθρωπος είναι χρήσιμος πολύ
Ξέρει να πετάει
Ξέρει και να σκοτώνει
Μόνο που έχει ένα ελάττωμα
-ξέρει να σκέφτεται

**ΑΠΟΝΟΜΗ ΑΝΑΜΝΗΣΤΙΚΗΣ ΤΙΜΗΤΙΚΗΣ ΠΛΑΚΕΤΑΣ
ΓΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΙ ΔΩΡΕΕΣ ΕΡΓΩΝ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΛΙΜΝΗΣ ΠΛΑΣΤΗΡΑ**

Ο Δήμαρχος απονέμει τιμητική πλακέτα στον κ. *Αντώνη Μαζωνάκη*, πρόεδρο της εταιρείας «Γερανολιμενική ΑΕ», ο οποίος είναι ο χορηγός του πρώτου γλυπτού που φιλοτέχνησε ο Γερμανός Γλύπτης κ. Rainer Fest. Προσφώνηση δημάρχου:

Αξιότιμε Κύριε πρόεδρε της εταιρείας «Γερανολιμενική ΑΕ»,
Αγαπητέ φίλε Αντώνη Μαζωνάκη,

Με ιδιαίτερη συγκίνηση απονέμω την πλακέτα ως ελάχιστο συμβολικό αντίδωρο σε μία σπουδαία χορηγία του πρώτου γλυπτού που μπαίνει στο Υπαίθριο Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης «Χωρο-Χρόνου Άγραφον» στο Μορφοβούνι. Προσπαθήσαμε να εξασφαλίσουμε χορηγία και όταν όλα φαίνονταν δύσκολα, ήλθες ως από μηχανής θεός και έλυσες με την χορηγία ένα πρόβλημα που φάνταζε δυσεπίλυτο!

Κυρίες και Κύριοι,

ο κ. Μαζωνάκης είναι εδώ, είναι άνθρωπος της προσφοράς και ιδιαίτερα σεμνός, όπως κι εμείς τον γνωρίσαμε εδώ. Είμαστε βέβαιοι ότι η γενναιοδωρία του και το χαμόγελο, είναι ο καλύτερος οϊωνός ότι το Υπαίθριο Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης ξεκινά δυναμικά!

Αγαπητέ Αντώνη θερμά ευχαριστώ για την χορηγία, εύχομαι να είσαι γερός και δυνατός πάντα και να αντιλαμβάνεσαι τα πράγματα με αυτούς τους ανοιχτούς ορίζοντες που έχεις και με την βαθιά πίστη στον Ελληνικό Πολιτισμό.

Ο κ. Μαζωνάκης παρέλαβε την πλακέτα, ευχαρίστησε τον δήμαρχο και απέφυγε να πει κάτι δημόσια.

Ο Δήμαρχος απονέμει τιμητικής πλακέτα στην κ. Μαρία Καραπαναγιώτη - Τρούκη, εκπρόσωπο της οικογένειας Τρούκη, που δώρισε το πρώτο γλυπτό Έλληνα καλλιτέχνη για το ξεκίνημα του Υπαίθριου Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης «Χωρο-Χρόνου Άγραφον», προσφώνηση δημάρχου:

Αγαπητή Κυρία *Μαρία Καραπαναγιώτη - Τρούκη,*

Σήμερα είναι μια ιδιαίτερη μέρα και είμαι συγκινημένος διότι βλέπω τον απόπλου ενός νοητού караβιού, του Υπαίθριου Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης «Χωρο-Χρόνου Άγραφον», με καλλιτεχνικούς καπεταναίους τον Παντελή Σαμπαλιώτη και τον Γιάννη Τρούκη, μέλη της πρώτης καλλιτεχνικής επιτροπής, μιας προσπάθειας που δεν απέδωσε τότε, αλλά σήμερα ανοίγουμε τις πόρτες του στο Μέλλον!

Δύο φίλοι αγαπημένοι, μέλη της καλλιτεχνικής επιτροπής, ο Παντελής Σαμπαλιώτης και ο Γιάννης Τρούκης οι οποίοι δεν ζουν αλλά είναι διαρκώς ανάμεσα μας και μας συμβουλευούν. Η Μαρία έκανε μία σπουδαία δωρεά, ένα εξαιρετικό γλυπτό του συζύγου της Γιάννη Τρούκη, το οποίο όταν θα το δείτε στα αποκαλυπτήρια που θα έχουμε την τιμή και την χαρά να αποκαλύψει ο κ. Κώστας Αγοραστός.

Είναι αληθινό ελληνικό μνημείο που συνδυάζει τον πόνο, την αγωνία, την ελευθερία, τους αγώνες, την αξιοπρέπεια, τις οικουμενικές αξίες του Ελληνισμού, σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον, ένα αλλιώτικο Σύμπαν, θα το αντιληφθείτε όταν δείτε το έργο μέσα στην Φύση.

Η οικογένεια δώρισε αυτό το γλυπτό στην μνήμη του Γιάννη, με την ευχή να πάει καλά αυτό το εγχείρημα. Μαρία, Χρυσόστομε και Ανδρόνικε Τρούκη, από καρδιάς ευχαριστούμε, είμαστε ευγνώμονες!

Η κ. **Καραπαναγιώτη** παρέλαβε την πλακέτα, λέγοντας τα εξής:

Ας μου επιτραπεί να μιλήσω χωρίς μικρόφωνο, ξέρετε δεν τα πάω καλά με αυτά, όμως έχω αρκετά μεγάλη φωνή και ακούγομαι. Ο Πολιτισμός είναι το χαρακτηριστικό των ανθρώπων για να κάνουν τη ζωή τους όμορφη, αλλά η Τέχνη είναι αυτή που ενώνει όλους τους ανθρώπους. Η Πολιτική έχει διάφορες οπτικές, η οπτική όμως προς τον Πολιτισμό και την Τέχνη, δίνει άλλο περιεχόμενο και ομορφαίνει την δημόσια ζωή όλων των ανθρώπων ανεξάρτητα από χρώματα, κόμματα και παρατάξεις. Γι' αυτό οι πολιτικοί πρέπει να κοιτάζουν την Τέχνη και τον Πολιτισμό από το ίδιο μέρος, με την ίδια οπτική, έτσι μόνο θα καταφέρουμε να ομορφύνουμε τη ζωή μας και τον κόσμο.

Ο κύριος Νάνος ανήκει σ' αυτούς τους ανθρώπους της πολιτικής που πιστεύει στην Τέχνη και στον Πολιτισμό και το αποδεικνύει περίτρανα με αυτό το μεγάλο έργο που είναι σε εξέλιξη. Σαφώς σήμερα και χαίρομαι, ήμουν εδώ από την αρχή που τιμάτε κύριε Δήμαρχε την ιστορική μνήμη, και όπως είπε και ο κ. περιφερειάρχης οι άνθρωποι πρέπει να διατηρούν την ιστορική μνήμη για να προχωρούμε με

ασφάλεια. Εσείς όμως έχετε κάνει ένα βήμα πιο μπροστά, τιμάτε το παρελθόν με το βλέμμα στραμμένο στο Μέλλον. Έχετε όραμα κι αυτό θα φανεί κάνοντας πράξη αυτό το μεγάλο έργο, το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, το οποίο είναι μοναδικό, έτσι, και πρέπει να αγκαλιαστεί από όλους, πρώτα από τους συνδημότες σας και όλη την Περιφέρεια.

Με μεγάλη μου χαρά και συγκίνηση βλέπω ότι ο Γιάννης είναι εδώ με την καλλιτεχνική διάστασή του, την πολλαπλή του παρουσία, αυτή που μας προτρέπει να συνεχίσουμε. Είμαι βέβαιη ότι μας κοιτάζει από ψηλά και χαιρέται πάρα πολύ για την υλοποίηση αυτού του έργου που συζητούσατε δήμαρχε και αυτή τη στιγμή υλοποιείται. Να είστε πάντα καλά, καλή δημιουργική συνέχεια.

Δήμαρχος Λίμνης Πλαστήρα: Αν δεν είχε αναβληθεί η εκδήλωση που ήταν αρχικά προγραμματισμένη για την Κυριακή 30/7/2023, θα ήταν εδώ μαζί μας ο κ. Rainer Fest, για να παραλάβει ο ίδιος την αναμνηστική πλακέτα. Ωστόσο η εκδήλωση της 30/7/2023 ματαιώθηκε λόγω των πυρκαγιών σε όλη σχεδόν την Ελλάδα, αλλά και στη Θεσσαλία, τις μεγάλες καταστροφές στις στρατιωτικές εγκαταστάσεις της Αγχιάλου, κ.α. Προγραμματισμένες καλλιτεχνικές υποχρεώσεις δεν του επέτρεψαν να έλθει ξανά εδώ, διότι οργανώνει δική του έκθεση, γι' αυτό και η πλακέτα απονεμήθηκε στο δημαρχείο λίγο πριν αναχωρήσει για την πατρίδα του.

Όμως στην εκδήλωση είναι παρών ένας δικός μας άνθρωπος, μέλος της Επιτροπής για την δημιουργία του Υπαίθριου Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης από την αρχή:

Ο δήμαρχος Παναγιώτης Νάνος απονέμει την αναμνηστική πλακέτα στον Γερμανό καλλιτέχνη, λίγο πριν αναχωρήσει από το Δήμο Λίμνης Πλαστήρα.

Είναι ο Βουνεσιώτης Δημήτρης Καλαντζής, χημικός μηχανικός, διδάσκων στο Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο του Βερολίνου, ο οποίος ζει μόνιμα εκεί, υπηρετεί την Ελλάδα, τον Πολιτισμό, την Ποίηση, προπαντός εργάζεται αθόρυβα για τον τόπο μας. Είναι ο άνθρωπος ο οποίος μεσολάβησε να 'ρθει ο καλλιτέχνης εδώ, τον οποίο μάλιστα συνόδευσε τον Rainer με δικά του έξοδα αρχές Ιουλίου στο Βουνέσι. Ο Δημήτρης βοήθησε τα μέγιστα στην επικοινωνία και την δημιουργία συνθηκών για την απρόσκοπτη δημιουργία του γλυπτού. Τον παρακαλούμε να έλθει στο μικρόφωνο και τον ευχαριστούμε για την συμβολή του.

Καλαντζής Δημήτρης: Μετέφρασα το κείμενο του Γερμανού καλλιτέχνη, το οποίο θα σας διαβάσω στα Ελληνικά, εξάλλου η Γενική Πρόξενος της Ομοσπονδιακής Γερμανίας μιλάει και καταλαβαίνει τη γλώσσα μας:

«Ομιλία Rainer Fest για την πανηγυρική αποκάλυψη και επίσημη παράδοση του γλυπτού «αναμνήσεις προς το μέλλον» στο Δήμο Πλαστήρα και στην Κοινότητα Μορφοβουνίου».

«Λυπάμαι πολύ ότι την σημερινή ημέρα δεν θα μπορέσω να είμαι κοντά σας και αυτοπροσώπως να απευθυνθώ σε όλους εσάς. Δυστυχώς μεσολάβησαν οι καταστροφικές πυρκαγιές που ματαίωσαν κάθε ανοιχτή εκδήλωση, όπως και τη σημερινή εκδήλωση που ήταν για τις 30 Ιούλη προγραμματισμένη. Τη σημερινή ημέρα έχω το άνοιγμα μιας έκθεσης, η οποία είναι πριν ένα χρόνο προγραμματισμένη και δεν είναι δυνατόν να ματαιωθεί και λυπούμε πάρα πολύ για αυτό. Εμπιστεύομαι όμως τα λόγια μου ευχαρίστως στον πολύ καλό γνωστό μου κ. Καλαντζή Δημήτριο και γνωρίζω ότι είναι ένας άξιος αντιπρόσωπος μου.

Θέλω σε όλα τα καλά πνεύματα, στο φυσικό και στο πνευματικό επίπεδο, τα οποία συνέφεραν στην πραγματοποίηση του έργου μου να εκφράσω τις ευχαριστίες μου. Θέλω επίσης να ευχαριστήσω τις εργαζόμενες και τους εργαζόμενους στο Δήμο, οι οποίοι χωρίς διάλειμμα στον θόρυβο και στην σκόνη λόγω των εργασιών κατά την διάρκεια της εργασίας τους ήταν εκτεθειμένοι. Μερίμνησαν δε με φρούτα και νερό, ενθαρρυντικά λόγια και λόγια συμπόνιας, εξαιτίας των υψηλών θερμοκρασιών να με υποστηρίξουν και μάλιστα όταν τα ρούχα μου σκίστηκαν φρόντισαν να με ντύσουν εκ νέου.

Ιδιαίτερα θέλω να ευχαριστήσω τον κ. Παναγιώτη Νάνο ο οποίος με κάλεσε ώστε να μπορέσω να φέρω εις πέρας το έργο της συμφιλίωσης. Το ευχαριστώ φτάνει και σε βάθος χρόνου, στο παρελθόν, και σχετίζεται απόλυτα με τον συνάδελφό μου και φίλο μου Παντελή Σαμπαλιώτη, ο οποίος ήδη από το 2007 με τον κ. Νάνο με συμπεριέλαβε στην ομάδα ως καλλιτέχνη για την δημιουργία του ανοιχτού μουσείου που σήμερα ξεκινά.

Αποτελεί για μένα χαρά και τιμή σαν Γερμανό να συμμετέχω με το έργο μου «Μνήμη στο μέλλον» στο ανοιχτό μουσείο μοντέρνας τέχνης και μάλιστα να μου επιτραπεί να ανοίξω τον κύκλο της δημιουργίας. Αυτός είναι ένας ιδιαίτερος χώρος, διότι εδώ διέπραξαν πριν 80 ογδόντα Ιταλοί και Γερμανοί στρατιώτες εγκλήματα,

καίγοντας τα σπίτια και δολοφονώντας ανθρώπους και αντάρτες. Το γλυπτό μου έχει ως θέμα τούτο το έγκλημα, δείχνει όμως την κατεύθυνση ενός καλύτερου μέλλοντος. Όπως κατά την επίσκεψη αυτού του λόφου όπου το ανοιχτό μουσείο τέχνης δημιουργείται, στον οποίο είχαν οχυρωθεί οι αντάρτες θα δείτε ότι πλησιάζω αυτό το θέμα προσεκτικά. Θα βρείτε ένα βράχο βασάλτη, πέτρα η οποία στέκεται ελαφρά ανυψωμένη, δείχνοντας τον ανοιχτό χώρο και παρουσιάζει μία εξέλιξη. Το γλυπτό δείχνει στην ανατολή εκεί ακριβώς που ο ήλιος ανατέλλει και μεταφέρει τη δύναμή του σε όλα.

Το γλυπτό αποτελείται από δύο βασικές μορφές, μία κοίλα εσοχή και μία μη κοίλα εξοχή οι οποίες περνούν η μία στην άλλη. Μία μορφή είναι πάντα το αποτέλεσμα της επίδρασης μίας δύναμης, η εσοχή παρουσιάζει την επίδραση της δύναμης εκ των έξωθεν και την σπρώχνει προς τα μέσα και στην διόγκωση επιδρά μία δύναμη εκ των έσω και την σπρώχνει προς τα έξω. Το συναρπαστικό είναι ότι εκεί που οι δύο μορφές συναντιούνται σχηματίζεται μία ευθεία γραμμή, ένας χώρος στον οποίο οι δύο αντίθετες δυνάμεις βρίσκονται σε αρμονία και δημιουργείται ισορροπία, ένα σημείο καμπής, ένας χώρος ηρεμίας.

Αυτό τον χώρο πάνω στο γλυπτό μου τον τόνισα ιδιαίτερα και τον ανάδειξα με μία χρυσίζουσα θύρα, πόρτα, διότι αυτός αποτελεί το σημείο καμπής στο οποίο το αρνητικό, όπως το κατεστραμμένο σπίτι, ή στο αρνητικό η υπάρχουσα σκάλα η οποία μία περαιτέρω ανάπτυξη μας οδηγεί στην ανοικοδόμηση, στη στροφή του βλέμματός μας στο μέλλον, μία εξέλιξη προς το καλύτερο.

Το γλυπτό δεν στέκει μόνο για την Ιστορία και για την ανοικοδόμηση των χωριών, αλλά αποτελεί την εξωτερίκευση της ελπίδας για ένα καλύτερο μέλλον παντού στον κόσμο. Σ' αυτό το πνεύμα θα έπρεπε το χωριό σας και ο νέος χώρος τέχνης, αντιπροσωπευτικά για πολλούς στόχους στον κόσμο, οι οποίοι χρειάζονται την ελπίδα για ένα καλύτερο Αύριο, στο μέλλον να στέκει. Εύχομαι το έργο μου και το χωριό σας, να γίνουν παράδειγμα για ανοικοδόμηση ειρήνης και συμφιλίωσης μεταξύ εχθρευόμενων πλευρών.

Είμαι υπερήφανος ότι μπόρεσα να εργαστώ σε αυτό και ευχαριστώ πάρα πολύ όλους σας για τούτο. Χαίρομαι πολύ ότι μπορώ να σας παραδώσω αυτό το γλυπτό ως ένα πνεύμα της φιλίας και της σύνδεσης των δύο λαών μας, όταν αντίθετα συνδέονται δημιουργείται ένα νέο επίπεδο. Η Ελλάδα και η Γερμανία είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τούτο μας δίνει την αξιόπιστη ελπίδα ότι μεταξύ των λαών μας δεν θα υπάρξουν πλέον πόλεμοι και πράξεις βίας. Είναι μία θαυμάσια ιδέα σ' αυτό το χώρο ένα τέτοιο ανοιχτό μουσείο τέχνης να δημιουργηθεί ένας χώρος πολιτισμού και τέχνης και να μπορεί να ρίχνει, να μεταδίδει με κάθε μέσο την Τέχνη, αλλά και μία διαφορετική ματιά για την ζωή και τον κόσμο.

Εύχομαι στον κύριο Νάνο και σε όλους εσάς τους δημότες, δύναμη και αντοχή για την διεκπεραίωση αυτού του θαυμάσιου εγχειρήματος. Ελπίζω στο μέλλον να έχει

πολλούς ενδιαφέροντες επισκέπτες το ανοιχτό μουσείο μοντέρνας τέχνης Μορφοβουνίου, διότι η τέχνη είναι κάτι ιδιαίτερο και έλκει το ασύνηθες. Ευχαριστώ πολύ. Rainer Fest».

ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΗΡΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

Ιστορική μέρα (20/8/2023) για το Δήμο Λίμνης Πλαστήρα, διότι 80 χρόνια μετά το κάψιμο των χωριών της λίμνης Πλαστήρα, από τους Ιταλούς και Γερμανούς κατακτητές το 1943, αλλά και των άλλων ιστορικών γεγονότων αυτής της «μαύρης χρονιάς», για πρώτη φορά τιμήθηκε η Μνήμη των νεκρών και της ολικής καταστροφής, με απόδοση σημαντικών γλυπτών και έργων Τέχνης που σηματοδοτούν μια νέα εποχή. Το Υπαίθριο Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης ξεκίνησε την εικαστική ανάπτυξη, ενώ στην είσοδο του Μορφοβουνίου αναγέρθηκε μνημείο για να τιμηθούν οι νεκροί της περιόδου 1940 – 1967, ανάμεσα σε αυτούς και του Εμφυλίου, αρχής γενομένης από τον Ά Κατοχικό Εμφύλιο που ξεκίνησε στο Βουνέσι 3/3/1943, της περιόδου 1944 – 1949, μέχρι το τελευταίο θύμα της μετεμφυλιοπολεμικού κλίματος το 1967.

Συνοπτικά αποδόθηκαν στο κοινωνικό σύνολο τα παρακάτω μνημεία:

Α) Μνημείο Συμφιλίωσης, για όλους τους νεκρούς της περιόδου από το 1940 – 1949 και 1967. Τα αποκαλυπτήρια έγιναν από όλους τους παρισταμένους, επισήμους και κοινό. Το γλυπτό είναι έργο της Φύσης, από την συλλογή του Παναγιώτη Νάνου, ο οποίος το χάρισε για την δημιουργία του μνημείου, δική του και η εικαστική πρόταση, την οποία αποτύπωσε σε σχέδιο η ειδική συνεργάτιδα του Δήμου κ. Θέη Κανδύλα και ανέγειρε ο Αλβανός τεχνίτης πέτρας κ. Αντρέας Τάφας.

Από κοινού συμβολική κατάθεση στεφάνου στο Μνημείο Συμφιλίωσης, της Γενικής Προξένου Γερμανίας κ. Sibylla Bendikt, του Γραμματέα της Ιταλικής Αντίστασης κ. Nicolo Duranti, του Περιφερειάρχη Θεσσαλίας κ. Κώστα Αγοραστού και του δημάρχου Λίμνης Πλαστήρα κ. Παναγιώτη Νάνου.

Β. Σημαντικότερο όλων είναι ότι ξεκίνησε επίσημα η εικαστική ανάπτυξη του Υπαίθριου Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης, με τα αποκαλυπτήρια των κάτωθι έργων:

Β1) του αείμνηστου Γιάννη Τρούκη (γλυπτό δωρεά της οικογένειας), την αποκάλυψη έκαμε ο Περιφερειάρχης Θεσσαλίας κ. Αγοραστός. Πρόκειται για θαυμάσια μεταλλική σύνθεση, ένα δυναμικό έργο με λιτές γραμμές με συμβολικούς κύκλους,

διακρίνεται για την εξαιρετική αισθητική του και εναρμονίζεται πλήρως με το Περιβάλλον έτσι όπως έχει τοποθετηθεί στο ιστορικό χώρο, υπηρετώντας μοναδικά την φιλοσοφία του Υπαίθριου Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης «χωρο-χρόνου άγραφον»

B2) του διεθνούς Βερολινέζου καλλιτέχνη κ. Rainer Fest, το οποίο δημιουργήθηκε χάρη στην ευγενική χορηγία της εταιρίας Γερανολιμενική ΑΕ) και του Αντώνη Μαζωνάκη. Τα αποκαλυπτήρια έκαναν ο Περιφερειάρχης Θεσσαλίας, κ. Αγοραστός, ο αντιπεριφερειάρχης κ. Νούσιος, ο δήμαρχος Λίμνης Πλαστήρα κ. Νάνος, εκ μέρους των Ιταλών, ο Γραμματέας Αντιστασιακών Ιταλίας κ. Durante, της Γερμανίας κ. Σιβύλλα Μπέντικ και ο χορηγός κ. Αντ. Μαζωνάκης.

B3) Αποδόθηκε λιτός εικαστικός χώρος μνήμης για τον αείμνηστο Παντελή Σαμπαλιώτη, εικαστικός συντονιστής του ΥΜΣΤ, ο οποίος στο συγκεκριμένο χώρο σχεδίαζε επιβλητική εγκατάσταση. Δυστυχώς δεν πρόφτασε να γίνει πράξη, διότι χάθηκε το 2011 μετά από ανίατη ασθένεια στην πιο δημιουργική εποχή και ηλικία, 57 ετών. Ο σχεδιασμός και διαμόρφωση του χώρου ανήκει στον Παναγιώτη Νάνο, συν-δημιουργός και συντάκτης της αρχικής πρότασης για το ΥΜΣΤ με τον Σαμπαλιώτη.

Αιώνια η μνήμη του.

Η πρώτη επίσκεψη Σχολείου στο Υπαίθριο Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, μαθητές και καθηγητές του Τεχνικού Λυκείου Παραλιμνίου Κύπρου ξεναγούνται από τον Δήμαρχο Λίμνης Πλαστήρα κ. Παναγιώτη Νάνο

ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΜΕ ΑΕΡΟΣΤΑΤΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΗΜΑΙΑ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΕΠΑΝΩ ΑΠΟ ΤΗ ΛΙΜΝΗ ΠΛΑΣΤΗΡΑ

Οι εκδηλώσεις για τα 80 χρόνια μνήμης έκλεισαν με μία εντυπωσιακή εκδήλωση, με εξαιρετικό συμβολισμό: Την Κυριακή (3/9/2023) και ώρα 7:00 μ.μ. στην Πλαζ Πεζούλας, από δύο αερόστατα παρά τις αντίξοες καιρικές συνθήκες, ύψωσαν την μεγαλύτερη ελληνική σημαία στον κόσμο έκτασης 1.500 τετραγωνικών μέτρων. Για πρώτη φορά η ίδια σημαία υψώθηκε το 2021 στις εκδηλώσεις εορτασμού του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα των 200 χρόνων από την Ελληνική Επανάσταση. Την εκδήλωση συνόδευσε μουσικά ο διεθνώς γνωστός σαξοφωνίστας κ. Δημήτρης Βασιλάκης, με επιλεγμένη μουσική, ανάλογη με την φιλοσοφία της εκδήλωσης.

Το γεγονός υλοποιήθηκε από τον Ελληνικό Αεροναυτικό Όμιλο σε συνεργασία με την Αεροπορική Εταιρεία OLYMPIC BALLOONS, και το Δήμο Λίμνης Πλαστήρα

Μετά την απογείωση των αερόστατων περίπου 7.30 μμ, στο υπαίθριο θέατρο της Πεζούλας δόθηκε συναυλία από το συγκρότημα Gypsies On Paradise, (GOP), με δίσωρο πρόγραμμα με pop funk jazz blues μουσική. Το συγκρότημα αποτελείται από νέους Καρδισιώτες μουσικούς, τον Ανδρόνικο Τρούκη, τον Ηλία Παλαπέλα και τον Γιώργο Γιωτάκο, στο τραγούδι η Έλενα Τσιγάρα.

Με αφορμή τα ιστορικά στοιχεία, στόχος της εκδήλωσης ήταν η παραγωγή οπτικοακουστικού υλικού για προβολή της Λίμνης Πλαστήρα ως ορεινού τουριστικού προορισμού, με μοναδικές δυνατότητες όπως λ.χ. οι πτήσεις με αερόστατο. Για το σκοπό αυτό έγιναν εναέριες περιηγήσεις με αερόστατα πάνω από την περιοχή της Λίμνης Πλαστήρα το Σάββατο (2/9) Κυριακή (3/9) και την Δευτέρα 4 Σεπτεμβρίου το πρωί.

Την εκδήλωση παρακολούθησαν περίπου 1.200 άτομα, κάποια εξ αυτών είχαν έλθει από διάφορα σημεία της Ελλάδας, Θεσσαλία οι περισσότεροι, Θεσσαλονίκη και Μακεδονία, κάποιοι από Αθήνα, Πάτρα, κ.α. Οι φωτογραφίες που αναπαράχθηκαν ήταν αμέτρητες και κατέκλυσαν τα ΜΚΔ, διαφημίζοντας ανέξοδα την Λίμνη Πλαστήρα.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΥΠΑΙΘΡΙΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ (ΥΜΣΤ) «Χωρο-Χρόνου Άγραφον»

Το Υπαίθριο Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης (ΥΜΣΤ) «Χωρο – Χρόνου Άγραφον», είναι καινοτόμο έργο με πολλαπλά επίπεδα ενδιαφέροντος: εικαστικό, φιλοσοφικό, ιστορικό, περιβαλλοντικό, εκπαιδευτικό, πολιτιστικό, τουριστικό, οικονομικό και κοινωνικό.

Ορισμένα από τα έργα Τέχνης προέρχονται από την Φύση και τα περισσότερα από την ανθρώπινη Δημιουργία, ενώ κάποια συνδέονται με μυθολογικά στοιχεία και ιστορικά γεγονότα της περιοχής.

Αποτελεί στοιχείο Περιβαλλοντικής Καινοτομίας διότι αναδεικνύει την Φύση σε εικαστικό περιβάλλον και διαχρονικό δημιουργό μέσα από την ανάδειξη αθέατων ανθρωπομορφισμών στα βράχια, ή άλλων έργων που ο τόπος δίνει. Επίσης η ίδια η Φύση με τις εκάστοτε καιρικές συνθήκες μεταβάλλει την εικαστική προσέγγιση των γλυπτών και άλλων εκθεμάτων. Το ίδιο έργο είναι διαφορετικό όταν το βλέπεις μέσα στην ομίχλη, στη βροχή, στο χιόνι, στο φως της πανσέληνου, κ.ο.κ.

Ως ιδέα ξεκίνησε το 1997, το 1999 έγινε η προμελέτη, το 2019 με την αλλαγή της δημοτικής αρχής συντάχθηκε μελέτη διαμόρφωσης του χώρου και το 2021 εντάχθηκε στο Πρόγραμμα «Ελλάδα 21», με την ευκαιρία εορτασμού των 200 χρόνων από την Επανάσταση του 1821, με προϋπολογισμό 240.000 ευρώ. Το καλοκαίρι του 2023 ξεκίνησε η εικαστική ανάπτυξη. Το πρώτο έργο Έλληνα καλλιτέχνη είναι γλυπτό του εικαστικού Γιάννη Τρούκη, το οποίο δώρισε η οικογένεια. Ταυτόχρονα ο Γερμανός καλλιτέχνης κ. Rainer Fest φιλοτέχνησε γλυπτό με χορηγό την εταιρία «Γερανολιμενική ΑΕ». Τα έργα αποδόθηκαν στο κοινό μαζί με ένα χώρο μνήμης του εικαστικού Παντελή Σαμπαλιώτη, ο οποίος υπήρξε ο συν-εισηγητής δημιουργίας του ΥΜΣΤ.

Για το 2024 προγραμματίζεται το Α' Διεθνές Συμπόσιο Γλυπτικής, με καλλιτέχνες εγνωσμένης αξίας. Πέραν της καλλιτεχνικής αξίας, το έργο έχει άμεσες οικονομικές και κοινωνικές επιδράσεις. Κάθε έτος προστίθενται νέα έργα διεθνών καλλιτεχνών, γεγονός που δημιουργεί προστιθέμενη οικονομική αξία, ενώ σε βάθος χρόνου καθίσταται διεθνές τοπόσημο και πόλος έλξης ξένων επισκεπτών με ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο, με οικονομική και κοινωνική αντανάκλαση, ενώ συνεισφέρει ποιοτικά στην Τοπική Ανάπτυξη.

Επίσης, το 2024 ξεκινά η 2η φάση έργων υποδομής προϋπολογισμού 255.000 ευρώ, πιστώσεις εξασφαλισμένες από το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα LEADER +, η ένταξη του οποίου έχει ήδη εγκριθεί.

Έχει συνολική έκταση 90 στρέμματα με δυνατότητα μελλοντικής ανάπτυξης τα 120 στρέμματα, εφόσον χρειαστεί.

Σήμα του Υπαίθριου Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης «Χωρο-Χρόνου άγραφον», λογότυπο από τα γράμματα ΧΧΑ, το κόκκινο χρώμα από προ-επαναστατική σημαία των Αγράφων

ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ: Το έργο συνιστά περιβαλλοντική καινοτομία, διότι ανοίγει νέους δρόμους για την γλυπτική τέχνη σε συνδυασμό με την περιβαλλοντική οικο-φιλοσοφία. Αναδεικνύει τη Φύση ως εικαστικό καλλιτέχνη, μέσα από έργα φανεράς εικαστικής αξίας, όπως είναι οι ανθρωπομορφισμοί των βράχων, καθώς και γλυπτά τα οποία αντλούμε από το ίδιο το Περιβάλλον. Η Φύση – καλλιτέχνης σε αρμονική συνεργασία με τους καλλιτέχνες διεθνών συμποσίων γλυπτικής συν - διαμορφώνουν ένα νέο εικαστικό περιβάλλον, το οποίο σε βάθος χρόνου καθίσταται μοναδικό διεθνώς. Επιπλέον το αισθητικό αποτέλεσμα σε συνδυασμό με τη φιλοσοφία για το περιβάλλον ανοίγει νέους ορίζοντες στην Τέχνη, την ανθρώπινη σκέψη, την ίδια την θέαση του κόσμου. Πρόκειται για μια νεοφυή - καινοτόμο προσέγγιση του Περιβάλλοντος και της Τέχνης.

ΕΠΙΔΡΑΣΗ: Το έργο δημιουργεί μόνιμες βελτιώσεις στον τομέα του και «παράγει» μόνιμα έργα τέχνης τα οποία αποτελούν σημεία

Ένας από τους κρυμμένους ανθρωπομορφισμούς στους βράχους

Άλλος κρυμμένος ανθρωπομορφισμός στους βράχους

αναφοράς και έλξης όσων ασχολούνται με την Εκπαίδευση, από τις υποχρεωτικές εκπαιδευτικές βαθμίδες μέχρι τους φοιτητές Σχολών Καλών Τεχνών, Περιβάλλοντος, αρχιτεκτονικής Τοπίου, κ.α.

Με το πέρασμα του χρόνου, η συγκέντρωση έργων Σύγχρονης Τέχνης από καλλιτέχνες αναγνωρισμένους, δημιουργεί ει-

Γλυπτό της Φύσης

Λεπτομέρειες από τον χώρο απόδοσης
Μνήμης Παντελή Σαμπαλιώτη

Έργο Γιάννη Τρούκη –
δωρεά οικογένειας
2023

Έργο Rainer Fest

καστικό σημείο αναφοράς Φύσης και Τέχνης. Καθίσταται αναγνωρίσιμο στο διεθνές κοινό και συνεισφέρει στο άνοιγμα της περιοχής Λίμνης Πλαστήρα στη διεθνή τουριστική αγορά με ένα πολύ ιδιαίτερο τουριστικό προϊόν, κτίζοντας ένα art brand name. Δημιουργούμε υψηλή προστιθέμενη αξία, με άμεσα οικονομικά και κοινωνικά αποτελέσματα, στο πνεύμα της αειφόρου Ανάπτυξης.

Ύψωση προ-επαναστατικής σημαίας των Αγράφων 9/5/2021,
με την ευκαιρία εορτασμού 200 χρόνων από την Επανάσταση του 1821.

Γλυπτό συναδέλφωσης και συνύπαρξης των λαών στη Λίμνη Πλαστήρα

Απόστολος Ζώης, Δημοσιογράφος ΑΜΠΕ

Ο Rainer Fest άρχισε να φιλοτεχνεί αναμνηστικό έργο από πέτρα, για το ολοκαύτωμα των χωριών της περιοχής.

Ο Rainer Fest, ένας καταξιωμένος διεθνώς Γερμανός γλύπτης, το τελευταίο χρονικό διάστημα βρίσκεται στο Μορφοβούνι, έδρα του δήμου Λίμνης Πλαστήρα, της Περιφερειακής Ενότητας Καρδίτσας μετά από πρόσκληση της δημοτικής αρχής, όπου εν μέσω υψηλών θερμοκρασιών, άρχισε να φιλοτεχνεί αναμνηστικό έργο από πέτρα, για το ολοκαύτωμα των χωριών της περιοχής, αναφέρει το ΑΠΕ.

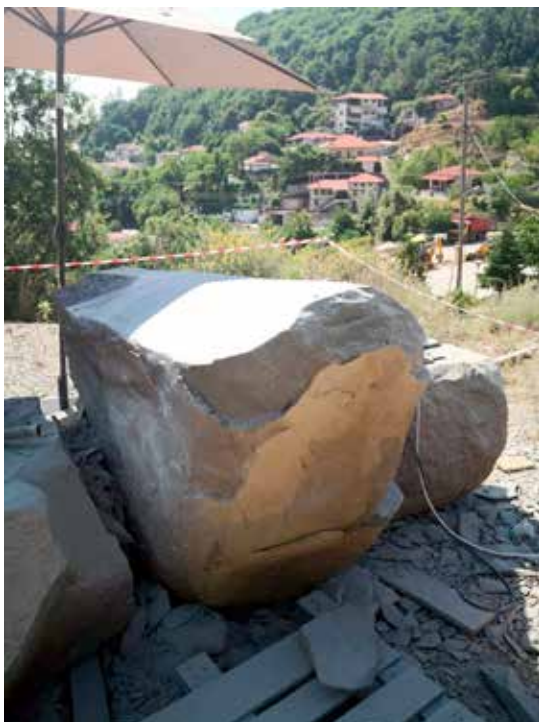
Συγκεκριμένα, το 1943, οι Ιταλοί κατακτητές έκαψαν τα χωριά Μορφοβούνι και Μεσενικόλα, ενώ από 27/11/1943 μέχρι 3/12/1943, οι Γερμανοί κατακτητές έκαψαν σχεδόν το σύνολο των χωριών του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα και εκτέλεσαν όσους βρήκαν μπροστά τους (Αναλυτικά, τα ιστορικά στοιχεία περιλαμβάνει ο 4ος τόμος του περιοδικού «Ιστορία», που διατίθεται ελεύθερα από την ιστοσελίδα του δήμου).

Το έργο φιλοτεχνείται στο υπό δημιουργία Υπαίθριο Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης και σηματοδοτεί την έναρξη της εικαστικής ανάπτυξης ενός μοναδικού σημείου αναφοράς, που ετοιμάζει ο Δήμος Λίμνης Πλαστήρα. Την Κυριακή 30 Ιουλίου έχουν προγραμματιστεί εκδηλώσεις μνήμης, μεταξύ των οποίων είναι και τα αποκαλυπτήρια δύο γλυπτών. Το πρώτο του Rainer Fest και το δεύτερο του αείμνηστου Γιάννη Τρούκη.

Συναντήσαμε το Γερμανό καλλιτέχνη, ο οποίος μας εξήγησε πόσο εύκολο είναι για έναν καλλιτέχνη να δημιουργεί κάτω από αυτό το ιστορικό

βάρος. Η αλήθεια είναι ότι δεν είναι εύκολο, τονίζει στο Αθηναϊκό -Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων, ωστόσο, προσθέτει ότι τα πράγματα που έχουν συμβεί δεν μπορούν να αναιρεθούν. Οι απόγονοι δεν είναι υπεύθυνοι για τα λάθη που έκαναν οι πρόγονοι, αλλά οι απόγονοι είναι υπεύθυνοι για τη διασφάλιση ότι τα λάθη που έγιναν δεν θα επαναληφθούν. Είναι μεγάλη χειρονομία του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα και του δημάρχου του Παναγιώτη Νάνου, τονίζει επίσης, να δίνουν έναν χώρο –τόπο, για να επισημάνουν τα λάθη που έγιναν και να μπορέσουν να έχουν θετικό αντίκτυπο στο μέλλον. Ένα μέρος όπου δια-

πράχθηκαν φρικαλεότητες πολέμου από Ιταλούς και Γερμανούς στρατιώτες, σε αυτόν τον λόφο που μπορεί πλέον να γίνει τόπος ειρήνης και είμαι εδώ, γι' αυτό το σκοπό. Ιδιαίτερη αναφορά ο Rainer Fest, κάνει στον συμβολισμό αυτής της καλλιτεχνικής δημιουργίας λέγοντας: «Νομίζω ότι η ζωή και το μέλλον πάντα μας αποκαλύπτεται ως αποτέλεσμα ενός ζευγαριού αντιθέτων και της σύνδεσης και των δύο μερών. Έτσι, αυτό που μας περιβάλλει και πάντα αντιλαμβανόμαστε είναι το αποτέλεσμα μιας ένωσης, κάτι νέο που αναδύεται από το ζευγάρι των αντιθέτων σε ένα υψηλότερο επίπεδο. Η ζωή μας, το παρόν μας, είναι μια συνεχής σύνθεση που μπορεί να δημιουργήσει ένα καλύτερο μέλλον. Αυτό είναι και το θέμα του γλυπτού που θα δημιουργήσω για το επερχόμενο πάρκο γλυπτικής στον λόφο. Θα ασχοληθεί και θα απεικονίσει την εξέλιξη από το αρνητικό στο θετικό και το πολύ σημαντικό σημείο καμπής. Συμβολίζει αυτή, το θετικό σημείο της αλλαγής για ένα καλύτερο μέλλον».

Ο ίδιος δεν παραλείπει να τονίσει το τι πρέπει να κάνουμε για να μην ξαναζήσουμε τέτοιες περιόδους. Η Γερμανία και η Ιταλία του παρελθόντος, επισημαίνει, έχουν αφήσει εδώ το σκληρό τους στίγμα, όταν οι δυνάμεις κατοχής σκότωσαν αντιστασιακούς και έκαψαν σπίτια. Αυτό δεν μπορεί να αναιρεθεί. Αλλά η πραγματικότητα σήμερα, εξηγεί ο ίδιος, είναι ότι δύο μαχόμενοι αντίπαλοι, όπως Έλληνες και Ιταλοί και Έλληνες και Γερμανοί, έχουν γίνει χώρες που τώρα έχουν συγχωνευθεί σε μια μεγαλύτερη οντότητα, την Ευρώπη. Αυτή η σύνδεση των χωρών σε υψηλότερο επίπεδο μάς δίνει ελπίδα ότι

θα υπάρξει μια διαρκής ειρήνη και ότι ο πόλεμος, ο ένας εναντίον του άλλου, δεν θα είναι πλέον δυνατός. Μια ευρωπαϊκή ειρήνη είναι το παιδί της προηγούμενης εχθρότητας και αντιπολίτευσης. Τι υπέροχο που τώρα, εδώ στο Μορφοβούνι, στην κορυφή ενός λόφου όπου έχουν γίνει σκληρές μάχες, αναδύθηκε ένας τόπος αφιερωμένος στην ειρήνη και αφιερωμένος στη φιλία, καταλήγει τονίζοντας ο Γερμανός γλύπτης.

Ο δήμαρχος του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα Παναγιώτης Νάνος τονίζει: «Καλέσαμε τον γνωστό Γερμανό γλύπτη να δημιουργήσει το πρώτο γλυπτό στο υπαίθριο μουσείο Σύγχρονης Τέχνης για λόγους συμβολικούς. Ογδόντα χρόνια μετά το κάψιμο των χωριών από τους Γερμανούς και Ιταλούς κατακτητές, διασώζουμε την ιστορική μνήμη μέσα από την τέχνη. Σηματοδοτούμε την έναρξη μιας νέας εποχής δημιουργίας και ειρηνικής συνύπαρξης των λαών. Μετατρέπουμε τη μνήμη σε θεμέλιο Ειρήνης και Προόδου, δημιουργούμε ένα διεθνές τοπόσημο με επίκεντρο στην Σύγχρονη Τέχνη. Στόχος μας η ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος της λίμνης Πλαστήρα και η δυναμική έξοδος στη διεθνή αγορά».

Ο Rainer Fest γεννήθηκε το 1953 στο Βερολίνο, σπούδασε στη Σχολή Τεχνών Jurva της Φινλανδίας, στην Ακαδημία Καλών Τεχνών, Τμήμα Γλυπτικής της Βρέμης, έπειτα στην Academiade Bellas Artes της Μαδρίτης. Συνεργάστηκε με το δήμο του Βερολίνου και περιφέρειες της Γερμανίας. Από το 1993 συμμετέχει σε πολλές εκθέσεις σε Ευρωπαϊκές χώρες, ΗΠΑ, κ.α. Μεταξύ αυτών, συμμετείχε σε ομαδικές εκθέσεις στη Θεσσαλονίκη και τη Λάρισα. Έχει πάρει μέρος σε 30 Συμπόσια Γλυπτικής και Τέχνης, έργα του βρίσκονται σε δημόσιες και ιδιωτικές συλλογές, καθώς και σε περισσότερες από 30 τοποθεσίες δημόσιων χώρων.

Δημοσίευμα του Αθηναϊκού – Μακεδονικού Πρακτορείου Ειδήσεων (ΑΜΠΕ), Δημοσιογράφος Απόστολος Ζώης, κείμενο αναδημοσιευμένο σε πολλά ηλεκτρονικά και άλλα ΜΜΕ, μεταξύ αυτών και στο <https://olafaq.gr/newspaper/greece/glypto-synadelfosis-kai-synyparxis-ton-laon-sti-limni-plastira/>

ΤΟΥΛΑΧΙΣΤΟΝ, ΜΗΝ ΚΑΤΑΡΙΕΣΤΕ ΤΟ ΝΕΟΓΕΝΝΗΤΟ...

*Ανοικτή επιστολή των πρώτων ενοίκων του Υπαίθριου Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης
Λίμνης Πλαστήρα (δημοσιεύτηκε στα ΜΚΔ την επομένη των αποκαλυπτηρίων, 21/8/2023),
από τον Δήμαρχο Παν. Νάνο*

Όταν γεννιέται ένα παιδί, όλοι εύχονται να ζήσει και να προκόψει στη ζωή. Όταν χτίζεται ένα σπίτι όλοι εύχονται να είναι καλοριζικό. Όταν γίνεται ένα Δημόσιο έργο, όλοι χαίρονται και προσδοκούν ότι θα βοηθήσει στην Πρόοδο και την Ανάπτυξη.

Στην Λίμνη Πλαστήρα δημιουργήσαμε το Υπαίθριο Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης (ΥΜΣΤ), με την ελπίδα να γίνει διεθνές τοπόσημο. Συνιστά έργο Περιβαλλοντικής Καινοτομίας, με σημαντικές προοπτικές ανάπτυξης, συνδέει την Σύγχρονη Τέχνη με την Εκπαίδευση, τον Τουρισμό, τον Πολιτισμό, την οικονομική και κοινωνική ευημερία. Ειδικά για το σκοπό αυτό, σχεδιάζεται σε πρώτη φάση να προσελκύσει το 3% με 5% των ξένων τουριστών που επισκέπτονται τα Μετέωρα, ήτοι 35.000 με 50.000 άτομα, αντιληπτές οι θετικές επιδράσεις στην Τοπική Οικονομία.

Το ΥΜΣΤ, ήδη ξεκίνησε με τους καλύτερους οιωνούς και ιδιαίτερα η εικαστική ανάπτυξη, με δύο έργα μεγάλης σημασίας!

α) Το πρώτο έργο είναι ενός σεμνού εικαστικού, αείμνηστου πια Γιάννη Τρούκη από την Καρδίτσα, ο οποίος ήταν εξ αρχής μέλος της Εικαστικής Επιτροπής για το ΥΜΣΤ. Το έργο είναι υψηλής αισθητικής και καλλιτεχνικής αξίας, το δώρισε με γενναιοδωρία η οικογένειά του, ακριβώς για να στηρίξει έμπρακτα την δημιουργία του ΥΜΣΤ, ειδικά τώρα στο ξεκίνημα.

β) Το άλλο έργο (χορηγία της εταιρίας ΓΕΡΑΝΟΛΙΜΕΝΙΚΗ ΑΕ) είναι ενός σπουδαίου Γερμανού γλύπτη, του Rainer Fest. Ο καλλιτέχνης εργάστηκε για τρεις εβδομάδες στο Μορφοβούνι και μας παρέδωσε ένα γλυπτό υψηλής αισθητικής αξίας: Συνδυάζει τόσο την ιστορική μνήμη και το κάψιμο των χωριών από τους Ιταλούς και Γερμανούς κατακτητές, όσο και την φιλοσοφική σκέψη του Ηράκλειτου μέσα από τις αντιθέσεις. Είναι το πρώτο έργο ενός διεθνούς καλλιτέχνη με έντονο συμβολισμό και αισθητική.

γ) Παράλληλα αποδώσαμε χώρο Μνήμης για τον Παντελή Σαμπαλιώτη, ο οποίος ήταν ένας εκ των συνδημιουργών της πρότασης το 1999 ΥΜΣΤ, η οποία υλοποιείται σήμερα.

Ως Δήμος επιλέξαμε συμβολικά το 2023 την έναρξη της εικαστικής ανάπτυξης και την συνδέσαμε με τα 80 χρόνια από το κάψιμο των χωριών μας από τους Ιταλούς και Γερμανούς κατακτητές, το 1943. Στόχος μας να εντάξουμε το Δήμο Λίμνης Πλαστήρα στο Ελληνο - Γερμανικό Ταμείο για το Μέλλον, δεν έχει νόημα να πούμε περισσότερα εδώ.

Κάποιοι δοκησίσοφοι διακατεχόμενοι από αντιπολιτευτικό οίστρο και άγνοια, απαξιώνουν ήδη την προσπάθεια. Με ειρωνεία ως άλλες Κασσάνδρες προφητεύουν

την καταστροφή. Κάνουν τις πιο άσχημες προβλέψεις, μάλιστα κάποιοι προβλέπουν ότι θα γίνει «νεκροταφείο αγαλμάτων» και το λένε με έκδηλη χαρά...

Άλλοι νοσταλγικά αναπολούν την εποχή που το «Στεφάνι» ήταν γιδοβοσκότοπος, λες και τα πλακόστρωτα και οι φιλικές παρεμβάσεις που έγιναν ισοδυναμούν με περιβαλλοντική καταστροφή. Τέλος, κάποια κυρία απευθύνθηκε στην Αστυνομία και ζήτησε να επέμβει για να σβήσουν άμεσα οι προβολείς και ο φωτισμός των βράχων... διότι υπάρχει κίνδυνος να «αυτοκτονήσει» κάποιο παιδί πέφτοντας από τα βράχια!

Βέβαια, η αρνητική διάθεση για το έργο έγινε από την αρχή φανερή με την καταψήφιση της αποδοχής των χρημάτων από την αντιπολίτευση. Ο τότε δήμαρχος και επικεφαλής της μείζονος αντιπολίτευσης, δεν αποδέχθηκε τα χρήματα από το Πρόγραμμα «Αντ. Τρίτσης», πρωτοφανές στα χρονικά! (*Ευτυχώς άλλαξε ο Νόμος, η αποδοχή πέρασε στην αρμοδιότητα της Οικονομικής Επιτροπής και έτσι προχώρησε το έργο*).

Αγαπητοί χωριανοί, ψυχραιμία και προπαντός μη χάνετε το μέτρο: Δεν είναι κακό να είστε δύσπιστοι. Ούτε κανείς σας υποχρεώνει να συμφωνήσετε με τις επιλογές της δημοτικής αρχής, παραμονές εκλογών μάλιστα. Ούτε σας ζήτησε κανείς ευθύνη για την κατευθυνόμενη αποχή σας από την εκδήλωση Μνήμης για το ολοκαύτωμα και την απόδοση των πρώτων έργων του ΥΜΣΤ. Δικαίωμά σας να απέχετε, να κάνετε κριτική, κρατείστε ό,τι θέλετε δικό σας, αλλά μέχρι ένα σημείο!

Σεβαστείτε τουλάχιστον δωρητές και χορηγούς που δώρισαν στο Βουνέσι το χωριό μας, ακριβά έργα.

Σεβαστείτε τους εθελοντές, επώνυμους και ανώνυμους επιστήμονες και καλλιτέχνες που εργάζονται ανιδιοτελώς για την Λίμνη Πλαστήρα και το χωριό μας, διότι όλοι τους πιστεύουν ότι αξίζει στην Ελλάδα να αποκτήσει το 1ο Υπαίθριο Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης και αγόνγυστα προσφέρουν γνώσεις, εργασία, μεράκι για την πρόοδο του τόπου μας.

Σεβαστείτε, τέλος, τους μελλοντικούς δωρητές γλυπτών που ήδη εκδήλωσαν ενδιαφέρον για να στηρίξουν την συγκεκριμένη προσπάθεια του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα και μην τους αποθαρρύνεται.

Ειλικρινά, θα θέλαμε κι εσείς να αγκαλιάσετε την προσπάθεια, να είμαστε όλοι μαζί, όμως αν δεν μπορείτε, μην πυροβολείτε λεκτικά όσους αγωνίζονται, μην προεξοφλείτε την αποτυχία.

Αν δεν σας βγαίνουν οι ευχές,

τουλάχιστον, μην καταριέστε το νεογέννητο...

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ!

οι πρώτοι ένοικοι

του Υπαίθριου Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης «Χωρο - χρόνου άγραφον» όπως έρχονται μέσα από τις φωτογραφίες που δημοσιεύτηκαν σε προηγούμενο κείμενο, σελίδες από 209 έως και 211.

Καταγγελία μήνυση βανδάλων

Με την αριθ. Πρωτ. 12247/14-10-2023, ο δήμαρχος Λίμνης Πλαστήρα κ. Παναγιώτης Νάνος, καταθέτει στο Αστυνομικό Τμήμα Λίμνης Πλαστήρα καταγγελία κατά αγνώστου/ων που κατέστρεψε/αν γλυπτά στο Υπαίθριο Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης Δήμου Λίμνης Πλαστήρα, ως εξής:

«Καταγγέλλω στην υπηρεσία σας άγνωστο /αγνώστους που κατέστρεψε/αν γλυπτά στο Υπαίθριο Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης Δήμου Λίμνης Πλαστήρα. Ο βανδαλισμός έγινε αντιληπτός την 14/10/2023 ημέρα Σάββατο και ώρα 11.30 π.μ., όταν ο ίδιος επισκέφθηκα το Υπαίθριο Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης στη θέση «Στεφάνι» Μορφοβουνίου, με σκοπό την ξενάγηση δύο Γερμανών δημοσιογράφων και του προέδρου της Ένωσης Αγραφιώτικων Χωριών κ. Βασίλη Τσαντήλα, ο οποίος τους συνόδευε [...]

Χρονικά ο βανδαλισμός έγινε από κάποιον/κάποιους, από την Κυριακή των εκλογών και μετά, δεδομένου ότι ο ίδιος προσωπικά επισκέφθηκα τα μνημεία το Σάββατο 7/10/2023 και ώρα 16.00 μμ, για να διαπιστώσω αν προκλήθηκαν ζημιές από την κακοκαιρία Daniel και πως συμπεριφέρθηκαν τα έργα ανάπλασης και τα γλυπτά. Μέχρι την ημέρα και την ώρα αυτή, ο χώρος ήταν ανέπαφος.

Κατόπιν τούτων καταγγέλλω το γεγονός και υποβάλλω μήνυση κατά αγνώστου/αγνώστων βανδάλων που κατέστρεψαν γλυπτά, ενημερωτικό και άλλο υλικό στο Υπαίθριο Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, ως ανωτέρω έχει περιγραφεί.

Ο καταγγέλλων - μηνυτής Παναγιώτης Νάνος - Δήμαρχος Λίμνης Πλαστήρα Καταδίκη του βανδαλισμού του ΥΜΣΤ

Α) Σε ανακοίνωσή της η Ένωση Μεσσηνικολιτών Αθηνών καταδικάζει τον βανδαλισμό ως εξής: «Με θλίψη ενημερωθήκαμε ότι βανδαλίστηκε το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης στο Μορφοβούνι. Καταδικάζουμε απερίφραστα την ομολογουμένως αδιανόητη αυτή ενέργεια και ελπίζουμε να εντοπιστεί ο ένοχος ή οι ένοχοι και να λογοδοτήσουν στη Δικαιοσύνη. Είναι κρίμα το μίσος κάποιου ή κάποιων να ξεσπάει σε πολιτιστικά μνημεία που προβάλλουν τον τόπο μας».

Δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Νεβρόπολη», φυλ.524/Σεπτέμβριος 2023, σελ.1.

Β) Το Δημοτικό Συμβούλιο Λίμνης Πλαστήρα στην 17η Συνεδρίαση της 17/ 7-11-2023 έπειτα από εισήγηση του δημάρχου κ. Παναγιώτη Νάνου, καταδίκασε ομόφωνα τον βανδαλισμό του Υπαίθριου Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης.

Έτσι ...για την Ιστορία!

ειδήσεις και γεγονότα με τοπικό & ευρύτερο ιστορικό ενδιαφέρον

Επίσημη ανακήρυξη του νέου Δημοτικού Συμβουλίου Λίμνης Πλαστήρα από το Πρωτοδικείο, αριθμός απόφασης 22/2023.

ΤΟ ΠΟΛΥΜΕΛΕΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΚΟΥΣΙΑΣ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑΣ ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΗΚΕ από τους Δικαστές Μαρία Βασδέκη, Πρόεδρο Πρωτοδικών, Θεοφάνη Χόντζια, Πρωτοδίκη, και Ελισσάβετ Καροπούλου, Πρωτοδίκη – Εισηγήτρια, οι οποίοι ορίστηκαν από την Διευθύνουσα το Πρωτοδικείο, Πρόεδρο Πρωτοδικών, και τη Γραμματέα Ερμιόνη Καρρά. ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕ δημόσια στο ακροατήριό του την 6η Νοεμβρίου 2023 ημέρα Δευτέρα και ώρα 10.30 π.μ για να επικυρώσει το αποτέλεσμα των εκλογών της 8ης Οκτωβρίου 2023 για την ανάδειξη Δημάρχου, Δημοτικών Συμβούλων, Δημοτικών Κοινοτήτων και Προέδρων Δημοτικών Κοινοτήτων του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα, της Περιφερειακής Ενότητας Καρδίτσας, της Περιφέρειας Θεσσαλίας, και να ανακηρύξει για τη νέα δημοτική περίοδο που αρχίζει την 1η Ιανουαρίου 2024 και λήγει την 31η Δεκεμβρίου 2028, τον επιτυχόντα και τους επιλαχόντες συνδυασμούς, το Δήμαρχο και τους τακτικούς και αναπληρωματικούς δημοτικούς συμβούλους κάθε συνδυασμού. (Ολόκληρη η απόφαση στο Διαδίκτυο)

Τα δε αποτελέσματα των εκλογών της 8ης Οκτωβρίου 2023 ήταν τα εξής:

Εγγεγραμμένοι: 8.171, Ψηφίσαντες: 5.323, Άκυρα: 78, Λευκά: 13, Σύνολο Λευκών και Ακύρων: 91, Έγκυρα: 5.232, Έλαβαν:

Α') «"Η Λίμνη Πλαστήρα ΜΠΡΟΣΤΑ"» (Τσιαντής) : 2.331, ποσοστό 44,55%

Β') «ΝΕΟΙ ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ» (Νάνος): 2.669, ποσοστό 51,01%

Γ') «ΛΑΪΚΗ ΣΥΣΠΕΙΡΩΣΗ ΛΙΜΝΗΣ ΠΛΑΣΤΗΡΑ» (Ελευθερίου) : 232 ποσοστό 4,43%

Κατά τα ανωτέρω και ειδικότερα οριζόμενα με δεδομένο ότι το δημοτικό συμβούλιο του ως άνω Δήμου αποτελείται από 19 μέλη, οι σύμβουλοι της πλειοψηφίας ανέρχονται σε έντεκα (11) και της μειοψηφίας σε οκτώ (8) (άρθρο 26 παρ. 2, 3 Ν 4804/2021).

Ο Συνδυασμός «ΝΕΟΙ ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ» πλειοψήφησε με ποσοστό άνω του 43% (συν 1 ψήφο) του συνόλου των εγκύρων ψηφοδελτίων. Οι «ΝΕΟΙ ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ» ως επιτυχών συνδυασμός με 2.669 ψήφους, έλαβε τα 3/5 των εδρών του Δημοτικού Συμβουλίου δηλαδή 11 έδρες.

Το εκλογικό μέτρο για την κατανομή των εδρών των επιλαχόντων συνδυασμών υπολογίζεται ως εξής: Σύνολο εγκύρων ψηφοδελτίων των επιλαχόντων συνδυα-

σμών (2.563) δια του αριθμού των εδρών που δικαιούνται (8) συν ένα (1). Θα γίνει κατανομή των 8 εδρών των επιλαχόντων συνδυασμών με εκλογικό μέτρο το 284.

Α') «"Η Λίμνη Πλαστήρα ΜΠΡΟΣΤΑ"» έλαβε βάσει του εκλογικού μέτρου $2.331 : 284 = 8$ έδρες και έχει αξιοποιημένο υπόλοιπο 59 ψήφων.

Γ') «ΛΑΪΚΗ ΣΥΣΠΕΙΡΩΣΗ ΛΙΜΝΗΣ ΠΛΑΣΤΗΡΑ» έλαβε βάσει του εκλογικού μέτρου $232 : 284 = 0$ έδρες και έχει αξιοποιημένο υπόλοιπο 232 ψήφων.

Με την διαδικασία αυτή διανεμήθηκαν 8 έδρες: Συνδυασμός «"Η Λίμνη Πλαστήρα ΜΠΡΟΣΤΑ"» έλαβε συνολικά 8 έδρες και ο Συνδυασμός «ΛΑΪΚΗ ΣΥΣΠΕΙΡΩΣΗ ΛΙΜΝΗΣ ΠΛΑΣΤΗΡΑ» έλαβε συνολικά 0

Ο Συνδυασμός του κ. Νάνου «ΝΕΟΙ ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ» έλαβε 1287 έγκυρα ψηφοδέλτια στην εκλογική περιφέρεια Νεβρόπολης Αγράφων και 1382 έγκυρα ψηφοδέλτια στην εκλογική περιφέρεια Πλαστήρα

Ο Συνδυασμός του κ. Τσιαντή έλαβε 1323 έγκυρα ψηφοδέλτια στην εκλογική περιφέρεια Νεβρόπολης Αγράφων και 1008 έγκυρα ψηφοδέλτια στην εκλογική περιφέρεια Πλαστήρα

Η κατανομή των 8 εδρών του συνδυασμού του κ. Τσιαντή έγινε ως εξής: έλαβε συνολικά 5 έδρες στην εκλογική περιφέρεια Νεβρόπολης Αγράφων και 3 έδρες στην εκλογική περιφέρεια Πλαστήρα

Για τον Συνδυασμό «ΝΕΟΙ ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ» του δημάρχου κ. Νάνου, η κατανομή των 11 εδρών

έγινε ως εξής, 4 έδρες στην εκλογική περιφέρεια Νευρόπολης

1. ΤΣΙΑΜΑΝΤΑΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ του ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ έλαβε 508 σταυρούς

2. ΞΗΡΟΦΩΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ του ΓΕΩΡΓΙΟΥ έλαβε 468 σταυρούς

3. ΚΡΟΜΜΥΔΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ του ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ έλαβε 314 σταυρούς

4. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ του ΙΩΑΝΝΗ έλαβε 309 σταυρούς

και 7 έδρες στην εκλογική περιφέρεια Πλαστήρα

1. ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ του ΘΩΜΑ έλαβε 383 σταυρούς

2. ΠΟΔΗΜΑΤΑ ΙΩΑΝΝΑ του ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ έλαβε 380 σταυρούς

3. ΜΗΛΙΤΣΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ του ΠΑΥΣΑΝΙΑ έλαβε 367 σταυρούς

4. ΚΑΤΟΙΚΟΣ ΗΛΙΑΣ του ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ έλαβε 320 σταυρούς

5. ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ ΘΩΜΑΣ του ΓΕΩΡΓΙΟΥ έλαβε 255 σταυρούς

6. ΤΣΙΚΡΙΚΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ του ΑΝΔΡΕΑ έλαβε 204 σταυρούς

7. ΣΚΟΥΦΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ του ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ έλαβε 203 σταυρούς

Αποτελέσματα Υποψηφίων Δημοτικού Συμβουλίου του ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΥ «"Η Λίμνη Πλαστήρα ΜΠΡΟΣΤΑ"» του κ. Τσιαντή:

Εκλογική Περιφέρεια Νεβρόπολης Αγράφων

1. ΤΣΙΑΝΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ του ΣΤΕΦΑΝΟΥ ως επικεφαλής του συνδυασμού Α' έλαβε όλες τις ψήφους του συνδυασμού, λαμβανομένης υπόψη της με αριθμό πρωτοκόλλου 17/12-10-2023 δήλωσής της προς την Πρόεδρο Πρωτοδικών

Καρδίτσας, δυνάμει της οποίας ο εν λόγω υποψήφιος δήμαρχος του επιλαχόντος συνδυασμού, ασκώντας το κατ' άρθρο 31 παρ. 2 του Ν. 4804/2021 δικαίωμά του δήλωσε ότι επιθυμεί να εκλεγεί δημοτικός σύμβουλος στην εν λόγω εκλογική περιφέρεια.

2. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ του ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ έλαβε 299 σταυρούς

3. ΧΡΗΣΤΑΚΗ ΣΟΦΙΑ του ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ έλαβε 288 σταυρούς

4. ΜΑΓΑΛΙΟΥ ΝΙΚΟΛΕΤΑ του ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ έλαβε 263 σταυρούς

5. ΚΡΙΚΕΛΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ του ΘΩΜΑ έλαβε 253 σταυρούς

Εκλογική Περιφέρεια Πλαστήρα

1. ΜΠΙΤΣΙΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ του ΙΩΑΝΝΗ έλαβε 251 σταυρούς

2. ΠΑΪΣΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ του ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ έλαβε 238 σταυρούς

3. ΚΟΝΤΟΣΤΕΡΓΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ του ΣΩΤΗΡΙΟΥ έλαβε 231 σταυρούς.

Σ.Σ.: «Επί του πιεστηρίου», πληροφορηθήκαμε ότι ο κ. Τσιαντής άλλαξε απόφαση και αντί να καταλάβει την έδρα της εκλογικής περιφέρειας Νευρόπολης επέλεξε την έδρα της εκλογικής Περιφέρειας Πλαστήρα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα στη Νευρόπολη να πάρει την θέση ο κ. Αντωνάκης Χρήστος του Δημητρίου, έλαβε 220 σταυρούς και στην εκλογική περιφέρεια Πλαστήρα να χάσει την θέση ο Κοντοστεργιος Σπυρίδων.

Τέλος, ο Συνδυασμός «Λαϊκή Συσπείρωση» με επικεφαλής τον κ. Βασίλη Ελευθερίου έλαβε 232 ψήφους αλλά επειδή δεν συγκέντρωσε το εκλογικό μέτρο, δεν εκλέγει σύμβουλο. Οι δύο πρώτοι υποψήφιοι σύμβουλοι είναι ο Γιαννακόπουλος Ιωάννης του Χρήστου με 78 ψήφους (Μεσενικόλα) και ο Νάνος Βασίλειος του Θωμά με 78 ψήφους (Μορφοβούνι)

ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

Ο αριθμός των γυναικών που εξελέγησαν δημοτικοί σύμβουλοι στους Δήμους της Καρδίτσας, είναι μόλις 23, σε ένα σύνολο 144 δημοτικών συμβούλων συνολικά. Σε ποσοστό αυτό μεταφράζεται σε 16%, κατά Μέσο όρο, που σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να χαρακτηριστεί μεγάλο. Από τις 23 γυναίκες οι 16 θα κάθονται στα έδρανα της πλειοψηφίας, ενώ οι υπόλοιπες 7 ανήκουν σε συνδυασμούς της μείζονος ή της ελάσσονος μειοψηφίας.

Ο Δήμος Λίμνης Πλαστήρα εξέλεξε 5 γυναίκες στα 19 μέλη που ποσοστιαία καταγράφεται σε 26.3%, με τους "Νέους Ορίζοντες" του Παναγιώτη Νάνου να εκλέγονται οι κυρίες Βασιλική Ξηροφώτου, Ιωάννα Ποδηματά και Βασιλική Σκούφη, ενώ με το ψηφοδέλτιο του κ. Τσιαντή εκλέγονται οι κυρίες Νικολέτα Μαγαλιού και Σοφία Χρηστάκη

Το μεγαλύτερο ποσοστό γυναικών, που αγγίζει το 28%, το έχει ο Δήμος Μουζακίου καθώς από τα 25 μέλη του τα 7 είναι γυναίκες και μάλιστα οι έξι εξελέγησαν με τον συνδυασμό του νυν και επόμενου δημάρχου κ. Στάθη.

Από κει και πέρα στον Δήμο Αργιθέας έχουμε μόνο μία γυναίκα στα 15 μέλη, την επικεφαλής του συνδυασμού που είναι στην μείζονα μειοψηφία (ποσοστό 7%)

Στο Δήμο Καρδίτσας ο αριθμός των γυναικών στο 35 μελών Δημοτικό Συμβούλιο ανέρχεται σε 5 (ποσοστό 14,3%). Με τις τέσσερις εξ αυτών να 'έχουν εκλεγεί με τον συνδυασμό που επικράτησε.

Στον Δήμο Παλαμά μόλις δύο είναι οι γυναίκες δημοτικοί σύμβουλοι σε ένα σύνολο 25 μελών του Δημοτικού Συμβουλίου, που σε ποσοστό είναι το 8%. Και οι δύο εξελέγησαν με συνδυασμό της ελάσσονος μειοψηφίας.

Τέλος στο Δήμο Σοφάδων το ποσοστό είναι 12%, με 3 γυναίκες δημοτικούς συμβούλους στα 25 μέλη, όλες τους εκλεγμένες με τον συνδυασμό που έχει την πλειοψηφία.

***Δήλωση του δημάρχου Παναγιώτη Νάνου στο πρώτο δημοτικό συμβούλιο
μετά τις εκλογές 8/10/2023***

Αγαπητοί συνάδελφοι,

Οι εκλογές είναι η πεμπτουσία της Δημοκρατίας και η έκφραση της ελεύθερης βούλησης των δημοτών να επιλέξουν ανθρώπους, ιδέες, προγράμματα, προτεινόμενες λύσεις για τα προβλήματα, του τόπου. Είναι η επιλογή των Τοπικών Κοινωνιών για ένα Μέλλον που δικαιούνται να επιλέγουν ελεύθερα.

Θέλω να συγχαρώ όλους τους επανεκλεγέντες συναδέλφους, αλλά και ιδιαίτερα τους νέους συναδέλφους που εκλέγονται για πρώτη φορά και με την φυσική τους παρουσία ανανεώνουν το Δημοτικό Συμβούλιο. Στο σημείο αυτό θέλω να πω ότι λυπάμαι που δεν θα έχουμε μαζί μας στη νέα θητεία τον κ. Βασίλη Ελευθερίου, επικεφαλής της «Λαϊκής Συσπείρωσης», μια χρήσιμη αυτοδιοικητική φωνή, που με την παρουσία του διατηρούσε ένα ώριμο πολιτικό επίπεδο, για να μας θυμίζει όταν ξεφεύγαμε ότι το Δημοτικό Συμβούλιο είναι για ανταλλαγή ιδεών, προτάσεων και πολιτικών για το Δήμο και όχι για προσωπικές αντιπαραθέσεις. Βασίλη, πραγματικά θα μας λείψεις.

Ευχαριστούμε από καρδιάς όλους όσους μας τίμησαν με την ψήφο τους και ανανέωσαν την εμπιστοσύνη, σ' εμένα προσωπικά και την ομάδα των «Νέων Οριζόντων» συνολικά. Αποτελεί δικαίωση ενός συλλογικού έργου που έγινε κάτω από δύσκολες συνθήκες, κορωνοϊού, Loc down, «Ιανού», ακρίβειας, πολέμων και δεύτερου καταστροφικού καιρικού φαινομένου «Daniel». Παράξαμε έργο - οδοδείκτη για την επόμενη θητεία και γι' αυτό οι δημότες μας εμπιστεύτηκαν. Ταυτόχρονα η ψήφος των δημοτών αποτυπώνει την βούληση της Τοπικής Κοινωνίας να προχωρήσουμε στην υλοποίηση του Αναπτυξιακού Προγράμματος, το οποίο θα φέρει την πολυπόθητη Οικονομική και Κοινωνική Ανάπτυξη στον Τόπο μας.

Δώσαμε την εκλογική μάχη με έντιμο και καθαρό τρόπο, με βάση αρχές και αξίες αδιαπραγμάτευτες, με σεβασμό στον δημότη, την Δημοκρατία, στην σύγχρονη Αυ-

τοδιοίκηση.

Συγχαίρω και ευχαριστώ τους υποψηφίους των «Νέων Οριζόντων», αλλά και όλους τους άλλους υποψηφίους των άλλων συνδυασμών για τον πολιτισμένο αγώνα. Χαίρομαι διότι πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, κρατήθηκε ένα καλό επίπεδο πολιτικής αντιπαράθεσης.

Όμως οι εκλογές τελείωσαν το βράδυ της Κυριακής 8/10/2023, χωρίς επινίκια και θριαμβολογίες, ακριβώς διότι δεν υπάρχουν νικητές και ηττημένοι. Εμείς δεν έχουμε αντιπάλους, παρά μόνο τα προβλήματα που πρέπει να λύσουμε με επιτυχία.

Συνεχίζουμε με ανανεωμένη διάθεση και ενέργεια τη νέα μας θητεία. Συνεχίζουμε να διοικούμε τον Δήμο με ευπρέπεια, χωρίς αποκλεισμούς και διακρίσεις, διότι είμαστε δημοτική αρχή για όλους τους δημότες, ανεξάρτητα τι ψήφισε ο καθένας.

Συνεχίζουμε με διάθεση συνεργασίας, ενωμένοι και με σύμμαχο τις προκλήσεις του Μέλλοντος, για μια Λίμνη Πλαστήρα ανάλογη του οράματος, των προσδοκιών των δημοτών, αλλά και της δικής μας ευθύνης.

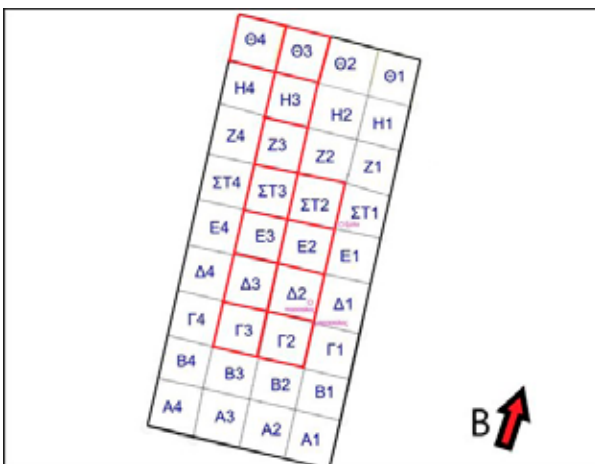
Προσκαλούμε όλους τους συναδέλφους και της αντιπολίτευσης, στον κοινό αγώνα να γίνουμε συνοδοιπόροι και δηλώνουμε ότι είμαστε ανοιχτοί σε ιδέες και προτάσεις, είμαστε εδώ να σχεδιάσουμε από κοινού αν θέλετε το Μέλλον που μας αξίζει. Καλή θητεία για όλους μας, με υγεία και δημιουργία.

Παναγιώτης Νάνος, Δήμαρχος Λίμνης Πλαστήρα

ΑΝΑΣΚΑΦΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ (2023)

ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΣΗ «ΒΟΤΑΝΙΚΟΣ ΚΗΠΟΣ» ΣΤΗ ΛΙΜΝΗ ΠΛΑΣΤΗΡΑ

Η δεύτερη ανασκαφική περίοδος του πενταετούς (2022-2026) ερευνητικού προγράμματος στη θέση «Βοτανικός Κήπος» στη Λίμνη Πλαστήρα, που διεξάγεται με τη στήριξη του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα, πραγματοποιήθηκε μεταξύ 17/7/23 και 29/7/23. Η θέση χρονολογείται μεταξύ Αρχαιότερης και Μέσης Νεολιθικής (περ. 7,900 χρόνια πριν) και αποτελεί

Εικόνα 1: Ο κάνναβος της ανασκαφής. Με χρώμα σημαίνονται τα ανασκαμμένα φέτος τετράγωνα

αυτή τη στιγμή τη νεολιθική εγκατάσταση με το μεγαλύτερο υψόμετρο στον ελλαδικό χώρο (800μ πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας). Στη φετινή ανασκαφή συμμετείχαν εθελοντικά οκτώ (8) μεταπτυχιακοί και προπτυχιακοί φοιτητές από τα πανεπιστήμια της Θεσσαλίας, του Ρεθύμνου και των Ιωαννίνων.

Κατά την φετινή ανασκαφική περίοδο διερευνήθηκαν τετράγωνα στους άξονες 2, 3 και 4 του καννάβου της ανασκαφής (εικ. 1, 2).

Αναλυτικότερα, μετά την περσινή ανασκαφική περίοδο που διερευνήθηκαν τα τετράγωνα του άξονα 4 (τετρ. Α4 έως Η4), προχωρήσαμε φέτος στη διερεύνηση των τετραγώνων Γ3, Δ3, Ε3, ΣΤ3, Ζ3, Η3 από τον άξονα 3, ενώ από τον άξονα 2 διερευνήθηκαν τα τετράγωνα Γ2, Δ2, Ε2 και ΣΤ2.

Εικόνα 2: Κάτοψη της ανασκαφής (λήψη από drone).

Στόχος μας ήταν να εντοπίσουμε και να αποκαλύψουμε στοιχεία οικιστικής δραστηριότητας στην εγκατάσταση, καθώς στα τετράγωνα αυτά (άξονας 2 και 3) εντοπιζόταν η αργιλική επιφάνεια με τα έντονα ίχνη καύσης. Πράγματι, αποκαλύφθηκαν αρκετά κατά χώραν στοιχεία οικιστικής δραστηριότητας, συμπεριλαμβανομένων κάποιων ακέραιων μικρών αγγείων (εικ. 3) και ενός κατά χώραν συνόλου σε συνάφεια (context) αποτελούμενο από μια εστία φωτιάς με διαμορφωμένο αργιλικό περιχέιλωμα, μια σπασμένη μυλόπετρα, δυο πήλινα πυραμιδοειδή αντικείμενα που αναγνωρίζονται βιβλιογραφικά ως συσχετιζόμενα με χρήση σε εστίες φωτιάς (feuerböcke/ andirons/ κρατευτές [:]) και ένα μεγάλο αποθηκευτικό αγγείο, το οποίο βρέθηκε δίπλα στην εστία (εικ. 4).

Εικόνα 3: Μικρά ακέραια αγγεία κατά χώραν στο τετράγωνο Δ2.

Εικόνα 4: Το σύνολο των κατά χώραν ευρημάτων γύρω από την εστία φωτιάς στο τετράγωνο Δ2.
(a) εστία φωτιάς με διαμορφωμένο αργιλικό περιχέλιμα, (b) σπασμένη μυλόπετρα, (c) πήλινα πυραμιδοειδή αντικείμενα, (d) μεγάλο αποθηκευτικό αγγείο

Στον άξονα 3 και ειδικότερα στα τετράγωνα Z3-H3 αποκαλύφθηκε το υπόλοιπο τμήμα της κατασκευής που είχε αποκαλυφθεί τμηματικά κατά την περσινή ανασκαφική περίοδο στα τετράγωνα Z4-H4 (εικ. 5).

Εικόνα 5: Η ολοκληρωμένη κυκλική κατασκευή από λίθους ψαμμίτη και άργιλο στα τετράγωνα Z3-Z4-H3-H4.

Πρόκειται για θερμική (πιθανότατα) κατασκευή κυκλικού σχήματος αποτελούμενη από ψαμμιτικούς λίθους και άργιλο.

Τέλος, στα βορειότερα τετράγωνα Θ3-Θ4 αποκαλύφθηκαν τα υπολείμματα μιας θερμικής κατασκευής σε κατάρρευση. Πρόκειται για ένα σύνολο από καμένες επιφάνειες, τοιχώματα και μάζες πηλού που εκτείνονται σε μια περιοχή περ. 1,5μ x 3,5μ και αποτελούν, πιθανότατα, τα υπολείμματα ενός κλιβάνου που κατασκευάστηκε στις παρυφές της νεολιθικής εγκατάστασης για την όπτηση των αγγείων που παρήχθησαν τοπικά (εικ. 6).

Η διερεύνηση της νεολιθικής εγκατάστασης θα συνεχιστεί κατά την επόμενη ανασκαφική περίοδο (καλοκαίρι 2024) με τη διερεύνηση των υπόλοιπων τετραγώνων του υφιστάμενου καννάβου, ενώ στόχος μας είναι να επεκτείνουμε σταδιακά την έρευνα και προς τα δυτικά, όπου εντοπίζεται η συνέχεια της ανθρωπογενούς επίχωσης της θέσης.

Οι διευθυντές της ανασκαφής
Δρ. Αικατερίνη Κυπαρίσση-Αποστολικά
- Δρ. Ορέστης Αποστολικάς

Εικόνα 6: Τα υπολείμματα του κλιβάνου στα τετράγωνα Θ3-Θ4 (άποψη από Β).

Σημείωση «Ι»: Στον τόμο 3/2022 της «Ιστορίας» δημοσιεύτηκε (σελ. 5-9) αναλυτική έκθεση για το ιστορικό της ανασκαφής, την ταυτότητα του χώρου και την σπουδαιότητα της υπό έρευνα εγκατάστασης, στοιχεία που δεν έχει νόημα να επαναληφθούν. Επίσης δημοσιεύτηκαν χρήσιμες βιβλιογραφικές αναφορές, καθώς και μέρος από το πλούσιο φωτογραφικό υλικό που συνοδεύει κάθε ανασκαφική περίοδο. Συνεχίζουμε να αναδεικνύουμε την έρευνα, διότι θεωρούμε σημαντικό να υπάρχει διαρκής ενημέρωση για την πρόοδο της ανασκαφικής δραστηριότητας, συνεισφέροντας στην ανάδειξη της Νεολιθικής περιόδου. Στηρίζουμε ως Δήμος με κάθε τρόπο την προσπάθεια, διότι είναι βαθύτερη ανάγκη να διευρύνουμε την Τοπική Ιστορική Γνώση, φωτίζοντας μακρινές εποχές. Ευχαριστούμε τους αρχαιολόγους για την άοκνη προσπάθεια.

Εικόνα 7: Η ανασκαφική ομάδα 2023, με τον αρχαιολόγο διευθυντή ανασκαφής κ. Ορέστη Αποστολικά και τον δήμαρχο σε αναμνηστική φωτογραφία

Τοπικές ΒΙΒΛΙΟ- παρουσίες

Γράφει ο Παναγιώτης Νάννος

Η φαινομενολογία του ελευσόμενου έρωτα στο μυθιστόρημα Αγία Θάλασσα του Παναγιώτη Νάννου

Η πένα του Παναγιώτη Νάννου, μεταφυσική και εξόχως ποιητική, βουτώντας ξανά και ξανά στην πεμπτούσια της διαφάνειας, συστήνει ένα σύμπαν ατελεύτητων, αινιγματικών σημαινόντων, που αφυπνίζουν, διευρύνουν και πολλαπλασιάζουν τις αισθήσεις ημών και του ήρωα, εισάγοντάς μας σε έναν εκθαμβωτικό, αρχετυπικό χωροχρόνο, όπου συμμετέχουμε με ένα αναγεννημένο, άφθαρτο σώμα και ένα δι-αρκώς διεισδυτικότερο βλέμμα. [...]

Με την εμφάνιση του φαινού θεού (Φάνη-Έρωτα), η γραφίδα του συγγραφέα μετουσιώνεται σε εκρηκτικό χρωστήρα. Η αφήγηση του απόλυτου έρωτα που βιώνουν ο Φάνης και η Ελευθερία εξυφαίνεται, πολύμιτη, ως ένα ιμπρεσιονιστικό, λαμπυρίζον ιχνο-γράφημα συμπαντικής αρμονίας. Νυχτερινός φλοιόσπος, ηδονικά βότσαλα, φως Πλειάδων, βράχια ιδωμένα ως “σανδάλια του Ποσειδώνα”, ιδεο-γράμματα της φύσης, ο πετριχώρ, πανσέληνοι, μέθη ανθισμένων λειμώνων, άλμης ρίγος: στίλβουσες πινελιές στιγμιοτύπων μιας ιμερόεσσας φύσης συνθέτουν τον καμβά, πάνω στον οποίο εκπτύσσονται αισθησιακά, ιερουργώντας, οι κινήσεις των ερωτευμένων σωμάτων. Οι ερωτικές σκηνές αντανακλούν ένα παράξενο, ιερατικό φως: αυτό της φλόγας δυο κεριών στο μανουάλι ενός έρημου ξωκλήσιού. Και εκεί-νο της θαυματουργίας μιας απαστράπτουσας, αναδυθείσας μεσοπέλαγα εικόνας, που φέρει τη μισοσβησμένη επιγραφή «αγία...ά...ασσα» (Αγία Θάλασσα) —μιας ιστορίας γοητευτικής συνάμα και παράξενης. [...]

Η χρωματική παλέτα της μυσταγωγίας του έρωτα απογειώνεται, τη στιγμή που η Ελευθερία μυεί τον Φάνη στο εικαστικό της σύμπαν, το «Ναό του Άχρονου». Με οδηγό τον «οικείο δαίμονα», που δεν είναι άλλος από το φωτεινό, ουράνιο ομοιότυπό μας, συνοδοιπόρο στο ταξίδι της αυτογνωσίας, ο συγγραφέας μας ξεναγεί στα πρωτότυπα έργα ενός ναού της Τέχνης, τα οποία συλλαμβάνει, με μian εξέχουσα αισθητική αντίληψη, ως μορφές – σύμβολα, που οπτικοποιούν ουσιώδεις φιλοσοφικές και θεολογικές έννοιες, συνιστώντας μία συναρπαστική δραματοουργία του φωτός, μία καλλιτεχνική θεογονία. Περιρραντήρια, τρίποδες, σήμαντρα, κάτοπτρα, πελασγικές γραφές ενσωματώνονται σε μια σπείρα ατέρμονων μεταρσιώσεων του φωτός, με νοητό κέντρο την ελευσό-μενη μορφή του Έρωτα - Φάνη και το αφανές δίπολο Φόβο/Φοίβο, σύμβολο της διττής, φαινής και σκοτεινής μας υπόστασης.[...]

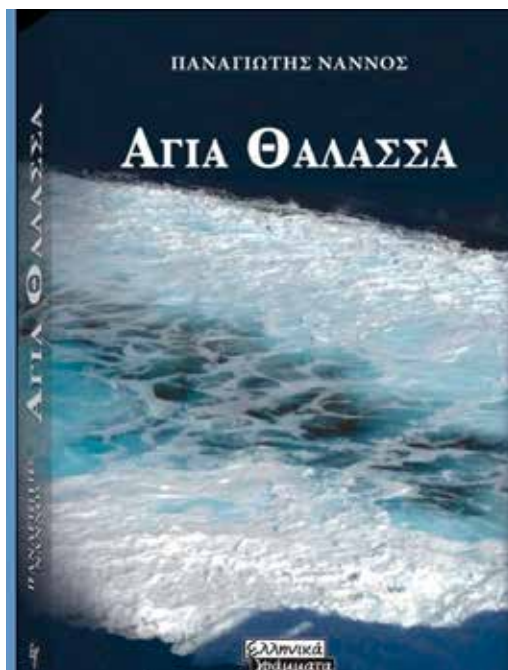
«Ελευσόμενος. Ελεύθερος. Ερωτευμένος. Ικανός πια να διακρίνει τα κρυμμένα και τα αόρατα μέσα στο απολλώνιο φως. Ανασαίνοντας βαθιά την Αγία Θάλασσα. Οι δύο, ένας. Ενωμένοι στο πιο βαθύ ρήγμα του πελάγους. Στην αρχαία μήτρα σμαραγδένιων θαλασσοσπηλιών. Αψηφώντας το θάνατο, σταλαγμίτες αθανασίας. Εράσμοι των βυθών εραστές. Πανηγυριώτες διονυσιακοί στο χοροστάσι του μουσαγέτη Φοίβου. Ο Φάνης-Έρως και η Ελευθερία-Έρως ανοίγουν τα χρυσά φτερά τους και πετούν, ως άλλοι Ίκαροι, στο άπειρο της πιο γοητευτικής πρόκλησης. Από την κουραστή ο συγγραφέας – δημιουργός τους αποχωρίζεται με το αφρίζον ίχνος της πλώρης που διασχίζει τα νερά, αποτεινόμενος στον αναγνώστη αινιγματικά: «Θα ταξιδέψεις;».

***απόσπασμα από κριτικό δοκίμιο της κ. Μαριάννας Δώδου (Ποιήτρια - Δρ. Φιλοσοφίας) επάνω στο έργο «Αγία Θάλασσα» του Παναγιώτη Νάννου, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 2022.**

Νάννος Παναγιώτης: «Αγία Θάλασσα»

Δεν μου έχει συμβεί, στη μακρόχρονη ενασχόλησή μου με τα βιβλία, να έχω στο γραφείο μου μια δεκάδα βιβλίων, ιστορικών, λογοτεχνικών και ποίησης που ανήκουν στον ίδιο συγγραφέα, σε έναν δραστήριο άνθρωπο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Συνήθως οι πολιτικοί μας δεν τα έχουν και τόσο καλά με τη συγγραφή, αν εξαιρέσουμε ελάχιστους. Ο άνθρωπος για τον οποίο γίνεται λόγος είναι ερευνητής του λαϊκού πολιτισμού και της παράδοσης, λογοτέχνης, ποιητής και...Δήμαρχος του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα.

Πρόκειται για τον Παναγιώτη Νάννο, άλλοτε με ένα -ν- άλλοτε με δύο. Το γιατί το φυλάω για το τέλος της ομιλίας μου. Γνωρίζομαστε πολλά χρόνια και μάς συνδέει δημιουργική φιλία και αμοιβαία εκτίμηση. Είναι πολυτάλαντος, δημιουργικός και αεικίνητος, κυριολεκτικά και μεταφορικά. Τον γνωρίζω, ως πνευματικών άνθρωπο και ασχολούμενο με τη λογοτεχνία αλλά και με τα κοινά, συνεργαστήκαμε στον Πανελλήνιο Διαγωνισμό «Αντώνης Σαμαράκης» από τις αρχές του νέου αιώνα και είχα τη χαρά να παρουσιάσω την τριλογία του:

α. Αγραφιώτικα τραγούδια-Αγραφιώτικα Κάλαντα και εθιμικά τραγούδια,

β. Απ' τα «σιβάσματα» ως τις «χαρές» και γ. Φωνές των Αγράφων.

Ακολούθησε το πρώτο μυθιστόρημά του «Σκιές οδοιπόρων», όπου και οι σπερματικοί λόγοι που προαναγγέλλουν ευρύτερες συλλήψεις και δημιουργίες.

Επίσης εξέδωσε τις ποιητικές συλλογές «Παραμυθία» (χαϊκού), «Τιθωνού Σιωπές» και «Ες Κύπρον- εξομολόγηση με 74 ποιήματα», αφιερωμένη «Στη Μνήμη των Αγωνιστών για Ελευθερία του ενιαίου και αδιάσπαστου Ελληνισμού» (γ' έκδοση, 2022).

Πρόσφατα εξέδωσε και την ιστορική μελέτη με τίτλο «Αγία Τριάς Βουνεσίου - σεμνείον ιερόν» (Μορφοβούνι 2022) καθώς και το περιοδικό «Ιστορήση-Επιθεώρηση με θέματα Τοπικής Ιστορίας», τεύχος 2, Αφιέρωμα στα 100 χρόνια από την Μικρασιατική Τραγωδία, κ.ά. Έργα εμπνευσμένα και βγαλμένα από το φλογισμένο μεταλλείο ψυχής του, με προφανή ελληνοκεντρική και γνήσια πατριωτική αφήγηση.

Παρουσιάζω ιδιαίτερα την «Αγία θάλασσα», πρόσφατο μυθιστόρημα, από τις εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2022, σελ.325, εξαιρετικό τόσο για το θέμα του, όσο και για τον τρόπο με τον οποίο αφηγείται τα γεγονότα. Και σπεύδω να επισημάνω ότι συγκινεί και εξάπτει τη φαντασία του αναγνώστη, όχι τόσο με περιπέτειες και φτηνά καταναλωτικά λόγια, όσο με την υψηλή ποιότητα της γραφής, δωρήματα μιας ψυχής ανήσυχης και φιλοσοφημένης, σε γλώσσα ποιητική, λαϊκή, γνωμολογική και εν πολλοίς δοκιμιακή. Αυτά τα γνωρίσματα έχουν κυρίως σχέση με τη χρήση της ελληνικής γλώσσας, της μίας και ενιαίας απ' αρχαιότατων χρόνων μέχρι σήμερα. Έτσι ο «ηδυσμένος» λόγος σε μια δεύτερη ανάγνωση μάς ευεργετεί με την αναφορά του σε μια αλυσίδα προσώπων και γεγονότων, τόπου και ιστορίας, μυθολογίας και πραγματικότητας, που δίνουν και το βάθος του ελληνικού θαύματος μέσα σ' έναν πυκνό χωρόχρονο.

Το μυθιστόρημα «Αγία Θάλασσα», με τις 111 μικροενότητες, χωρίς βέβαια να διασπάται η συνοχή της κεντρικής αφήγησης, εξελίσσεται στη νησιωτική Ελλάδα, με κέντρο ένα νησί άγονης γραμμής, που διάλεξε να περάσει τις καλοκαιρινές διακοπές του ο Φάνης, ο ήρωας της ιστορίας, ελπίζοντας σε μια εσωτερική επαναξιολόγηση, μακριά από οικονομικές και τεχνοκρατικές αποτιμήσεις του γραφείου του και αφήνοντας πίσω του συναισθηματικές υποχρεώσεις. Με σπουδές οικονομικές στο City του Λονδίνου είχε αναλάβει στην Αθήνα Γενικός Διευθυντής των Τμημάτων Προγραμματισμού Βαλκανίων, Κύπρου και Μάλτας. Υψηλές ευθύνες και υποχρεώσεις πολλές μέσα στον κυκεώνα της αγχωτικής καθημερινότητας.

Εκεί, λοιπόν, στις διακοπές του ανοίγεται ένας άλλος κόσμος απλός, αυθεντικός, φωτεινός. Ανακαλύπτει τη μαγεία της ελληνικής θάλασσας, τα φυσικά κάλλη και την απλότητα των ανθρώπων της, όπως στο πρόσωπο του καπετάν Γιακουμή, της κυρά Σμαράγδως, του καλόγερου Τιμόθεου, αλλά και μιας «γοργόνας», που γνώ-

ρισε στο καράβι, την Ελευθερία, εικαστικό και στοχαστικό άτομο, άνθρωπο της τέχνης και γρήγορα τότε ανθίζει ο μεγάλος έρωτας της ζωής του... Βαθύς με ορίζοντες ευρείς που τον οδηγούν σύντομα αλλού, σε φιλοσοφικές αναζητήσεις και ενδοσκόπηση, σε ψυχοπνευματική βελτίωση.

Σχηματικά θα έλεγα ότι έχουμε το ακόλουθο ιδεολογικό ζεύγος: τον κόσμο της τεχνοκρατίας αφενός και αφετέρου τον κόσμο του πολιτισμού, τον τεχνοκράτη που πνίγεται στην καθημερινότητα και στο άγχος του γραφείου και εκείνον που είναι φιλότεχνος, φιλέρουνος, φιλόθεος και φιλόανθρωπος. Δύο κόσμοι που συγκρούονται. Συνοπτικά, έχουμε την ύλη απέναντι στο πνεύμα. Έτσι, ανοίγεται ένας διάλογος που οδηγεί στον στοχασμό και στην αυτογνωσία, επαναξιολογεί στόχους και όνειρα, προσπαθεί να δώσει απάντηση στον σημερινό άνθρωπο γιατί απομακρύνεται από τη φύση, τη θρησκεία, την τέχνη, τις απλές χαρές της ζωής, την αυθεντική ζωή... Και, όπως θα πει στον Φάνη η Ελευθερία, «Προσαράξαμε στα ρηχά του πλαστικού και του σατέν».

Η περιήγηση, εξάλλου, σε παραλίες, αρχαιολογικούς χώρους, σε πανηγύρια του νησιού, σε γλάντια, αλλά και σε καρνάγια και συζητήσεις με караβομαραγκούς, απλούς ναυτικούς και καλογέρους, σε ψαρέματα και ταξίδια γεύσεων έδειξαν στον Φάνη μια άλλη πλευρά και πλεύση ζωής. Αποκάλυψαν κάτι πιο φωτεινό και πιο ουσιαστικό, έξω από την καθημερινή ρηχότητα. Είναι η άλλη Ελλάδα, η Ελλάδα του φωτός!

Ο εννεηκοντούτης καπετάν Γιακουμής, όταν ρωτήθηκε από τον Φάνη: «ποιο είναι το μυστικό της μακροζωίας», θα απαντήσει. «...Για να φτάσεις στα χρόνια μου, ζήσε τη ζωή στα γεμάτα με αγάπη. Ζήσε όχι με την κοιλιά αλλά με τον νου και την καρδιά. Με την κοιλιά ο άνθρωπος σέρνεται, με την καρδιά πετάει. Να σκέφτεσαι με το μυαλό της εμπειρίας, αλλά να κρατάς μέσα σου αγέραστη την εφηβεία. Ο άνθρωπος γεράζει όταν σταματά να εργάζεται για να κάνει τα όνειρα πραγματικότητα. Πεθαίνει όταν παραιτείται από όσα πίστευε και υπηρετούσε» (σελ.59).

Είναι πολύ, επίσης, ενδιαφέρουσα η εγκιβωτισμένη ιστορία για τον μεγάλο έμπορο σύκων ονόματι Γιλμάζ, που υιοθετημένος από Έλληνες γονείς διέπρεψε ως Σαρρής, ενοποιώντας στο πρόσωπό του τον Χριστό και τον Αλλάχ, φανερώνοντας τις καλές σχέσεις μεταξύ των δύο λαών. Είναι τα χρόνια της ανείπωτης πολεμικής εκστρατείας στην Σμύρνη και στη Μικρά Ασία με την καταστροφή του '22 και την προσφυγική εθνική τραγωδία. Είναι οι δακρυσμένες μνήμες του λαού μας με τις ανεπούλωτες πληγές.

Το μυθιστόρημα «Αγία Θάλασσα», θα έλεγα ότι είναι ένας ανοιχτός διάλογος, φιλοσοφικός και παραγωγικός, για τα μεγάλα ερωτήματα της ζωής, που ανοίγει τις ψυχές και οδηγεί στην αυτογνωσία και στο βάθος της αληθινής γνώσης. Στον διάλογο αυτό συμμετέχει ο έρωτας, το νήμα που οδηγεί στην εσωτερική ενδοσκόπηση, είναι ο αρχαίος «Πόρος της ψυχής» με τη διπλή έννοια: πέρασμα και πορισμός,

τροφή της ψυχής. Στην Ήπειρο λένε: Βίος ανέραστος στη ζωή απέραστος, όποιος δεν ερωτεύτηκε είναι σαν να μην έζησε, σαν να μην πέρασε απ' αυτή τη ζωή!

Η ιστορία του βιβλίου διαβάζεται με πολύ ενδιαφέρον γιατί μιλάει για τον σύγχρονο άνθρωπο που ζει μέσα στο άγχος κι αναζητεί ελεύθερον αέρα και απλή ζωή, κάτι που ενσαρκώνεται εδώ από τους πρωταγωνιστές, τον Φάνη και την Ελευθερία. Ο αναγνώστης ασφαλώς θα ενθουσιασθεί από τις εικόνες της ζωής του νησιού και του γαλάζιου Αιγαίου, αλλά και από έναν καταιγισμό ιδεών, γνώσεων, μεταλλαγών και ανατροπών, μέσα από μια εύκρατη εγκυκλοπαιδεία τέχνης και φιλοσοφίας. Και από μια πλούσια γνωμολογική παρουσία, όπως:

-Ο κόσμος αλλάζει μαζί με τη ματιά σου

Όταν τρώμε δεν μιλάμε και το πιάτο μας κοιτάμε'.

Ένα ψαράς, παλιός ψαράς, μ' έμαθε να ψαρεύω/ και μου' πε στα ρηχά νερά, ψάρια να

μη γυρεύω...

Ο μεγαλύτερος καημός είναι η αγάπη.

Η στιγμή μοιάζει με πουλί, δεν πιάνεται.

Όποιος δεσποινοβοτανάκι δεν πιάσει, την αγάπη του θα χάσει.

Ο θεός ου φαίνεται. Ου λέγει. Σημαίνει (Ηράκλειτος)

Ο έρωτας δεν ερμηνεύεται. Απλώς βιώνεται.

Ο Παναγιώτης Νάννος είναι ένας κινούμενος κρουνός αστείρευτος από όνειρα και εμπνεύσεις και ο αναγνώστης θα χαρεί τα συναισθήματα και τους προβληματισμούς που γεννιούνται μέσα μας, όταν διαβάζουμε κείμενα ζωής, δηλαδή αληθινά. Και του συγχωρούμε να γράφει με δύο -ν- το επώνυμό του στα λογοτεχνικά του έργα, ποίηση και πεζογραφία (από το Γιάννος/Νάννος), όπως και με ένα -ν- το επώνυμό του στην καθημερινότητα και σε όσα υπογράφει ως πολιτικό πρόσωπο.

Αγαπητέ Παναγιώτη, χαίρομαι τη φιλία μαζί σου, την υπόσταση και τη δημιουργικότητά σου. Σου εύχομαι υγεία και δύναμη σε ό,τι επιχειρείς. Συγχαρητήρια θερμά και να 'ναι καλοτάξιδη η Άγια Θάλασσά σου!

Κάτω Λεχώνια, 20/9/22/4-11-22

Β.Δ. Αναγνωστόπουλος,
Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Γιώργος Κωνσταντάκος, «Σκηνογραφία Υπαίθρου»

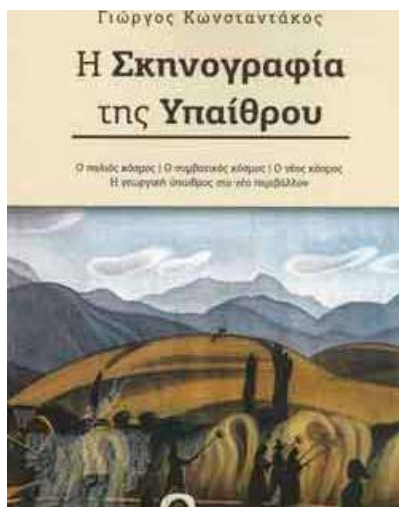
Από τις εκδόσεις IWRITE κυκλοφόρησε το 2021 το νέο βιβλίο του Γιώργου Κωνσταντάκου, το οποίο λόγω κορονοϊού, παρουσιάστηκε 26/11/2023 στην Καρδίτσα. Πρόκειται για ένα βιβλίο 508 σελίδων, μία σπουδαία εργασία με κοινωνιολογικό, ιστορικό, πολιτιστικό ενδιαφέρον, καθώς παρουσιάζει με πρωτότυπο τρόπο την οικονομία και την κοινωνία των χωριών μας, τα οποία αργοσβήνουν πληθυσμιακά.

Ο συγγραφέας είναι από τους αγαπημένους φίλους και μας ενώνουν πολλά: πρώτα απ' όλα είναι κοντοχωριανός, κατάγεται από πολυμελή αγροτική οικογένεια, έχουμε κοινά βιώματα από την αγροτική παραγωγή και Οικονομία, την ζωή στο χωριό, την οργάνωση της Κοινωνίας, όπως την ζήσαμε στο απόγειό της με ένα αξιακό σύστημα που σήμερα εκλείπει. Με ένα ισχυρό Κοινοτισμό και μια Αλληλέγγυα Οικονομία, έννοιες για τις οποίες αν δεν τις έχεις ζήσει στα ορεινά χωριά, δεν θα μπορέσεις να κατανοήσεις.

Ο Γιώργος πριν πάει στο Πολυτεχνείο να σπουδάσει πολιτικός μηχανικός, είχε αποφοιτήσει ήδη από το Πανεπιστήμιο των Αγράφων. Είχε πολύτιμους δασκάλους τον Τοπικό Πολιτισμό, τα ήθη και τα έθιμα του χωριού του, τα θρησκευτικά μνημεία, τον αξιακό πλούτο των ανθρώπων, το απόσταγμα των βιωμένων χρόνων του, με το γνωστό ήθος που κουβαλάει στις πλάτες του και είναι αυτό που τον οδηγεί να γράφει σήμερα βιβλία και μελέτες και άρθρα για την ανασυγκρότηση της Υπαίθρου που τόσο αγαπά.

Εργάστηκε σκληρά και τίποτα δεν του χαρίστηκε: Ούτε στον επαγγελματικό τομέα, ούτε στην πολιτική, ούτε στους κοινωνικούς αγώνες. Και διακρίθηκε σε όλα τα πεδία, και συνέδεσε το όνομά του με πλήθος έργων, ένα από τα εμβληματικά είναι η μελέτη η αναστήλωση του μοναστηριού της Πελεκητής στην Καρδίτσα των Αγράφων. Σπουδαίο το μνημείο, ομοίως και η δουλειά για την οποία βραβεύτηκε από την ΕΕ στο πλαίσιο του έτους των θρησκευτικών μνημείων το 1995.

Αρθρογραφεί σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο, συνεχίζει να αγωνίζεται, τα βιβλία του είναι το αποτύπωμα της γνώσης, αλλά και ενός οραματικού σχεδιασμού για την Περιφερειακή Ανάπτυξη. Αν ακούγαμε φωνές σαν του Γιώργου, η Καρδίτσα δεν θα ήταν τελευταίος Νομός σε Ανάπτυξη. Αν όσα προτείνει δεν ενταχθούν σε μια ολοκληρωμένη πολιτική ανασυγκρότησης της Υπαίθρου, τότε θα έχουμε χάσει πολύ χρόνο και εμπειρία.

Το 2018 εξέδωσε με επιτυχία το πολιτικό δοκίμιο «Η ελληνική κρίση» και σήμερα μας φέρνει άλλη μια πρόταση για την ανάπτυξη της Υπαίθρου, το δημογραφικό, και τόσα άλλα ζητήματα, για τα οποία είμαστε όλοι συνυπεύθυνοι, όπως και για την ιστορική πορεία της μικρής και Μεγάλης μας Πατρίδας, το κύκνειο άσμα της οποίας παρουσιάζεται μέσα από την σκηνογραφία της Υπαίθρου.

Ο τίτλος “Η Σκηνογραφία της Υπαίθρου” είναι επιτυχής διότι παρουσιάζει όλα τα στοιχεία της ζωής στην ύπαιθρο με μοναδικό αφηγηματικό τρόπο και με την εμπειρία των βιωμάτων που κάνει ακόμα πιο πειστικά τα επιχειρήματά του. Ο Γιώργος Κωνσταντάκος είναι ένας διανοούμενος της Υπαίθρου, ο οποίος χωρίς να παρυσύρεται από συναισθηματισμούς και εξιδανικεύσεις, κρατάει ζωντανό τον συναισθηματικό του πλούτο και αναλαμβάνει να μας ξεναγήσει σε κάτι που έχουμε ξεχάσει, ο Λόγος στον ίδιο:

«Σε κάθε αγροτικό σπίτι, το άροτρο του Ησίοδου παραμένει το ίδιο μέχρι και τον προηγούμενο αιώνα. Τα Ομηρικά Έπη, το δημοτικό τραγούδι, ο χορός, οι αθλητικές και καλλιτεχνικές παραδόσεις, η τέχνη, η λογοτεχνία και η ζωγραφική, αποτελούν τα σταθερά θεμέλια ενός αφάνταστα ιεραρχημένου και ταυτόχρονα φιλελεύθερου βίου. Είναι τα στοιχεία που καθορίζουν τον βαθύτερο λυρισμό της ιδιωτικής και δημόσιας ζωής, τη συνέχεια ήθους, γλώσσας και ιθαγένειας, και κινούν τις μεγάλες αλλαγές.»

Αυτές τις αλλαγές οφείλουμε να υπηρετήσουμε ο καθένας με τον δικό του τρόπο και την δική του ευθύνη. Γιώργο, ως παιδί των Αγράφων, αλλά και ως ενεργός πολίτης της ευλογημένης μας χώρας, σ’ ευχαριστώ από καρδιάς για την παρακαταθήκη που καταθέτεις σήμερα εδώ με το νέο σου βιβλίο.

Φίλε Γιώργο, καλοτάξιδο το βιβλίο και καλή επιτυχία, να πάντα να είσαι ακμαίος και δημιουργικός για να υπηρετείς το Κάλλος και την Αρμονία της Ελληνικής Υπαίθρου, δηλαδή της βαθύτερης περιοχής της ψυχής μας!

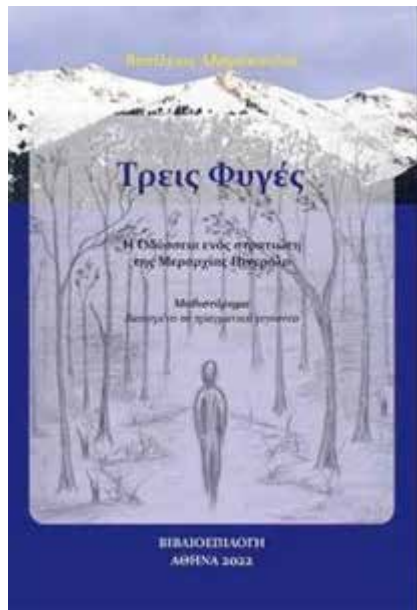
Παναγιώτης Νάνος, δήμαρχος Λίμνης Πλαστήρα

«ΤΡΕΙΣ ΦΥΓΕΣ - Η ΟΔΥΣΣΕΙΑ ΕΝΟΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗ ΤΗΣ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ ΠΙΝΕΡΟΛΟ»

Μυθιστόρημα του Βασίλη Αδαμόπουλου.

Ένα ακόμα λογοτεχνικό έργο που αντλεί το θέμα του από την Τοπική μας Ιστορία είναι το μυθιστόρημα οι «Τρεις Φυγές» του Βασίλη Αδαμόπουλου, με υπότιτλο «η Οδύσσεια ενός στρατιώτη της Μεραρχίας Πινερόλο» Πρόκειται λογοτεχνική απόδοση πραγματικών γεγονότων, με πρωταγωνιστές υπαρκτά πρόσωπα από το χωριό Άγιος Γεώργιος Καρδίτσας. Για την Μεραρχία Πινερόλο, την δράση και τα εγκλήματα πολέμου, αφιερώσαμε μέρος του περιοδικού «Ιστορήση» τεύχος 4, (διαθέσιμο διαδικτυακά από την ιστοσελίδα του Δήμου), ενώ αναφορές υπάρχουν και στο παρόν τεύχος.

Ο πρωταγωνιστής Μάριο έρχεται στη Θεσσαλία το 1941 ως στρατιώτης του Ιταλικού Συντάγματος Ιππικού της Αόστης. Μετά την συνθηκολόγηση της Ιταλίας, βρίσκεται στη Νευρόπολη Αγράφων, με χιλιάδες άλλους Ιταλούς στρατιώτες απόρροια συμφωνίας με τους αντάρτες του ΕΛΑΣ. Οι Γερμανοί διώκουν τους Ιταλούς και τους μεταφέρουν σε στρατόπεδα αιχμαλώτων. Η πρώτη φυγή του Μάριο στα Αγραφιώτικα βουνά, ήταν αναπόφευκτη. Οι συνθήκες σκληρές, οι Γερμανοί προσπαθούν να εξουδετερώσουν την Αντίσταση, καταστρέφουν την Νεράϊδα εκεί όπου οι Ιταλοί λιμοκτονούν, πεθαίνουν κατά εκατοντάδες, γεγονός που κάνει τους Εγγλέζους που είχαν την ευθύνη να διασπείρουν τους Ιταλούς σε όλα τα χωριά, να περάσουν τον χειμώνα και να σωθούν.

Έτσι ο Μάριο στο σπίτι του Ανάστασης, στον Άγιο Γεώργιο, όπου γνωρίζει και ερωτεύεται την Ανδριανή, αν και οι διαταγές ήταν αυστηρές. Οκτώβριο του 1944, οι Γερμανοί αποχωρούν από τη Θεσσαλία, μαζί αποχωρούν και οι Ιταλοί στρατιώτες. Οι δύο νέοι ζούνε τον έρωτά τους και δεν θέλουν να χωρίσουν, ωστόσο η δεύτερη φυγή του Μάριο είναι αναπότρεπτη. Επιστρέφει στο πατρικό του με βαριά καρδιά διότι τον συνοδεύει η απώλεια της Ανδριανής, ωστόσο με την πίεση της οικογένειας παντρεύεται, κάνει παιδιά, ανοίγει κατάστημα οπτικών, ζει την έγγαμη ζωή του που φαντάζει πετυχημένη.

Τριάντα χρόνια μετά, (1974) η ειμαρμένη οδηγεί την Ελληνίδα στην Ιταλία και συγκεκριμένα στο κατάστημα οπτικών του Μάριου, στην Βενετία. Η Ανδριανή ξανασμίγει με τον παντρεμένο Μάριο, ο οποίος συγκλονίζεται από τον πρώτο έρωτα> Επιστρέφει σπίτι του και αποφασίζει να ορίσει ξανά την τύχη του, αυτή τη φορά ο ίδιος, με την «τρίτη φυγή».

Έρωτας, πόλεμος, επιλογές ατυχείς, εσωτερικές επαναστάσεις, είναι αλήθεια ότι η ζωή γράφει τα πιο συναρπαστικά σενάρια, ένα από αυτά ενέπνευσε τον Βασίλη Αδαμόπουλο. Ο συγγραφέας μας μεταφέρει στο ιστορικό κλίμα της εποχής και διασώζει αρκετά ιστορικά στοιχεία, χωρίς να γράφει την Ιστορία. Προπαντός όμως ζει τον έρωτα με τα μάτια των πρωταγωνιστών, γι' αυτό και οι περιγραφές είναι γλαφυρές και ρομαντικές. Περισσότερα στο βιβλίο, σελ.318, από τις Εκδόσεις «Βιβλιοεπιλογή», Αθήνα, 2022.

Λησμονημένες φράσεις και εκφράσεις με ιστορικό περιεχόμενο

Παναγιώτης Νάννος

«είσαι για του γουμάρ' καβάλα»

Σε συνέχεια προηγούμενης εργασίας που δημοσιεύτηκε στο τεύχος 3 /2022, του περιοδικού Ιστορήση για τις μορφές απόδοσης Λαϊκής Δικαιοσύνης, συνεχίζουμε με την φράση «είσαι για το γομάρι καβάλα», ήτοι είσαι άξιος τιμωρίας με δημόσια διαπόμπευση καβάλα σε γομάρι/γάϊδαρο. Με τον τρόπο αυτό τιμωρούσαν όσους παρέβαιναν τους άγραφους νόμους της κοινότητας και πρόσβαλαν τα χρηστά ήθη, ένα από τα αδικήματα ήταν η μοιχεία. Υποχρέωναν τον ένοχο/παράνομο ζευγάρι να καθίσει ανάποδα στο σαμάρι και τον περιέφεραν στους κεντρικούς δρόμους, να τον βλέπουν οι άνθρωποι να γελούν και να τον χλευάζουν. Εκείνος/εκείνη ήταν με σκυμμένο το κεφάλι για να μην φαίνεται το πρόσωπο είχε μαντήλι. Η τιμωρία άντρα με αυτό τον τρόπο ήταν σπάνια έως αδύνατη, διότι ο άντρας νομιμοποιούνταν να έχει ερωτικές σχέσεις. «Αυτός καλά έκανε τη δ'λεια τ', αυτή η ρουσπού (πόρνη) τι χάλευε (ζητούσε) εκεί;», έλεγαν και συμπλήρωναν: «αϊ, τα 'θελε κι ο κώλος τς». Πέρα από την λεκτική καταδίκη, η δημόσια διαπόμπευση λειτουργούσε αποτρεπτικά και γινόταν για να περιοριστούν οι ευκαιριακές σεξουαλικές σχέσεις, ειδικά για τις περιπτώσεις που τα πρόσωπα στερούνταν ηθικής νομιμοποίησης για να έρθουν σε επαφή και υπήρχε κίνδυνος «διεύρυνσης» των δραστών με την δράσιδα – μοιχό.

Ποια εποχή συνέβαινε αυτό; Από την αρχαιότητα πέρασε στο Βυζάντιο, στα μεταβυζαντινά χρόνια μέχρι και την πρώτη περίοδο της τουρκοκρατίας και δεν είναι φαινόμενο μόνο Ελληνικό. Στη Γαλλία λ.χ. μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο κούρεψαν τις γυναίκες που είχαν συνάψει σεξουαλικές σχέσεις με Γερμανούς στρατιώτες – κατακτητές και τις περιέφεραν στους δρόμους αποδοκιμάζοντάς τες χυδαία.

Με την έντονη κατοίκηση των αυτόνομων Αγράφων από τα τέλη του 17ου αιώνα τα ζητήματα απόδοσης τιμής και δικαιοσύνης είχαν έντονο το στοιχείο της αυτοδικίας και επειδή «ο φόβος φυλάει τα έρημα» η τιμωρία του δράστη ειδικά σε ζητήματα τιμής και σεξουαλικών παρενοχλήσεων ξεπλένονταν με αίμα το οποίο έπαιρνε ο απατημένος σύζυγος από τον δράστη. Σύμφωνα με το άγραφο δίκαιο έπρεπε να ξεπλένουν με αίμα την ντροπή, διότι μόνο έτσι η οικογένεια δεν θα ήταν στιγματισμένη στην κοινότητα. Γι' αυτό τα εγκλήματα τιμής και οι αντιδικίες ανάμεσα σε οικογένειες, οι οποίες φρόντιζαν «να παίρνουν το αίμα τους πίσω». (Έκφραση την οποία θα εξετάσουμε σε άλλο σημείωμα).

Στην πραγματικότητα αυτή η τιμωρία είχε περισσότερο είχε απειλητικό χαρακτήρα για να λειτουργήσει αποτρεπτικά και ήταν μια προειδοποιητική φράση «εί-

σαι για το γομάρι καβάλα», ήτοι είσαι στα πρόθυρα δημοσίας διαπόμπευσης και την έλεγαν για να συνεντιστεί ο/η δράστης. Με την πάροδο του χρόνου έμεινε το γομάρι/γαϊδούρι ως απαξιωτικός χαρακτηρισμός.

Όμως, γιατί επέλεγαν τον συμπαθή γαϊδαράκο και όχι άλλο ζώο, άλογο ή μουλάρι; Η απάντηση είναι ότι έχει σχέση με την σεξουαλική συμπεριφορά του γαϊδάρου, η οποία είναι έντονη, εκδηλώνεται δημόσια και χωρίς αναστολή. Μάλιστα η ανάγκη για ζευγάρι μπορεί να κάνει απρόβλεπτο το ζώο, επιτίθεται ακόμα και σε γυναίκες! Δεν είναι σπάνιες οι φορές που απλώνει το μώριό του, δείγμα ανεβασμένης ερωτικής διάθεσης, την οποία επιδεικνύει ασύστολα, κάτι που δεν συμβαίνει στα άλλα ζώα, τα οποία δεν εμφανίζουν τέτοια προβλήματα συμπεριφοράς από τις ορμές τους.

Παρεμπιπτόντως, η δημόσια διαπόμπευση διασώθηκε αποσπασματικά σε λαϊκά αποκριάτικα δρώμενα, όπου κυριαρχεί ο αυτοσχεδιασμός, οι απρόοπτες πλάκες που σκαρώνουν οι συμμετέχοντες, ανάλογα με το κέφι... και το αλκοόλ που έχει καταναλώσει η παρέα. Στο Βουνέσι Αγράφων στα λοκατζάρια (5 Ιανουαρίου) για παράδειγμα ήταν σύνηθες στο γαϊδάρο να φορούν παντελόνια, καπέλο ψάθινο στο κεφάλι, γυαλιά ηλίου, κ.α., με φανερή διάθεση πλήρους αποδόμησης των πάντων και ανελέητου χιούμορ, το οποίο ξεπερνούσε ορισμένες φορές τα όρια... ανεβάζοντας την νύφη στο γαϊδάρο. Αξίζει να αναφερθεί ότι στο ίδιο χωριό για πολλά χρόνια και μέχρι τέλος δεκαετίας του 2010, «ο ιερέας» της παρέας του «Σούηλου» έφερε γένια, ράσο και καλιμαύχι... ενώ στο λαιμό αντί για σταυρό είχε εικόνα από γυμνή γυναίκα και στα χέρια του αντί εκκλησιαστικού βιβλίου... κρατούσε πορνοπεριοδικό με εξώφυλλο γυμνή γυναίκα με «πλούσια προσόντα». Μιμούμενος το ιερέα προέτρεπε τους θεατές να προσκυνήσουν για να δούνε «το φως το αληθινό», ενώ τους ράντιζε με βασιλικό.

Επειδή όμως ο έρωτας προστατεύεται και από την «πάνδημο Αφροδίτη», συχνά δεν καταλαβαίνει από νόμους αντιλήψεις και ήθη, πολλές φορές επιβάλλονταν σε πείσμα όσων αντιδρούσαν. Βρίθει η ελληνική ύπαιθρος από ερωτικά δράματα, καταπιεσμένους έρωτες, γάμους παρά τη θέληση της γυναίκας συνήθως, έρωτες τιμωρημένους, αλλά και εγκλήματα ερωτικά, τα οποία έχουν αποτυπωθεί στα δημοτικά τραγούδια. Πολλά εξ' αυτών έφτασαν μέχρι τις μέρες μας, για να επιβεβαιώσουν την διαχρονικότητα του έρωτα και τα προβλήματα που μπορεί να προκαλέσει σε κάποιες περιπτώσεις.

Ειδικότερα στις περιπτώσεις όπου οι δράστες ερωτικών περιπτώξεων αγνοούσαν τα σχόλια και τα κουτσομπολιά πιστωτικής κοινωνίας τότε τους χαρακτήριζαν γαϊδάρους οι γαϊδάρες ή αλλιώς γομάρια και γομάρες, παρομοιάζοντας με τα κακά ζώα την συνεύρεση σε κοινή θέα, διότι τα καημένα τα ζώα δεν αντιλαμβάνονταν την ηθική και την ανηθικότητα των ανθρώπων, αλλά κάλυπταν δημόσια την δική τους ανάγκη. Με τον τρόπο αυτό τροφοδοτούσαν τον συμβολισμό και τον χαρακτηρισμό όσων

χωρίς ντροπή χωρίς να τιμούν τις αρχές και τις αξίες που η κοινότητα αναγνώριζε προέδρων στις πράξεις αυτές.

Ολοκληρώνουμε το σημείωμα με μία πικάντικη ιστορία όπου μία απείθαρχη νέα δεν μπορούσε να χαλιναγωγήσει τα σεξουαλικά της ένστικτα... και έδινε διαρκώς δικαιώματα για κουτσομπολιά, τα οποία όμως την άφηναν αδιάφορη έτσι αποφάσισαν να την διαπομπέσουν. Η ίδια ήτανε καβάλα στο γομάρι κοιτάζοντας με σκυμμένο το κεφάλι στο αιδοίο της, λέγεται ότι είπε την εξής φράση, η οποία έμεινε παροιμιώδης: «με την κοκκινάδα που έχεις εσύ και με το μυαλό που κουβαλάω εγώ, πάλι για το γομάρι καβάλα είμαστε». Αυτή την ιστορία την άκουσα ο ίδιος να την διηγείται ο ταβερνιάρης Αποστόλης Κατσίκας, περί το 1977 στη χασαποταβέρνα του. Έλεγε ότι το περιστατικό συνέβη τα «παλαιότερα χρόνια» (Κατοχή) και ότι η συγκεκριμένη κοπέλα (πρόσωπο υπαρκτό) έμεινε (όντως) ανύπαντρη. Ωστόσο η έρευνα δεν επιβεβαιώνει δημόσια διαπόμπευση. Πόσο αλήθεια και πόσο ψέμα ήταν αυτή η ιστορία κανείς δεν γνωρίζει. Οι παλαιότερες γενιές όμως μας άφησαν ακόμα μία παροιμιώδη φράση: όσα μύθια τόσα αλήθεια!

Δήλωση πέντε (5) δημάρχων Καρδίτσας κατά των ανεμογεννητριών στη λίμνη Πλαστήρα και συμπαράσταση στις αγωνιστικές κινητοποιήσεις φορέων και πολιτών

Οι Δήμοι Λίμνης Πλαστήρα, Αργιθέας, Αγράφων, Καρδίτσας και Μουζακίου, αλλά και εμείς οι πέντε (5) δήμαρχοι ως εκπρόσωποι και φυσικά πρόσωπα, παραμένουμε σταθερά κατά της εγκατάστασης αιολικών πάρκων στα Άγραφα. Έχουμε αναδείξει κατ' επανάληψη τις καταστροφικές συνέπειες από τα αιολικά και έχουμε ξεκαθαρίσει ότι δεν δεχόμαστε την εγκατάσταση ανεμογεννητριών στον τόπο μας, με αποφάσεις των Δημοτικών Συμβουλίων μας, με υπομνήματα και παραστάσεις στον πρωθυπουργό, τους υπουργούς, με δικαστικές παρεμβάσεις, καθώς και με την συμμετοχή μας στις δίκαιες διαδηλώσεις των κατοίκων. Ανάλογες αποφάσεις έχουν λάβει η Περιφέρεια Θεσσαλίας, το Επιμελητήριο Καρδίτσας, πολλοί επιστημονικοί και άλλοι φορείς της Καρδίτσας, της Ευρυτανίας αλλά και πανελλήνια.

Τονίζουμε ότι είμαστε υπέρ των εναλλακτικών μορφών ενέργειας, άλλωστε τα Άγραφα συνεισφέρουν δεκαετίες τώρα στην πράσινη ενέργεια με το υδροηλεκτρικό εργοστάσιο Λίμνης Πλαστήρα. Το ίδιο θα μπορούσε να γίνει με το φράγμα Μουζακίου, το οποίο θα αποδώσει πολλαπλάσια ενέργεια από όλες τις σχεδιαζόμενες ανεμογεννήτριες στον τόπο μας, επιπλέον το συγκεκριμένο έργο θα λειτουργήσει ως αντιπλημμυρικό και αρδευτικό.

Τα αιολικά πάρκα στα Άγραφα είναι έργα με τεράστιες περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις. Η διάνοιξη δρόμων έχει δώσει εκατοντάδες κατολισθήσεις στο γεωλογικό υπόβαθρο, γνωστό ως «φλύσχος των Αγράφων». Θυμίζουμε επίσης ότι με τα ακραία καιρικά φαινόμενα «Ιανός» και «Daniel», δημιουργήθηκαν πρωτοφανείς χείμαρροι και προκλήθηκαν αμέτρητες κατολισθήσεις στα βουνά και τα χωριά μας με καταστροφές υποδομών, δρόμων, σπιτιών. Πόσο μάλλον, εάν γίνουν μεγάλες παρεμβάσεις στον τόπο για την εγκατάσταση α/γ (δημιουργία δρόμων, κοπή δασών κ.ά.) θα προκύψουν καταστροφές με απρόβλεπτες συνέπειες και μη αναστρέψιμη αλλοίωση του Περιβάλλοντος.

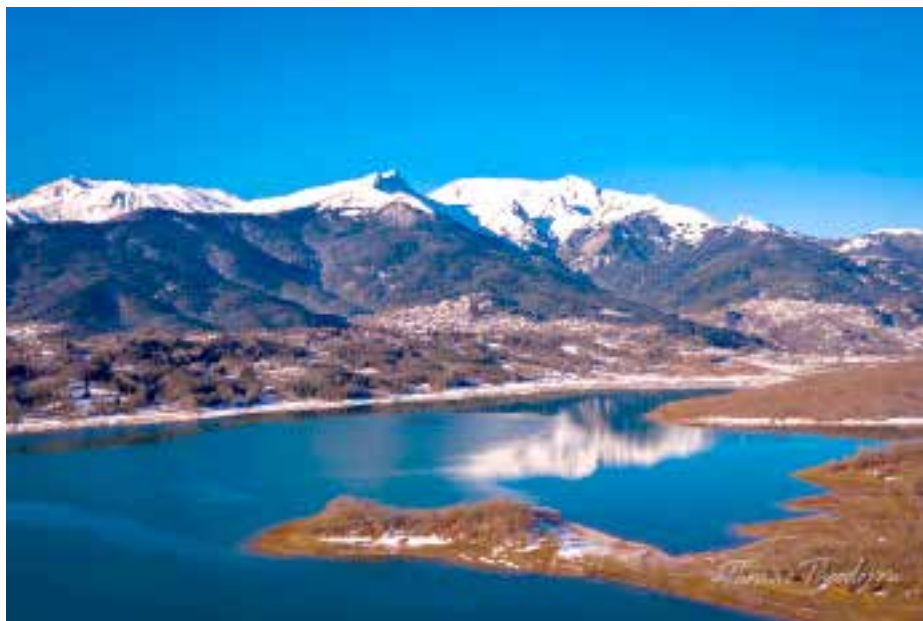
Ειδικότερα η εγκατάσταση ανεμογεννητριών επάνω από την Λίμνη Πλαστήρα, (Καζάρμα) συνιστά περιβαλλοντικό έγκλημα, αλλοιώνει την μορφή των βουνών, ακυρώνει την αισθητική του τοπίου και βάζει ταφόπλακα στην προσπάθεια ανάπτυξης των Αγράφων, όπως την επιχειρούμε μέσα από το Ειδικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα που ο ίδιος ο πρωθυπουργός ενέκρινε.

Καλούμε τα αρμόδια υπουργεία να σταματήσουν άμεσα κάθε διαδικασία αδειοδότησης αιολικών πάρκων επάνω από την Λίμνη Πλαστήρα και γενικότερα στα Άγραφα, κάνοντας πράξη την δέσμευση του πρωθυπουργού στο Ανθρώπο Αργιθέας, ο οποίος είπε ότι δεν θα δοθούν άδειες για ανεμογεννήτριες στα Άγραφα.

Συμμετέχουμε ενεργά και στηρίζουμε τις κινητοποιήσεις φορέων και πολιτών που αντιτίθενται στην εγκατάσταση ανεμογεννητριών, δηλώνουμε ότι θα συνεχίσουμε τους αγώνες σε πολιτικό, δικαστικό και κοινωνικό επίπεδο, μέχρι τελικής δικαίωσης. Τα Άγραφα αποτελούν ενιαία περιβαλλοντική, ιστορική και κοινωνική οντότητα, την οποία οφείλουμε όλοι να σεβαστούμε και να προστατεύσουμε ως υψηλή προτεραιότητα.

Οι δήμαρχοι

Λίμνης Πλαστήρα, *Παναγιώτης Νάνος*,
Αργιθέας, *Ανδρέας Στεργίου*
Αγράφων Ευρυτανίας *Αλέξης Καρδαμπίκης*,
Καρδίτσας, *Βασίλης Τσιάκος*
Μουζακίου, *Φάνης Στάθης*

*Στις βουνοκορφές της Λίμνης Πλαστήρα κάποιοι σχεδιάζουν περιβαλλοντολογικό έγκλημα.
Δεν θα το επιτρέψουμε !*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σημείωμα του εκδότη	
Ερανίζοντας τον χρόνο που πέρασε.....	3
Μήνυμα του Μητροπολίτη Θεσσαλιώτιδος και Φαναριοφερσάλων κ. Τιμόθεου.....	7
Μνήμη Γαβριήλ Διονυσιάτη, Μεσενικόλας 1886 – Άγιον Όρος 1983	
Επιμέλεια: Παναγιώτης Νάννος	8
Πως σώθηκαν στην Κατοχή τα μοναστήρια του Αγίου Όρους	
Χρήστος Μηλίτσας.....	16
Μνημόσυνο για τον Γαβριήλ Διονυσάτη στο Μεσενικόλα	
με αφορμή τα 40 χρόνια από τον θάνατό του (24/10/1983)	19
Λόγος Γέροντος Πέτρου, ηγουμένου	21
Ιεράς Μονής Αγ. Διονυσίου Αγίου Όρους	21
Ο Γέρων Γαβριήλ Διονυσάτης, το πατριωτικό του ήθος, οι επικοινωνιακές του	
δεξιότητες και η αντιστασιακή του δράση κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο	
Εμμανουήλ Γ. Χαλκιαδάκης.....	35
Ημερίδα για τον Γέροντα Γαβριήλ Διονυσιάτη (1886-2013)	47
Η επανάσταση του 21α στ' Άγραφα, με τον Βελή Κ., Ζώτο Λ. κ. ά.	
και η σημαία των Αγράφων (1680-1822)	
Δημήτρης Κ. Αγγελής	50
Οι πρώτοι κληρωτοί από το Δήμο Νευροπόλεως στον Ελληνικό Στρατό (1883)	
Μπρέντας Απ. Αθανάσιος.....	58
Η κατάσταση της Εκπαίδευσης στην περιοχή Καρδίτσας	
τις πρώτες δεκαετίες μετά την ενσωμάτωση της Θεσσαλίας	
Λάμπρος Αθ. Γριβέλλας.....	64
Ο Αρχιμανδρίτης Πολύκαρπος Ζάχος (1877-1923)	
Ο Λόγιος Ιεροκήρυκας της Καρδίτσας και	
οι Καρδιτσιώτες συνδρομητές ενός βιβλίου του (εν έτει 1902)	
Του Κώστα Παΐση	79
Μνήμες πολέμου 1940 από τον επίστρατο Δημήτρη Μιχάλη, όπως ο ίδιος αφηγείται	94
Η πυρπόληση της Μ-Πεζούλας από τους ΓΕΡΜΑΝΟΥΣ (27.11.1943)	
Η εγκατάσταση Ιταλών στη Μπεζούλα (θέρος 1942)	
Χρήστος Τηλ. Λιαπής	98

Οι Γερμανοί στην Νευρόπολη – Το κάψιμο της Φυλακτής και οι Ιταλοί αιχμάλωτοι Τσιαμαντάς Αθανάσιος	115
Συμπληρωματικά φωτογραφικά και άλλα τεκμήρια για την Μεραρχία Πινερόλο Παναγιώτης Νάννος	120
Λαϊκή δικαιοσύνη και δικαιοϊκοί θεσμοί στην Κατοχή Σπύρου Ε. Λάππα	127
Ένα σπάνιο ντοκουμέντο συμφιλίωσης Ελλήνων και Ιταλών: η εγκύκλιος του Θωμά Τουλιά, διοικητή της Ελληνικής Φρουράς (Ε.Λ.Α.Σ.) στο Ιταλικό στρατόπεδο της Νευρόπολης. Χαράλαμπος Αλεξάνδρου	147
Δημοτικά Τραγούδια της συλλογής Σεραφεΐμ Θεοδωρή από το Νεοχώρι Καρδίτσας Γράφει ο Παναγιώτης Νάννος	153
Η αμπελοκαλλιέργεια στο Φανάρι Καρδίτσας Κείμενο και φωτογραφίες του Απόστολου Φλωρίδη.....	158
Πρακτικά Εκδήλωσης 20/08/2023 80 Χρόνια από το κάψιμο των χωριών από Ιταλούς και Γερμανούς κατακτητές το 1943 Ιστορική μέρα για το Δήμο Λίμνης Πλαστήρα.....	167
Χαιρετισμοί Επισήμων	172
Ιστορία: Θεμέλιο Ειρήνης και Προόδου Χαράλαμπος Κων. Αλεξάνδρου.....	185
Ποιητικό Αναλόγιο	190
Απονομή αναμνηστικής τιμητικής πλακέτας για υπηρεσίες και δωρεές έργων στο Δήμο Λίμνης Πλαστήρα	197
Αποκαλυπτήρια Μνημείων.....	203
Εκδήλωση με αερόστατα και την ξεγαλύτερη ελληνική σημαία στον κόσμο επάνω από τη Λίμνη Πλαστήρα	207
Συνπτική παρουσίαση του Υπαίθριου Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης (ΥΜΣΤ) «Χωρο-Χρόνου Άγραφον»	208
Γλυπτό συναδέλφωσης και συνύπαρξης των λαών στη Λίμνη Πλαστήρα Απόστολος Ζώης	212
ΤΟΥΛΑΧΙΣΤΟΝ, ΜΗΝ ΚΑΤΑΡΙΕΣΤΕ ΤΟ ΝΕΟΓΕΝΝΗΤΟ.....	215
Καταγγελία μήνυση βανδάλων.....	217

Μόνιμες στήλες

Έτσι για την Ιστορία

Επίσημη ανακήρυξη του νέου Δημοτικού Συμβουλίου Λίμνης Πλαστήρα από το Πρωτοδικείο, αριθμός απόφασης 22/2023.	218
Ανασκαφική αναφορά (2023)	222
Για τη θέση «ΒΟΤΑΝΙΚΟΣ ΚΗΠΟΣ» στη λίμνη Πλαστήρα	222

Βιβλιοπαρουσίαση

Η φαινομενολογία του ελευσόμενου έρωτα στο μυθιστόρημα Αγία Θάλασσα του Παναγιώτη Νάννου.....	227
Νάννος Παναγιώτης: «Αγία Θάλασσα»	228
Γιώργος Κωνσταντάκος, «Σκηνογραφία Υπαίθρου»	232
«ΤΡΕΙΣ ΦΥΓΕΣ - Η ΟΔΥΣΣΕΙΑ ΕΝΟΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗ ΤΗΣ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ ΠΙΝΕΡΟΛΟ»	233

Λησμονημένες φράσεις και εκφράσεις με ιστορικό περιεχόμενο

«είσι για του γουμάρ' καβάλα»	235
Δήλωση πέντε (5) δημάρχων Καρδίτσας κατά των ανεμογεννητριών στη λίμνη Πλαστήρα και συμπαράσταση στις αγωνιστικές κινητοποιήσεις φορέων και πολιτών	238

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΕΥΧΩΝ ΕΤΟΥΣ 2024

***Το επόμενο τεύχος (6ο/2024) είναι θεματικό, αφιερωμένο στα
50 χρόνια από την εισβολή και κατοχή της Κύπρου από τους Τούρκους
και θα κυκλοφορήσει τον Ιούνιο του 2024***

***Το μεθεπόμενο τεύχος (7ο) θα κυκλοφορήσει Δεκέμβριο του 2024
με θέμα:***

***Από τα Άγγραφα ως την «Γη της Επαγγελίας»:
αναζητώντας ίχνη από δικά μας διαβατάρικα πουλιά.***

Ένα μοναδικό αφιέρωμα στην Μετανάστευση και τους Αγραφιώτες μετανάστες, στην Ελλάδα και το Εξωτερικό, μέσα από ιχνηλασίες διαδρομών των δικών μας ανθρώπων.

Προσκαλούμε ερευνητές και συγγραφείς, αλλά και όλους όσοι ήθελαν να γράψουν για μέλη της οικογένειάς τους που έφυγαν στο Εξωτερικό, στέλνοντας με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο σύντομο κείμενο, φωτογραφικό και άλλο υλικό διασώζοντας τεκμήρια της οικογενειακής τους ιστορίας, αλλά και ψηφίδες της Συλλογικής Μνήμης.

Για πρόσθετη επικοινωνία: panagiotisnanos62@gmail.com και τηλ. 6977783314.

**Οι επιλογές μας συνδιαμορφώνουν
μία νέα οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα.**

